

E. VOYNICH
TĂLNUȚUL

Titlul lucrării în original:

**Э. ВОЙНИЧ
ОВОД**

**ИЗДАТЕЛЬСТВО ЦК ВЛКСМ
МОЛОДАЯ ГВАРДИЯ
ЛЕНИНГРАД 1950**

E. V O Y N I C H

TAUNUL

Ediția a VI-a

În românește de
OTILIA CAZIMIR și NICOLAE GUMA

EDITURA TINERETULUI

Coperta de
ȘTEFAN NASTAC

CAPITOLUL ÎNTII

Arthur răsfoia un vraf de predici manuscrise în biblioteca Seminarului de teologie din Pisa¹. Era o seară de iunie foarte călduroasă. Ferestrele erau larg deschise și storurile lăsate. Părintele rector, canonicul Montanelli, puse condeiul jos și se uita cu duioșie la capul negru aplecat asupra foilor de hîrtie.

— N-o poți găsi, dragul meu! Lasă, o să scriu din nou partea aceea. Desigur că foaia s-a rătăcit pe undeva și ți-ai pierdut timpul zadarnic căutînd-o.

Montanelli avea un glas adînc, sonor și plin, căruia puritatea argintie a timbrului îi dădea un farmec deosebit. Era un glas de orator înnăscut, mlădios și bogat în nuanțe, în care, de cîte ori părintele rector vorbea cu Arthur, răzbătea o infinită mîngîiere.

— Nu, padre, trebuie s-o găsesc. Sînt sigur că e aici. Chiar dacă o veți scrie din nou, n-o să reușiți niciodată s-o reconstituiți.

Montanelli își relua lucrul întrerupt. Undeva, afară, dincolo de fereastră, bîzîia monoton un cărăbuș somnoros, iar din strada liniștită năvălea strigătul prelung și melancolic al vînzătorului de fructe: „Fragola! Fragola²!”

— „Despre tămăduirea leprosului.” Iar-o!

Arthur se apropie cu pasul acela ușor și lin, care-i scotea totdeauna din fire pe cei de acasă. De statură potrivită, cu o înfățișare plăpîndă, el semăna mai curînd cu un italian din secolul al XVI-lea decît cu un tînăr englez din anul 1830, dintr-o familie din clasa de mijloc. Prea erau toate

¹ Pisa — oraș în Toscana, unul din principalele centre ale culturii italiene. (nota red. rusc.)

² Fragola — fragi (în limba italiană în text). (B.R.)

slefuite și delicate în făptura lui : sprâncenele lungi, gura mobilă și nervoasă, mâinile, picioarele fine. Când stătea liniștit, îl puteai lua foarte ușor drept o fată drăguță, travestită în haine bărbătești. Dar mișcările lui mlădioase te făceau să te gândești la o panteră îmblânzită care-și ascunde ghearele.

— Ai găsit-o într-adevăr ?... O, ce m-aș face eu fără tine, Arthur ? Mi-aș rătăci veșnic toate hîrțiile. Dar destul acum... Cu asta termin, și deocamdată nu mai scriu. Să mergem în grădină, să-ți ajut să te descurci în temele tale. Ce anume n-ai înțeles ?

Ieșiră în grădina liniștită și plină de umbră. Seminarul era instalat în clădirea unei străvechi mînăstiri dominicane¹. Cu două sute de ani în urmă, în curtea aceea pătrată se păstra o rînduială severă. Rozmarinul și levănțica creșteau în tufișuri tunse cu îngrijire. Acum însă nu mai era așa... Călugării îmbrăcați în alb, care îngrijeau odinioară plantele din curte, erau de mult îngropați și dați uitării. E drept că în zilele și-n serile blînde de vară ierburile înflorite mai răspîndeau încă o mireasmă, un parfum dulceag, dar acum nimeni nu le mai strîngea sămînța în scopuri medicinale. Smocuri de buruieni sălbatice umpleau crăpăturile dintre lespezi, iar fîntîna din mijlocul curții era năpădită de ferigi. Trandafirii se sălbăticleseră, tulpinile lor lungi și încovoiate se tîrau pe poteci. Maci uriași, roșii împurpurau straturile. Flori înalte de degețel se aplecau asupra ierburilor încîlcite, și o viță de vie, peste măsură de bătrînă, sălbatică și neroditoare, atîrna de pe crengile unui copac scorburos și neîngrijit, care-și clătina încet și trist creștetul greu, de frunziș. Într-un colț al grădinii se aciuase o magnolie uriașă, cu o adevărată căciulă de verdeață întunecată, în care se desluseau, ca trăsături de penel aruncate de mîna unui pictor, florile albe ca laptele. De trunchiul ei se sprijinea o bancă rustică de lemn. Montanelli se așeză pe bancă.

Arthur studia filozofia la universitate. Când i se întîmpla să dea peste o chestiune mai grea, venea să-i ceară explicații părintelui. Nu învățase niciodată la seminar, dar Montanelli era pentru el o autoritate în toate ramurile științei.

¹ Dominicani — călugări aparținînd Ordinului dominicanilor, înființat în secolul al XII-lea de către predicatorul spaniol Dominic, ca să ducă lupta împotriva „ereticilor” și liber-cugetătorilor. (nota red. ruse.)

— Acum o să plec ! zise Arthur, după ce lămuri păsajul cel greu. Dar poate că mai aveți nevoie de mine ?

— Nu, deocamdată mi-am terminat lucrul, însă aş vrea să mai rămîi puţin, așa, fără nici o treabă. Ești liber ?

— O, da !

Își lăsă capul pe spate și, rezemîndu-se de trunchiul magnoliei, se uită prin desişul întunecat al crengilor la cele dintîi stele, care scliffeau sfios în adîncul cerului senin. De la mama sa, născută în Cornwall¹, Arthur moștenise ochii aceia albaștri și plini de taină, care priveau visători de sub genele negre. Montanelli întoarse capul : nu putea să se uite la ochii aceia.

— Ce obosit arăți, dragul meu ! zise el.

— Ce pot să fac ?

Nu numai în înfățișarea, dar și în glasul lui Arthur se simțea oboseală, și lui Montanelli nu-i scăpă acest amănunt.

— N-ar trebui să te grăbești prea mult să-ți reiei studiile. Boala mamei tale, nopțile nedormite, toate acestea trebuiau să te istovească pînă la urmă. Ai nevoie de odihnă îndelungată înainte de a pleca din Livorno².

— O, padre, ce rost ar mai avea ? Nu mă simt în stare să mai rămîn în casa aceea, după moartea mamei. Iulia m-ar face să înnebunesc !

Iulia era soția fratelui său mai mare, frate vitreg, și se folosea de orice prilej ca să-i otrăvească zilele.

— N-ai nevoie să rămîi la rude — îi răspunse blînd Montanelli. Fără îndoială că lucrul acesta ar fi cel mai dăunător pentru tine. Dar te-ai putea duce la prietenul tău, doctorul. Ai sta acolo vreo lună și pe urmă ai fi din nou în stare să muncești.

— Nu, padre, credeți-mă, nu pot ! Warrenii sînt oameni de treabă, oameni de inimă, dar nu mă înțeleg. Îmi plîng nenorocirea, asta o văd după fețele lor. Îndată ar începe să mă compătimească, să-mi vorbească de mama... O, fără îndoială că Gemma nu seamănă cu ei !... Ea știe întotdeauna, instinctiv, ce nu trebuie să spună. Și asta încă de pe vremea cînd eram copii ! Dar ceilalți nu-s atît de sensibili ca ea. Și nu e numai atît...

¹ Cornwall — provincie în Anglia. (nota red. ruse.)

² Livorno — mare port la Marea Ligurică, în apropiere de Pisa. (nota red. ruse.)

— Ce mai este, fiul meu ?

Arthur culese cîteva flori de pe o crenguță de degețel ruptă și le frămîntă nervos între degete :

— Nu mai pot trăi în orașul acela — începu el din nou, după o pauză de cîteva clipe. Acolo sînt magazinele de unde îmi cumpăra ea, de obicei, jucării... cheiul pe care mă plimbam cu ea înainte de a se îmbolnăvi... Oriunde m-aș întoarce, ar fi același lucru. Ca și înainte, fiecare florăreasă din piață s-ar apropia și mi-ar întinde flori... Parcă flori îmi mai trebuie mie acum ? !... Și-apoi, cimitirul... Nu, nu mai pot trăi acolo, m-ar dura să văd toate astea...

Arthur tăcu. Îngîndurat, rupea în bucăți mărunte clopoței de degețel. Tăcerea se prelungi mult și ajunsese atît de apăsătoare, încît, de la o vreme, Arthur începu să fie neliniștit. De ce tăcea Montanelli ? Sub crengile magnoliei, amurgul era din ce în ce mai adînc. Cuprinsese toată grădina, luînd forme ciudate, neașteptate. Dar încă nu se întunecase atît, încît să nu poată desluși fața palidă, ca de mort, a canonicului. Își ținea fruntea aplecată și se sprijinea cu mîna dreaptă de marginea băncii. Arthur întoarse capul, cu un sentiment de nedumerire și de venerație față de sufletul acela generos.

„O, Doamne — se gîndi el — cît sînt de meschin și de egoist ! Dacă nenorocirea mea ar fi propria lui nenorocire, și încă n-ar simți-o mai adînc“...

Montanelli își ridică fruntea și se uită în jur :

— Bine, nu mai stărui să te duci la Warreni. Cel puțin deocamdată... — adăugă el, cu blîndețe în glas. Dar făgăduiește-mi că te vei odihni bine și că te vei folosi de vacanța de vară, ca să-ți îngrijești sănătatea. Eu cred că pentru tine ar fi mai bine să te instalezi undeva, mai departe de Livorno... Nu vreau să te îmbolnăvești cu tot dinadinsul.

— Padre, unde vreți să plecați, cînd s-o închide seminarul ?

— Va trebui, ca întotdeauna, să însoțesc elevii în munți și să-i instalez acolo. Pe la mijlocul lui august se întoarce din concediu prorectorul. Atunci o să fiu și eu liber și, pentru variație, o să rătăcesc prin Alpi. Vrei să mergi, poate, cu mine ? Am pleca împreună într-o excursie lungă prin munți și ai avea un prilej minunat să studiezi mușchiul copacilor alpini ! Numai că mi-e teamă să nu te plictisești cu mine...

— Padre ! și Arthur bătu din palme ca un „străin expansiv“, cum zicea Iulia. Aș da tot ce am pe lume, ca să merg cu dumneavoastră. Numai că... nu sînt sigur...

El se opri.

— Vrei să spui că mister Burton nu ți-ar da voie ?

— Fără îndoială că se va împotrivi, dar asta nu m-ar împiedica de loc. Am împlinit optsprezece ani și pot să fac ce vreau. Și apoi, el nu-mi este decît frate vitreg. Nu văd de ce ar trebui să țin seama de învoirea lui.

— Totuși, dacă s-o împotrivi serios, cred că ar fi mai bine să te supui. Situația ta în casă s-ar agrava și mai mult dacă...

— Ba de loc ! îl întrerupse cu aprindere Arthur. Ei nu m-au iubit niciodată și nici n-o să mă iubească, orice aș face. Și-apoi, cum ar putea James să nu-mi dea voie să plec cu dumneavoastră, cu părintele meu sufletesc ?

— Nu uita că el e protestant¹. În orice caz, cred că e mai bine să-i scrii. Să așteptăm și să vedem ce spune. Trebuie să ai mai multă răbdare, fiul meu. Să nu ne lăsăm călăuziți în faptele noastre de gîndul că sîntem sau nu sîntem iubiți...

Această dojană blîndă îl tulbură pe Arthur, care se înroși ușor.

— Da, știu — răspunse el, cu un suspin. Dar e atît de greu...

Montanelli schimbă vorba.

— Știi — zise el — mi-a părut foarte rău că n-ai putut urece marți pe la mine. A fost aici episcopul de Arezzo și aș fi vrut să-l cunoști și tu.

— Făgăduisem să mă duc în ziua aceea la un student. Se ținea o adunare în casa lui și eram așteptat.

— Ce fel de adunare ?

Arthur se încurcă puțin :

— Adică... nu era propriu-zis o adunare, ci mai curînd...

— se corectă el, bîlbîindu-se nervos. A venit un student de la Ceneva și a ținut o cuvîntare... Mai curînd o prelegere...

— Despre ce ?

¹ Relațiile dintre catolici și protestanți erau încă foarte încăldate chiar și în secolul al XIX-lea. În trecut, între catolici și protestanți au-
seseră loc războaie sîngeroase. (nota red. ruse.)

Arthur se încurcă și mai tare :

— Padre, să nu mă întrebați de numele studentului !
Am promis...

— N-o să te întreb nimic. Dacă ai promis să păstrezi o taină, nu trebuie să vorbești. Dar cred că mie poți să mi-o încredințezi.

— Negreșit, padre. Studentul acela a vorbit... despre noi și despre datoria noastră față de popor... despre datoria noastră față de noi înșine. A vorbit și de chipul cum am putea noi să ajutăm...

— Să ajutăm ? Pe cine ?

— Poporul... și...

— Și ?

— Italia.

Urmă o tăcere care se prelungi.

— Spune-mi, Arthur; de când ai început tu să te gîndești la lucrurile acestea ? Întrebă grav Montanelli.

— De astă-iarnă...

— Înainte de moartea mamei tale ? Și ea nu știa ?

— Nu. Pe atunci, problema aceasta încă nu mă pasiona.

— Și acum ?...

Arthur își trecu mîna de-a lungul crenguței de degețel, rupînd toți clopoțeii de pe ea.

— Să vedeți cum s-a întîmplat, padre — începu el, lăsîndu-și ochii în jos. Toamna trecută, în timp ce mă pregăteam pentru examenele de admitere, am făcut cunoștință cu studenții. Și atunci, cîțiva dintre ei mi-au vorbit despre toate acestea... Mi-au dat să citesc cărți. Totuși nu mă simțeam atras prea mult de asemenea lucruri. Tot timpul nu mă gîndeam la altceva decît să mă întorc mai repede la mama. Era atît de singură acolo, în mijlocul celor de la Livorno, încît se simțea ca într-o închisoare... Îi era de ajuns Iulia, cu limba ei ascuțită, ca s-o ucidă ! Apoi a venit iarna. Mama s-a îmbolnăvit... Am uitat și de studenți, și de cărți, și puțin timp după aceea — vă amintiți ? — am încetat cu totul de-a mai veni pe la Pisa. Dacă problemele acestea m-ar fi tulburat pe atunci, fără îndoială că i le-aș fi împărtășit mamei. Dar ele parcă se evaporaseră din mîntea mea... Am înțeles curînd că mama își trăiește cele din urmă zile. Am stat neclintit lîngă ea pînă și-a dat sufletul. Adesea vegheam la căpătîiul ei nopți întregi. Iar ziua venea Gamma Warren, și eu mă duceam să mă odih-

nesc... Și iată, în nopțile acelea lungi am început să mă gîndesc la cărțile pe care le citisem și la discuțiile cu prietenii mei. Încercam să pătrund cu mintea dacă aveau sau nu dreptate. Mă întrebam ce-ar fi spus Cristos despre toate acestea.

— Te-ai gîndit la el? și glasul lui Montanelli sună cam nehotărît.

— Adeseori, padre. Uneori îl rugam să-mi arate ce trebuie să fac, dar nu primeam nici un răspuns.

— Nu mi-ai spus niciodată nici un cuvînt, Arthur. Și eu credeam că ai încredere în mine!...

— Padre, doar știți că am încredere în dumneavoastră! Sînt însă lucruri pe care nu trebuie să le mărturisești nimănui. Mi se părea că nimeni nu mă poate ajuta, nici dumneavoastră, nici mama. Aveam nevoie de un răspuns, direct de la Dumnezeu. După cum vedeți, se hotăra problema vieții mele, a sufletului meu...

Montanelli se întoarce și începuse să privească atent amurgul întunecat, care învăluisese frunzișul magnoliei.

— Ei, și pe urmă? întrebă el.

— Pe urmă?... Mama a murit... Ultimele trei nopți n-am părăsit-o o clipă. Arthur tăcu. Montanelli nu se clinti. În cele două zile dinaintea înmormîntării nu m-am putut gîndi la nimic. Apoi m-am îmbolnăvit. Vă amintiți că n-am putut veni nici la spovedanie.

— Îmi amintesc.

— În noaptea aceea m-am sculat din pat și m-am dus în odaia ei. Era goală. Doar deasupra patului veghea un crucifix mare. Aveam impresia că Dumnezeu o să-mi vină în ajutor... Am căzut în genunchi și am așteptat... Am așteptat toată noaptea, iar dimineața, cînd mi-am venit în fire... Padre! E zadarnic... N-o să vă pot explica... N-o să vă pot spune ce am văzut... Eu însumi abia îmi amintesc. Știu doar că Dumnezeu mi-a răspuns. Și eu nu îndrăznesc să mă împotrivesc voinței sale.

Rămaseră cîtva timp tăcuți, în întuneric. Apoi Montanelli își lăsă mîna pe umărul lui Arthur.

— Fiul meu! rosti el, în sfîrșit. Să mă ferească Cel de Sus să afirm că Dumnezeu n-a vorbit sufletului tău. Dar adu-ți aminte în ce împrejurări s-au întîmplat toate și, aducîndu-ți aminte, nu lua o închipuire tristă și bolnăvicioasă drept o chemare sfîntă a lui Dumnezeu. Iar dacă, într-ade-

văr, a voit să-ți răspundă, caută să nu tălmăcești greșit vorbele lui... La ce te îndeamnă avîntul inimii tale?

Arthur se ridică și răspunse grav, ca și cum ar fi repetat cuvîntul catehismului:

— Să-mi dau viața pentru Italia, s-o eliberez din robie și din sărăcie, să izgonesc pe austrieci și să înfăptuiesc o republică independentă, care să nu cunoască alt stăpîn afară de Dumnezeu!

— Arthur, dar gîndește-te la ceea ce spui! Nici măcar nu ești italian...

— Asta n-are nici o importanță. Eu sînt eu, și atît. Din nou se făcu tăcere.

Montanelli se sprijini de copac și își acoperi ochii cu mîna.

— Așază-te o clipă, fiul meu — zise el. Arthur se lăsă pe bancă, iar Montanelli îi luă amîndouă mîinile și i le strînse îndelung și cu putere: Acum nu-ți pot dovedi... Toate s-au întîmplat atît de neașteptat... Nu mi-aș fi închipuit așa ceva... Îmi trebuie timp să mă dezmeticesc. Poate mai tîrziu o să vorbim mai pe larg. Acum însă, un singur lucru te rog să ții minte: dacă te vor atrage în revoluție și vei muri, inima mea n-o să reziste și voi muri și eu!

— Padre!

— Nu mă întrerupe, lasă-mă să termin. Ți-am mai spus odată că, afară de tine, eu nu mai am pe nimeni în lume. Mi se pare că n-ai prea înțeles ce înseamnă asta. Îți vine greu să înțelegi, ești atît de tînăr! La vîrsta ta, nici eu n-aș fi înțeles, Arthur. Te consider ca pe propriul meu fiu. Înțelegi? Eu nu mă pot îndepărta de tine, pentru că ești lumina ochilor mei. Sînt gata să mor, numai să te opresc de la un pas greșit și să-ți salvez viața. Acum însă nu sînt în stare să... Nu, nu-ți cer promisiuni... Numai, te rog, să nu uiți ceea ce ți-am spus și să fii cu băgare de seamă. Gîndește-te bine înainte de a lua vreo hotărîre... Fă-o de dragul meu, de dragul mamei tale moarte...

— O să mă gîndesc. Iar dumneavoastră, padre, rugați-vă pentru mine și pentru Italia.

Arthur se lăsă în genunchi și Montanelli își puse mîna pe capul lui aplecat. Trecură așa cîteva minute. Apoi Arthur se ridică, sărută mîna canonicului și plecă încet prin iarba udă de rouă. Montanelli rămase singur.

Lui mister James Burton nu-i surîdea de loc proiectul fratelui său vitreg de a face o călătorie în Elveția, cu Montanelli. Dar îi venea greu să-l oprească de la o excursie nevinovată în tovărășia profesorului titular de religie, mai ales cu un scop atât de lăudabil ca studiul botanicii. Arthur ar fi luat aceasta drept o dovadă de despotism, nu și-ar fi putut explica prin nimic refuzul lui și l-ar fi pus imediat pe seama unor prejudecăți religioase și rasiale. Iar Burtonii se mîndreau cu civilizata lor toleranță religioasă. Doar trecuse mai bine de o sută de ani de cînd „Burton și fiii”, armatori din Londra, înființaseră la Livorno o întreprindere comercială și, tot de atunci, toți membrii familiei rămăseseră protestanți convinși. Erau totuși de părere că un gentleman englez se cuvine să aibă o ținută corectă chiar și în lupta cu papistașii.

Se întîmplă însă ca șeful familiei, rămînînd văduv și găsind această situație anevoie de suportat, să se căsătorească a doua oară cu o catolică frumoasă, guvernanta copiilor săi mai mici. Cei doi fii mai mari, James și Thomas, oricît de greu le-a venit să se împace cu prezența în casă a unei mame vitrege aproape de o vîrstă cu ei, se supuseră cu amărăciune providenței. O dată cu moartea tatălui, neînțelegera în familie se agravă prin căsătoria fiului cel mare. Totuși, cei doi frați se străduiau din răspuțeri s-o pună la adăpost pe Gladys de limba otrăvită și necruțătoare a Iuliei și-și îndeplineau, așa cum înțelegeau ei, obligațiile față de Arthur. Nu-l iubeau și nici măcar nu căutau să-i ascundă acest lucru. Sentimentele lor frățești se reduceau la pomeni generoase în bani și la hotărîrea de a-i lăsa băiatului deplină libertate.

Ca răspuns la scrisoare, Arthur primi un cec, care trebuia să-i acopere cheltuielile de călătorie, și încuvîntarea, pe un ton glacial, de a-și folosi vacanța cum va crede el de cuviință. Cheltui jumătate din bani cumpărîndu-și cărți de botanică și ierbare pentru presat plantele și, cu acest bagaj, plecă în cea dintîi călătorie alpină, împreună cu părintele lui spiritual.

Montanelli era mult mai bine dispus. De mult nu-l mai văzuse Arthur așa. După zguduirea pe care i-o pricinuisese discuția lor din grădină, preotul își recăpătase, încetul cu încetul, echilibrul sufletesc și privea cele întâmplate cu ochi mai liniștiți. „Arthur e încă tânăr și fără experiență — își zicea el. Hotărârea lui nu poate fi definitivă. Mai am timp să-l întorc, prin îndemnuri blânde și argumente înțelepte, de pe drumul primejdios pe care a pășit cu atîta nesocotință.”

Planul lor era să petreacă vreo cîteva zile la Geneva. Dar îndată ce văzu străzile orbitor de albe și cheiurile pline de praf, pe care se perindau la nesfîrșit turiști, pe fața lui Arthur se așternu o expresie de plictiseală. Montanelli îl pîndea, cu un zîmbet liniștit :

— Ce este, dragul meu? Nu-ți place aici?

— Nu mi-am limpezit încă bine impresiile. Totuși mă așteptam la altceva. Lacul e admirabil. Frumoase sînt și liniile dealurilor... Se aflau pe insula Rousseau¹, și Arthur arată cu mîna linia lungă și severă a ramificațiilor Alpilor din Savoia. Însă orașul... e atît de țeapăn, atît de lins... Ca un adevărat protestant, încîntat de propria lui persoană... Nu, nu mă trage inima spre el. Cînd îl văd, îmi aduc aminte de Iulia !

Montanelli începu să rîdă :

— Sărăcuțul de tine !... Dar ce importanță are asta ? Doar noi călătorim pentru plăcerea noastră și n-avem nici un motiv să întîrziem mult pe-aici. Prin urmare, astăzi angajăm o barcă cu pînze și ne plimbăm pe lac, iar mîine dimineată ne urcăm în munți.

— Dar, padre, dumneavoastră poate vreți să mai rămîneți aici ?

— Dragul meu, eu am văzut toate acestea de zeci de ori, și mulțumirea mea e să te văd pe tine mulțumit. Unde ai vrea să mergem ?

— O, dacă pentru dumneavoastră e totuna, atunci aș dori s-o luăm pe rîu în sus, spre izvoare.

— Pe Ron ?

— Nu, pe Arva. Curge așa de repede !

— Atunci să plecăm la Chamonix.

¹ Insula Rousseau — insulă pe Ron, unde se află bustul filozofului și scriitorului francez Jean Jacques Rousseau (1712—1778), născut la Geneva. (nota red. ruse.)

Tot timpul, de la prînz și pînă seara, îl petrecură într-o barcă cu pînze. Lacul pitoresc îi lăsă lui Arthur o impresie mult mai ștearsă decît Arva cea iute și cenușie. Crescuse în preajma Mediteranei și ochii lui erau obișnuiți cu valurile albastre. Dar îi plăceau nespus de mult rîurile repezi, și torrentul lor năvalnic, care scăpa din ghețari, îl umplea de încîntare.

— E atîta însuflețire în torrentul acesta, atîta avînt! zicea el.

A doua zi, dis-de-dimineată, plecară la Chamonix. Cît timp călătoriră pe valea fertilă, Arthur se simți într-o dispoziție încîntătoare. Dar iată că se apropiară de o cotitură a drumului. Munții semeți și zimțuiți îi prinseră în cercul lor strîmt. Arthur începu să fie serios și tăcut. De la Saint-Martin înaintară încet, urcînd de-a lungul văii, înnoptînd în șaleturile¹ pe care le întîlneau în cale sau în satele mici de munte, pornind apoi din nou mai departe. Arthur rămînea mereu încîntat în fața frumuseților naturii, și cea dintîi cascadă pe care trebuiră s-o treacă îl cufundă într-un adevărat extaz. Strălucea de fericire, de-ți era mai mare dragul să-l privești. Dar pe măsură ce se apropiau de vîrfurile înzăpezite, această bucurie copilărească se schimba într-o dispoziție mai mult visătoare. Montanelli se uita la el cu nedumerire. Ai fi zis că era un fel de misterioasă înrudire între băiatul acesta și munți. Era în stare să rămînă ore întregi culcat, încremenit, în pădurea de pini întunecată și plină de taină, unde fiecare freamăt își găsea ecou, să rămînă culcat și să privească printre trunchiurile drepte și înalte lumea piscurilor strălucitoare și a stîncilor pleșuve, scăldate în soare. Iar Montanelli îl urmărea cu o privire plină de tristețe și de invidie.

Coborîră cu băgare de seamă printre trunchiurile copacilor întunecați, îndreptîndu-se spre un șalet, unde aveau de gînd să rămînă peste noapte.

Cînd Montanelli intră în odaie, Arthur îl aștepta la masa pregătită pentru cină. Tînărul își scuturase tristețea pe care i-o provocase întunericul și părea alt om.

— Padre, veniți aici, veniți repede să vedeți cățelușa asta caraghioasă! Închipuiți-vă, joacă pe lăbuțele de dinapoi...

¹ Șalet — căsuță țărănească elvețiană. (nota red. ruse.)

El înteresează acum cățelușa și năzdrăvăniile ei, tot așa cum, **cu** puțin înainte, îl interesase priveliștea strălucitoare a Alpilor.

Gazda șaletului, o femeie cu obraji îmbujorați, încinsă cu șorț alb, stătea cu mâinile în șolduri și se uita, zâmbind, cum se juca băiatul cu cățelușa.

— Se cunoaște că n-are nici o grijă — zise ea către fiica ei, în dialectul local. E mort după joacă. Și ce băiat frumos...

Arthur se înroși ca un școlar, iar femeia, văzînd că tînărul a înțeles-o, plecă rîzînd de tulburarea lui.

În timpul cinei, Arthur nu vorbi decît de programul viitoarelor plimbări, de ascensiuni în munți, de plantele pe care le vor culege.

A doua zi dimineată, cînd se trezi Montanelli, Arthur nu mai era. Plecase înainte de revărsatul zorilor, la pășunile de sus, „să-i ajute lui Gaspar să pască acolo caprele de munte”.

De altfel nu trebui să-l aștepte mult. Băiatul se întoarse curînd și dădu buzna în odaie cu capul gol. Pe umărul lui stătea cocoțată, ca o păsărică, o fetiță de țaran de vreo trei ani, cu un mănunchi mare de flori sălbatice în mînă.

Montanelli se uita la el, zîmbind. Ce uimitor contrast față de Arthur cel tăcut de la Pisa sau de la Livorno!

— Pe unde-ai umblat, hoinarule? Se vede că iar ai rătăcit prin munți, fără să fi luat nimic în gură!

— O, padre, ce bine-i acolo! Munții sînt atît de impurători în cea dintîi strălucire a soarelui, iar sub picioare roua e atît de bogată!... Uitați-vă! Și Arthur se aplecă, arătîndu-i ghetele ude și murdare. Am luat cu noi un pic de pîine și brînză, iar acolo, sus, am găsit lapte de capră... Groaznică porcărie! Totuși mi-e foame din nou. Și, pe urmă, trebuie să dăm ceva demîncare și acestei persoane mitite... Annette, îți place mierea?

Arthur se așeză, luă fetița pe genunchi și o ajută să potrivească frumos florile.

— Nu, nu! se amestecă în vorbă Montanelli. Nu pot îngădui să răcești! Du-te repede și schimbă-ți hainele! Vino încoace, Annette! Unde-ai găsit-o, Arthur?

— În sat. E fiica țaranului pe care l-am întîlnit ieri, vă amintiți? Cizmarul de aici. Nu-i așa că fetița are ochi foarte nostimi? Și poartă în buzunar o broască țestoază vie pe care o cheamă Carolina.

Arthur își schimbă ciorapii uzi și coborî la gustarea de dimineață. Annette stătea pe genunchii preotului, vorbind într-una despre broasca ei țestoasă, pe care o ținea cu burta în sus în mîna-i mică și plinuță, pentru ca „domnul” să se poată minuna în voie de felul cum lighioana dădea din lăbuțe.

— Uitați-vă, domnule! zicea Annette cu seriozitate, în dialectul local, greu de înțeles. Uitați-vă ce ghetuțe are Carolina!

Montanelli se minuna de broasca țestoasă, mîngîia părul fetei și-i spunea povești frumoase.

Gazda intră să strîngă masa și rămase mirată văzînd-o pe Annette cum întorcea pe dos buzunarele sfinției-sale.

— Dumnezeu îi ajută pe cei mici să ghicească oamenii buni — zise ea. Annette se teme grozav de străini, dar văd că de sfinția-voastră nu se sfiește de loc. E de mirare! Annette, așază-te repede în genunchi și roagă-l pe domnul acesta bun să te binecuvînteze înainte de a pleca. Asta o să-ți aducă noroc.

— Nu-mi închipuiam, padre, că vă pricepeți atît de bine să vă jucați cu copiii — zicea Arthur, cu o oră mai târziu, în timp ce treceau pe o fîșie de pășune scaldată în soare. Fetița asta nu și-a luat o clipă ochii de la dumneavoastră... Știți ce cred eu?

— Ce anume?

— Voiam doar să spun că... Da, mi se pare nedrept că biserica interzice preoților să se căsătorească. Nu pot să înțeleg în ruptul capului de ce. Educația copiilor este o problemă serioasă, și e cît se poate de important pentru ei să fie supuși unei influențe binefăcătoare chiar de la naștere... După mine, cu cît chemarea omului e mai înaltă și viața lui mai pură, cu atît el e mai indicat să fie tată. Padre, sînt sigur că, dacă n-ați fi fost legat prin jurămînt și v-ați fi căsătorit, copiii dumneavoastră ar fi fost....

— Lasă!

Cuvîntul acesta, rostit pe neașteptate în șoaptă grăbită, sublinie cu atît mai puternic tăcerea care urmă.

— Padre — vorbi din nou Arthur, îndurerat de înfățișarea întunecată a lui Montanelli. Oare n-am dreptate? Poate că am greșit, însă eu n-am spus decît ceea ce gîndesc...

— Poate că tu nu-ți dai seama îndeajuns de înțelesul vorbelor tale — îi răspunse blînd Montanelli. Peste cîțiva

ani o să ai altă părere în această privință... Dar mai bine să vorbim despre altceva.

Acesta a fost cel dintâi dezacord în armonia deplină care se stabilise între ei în timpul vacanței.

Din Chamonix pleacă la Martini, unde se oprire să se odihnească, deoarece vremea era înăbușitor de caldă. După dejun ieșiră amândoi pe terasa hotelului, apărută de soare. De acolo se deschidea o priveliște încântătoare. Arthur își aduse lădița cu plante și începu o lungă discuție asupra unor chestiuni de botanică.

Pe terasă mai erau doi pictori englezi. Unul făcea o schiță după natură, celălalt vorbea alene în limba lui și i se părea că nimeni nu înțelege ce spune.

— Sfârșește cu mîzgălelile tale, Willy! zicea el. Mai bine desenează-l pe italianul ăsta tînăr și frumos, care se extaziază în fața ferigilor... Uită-te numai la linia sprînce-nelor lui! Înlocuiește-i lupa din mîna cu un crucifix, îm-bracă-l în togă romană și o să ai înaintea ta prototipul creș-tinului din cele dintîi secole.

— Ce fel de creștin? Am stat alături de el la masă. Se uita la găina friptă cu același extaz cu care-și admiră acum buruienile! Nu-i vorbă, e foarte drăguț: obrazul lui are o culoare măslinie extraordinară. Totuși n-are nici pe departe pitorescul acela care te surprinde în înfățișarea tatălui său.

— A cui?

— A tatălui său, care stă chiar în fața ta. Nu vei fi vrînd să-mi spui cumva că nu l-ai observat? Ce figură impresionantă!

— Hei, tu, metodist¹ inocent! Nu ești în stare să recunoști un preot catolic nici chiar cînd îl ai înaintea ochilor?

— Un preot?... Da, ai dreptate! Uitasem: legămîntul castității și celelalte... Atunci, să fim indulgenți și să presupunem că tînărul acesta e nepotul lui.

— Ce idioți! șopti Arthur, uitîndu-se înveselit la Montanelli. Totuși e foarte drăguț din partea lor că găsesc în mine oarecare asemănare cu dumneavoastră. Aș vrea să fiu într-adevăr nepotul dumneavoastră... Dar ce aveți, padre? Sînteți atît de palid!

Montanelli se ridică și-si duse mîna la frunte.

¹ Metodisți — sectă religioasă care a apărut în Anglia în secolul al XVIII-lea. (nota red. rusc.)

— Sufăr uneori de amețeli — zise el ciudat de încet. Se vede că am stat astăzi prea mult în soare... Mă duc să mă culc. O să-mi treacă... Totul e din pricina căldurii...

Petrecuseră două săptămîni pe lacul Lucerna, iar acum se întorceau în Italia prin trecătoarea Saint-Gothard. Tot timpul se bucuraseră de o vreme neasemuită. Izbutiseră să facă și cîteva excursii minunate... Dar cele dintîi încîntări ale lor în fața frumuseților naturii se potoliseră.

Pe Montanelli îl urmărea de mult gîndul tulburător că trebuie să aibă cît de curînd „o discuție mai cuprinzătoare” cu Arthur. Vacanța era un prilej cît se poate de nimerit ca să înceapă această discuție. Totuși, cît timp călătoriseră pe valea Arvei, Montanelli se ferise înadîns să atingă subiectul pe care începuseră să-l dezbată în grădină, sub magnolie. I se părea o cruzime să întunece primele bucurii pe care natura alpină le dăruia firii de artist a tînărului. Pentru că așa s-ar fi întîmplat, fără îndoială, dacă ar fi reluat acea discuție. Dar din ziua în care sosiseră la Martini, își zicea în fiecare dimineață: „Astăzi o să-i vorbesc”. Însă cum se însera, își amîna hotărîrea și se liniștea, zicîndu-și: „O să vorbim mîine”. Vacanța se apropia de sfîrșit și Montanelli își repeta într-una: „Mîine, mîine”. Un sentiment neînțeles care-i îngheța sufletul, ca și conștiința nelămurită a înstrăinării, de parcă între el și Arthur se lăsase o cortină, îl opreau. Și zilele treceau una după alta, pînă cînd sosi și cea din urmă seară de vacanță. Montanelli înțelese că, dacă voia să-i mai vorbească, trebuia să se hotărască chiar atunci.

Rămăseseră să-și petreacă noaptea la Lugano, iar a doua zi dimineață să plece spre Pisa. Montanelli voia măcar să știe cît de departe fusese tîrît băiatul lui drag în aceste blestemate nisipuri mișcătoare ale politicii italiene.

— Ploaia a stat — zise el. Și dacă vrem să vedem lacul, să ne grăbim. Să ieșim, trebuie să vorbesc cu tine...

Trecură de-a lungul malului, către un loc liniștit și singuratic, și se așezară pe un zid scund de piatră. Lîngă ei se înălța un tufiș de măcieș, încărcat cu boabe purpurii. Cîțiva boboci de floare, întîrziați și palizi, atîrnau sus pe o creangă, îngreuiți de picăturile de ploaie. Pe fața verde a lacului luneca o barcă mică cu pînze albe și subțiri, pe care le umfla un vînt domol. Barca părea ușoară și plătîndă ca un mănunchi de flori argintii aruncate în apă. Pe vîrfurile lui Monte-Salvatore, fereastra unei căsuțe își deschisese

ochiul auriu. Măceșii își aplecaseră capetele mici, ațipind sub cerul înnoirat de septembrie, în timp ce apa se izbea șușotind încetitor printre pietricelele de pe mal.

— Arthur, am acum cel din urmă prilej să vorbesc cu tine în liniște și pe îndelete. Pe urmă, poate că multă vreme n-o să-l mai am — începu Montanelli. Tu ai să te întorci la munca ta de la universitate, la prietenii tăi, iar eu, de asemenea, o să fiu mai ocupat iarna asta. Tot ce doresc în ceasul acesta e să lămuresc raporturile dintre noi. Iar dacă tu... El se opri o clipă, apoi urmă mai rar: Iar dacă tu simți că mai poți avea în mine aceeași încredere de până acum, spune-mi, spune-mi mai limpede decât atunci, seara, în grădina seminarului, cât de departe ai ajuns...

Arthur se uită la valurile mărunte ale apei, ascultând în liniște și cu luare-aminte cuvintele preotului, dar nu răspunse nimic.

— Aș vrea să știu, numai dacă vrei să-mi răspunzi... — urmă Montanelli. Te-ai legat cumva prin jurământ? Sau poate...

— N-am ce să vă spun, iubite padre. Nu m-am legat cu nimic, și totuși mă simt legat...

— Nu înțeleg...

— Ce rost ar avea jurămintele? Nu jurămintele îi leagă pe oameni. Dacă simți, dacă simți adânc că te stăpânește o idee, asta e totul. Altfel, nimic nu te poate lega.

— Atunci, spune-mi, crezi tu oare că această... Ți se pare oare că sentimentul tău e atât de puternic, încât nimic nu-l mai poate schimba? Gândește-te, dragul meu, înainte de a-mi răspunde.

Arthur se uită țintă în ochii lui Montanelli:

— Padre, m-ați întrebat dacă am încredere în dumneavoastră. Acum vă rog să-mi răspundeți: dumneavoastră aveți încredere în mine? Eu v-aș fi spus tot, tot, dacă aș fi avut ceva de spus. Dar înțelegeți că nu e nimic sau, mai precis, că asupra acestor lucruri discuțiile n-au nici un rost. Eu n-am uitat ce mi-ați spus în seara aceea și n-o să uit niciodată! Înșă, deși nu uit, totuși trebuie să merg înainte pe drumul meu, să merg către lumina pe care o văd înaintea mea...

Montanelli rupse un trandafir din tufiș, îi smulse petalele și le aruncă în apă.

— Ai dreptate, dragul meu. Destul... Să nu mai vorbim despre asta. Oricum, vorbele tot nu ajută la nimic... Atunci... fie și așa... Să mergem.

Trecu și toamna, trecu și iarna, fără să se întâmple nimic. Arthur studia cu sîrguință și avea foarte puțin timp liber. Totuși făcea cum putea ca să-l vadă cîteva clipe pe Montanelli. Și reușea să-l vadă o dată sau chiar de mai multe ori pe săptămîină. I se întîmpla să treacă pe la preot cu vreo carte, ca să lămurească o problemă mai grea, și atunci discuția lor se mărginea numai la text. Se ridicase între ei o barieră invizibilă, abia simțită. Acum, vizitele lui Arthur îi pricinuiau lui Montanelli mai multă tristețe decît bucurie. Era obositor pentru bătrîn să facă mereu eforturi, ca să pară liniștit și să aibă aerul că între ei nu se schimbaseră nimic. Pe de altă parte, Arthur observase și el o schimbare în purtarea preotului, dar nu-i prinsese pe deplin înțelesul. Simțind nelămurit că această schimbare era în legătură cu problema tulburătoare a noilor sale idei, el se ferea să aducă vorba despre ele, cu toate că gîndul lui se întorcea mereu într-acolo. Și totuși, niciodată nu-l iubise pe Montanelli atît de fierbînte ca acum. Din sentimentul acela întunecat și chinuitor, de gol sufletesc și de silă de viață, pe care încercase să și-l înăbușe cu atîta greutate, studînd cu sîrguință teologia, nu rămăsese nici urmă chiar de la cel dintîi contact al lui cu „Tînăra Italie”¹. Închipuirile lui bolnăvicioase, datorite singurătății și contemplării fără sfîrșit a odăii în care zăcuse muribunda, se spulberaseră. Nu-i rămăseseră nici îndoielile : de cîte ori, înainte, ca să scape de ele, nu căutase sprijin în rugăciune !

Arthur își închipuia mișcarea studentească ca pe o mișcare mai curînd religioasă decît politică, iar idealul înălțător și neîntinat al acestei mișcări pline de avînt dăduse firii lui echilibru și înțelepciune, un sentiment de împăcare și un fel de a fi mai binevoitor față de cei din jur. Găsea acum însuși nevăzute, vrednice de dragoste, la oameni pe care mai înainte nu-i putea suferi. Montanelli fusese, timp de cinci ani, idealul lui. Acum însă și-l închipuia ca pe un puternic

¹ „Tînăra Italie” — organizație revoluționară care urmărea unirea politică a Italiei într-o republică democratică. Această organizație a fost înființată la Marea, în jurul anului 1830, de Giuseppe Mazzini (1805—1872), care, pentru această viață, a fost condamnat la moarte în lipsă. Înscutur din 1842, Mazzini a trăit la Londra ; s-a manifestat ca publicist, militînd neînterupt pentru revoluția italiană. (n.r.)

profet al unei noi credințe, cu o nouă aureolă în jurul frunții. Tânărul căuta cu patimă să pătrundă predicile preotului, si-lindu-se să descopere în ele urmele unei înrudiri lăuntrice cu idealul republican. El studia sîrguitor Evanghelia, desfătîndu-se cu spiritul democratic de care fusese călăuzit creștinismul celor dintîi timpuri.

Într-una din zilele lui ianuarie, Arthur se duse la seminar să dea îndărăt o carte. Aflînd că părintele rector nu era acolo, intră în încăperea unde lucra de obicei Montanelli, așeză cartea în raft și vru să plece, cînd, deodată, atenția îi fu atrasă de titlul unei cărți de pe masă. Era „De Monarchia”¹ a lui Dante. Arthur începu să citească și curînd se cufundă atît de adînc în lectură, încît nu auzi cînd se deschise ușa. Se ridică doar atunci cînd la spatele lui răsună glasul cunoscut al lui Montanelli.

— Nu te așteptam astăzi — zise părintele, aruncînd în treacăt o privire asupra cărții. Tocmai voiam să trimit, să văd dacă poți veni deseară la mine.

— E ceva important? Deseară sînt invitat, dar, dacă e nevoie, vin.

— Nu, se poate și mîine. Voiam să te văd, pentru că marți plec. Sînt chemat la Roma.

— La Roma? Pentru multă vreme?

— În scrisoare mi se spune că pînă după paști. Scrisoarea e de la Vatican. Ți-aș fi dat de veste imediat, dar am fost ocupat tot timpul, și cu treburile seminarului, și cu pregătirile pentru instalarea noului rector.

— Padre, sper că nu părăsiți seminarul?!

— Va trebui. Însă voi mai veni probabil pe la Pisa. Cel puțin pentru un timp.

— Dar de ce nu vreți să rămîneți?

— Vezi tu... lucrul acesta încă nu se știe, dar mi se propune o episcopie.

— O, padre! Și unde?

— Tocmai pentru asta mă și duc la Roma. Încă nu s-a hotărît dacă mi se dă o episcopie în Apenini sau dacă rămîn aici ca vicar.

— Dar noul rector a și fost numit?

— Da, părintele Cardì. Sosește mîine.

¹ „De Monarchia” („Despre monarhie”) — opera marelui poet italian Dante Alighieri (1265—1321), în care poetul emite ideea unui stat italian unit și puternic, în fruntea căruia să nu fie papa, ci o putere laică. (nota red. ruse.)

— Cît de neașteptare sînt toate acestea !

— Da, însă... Uneori hotărîrile Vaticanului nu se anunță decît în ultimul moment.

— Îl cunoașteți pe noul rector ?

— Nu-l cunosc personal. Dar toată lumea îl laudă. Monsignorul Belloni îmi scrie că e un mare erudit.

— Seminarul va pierde mult prin plecarea dumneavoastră...

— Nu știu ce să spun despre seminar. Dar tu sînt sigur că o să-mi simți lipsa. Poate nu mai puțin decît eu pe a ta...

— E adevărat, padre. Totuși mă bucur pentru dumneavoastră.

— Te bucuri?... Eu însă nu pot să spun că mă bucur. Montanelli se așază la masă, cu un aer obosit.

— Ești ocupat după prînz ? Începu el după cîteva clipe. Dacă n-ai nici o treabă și dacă nu poți veni deseară, rămîi puțin cu mine. Nu prea mă simt în apele mele. Rămîi ! Vreau să te văd cît mai mult înainte de plecare.

— Rămîn, dar nu mult. La ora șase trebuie să fiu...

— La vreo adunare ?

Arthur încuviință cu capul. Montanelli schimbă repede vorba.

— Voiam să-ți vorbesc despre tine — începu el. În lipsa mea, o să ai nevoie de alt duhovnic.

— Dar atunci cînd vă veți întoarce, îmi veți îngădui să vin să mă spovedesc la dumneavoastră ?

— Dragul meu, cum poți să mă mai întrebi ? Eu vorbesc, se înțelege, numai de cele trei sau patru luni cît voi lipsi de aici. Vrei să-ți iei duhovnic pe unul din preoții de la Santa Catarina ?

— Vreau, padre. Mai vorbiră de una, de alta, apoi Arthur se ridică : Trebuie să plec, padre. Mă așteaptă prietenii.

O umbră de întuneric se așternu iarăși pe chipul lui Montanelli :

— Așa de repede ? Aproape că mi se risipise tristețea... Ei bine, adio !

— Adio, padre ! Mîine o să vin iarăși.

— Vino mai devreme, ca să te pot vedea singur. Mîine sosește părintele Cardî. Arthur, te rog, fii prudent în lipsa mea, caută să nu faci vreun pas nechipzuit... Cel puțin pînă cînd mă întorc. Nu poți să-ți închipui ce frică mi-e să te las...

— Dar n-aveți nici un motiv, padre ! Deocamdată nu se întrezărește nimic, și așa o să fie încă multă vreme.

— Atunci, adio ! încheie pe neașteptate Montanelli.

Cea dintâi ființă pe care a văzut-o Arthur când a intrat în încăperea unde se ținea adunarea studențească a fost fiica doctorului Warren, tovarăsa lui de joacă din copilărie. Fata stătea într-un colț și asculta, serioasă și atentă, ceea ce-i spunea un lombard tânăr și înalt, îmbrăcat în haine ponosite, unul dintre inițiatorii mișcării. În lunile din urmă se schimbaseră mult : părea mai coaptă și arăta ca o adevărată domnișoară. Numai cele două cozi negre și groase care-i cădeau pe spate mai aminteau de școlărița de pînă mai ieri. Se îmbrăcase toată în negru și o eșarfă neagră îi acoperea capul, deoarece în odaie era frig și umed. Purta pe piept o cren-guță de chiparos, simbolul „Tinerei Italie”. Lombardul îi vorbea cu căldură despre sărăcia țăranilor din Calabria¹, iar ea îl asculta în tăcere, cu bărbia sprijinită în palmă și cu ochii plecați. Și lui Arthur i se păru că are înaintea lui fantoma tristă a Libertății plîngînd republica pierdută. Iulia ar fi văzut în Gemma doar o femeie care a crescut prea mult, cu mișcări stîngace, cu tenul palid și cu nasul neregulat, îmbrăcată într-o rochie veche și prea scurtă, nepotrivită cu vîrsta ei.

— Aici erai, Jim ? o întrebă Arthur, apropiindu-se de ea atunci când lombardul plecă în celălalt capăt al încăperii.

„Jim”, așa i se zicea în copilărie, de la „Gemifer”, numele ciudat pe care-l primise la botez. Italiencele, prietenele ei de școală, îi ziceau Gemma.

Fata înălță capul, aproape speriată :

— Arthur ! Dumneata erai ? Nu știam că ești în organizație !

— Nici eu nu mă așteptam de loc să te întîlnesc aici, Jim ! De cînd ești...

— Dar n-ai înțeles ! îl întrerupse repede fata. Eu nu sînt încă în organizație. Am izbutit doar să îndeplinesc două-trei însărcinări fără importanță. Și asta pentru că l-am întîlnit întîmplător pe Bini... Îl cunoști pe Carlo Bini ?

— Desigur.

Bini era organizatorul sectorului Livorno și-l cunoșteau toți cei din „Tînăra Italie”.

— Și Bini a început să-mi vorbească despre toate lucrurile astea. Atunci l-am rugat să mă ia și pe mine la una din

¹ Calabria — regiune muntoasă în sudul Italiei. (D.R.)

adunări. Pe urmă mi-a scris la Florența¹... Dumneata n-ai știut că de crăciun am fost la Florența?

— Nu. Acum cei de-acasă îmi scriu rar...

— A, da! Dar n-are a face. Am stat cîtva timp la fetele Rita. (Surorile Rita erau colegele ei de școală.) Bini mi-a scris acolo că, în drum spre casă, să mă opresc la Pisa și să vin astăzi aici. Așa am și făcut și iată-mă, după cum vezi. O! Începe!...

În referat era vorba de republica ideală și de datoria pe care o avea tineretul de a se pregăti în vederea ei. Tema nu fusese cercetată îndeajuns, totuși Arthur asculta cu o luare-aminte plină de respect. În perioada aceea a vieții lui, el lua toate de bune și primea pe de-a-ntregul noile idealuri morale, fără să-și dea silința să se gîndească dacă erau valabile. Dar conferința se termină și dezbaterile încetară... Studenții începură să se împrăstie. Arthur se apropie de Gemma, care stătea încă în colțul ei.

— Îmi dai voie să te însoțesc, Jim? Unde stai?

— La Marietta.

— La bătrîna îngrijitoare a tatălui dumitale?

— Da. E destul de departe de-aici.

Cîtva timp meraseră în tăcere. Deodată Arthur o întreabă:

— Cred că acum ai șaptesprezece ani, nu?

— Am împlinit șaptesprezece în octombrie.

— Totdeauna am fost de părere că n-ai să fii o domnișoară din acelea cărora le trebuie baluri și toalete. De-ai ști, Jim, de cîte ori m-am întrebat dacă o să intri și dumneata în rîndurile noastre!...

— Același lucru mă întrebam și eu despre dumneata.

— Spuneai că i-ai făcut oarecare servicii lui Bini. Și eu care nici nu știam că vă cunoașteți!

— Ceea ce am făcut, n-am făcut-o pentru Bini, ci pentru altul.

— Pentru cine?

— Pentru tînărul care vorbea astăzi cu mine, pentru Bolla.

— Îl cunoști bine?

Arthur pusese această întrebare cu o umbră de gelozie. Chiar și fără asta, îi venea greu să vorbească despre Bolla. Fuseseră rivali cu prilejul unei anumite însărcinări, pe care comitetul „Tinerei Italii” o încredințase pînă la urmă lui Bolla, socotind că Arthur era prea tînăr și lipsit de experiență.

¹ Florența — capitala Toscanei pe vremea aceea. (nota red. ruse.)

— Il cunosc bine. Îmi place. A stat destul de mult la Livorno.

— Știu... A venit acolo în noiembrie.

— Da, cam pe atunci era așteptat vaporul care trebuia să ne aducă un transport de cărți¹... Arthur, nu crezi că locuința voastră ar oferi mai multă siguranță pentru așa ceva, decât a noastră? Nimănui nu i-ar trece prin minte să bănuiască familia unor armatori bogați! Și, afară de asta, dumeata cunoști pe toată lumea din docuri.

— Mai încet! Nu striga așa, dragă! Prin urmare, literatura sosită de la Marsilia la voi se păstra?

— Numai o zi... Dar poate că nu trebuia să-ți spun?

— De ce? Doar știi că sînt membru al organizației. Gemma dragă, nimic pe lume nu m-ar fi putut face mai fericit decât să știu că ești de-a noastră și că...

— Dar „padre” al dumitale? Oare el...

— Nu, convingerile lui nu prea sînt aceleași ca ale noastre. Totuși uneori m-am gîndit... am nădăjduit...

— Dar el e preot, Arthur!

— Și ce-i cu asta? În organizația noastră avem și preoți. Doi dintre ei chiar scriu la gazetă². Doar misiunea preoțimii e să călăuzească omenirea spre idealurile cele mai înalte, și noi într-acolo năzuim. Și aceasta e mai curînd o problemă de religie și de morală decât de politică. Închipuie-ți numai că oamenii ar ajunge cetățeni conștienți, cu sufletul liber: oare atunci ar mai fi cu putință sclavia?

Gemma își încruntă sprîncenele:

— Mi se pare că aici logica dumitale șchiopătează puțin... Preotul ne învață doctrina religioasă. Și eu nu văd ce legătură are asta cu dorința noastră de a-i alunga pe austrieci!

— Preotul e predicatorul creștinismului, iar Cristos a fost cel mai mare reformator.

— Știi, eu am vorbit cu tatăl meu despre preoți, și el...

— Jîm, tatăl dumitale e protestant...

După o scurtă tăcere, fata ridică deodată capul și-l învălui într-o căutătură deschisă, prietenească:

— Ascultă, mai bine să lăsăm discuția asta. Totdeauna te-ai arătat intolerant cînd a fost vorba de protestanți.

¹ Pe atunci soseau, din Marsilia la Livorno, transporturi secrete de literatură ilegală ale organizației „Tînăra Italie”: gazeta „Tînăra Italie”, pe care Mazzini o edita la Marsilia, broșuri și cărți cu caracter politic. (nota red. ruse.)

² E vorba de ziarul „Tînăra Italie”. (n.r.)

— Nu-i adevărat ! Dimpotrivă, protestanții sînt intolerați cînd vorbesc despre catolici.

— Fie și așa ! Dar am discutat prea mult despre asta, ca s-o luăm iarăși de la capăt ! Mai bine spune ce părere ai despre conferința de astăzi ?

— Mi-a plăcut, mai ales partea de la urmă. L-am ascultat cu foarte mult interes pe conferențiar cînd spunea cu atîta aprindere că e nevoie ca fiecare dintre noi să-și pună neîntîrziat în practică sentimentele, nu numai să viseze la ele.

— Iar mie, tocmai partea asta nu mi-a plăcut ! Ne-a vorbit foarte pe larg despre idei și sentimente ideale, dar nu ne-a arătat căile practice și nici nu ne-a spus ce anume avem de făcut.

— Cînd va sosi ceasul, vom avea multe de făcut ! Dar trebuie să avem răbdare. Marile prefaceri nu se înfăptuiesc cît ai bate din palme.

— Cu cît o acțiune e mai complicată, cu atît e mai bine s-o începi mai curînd. Dumneata îmi spui că trebuie să ne pregătim pentru libertate. Dar ai mai cunoscut pe cineva care să fi fost atît de bine pregătit pentru libertate ca mama dumitale ? Nu era ea cea mai desăvîrșită femeie din lume, o femeie cu suflet de înger ? Și unde a dus-o toată bunătatea ei ? A fost roabă pînă în ziua din urmă. Cîte chinuri, cîte batjocuri n-a îndurat de la fratele dumitale James și de la soția lui ! Da, dacă n-ar fi avut o inimă atît de blîndă și de răbdătoare, viața ei ar fi fost mai fericită. Nimeni n-ar fi îndrăznit vreodată să se poarte așa cu ea ! Același lucru s-ar putea spune și despre Italia : nu, ea n-are nevoie de răbdare... dimpotrivă ! Italia trebuie să se ridice și să-și apere interesele ei.

— Italia, dragă Jim, ar fi liberă acum dacă ura și patima ar putea s-o salveze. Însă ea n-are nevoie de ură, ci de iubire.

În timp ce rostea aceste cuvinte, sîngele-i năvăli în obraz, apoi i se îngămădi la inimă. Gemma nu văzu nimic din toate acestea : se uita drept înainte. Sprîncenele-i erau încruntate și gura strînsă.

— Ți se pare poate că n-am dreptate, Arthur — zise ea după o pauză. Totuși dreptatea e de partea mea. Într-o bună zi ai să te convingi de asta... Dar iată și casa noastră. Poate vrei să intri ?

— Nu, e târziu. Noapte bună, dragă ! Stătea lîngă ușă și-i strîngea mîinile cu putere : „În numele lui Dumnezeu și al poporului...”

Iar ea termină rar, cu întreruperi, deviza lor :

— ...acum... și pururea...”

Apoi își trase mâinile dintr-ale lui și intră în casă, alergând. Când ușa se închise, Arthur se aplecă și ridică de jos crenguța de chiparos căzută de pe pieptul ei.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Arthur se întoarse acasă de parcă ar fi avut aripi, ducând impresia unei netulburate fericiri. Toate se potriveau cât se poate de bine. La adunare li se dăduse a înțelege că ar fi vorba despre o revoltă armată. Gemma era acum tovarășa lui de luptă, și el o iubea... Își închipuia cum vor munci ei împreună, cum vor muri, poate, în lupta pentru libertatea care va să vină. Sosise primăvara nădejdilor lor. Padre va înțelege și va crede... Cu toate acestea, a doua zi se trezi mai potolit. Își aminti că Gemma trebuia să plece la Livorno, iar Montanelli la Roma.

Ianuarie, februarie, martie — trei luni nesfârșite pînă la paști. Te pomenești că Gemma, întorcîndu-se la ai săi, va cădea sub influența protestantă (în limba lui Arthur, cuvintele „protestant” și „filistin” aveau același înțeles)... Nu, Jim a lui nu va coborî niciodată la nivelul celorlalte domnișoare din Livorno ! Dar poate că va fi nenorocită. E atît de tînă și are atît de puțini prieteni ! Cît de singură și de nefericită s-o fi simțind ea printre toți acești oameni de piatră... O, dacă ar fi trăit mama...

Seara se duse la seminar și-l găsi pe Montanelli stînd de vorbă cu noul rector. Amîndoi păreau obosiți.

— Iată și studentul despre care v-am vorbit — zise cu răceală canonicul, prezentîndu-l pe Arthur noului rector. V-aș rămîne îndatorat dacă i-ați îngădui să se folosească și de aici înainte de bibliotecă.

Părintele Cardî începu să vorbească amănunțit despre viața studențească de la Sapienza. Tonul lui ușor și firesc

arăta că el cunoaște bine viața de colegiu. Discuția trecu repede la regulamentul cu mult prea aspru al universității, problemă de mare actualitate pe vremea aceea.

Noul rector câștigă dintr-o dată simpatia lui Arthur, prin critica aspră a comportării pe care și-o însușise conducerea universității și prin atacurile împotriva unor restricții absurde, care-i revoltau pe studenți.

— Eu am o mare experiență în ce privește educația tineretului — zicea el. Tineretului nu trebuie să-i pui piedici, fără motive serioase, iată regula după care mă călăuzesc întotdeauna. Eu nu cred că sînt pe lume prea mulți tineri înclinați din firea lor spre excese și mi se pare că, dacă cei mai în vîrstă le-ar respecta personalitatea, ei nu le-ar pricinui cine știe ce bătaie de cap. Doar și calul cel mai blînd se ridică în două picioare dacă-i strîngi mereu frîul !

Arthur se uita la el cu mirare. Nu se aștepta să găsească în noul rector un apărător atît de vajnic al intereselor studențimii. Montanelli nu-l întrerupea. Pe fața lui se citea atîta oboseală și o tristețe atît de adîncă, încît părintele Cardi zise fără veste :

— Mi-e teamă că v-am obosit, părinte canonic. Dar pe mine mă interesează prea mult această problemă și uneori scap cu totul din vedere că pe alții poate să-i plictisească...

— Dimpotrivă, toate astea mă interesează neîncipuit de mult.

Montanelli nu prea era meșter în formule stereotipe de politețe, de aceea pe Arthur îl surprinse tonul lui.

După ce plecă părintele Cardi, Montanelli se întoarse către Arthur și-l privi dus pe gînduri, cu o expresie de îngrijorare, care nu i se mai risipi de pe față toată seara.

— Arthur, dragul meu — începu el încet — aș vrea să-ți vorbesc...

„Fără îndoială că a aflat ceva neplăcut“ — îi trecu prin minte lui Arthur, văzîndu-l atît de tulburat.

Urmă o tăcere lungă.

— Îți place noul rector ? îl întrebă Montanelli pe neașteptate.

Nedumerit, Arthur tăcu o clipă, neștiind ce trebuie să răspundă.

— Eu... da, îmi place mult... Adică, nici eu nu știu încă tocmai bine. Doar e atît de greu, padre, să cunoști un om de la cea dintîi întîlnire !

Montanelli ciocănea ușor cu degetele în brațul scaunului pe care stătea — gestul lui obișnuit când îl neliniștea sau îl tulbura ceva.

— În legătură cu plecarea mea la Roma — zise el din nou — uite ce aș vrea să-ți spun : dacă ai ceva împotriva... dacă vrei tu, Arthur, eu scriu și refuz să plec.

— Padre ! Dar Vaticanul ?...

— Vaticanul va găsi pe altcineva în locul meu. Mă voi scuza...

— Dar pentru ce ? Nu pot să înțeleg.

Montanelli își trecu mîna peste frunte :

— Sînt neliniștit pentru tine. Mă urmărește gîndul că... Și pe urmă, nu e absolut necesar să plec.

— Dar cum rămîne cu episcopia ?

— O, Arthur ! La ce mi-ar folosi mie episcopia dacă pentru asta ar trebui să mă despart de tine !...

Montanelli se opri. Arthur nu-l mai văzuse niciodată ca acum și era foarte neliniștit.

— Nu înțeleg nimic — zise el. Padre, vă implor, spune-mi lămurit ce aveți de gînd, ce vreți ?...

— Nu vreau nimic. Mă chinuiește, pur și simplu, o nesfîrșită teamă... Spune drept : te amenință vreo primejdie ?

„A auzit ceva !“ își zise Arthur, aducîndu-și aminte de zvonurile care se răspîndiseră despre o revoltă armată.

Însă taina nu era a lui și el n-avea dreptul să vorbească. De aceea răspunse tot printr-o întrebare :

— Ce primejdie m-ar putea amenința ?

— Nu mă întreba, ci răspunde-mi. Glasul lui Montanelli era aproape aspru din pricina tulburării. Eu n-am nevoie să-ți cunosc tainele. Spune-mi doar atît : te amenință ceva ?

— Toți sîntem în voia Domnului, padre. Orice se poate întîmpla. Dar n-am nici un motiv să cred că la întoarcerea dumneavoastră nu mă veți găsi viu și nevătămat !

— Pînă la întoarcerea mea... Ascultă, dragul meu ! Te las să hotărăști : nu-ți cer nici o explicație. Spune-mi doar atît : „Rămîi“, și eu renunț la plecare. Din asta nimeni n-o să păgubească nimic, iar eu o să fiu mai liniștit. Am impresia că ești mai în siguranță lîngă mine...

Arthur îl privi cu îngrijorare. Această nouă trăsătură de caracter a lui Montanelli, care nu era cîtuși de puțin un om cu imaginație bolnăvicioasă, îl surprindea.

— Padre, dar sînt sigur că sînteți bolnav ! Nu mai încape vorbă că trebuie să plecați la Roma, să vă odihniți cum se

cuvine și să vă vindecați de insomniile dumneavoastră și de durerile de cap...

— Ei bine — îl întrerupse Montanelli, parcă obosit de această discuție. Atunci plec mâine cu prima diligență.

Arthur îl privi nedumerit.

— Mi se pare că voiati să-mi mai spuneți ceva? Întrebă el.

— Nu, nu. Nimic altceva, nimic de seamă.

Dar spaima îi rămase întipărită pe față.

La câteva zile după plecarea lui Montanelli, Arthur intră în biblioteca seminarului să ia o carte. Pe scară se întâlni cu părintele Cardi.

— O, mister Burton! se bucură rectorul. Tocmai aveam nevoie de dumneata. Te rog să intri la mine și să mă ajuți într-o chestiune dificilă.

Rectorul deschise ușa cabinetului său și Arthur intră cu un sentiment neplăcut și cam ciudat. Îi venea greu să vadă cabinetul acela de lucru, sanctuarul părintelui lui sufletesc, ocupat acum de un străin.

— Sînt un adevărat șoarece de bibliotecă — începu rectorul. Cel dintîi lucru pe care l-am făcut în noul meu post a fost să revizuiesc biblioteca. E foarte bogată, dar nu pot da de rostul sistemului după care sînt așezate cărțile.

— Catalogul nu e complet. O bună parte din cărțile cele mai de preț a sosit de curînd.

— Nu ai cumva o jumătate de oră liberă, să-mi explici criteriul după care sînt așezate cărțile?

Intrară în bibliotecă. Arthur îi dădu rectorului toate lămuririle necesare. Cînd se ridică să plece, punînd chiar mîna pe pălărie, rectorul îl opri cu un zîmbet:

— Nu, nu! N-o să te las să pleci așa de repede! Astăzi e sîmbătă, e timpul să întrerupem lucrul pînă luni dimineată. Rămîi să cinăm împreună, tot te-am ținut pînă la ora asta. Sînt singur de tot, și tovărășia dumitale o să-mi facă plăcere.

Purtarea lui era atît de prietenoasă, atît de nesilită, încît Arthur se simți curînd la largul lui. După câteva fraze fără importanță, rectorul îl întrebă de cît timp îl cunoaște pe Montanelli.

— De aproape șapte ani — îi răspunse Arthur. Cînd s-a întors din China, eu aveam doisprezece ani.

— A, da! Acolo și-a cîștigat el faima de strălucit misionar-predicator. Și de atunci se ocupă de educația dumitale?

— A început să se ocupe de mine cu un an mai târziu, cam de pe vremea când m-am spovedit la el pentru întâia oară. Iar după ce am intrat la Sapienza, a continuat să mă ajute la partea științifică, în toate problemele care nu intrau în cadrul cursurilor universitare. Față de mine s-a purtat cu o nesfârșită bunăvoință. Nici nu vă puteți închipui cât a fost de bun !...

— Îmi închipui foarte bine. Toată lumea îl admiră : un suflet nobil, un om extraordinar. Am avut prilejul să stau de vorbă cu câțiva misionari care au fost cu el în China. Mi-au găseau cuvinte cu care să prețuiască, în măsura cuvenită, energia lui, curajul lui în momentele grele, credința lui nezdruincinată... Poți să te socotești fericit că în tinerețea dumitale ai fost îndrumat de un om ca el. Din vorbele lui am înțeles că ți-ai pierdut și tatăl, și mama.

— Da, tatăl meu a murit pe când eram încă copil, iar mama, acum un an.

— Ai frați, surori ?

— Nu, numai frați vitregi... Însă ei erau oameni în toată firea și conduceau afaceri comerciale pe vremea când eu eram încă la doică.

— Se vede că ai crescut mai mult singur, de aceea prețuiești în chip atât de deosebit bunătatea lui Montanelli. Și, fiindcă veni vorba, ce duhovnic ți-ai ales pe timpul cât va lipsi el ?

— Mă gândeam să mă adresez preoților de la Santa Cătarina.

— N-ai vrea să te spovedești la mine ?

Arthur se uită la el cu mirare :

— Fără îndoială, părinte, eu... eu aș fi bucuros, numai că...

— Numai că rectorul Seminarului teologic nu spovedește de obicei laici, asta vrei să spui ? Ai dreptate. Însă, vezi, eu știu că părintele canonic Montanelli avea mare grijă de dumneata și, pe cât se pare, era cu deosebire preocupat de viitorul dumitale. E ușor de înțeles... Dacă și mie mi s-ar întâmpla să mă despart de un discipol iubit, și eu aș fi îngrijorat de soarta lui. Sînt sigur că Montanelli ar fi mai liniștit dacă ar ști că de sufletul dumitale se îngrijește un coleg de-al său. Fii sincer cu mine, fiul meu, și spune-mi deschis : **primești să fii părintele dumitale sufletesc ?** Am o mare **afecțiune pentru dumneata** și aș fi bucuros să-ți fiu de folos.

— Dacă e așa, atunci v-aș fi, fără îndoială, nespus de recunoscător.

— Minunat ! În cazul acesta vino să te spovedesc luna viitoare. Și, afară de asta, îndată ce ai o scară liberă, mai treci pe la mine, fiul meu...

Nu mult înainte de paști, se află oficial că Montanelli primise episcopia de Brizzighella, un ținut nu prea întins în Apenninii etrusci. Montanelli însuși îl anunțase pe Arthur încă de la Roma, pe un ton liniștit și plin de voie bună. Se vedea bine că tristețea lui apăsătoare începuse să se risipească. „Trebuie să vii să mă vezi în fiecare vacanță — îi scria el — și voi veni și eu din când în când la Pisa. Sper să ne putem vedea, cu toate că nu chiar atât de des, cât aș fi dorit.”

Doctorul Warren îl invită pe Arthur să-și petreacă sărbătorile paștilor cu el și cu familia lui, în loc să se plictisească de-a lungul celor trei zile în vechiul palazzo întunecat și ros de șobolani, în care Iulia era acum singura stăpână. La această scrisoare era alăturat un bilețel, mîzgălit cu slove inegale și copilărești, în care Gemma adăuga la invitația tatălui său și rugămintea ei de a veni în casa lor. „Trebuie să vorbesc cu dumneata” — îi scria fata.

Ceea ce-l tulbura și-l bucura mai mult pe Arthur erau zvonurile pe care studenții și le treceau în șoaptă unul altuia : toți așteptau după paști evenimente mari.

Toate acestea îl puneau pe Arthur într-o stare de spirit plină de așteptare și atât de înflăcărată, încît pînă și lucrurile cele mai înspăimîntătoare i se păreau firești, ușor de îndeplinit și posibil de realizat chiar în cursul următoarelor două luni.

Se hotărî să plece acasă în joia din săptămîna patimilor și să-și petreacă acolo cele dintîi zile de vacanță. Se temea ca nu cumva bucuria de a o revedea pe Gemma să-l îndeparteze de la acea stare sufletească înălțătoare și sfîntă, pe care biserica o pretinde fiilor săi în aceste zile. Miercuri seară, Arthur îi răspunse Gemmei, promițîndu-i că va veni la ei luni, a doua zi de paști. Și, cu sufletul împăcat, se duse să se culce.

Intrînd în dormitor, căzu în genunchi în fața crucifixului. Părintele Cardi îi făgăduise că-l va spovedi a doua zi dimineață, și acum trebuia să se pregătească printr-o rugăciune

lungă și fierbinte pentru această ultimă spovedanie dinaintea împărtășaniei pascale. În genunchi, cu brațele încrucișate și cu capul plecat, Arthur se întoarse cu gândul la luna care trecuse, depănându-și în minte micile lui păcate, amintindu-și ocaziile în care dovedise nerăbdare, ușurătate sau mînie. Dar toate acestea erau abateri mărunte, care lăsau o pată abia simțită pe sufletul lui curat. Își făcu cruce, se ridică și începu să se dezbrace.

În timp ce-și descheia gulerul cămășii, un petic de hîrtie căzu pe podca. Era bilețelul de la Gemma, pe care-l purtase totă ziua la piept. Arthur îl ridică, îl desfăcu și-l sărută, apoi începu să-l împăturească la loc, cu conștiința că făcuse un lucru care nu se cuvenea. Și în momentul acela descoperi pe partea cealaltă a bilețelului un adaos pe care nu-l observase încă : „Să vii negreșit și cît se poate de repede. Vreau să-l cunoști pe Bolla. El e aici și în fiecare zi citim împreună“.

Citind aceste rînduri, tot sîngele i se ridică în obraji.

„Veșnic acest Bolla ! Ce caută iarăși la Livorno ? Și ce i-a venit Gemmei să facă lectură cu el ? De ce o atrage și pe ea în afacerile lui de contrabandă ? A vrăjit-o de tot. Chiar atunci, în ianuarie, la adunare, se vedea bine că era îndrăgostit de ea. De aceea și vorbea cu atîta patimă ! Iar acum e lîngă ea și citesc împreună în fiecare zi...”

Cu o mișcare violentă, Arthur aruncă bilețelul și căzu din nou în genunchi în fața crucifixului.

Acesta era sufletul care se pregătea să primească iertarea păcatelor, împărtășania pascală, sufletul care trebuia să se împace cu sine însuși, cu toată lumea, cu Dumnezeu ! Sufletul acesta capabil de o gelozie josnică, de bănuieli murdare, capabil de o invidie meschină, și încă față de un conspirator ca și el ! Și într-o pornire de autoflagelare, Arthur își acoperi fața cu mîinile. Nu mai departe decît cu cîteva clipe înainte era adîncit în gînduri cucernice, iar acum stătea ca un criminal pe care-l mustră conștiința...

Joi dimineață intră în capela seminarului și-l găsi pe părintele Cardi singur. După ce citi crezul, Arthur începu să-și mărturisească decăderea sufletească din noaptea trecută.

— Părinte, sînt un păcătos. Am păcătuît cu gîndul, din invidie și gelozie, împotriva unui om care nu merita aceasta, care nu mi-a făcut nici un rău.

Părintele Cardi înțelege cât se poate de bine cu cine avea de-a face. Îi vorbi blînd :

— Dumneata nu mi-ai destăinuit totul, fiule.

— Părinte, am datoria să iubesc și să stimez în mod deosebit pe omul acesta, față de care nutresc sentimente necreștinești.

— Ești legat de el prin legături de sînge ?

— Mai puternice, mai strînse decît atît !

— Cum adică, fiule ?

— Sînt legat de el prin legături de tovărășie.

— De tovărășie ?

— Într-o acțiune mare și sfîntă.

Urmă o scurtă tăcere.

— Și mînia dumitale împotriva acestui prieten, invidia dumitale față de el sînt provocate de succesul lui în această acțiune, mai răsunător decît al dumitale ?

— În parte, da. I-am invidiat priceperea, pentru care toată lumea îl prețuiește. Și, afară de asta... am crezut... Da, mi-a fost teamă că-mi răpește dragostea unei fete pe care o iubesc.

— Dar fata pe care o iubești e fiică a sfintei noastre biserici ?

— Nu, e protestantă.

— Eretică ?

Arthur își frînse mîinile, deznădăjduit.

— Da, eretică — repetă el. Am fost crescuți împreună. Mamele noastre erau prietene. Și iată, am ajuns să fiu gelos, pentru că am înțeles că și el o iubește. De asemenea...

— Fiule ! Începu părintele Cardi, fără grabă și cu gravitate, după o scurtă tăcere. Dumneata încă nu mi-ai destăinuit totul. Ai pe suflet un lucru cu mult mai greu...

— Părinte, eu... Arthur se încurcă și tăcu iarăși. Confesorul îl așteptă să vorbească. L-am invidiat pentru că organizația „Tînăra Italie“, din care fac parte...

— O !!!

— Organizația i-a încredințat o însărcinare pe care nădăjduiam că mi-o va încredința mie. Mă credeam destul de pregătit s-o duc la bun sfîrșit.

— Ce fel de însărcinare ?

— Să primesc cărțile aduse cu vapoarele, cărți cu caracter politic. Trebuia să le ridic de pe vapor, apoi să caut în oraș un loc unde să le pot ascunde.

— Și organizația a încredințat această însărcinare rivalului dumitale ?

— Da, a încredințat-o lui Bolla, și pentru asta l-am invidiat.

— Dar el nu ți-a dat nici un prilej de dușmănie ? Nu cumva ai motive să-l învinuiești că nu și-a făcut datoria în ce privește însărcinarea care i s-a încredințat ?

— Nu, părinte. A lucrat cu îndrăzneală și cu oțtare de sine. Bolla e un adevărat patriot și n-ar trebui să am pentru el decât dragoste și stimă.

Părintele Cardi tăcu, chibzuind.

— Fiul meu, dacă sufletul dumitale a fost luminat de o strălucire nouă, dacă în el s-a înfiripat visul unei acțiuni nobile pentru binele fraților dumitale, dacă nădăjduiești să ușurezi povara celor osteniți și prizoniți, atunci gândește-te la atitudinea dumitale față de cel mai de preț dar al lui Dumnezeu ! Tot ce e bun pe lume e opera mâinilor sale. Și chiar trezirea dumitale la o viață nouă tot de la el îți vine. Dacă ai descoperit calea spre jertfă, dacă ai găsit drumul spre pace, dacă te-ai însoțit cu prietenii dumitale iubiți, ca să aduci eliberarea celor care varsă lacrimi în taină, plângându-și soarta lor amară, atunci ai grijă ca sufletul să nu-ți rămână încătușat de invidie și de patimă, iar inima să-ți fie un altar pe care să ardă veșnic focul cel sacru. Nu uita că aceasta e o operă mare și sfântă, și că inima care se va pătrunde de ea trebuie să fie străină de gânduri egoiste. Această chemare, întocmai ca și chemarea slujitorului bisericii, nu trebuie să atârne de dragostea pentru o femeie și de o patimă trecătoare. Ea vine „în numele lui Dumnezeu și al poporului, acum și pururea !“

— O ! și Arthur își împreună mâinile, încremenit.

Abia se putu stăpâni să nu izbucnească în plâns, auzind deviza binecunoscută.

— Părinte, dar sfinția voastră ne dați binecuvîntarea bisericii ! Cristos e cu noi !

— Fiul meu — îi răspunse preotul, solemn — Cristos a izgonit pe zarafi din templu, deoarece casa lui era o casă de rugăciuni, pe care ei o prefăcuseră în cuib de pierzanie.

După o lungă tăcere, Arthur șopti cu tremur în glas.

— Și Italia va fi templul lui, atunci când tâlharii vor fi izgoniți...

Apoi se opri. Drept răspuns, auzi vocea blîndă a preotului :

— „Pămîntul și toate bogățiile lui, ale mele sînt“, zis-a Domnul...

CAPITOLUL AL CINCILEA

Toată ziua aceea, Arthur ar fi vrut să umble, să umble fără sfîrșit. Își încredință bagajul unui student, conspirator ca și el, și plecă pe jos la Livorno.

Ziua era umedă și înnourată, dar nu era frig, iar ținutul neted, de șes, i se păru mai frumos ca oricînd. Se bucura mai ales de iarba moale și umedă de sub picioare și de chipul sfios și mirat al florilor sălbatice de primăvară ce creșteau lîngă drum. Într-un salcîm din marginea unui crîng, o pasăre își înjgheba cuibul, și la apropierea lui se înalță în văzduh cu un strigăt speriat, bătînd repede din aripile-i negre.

Arthur încerca să-și adune gîndurile asupra unor meditații pioase, așa cum se cuvenea în ajunul vinerii mari. Dar două imagini, a lui Montanelli și a Gemmei, îi zădărniceau mereu avîntul spre cele sfinte, așa că, pînă la urmă, renunță la încercarea de a-și pregăti sufletul în chip cucernic și lăsă frîu liber fanteziei să zboare către minunile și gloria revoluției care avea să vină și către rolul pe care-l rezerva celor doi idoli ai săi. În înclîpșirea lui, monsignorul era conducător, apostol și profet, și în fața mîniei sale sfinte toate puterile întunericului se risipeau. La picioarele lui, tinerii apărători ai libertății vor trebui să învețe de la început vechea credință și vechile adevăruri, în înțelesul lor cel nou, necunoscut încă.

Dar Gemma ?

O, Gemma o să lupte pe baricade ! Ea e parcă anume făcută să fie eroina viitoare revoluții. Gemma va fi un tovarăș desăvîrșit, fără frică, fără prihană, imaginea ideală care a inspirat pînă acum atîția poeți. Alături de el, umăr lîngă

umăr, ea va privi drept înaintea, cu zîmbetul pe buze, furtuna înaripată, aducătoare de moarte. Vor muri împreună, și asta se va întîmpla poate chiar în clipa victoriei, deoarece victoria nu se putea să nu vină ! El nu-i va spune Gemmei nimic despre dragostea lui, nu va scăpa nici măcar o singură vorbă care ar putea să-i tulbure liniștea sufletească și să-i întunece sentimentele față de prietenii. Arthur și-o închipuia ca pe o sfîntă, ca pe o jertfă neprihănită, căreia-i era scris să urce pe altar pentru libertatea poporului. Și cine era el, ca să îndrăznească să intre în sfînta sfintelor acestui suflet, care nu cunoștea altă dragoste decît dragostea de Dumnezeu și de Italia ?

Dumnezeu și Italia... Pe neașteptate, o picătură de ploaie căzu de sus tocmai în clipa cînd Arthur intra în casa mare și posomorîtă, cu fațada spre strada Palatelor. Pe scară îl întîmpină majordomul Iuliei, îmbrăcat fără cusur, liniștit și politicoș ca întotdeauna și, ca întotdeauna, dușmănos.

— Bună seara, Gibbons. Frații mei sînt acasă ?

— Mister Thomas este acasă. Și mister Burton de asemenea. Sînt în salon.

Arthur intră în salon, trist, cu un sentiment de apăsare. Ce casă plictisitoare ! Vîrtejul vieții trecea pe lîngă ea fără s-o atingă. Totul rămînea neschimbat : oamenii, portretele de familie, mobila scumpă și fără gust, farfuriile urîte, atîrnate pe pereți, îngîmfarea burgheză datorită bogăției și pecetea lipsei de viață, care se simțea peste tot. Pînă și florile, în vasele lor de pe suporturile de bronz, arătau ca artificiale, tăiate parcă din metal : păreau a nu cunoaște jocul sevei tinere prin fibre, la lumina unei zile calde de primăvară. Și Iulia însăși, îmbrăcată pentru masă și așteptîndu-și oaspeții în salonul care era centrul existenței sale, ar fi putut ușor să treacă drept o păpușă : cu zîmbetul ei încremenit, cu buclele blonde de la tîmple și cu cățelușul culcat pe genunchi.

— Ce mai faci, Arthur ? îl întrebă ea cu răceală, întinzîndu-i o clipă vîrful degetelor și trecîndu-le apoi imediat peste părul mătăsos al cățelușului, mai dulce la pipăit. Sper că ești sănătos și că înveți bine la universitate.

Arthur îi răspunse cu cea dintîi frază care-i trecu prin mînte, și din nou se lăsă o tăcere apăsătoare. Nici sosirea lui James, îngîmfat și grav, nu aduse vreo înviorare. James era însoțit de agentul unei societăți de vapoare, un om în vîrstă și afectat. Cînd se anunță că masa e gata, Arthur se ridică iute, cu un suspin de ușurare :

— Eu n-o să mănînc în astă-seară, Iulia. Te rog să mă ierți, dar o să mă retrag în odaia mea.

— Ții postul cu prea mare strășnicie — zise Thomas. Sînt sigur că o să te îmbolnăvești.

— O, nu! Noapte bună.

În coridor, Arthur întîlni fata din casă și o rugă să-l trezească a doua zi la ora șase.

— Signorino se duce la biserică? întrebă ea.

— Da. Noapte bună, Tereza.

Intră în odaia lui, care fusese a mamei sale. Alcovul din fața ferestrei fusese transformat în capelă în timpul boalei ei îndelungate. Un crucifix mare, pe un soclu negru, se înălța în mijlocul altarului. La picioarele crucifixului ardea o candelă. În odaia aceea murise ea... Pe perete, deasupra patului, atîrna portretul ei. Pe masă se afla un vas chinezesc, care fusese al ei, plin cu toporași, florile care-i plăceau. Se împlinea exact un an de la moartea sa. Servitorii italieni n-o uitaseră...

Arthur scoase din geamantan un portret înrămat, învelit cu grijă... Era portretul lui Montanelli, lucrat în creion. Începu să-și despacheteze cu duioșie comoara. În clipa aceea intră un băiețel, lacheul cel mic al Iuliei. Ținea în mînă o tavă. Bătrîna bucătăreasă italiancă, care o slujise pe Gladys înainte de a veni în casă stăpîna cea nouă și rea, așezase acolo tot soiul de bunătăți, pe care signorinul ei cel drag putea să le mănînce în toată voia, fără să calce canoanele bisericești. Arthur luă doar o bucată de pîine și trimise restul îndărăt. Apoi intră în alcov și se lăsă în genunchi în fața crucifixului, adunîndu-și toate puterile ca să-și pregătească sufletul prin rugăciuni și meditații pioase. Dar nu izbuti multă vreme. Într-adevăr, așa cum spusese și Thomas, punea prea multă rîvnă în respectarea regulilor postului mare. Privățiunile la care se supunea aveau asupra lui efectul unui vin tare. Un tremur ușor îi trecu de-a lungul spinării. Crucifixul din față îi părea învăluit în ceață. Repetă mecanic, de cîteva ori, o lungă rugăciune, și numai așa izbuti să-și concentreze atenția asupra tainei mîntuirii. În sfîrșit, oboseala trupească birui excitarea nervoasă și el se culcă, ușurat de gîndurile lui apăsătoare și tulburi.

Arthur dormea adînc. Deodată auzi o bătaie puternică în ușă.

„O, e Tereza“ — își zise el, întorcîndu-se leneș pe partea cealaltă.

Bătaia se repetă. Arthur se trezi speriat.

— Signorino ! Signorino ! striga cineva în italiană.

Arthur sări din pat :

— Ce s-a întâmplat ? Cine-i acolo ?

— Eu sînt, Gian Battista. Pentru numele lui Dumnezeu, sculați-vă mai repede !

Arthur se îmbracă în grabă și descuie ușa. Se uită năucit la fața palidă a vizitiului, schimonosită de spaimă. Pe coridor se auzea tropot de pași și zăngănit de fiare. Arthur înțelese imediat ce însemnau toate acestea.

— Au venit după mine ? întrebă el, liniștit.

— După dumneavoastră ! O, signorino, grăbiți-vă ! Dacă aveți ceva de ascuns... eu aș putea...

— N-am nimic. Frații mei știu ?

La colțul coridorului se ivi cea dintâi tunică.

— L-au deșteptat și pe signor. S-a trezit toată casa ! O, ce nenorocire, ce nenorocire groaznică ! Și tocmai în vinerea patimilor ! Doamne, ai milă de noi ! Și Gian Battista izbucni în plîns.

Arthur înaintă cîțiva pași și așteptă jandarmii. Oamenii pătrunseră în odaie, însoțiți de gloata de servitori, îmbrăcați care cu ce nimerise. Soldații îl înconjurară pe Arthur. Ciudata procesiune se încheia cu stăpînul și stăpîna casei : el, în halat și papuci, ea, într-o haină lungă de casă și cu părul prins în papiote.

„Parcă ar veni al doilea potop și toți aceștia s-ar îngrămădi pe corabie, să scape cu viață ! Iată, de pildă, o ciudată pereche de viețuitoare !“

Această comparație îi trecu prin minte în timp ce se uita la făpturile ridicele care stăteau înaintea lui.

Abia se putea stăpîni să nu rîdă, deoarece își dădea seama că ar fi ceva cu totul nepotrivit într-un moment atît de grav ca acela.

— „Ave Maria, regina coeli“¹ — îngîină el și se întoarse să nu mai vadă papiotele zbîrlite ale Iuliei, care-l duceau în ispită.

— Fiți buni să-mi explicați — zise mister Burton, apropiindu-se de ofițerul de jandarmi — ce înscamnă această pătrundere cu forța într-o casă particulară ? Trebuie să vă

¹ „Ave Maria, regina coeli“ — „Bucură-te, Marie, împărăteasa cerurilor“, cuvinte cu care încep o rugăciune adresată Maicii Domnului. (n.r.)

previn că, dacă nu-mi dați explicații satisfăcătoare, voi fi nevoit să mă adresez ministrului plenipotențiar englez.

— Cred că asta va fi de ajuns, atât pentru dumneavoastră cât și pentru ministrul plenipotențiar englez — îi răspunse ofițerul. Și, desfăcînd ordinul de arestare a lui Arthur Burton, student în filozofie, i-l întinse lui James, adăugînd cu răceală : Dacă veți mai avea nevoie și de alte explicații, vă sfătuiesc să vă adresați șefului de poliție.

Iulia smulse hîrtia din mîinile bărbatului ei, își trecu grăbită ochii peste ea și se repezi la Arthur cu atîta grosolănie, cum n-ar fi fost în stare să facă decît o lady binecrescută, cuprinsă de turbare.

— Cum s-ar zice, ne-ai făcut neamul de rușine ! strigă ea. Din pricina dumitale s-a adunat aici, ca la panoramă, toată pleava orașului, și acum rîde pe seama noastră ! Frumos, n-am ce zice ! Cu toată cucernicia dumitale, dragul meu, mi se pare că o să nimerești la pușcărie ! De altfel, la ce ne-am fi putut aștepta de la fiul unei catolice ?

— Doamnă, nu e îngăduit să vorbiți cu arestatul într-o limbă străină — o întrerupse ofițerul. Dar observația lui fu înăbușită de puhoiul de ocări englezești care se revărsau din gura Iuliei.

Odată, doctorul Warren o comparase pe Iulia cu o salată în care bucătarul ar fi turnat o sticlă întreagă de oțet. Glasul ei ascuțit și pătrunzător îl făcea totdeauna pe Arthur să scrîșnească din dinți. Și acum își aminti deodată de comparația doctorului.

— Ce rost are să mai vorbim de asta ? îi răspunse el. Dumneata n-ai a te teme de nici o neplăcere. E limpede pentru toată lumea că nu ești vinovată cu nimic. Bănuiesc — adăugă el, întorcîndu-se către jandarmi — că doriți să-mi cercetați lucrurile.

În timp ce jandarmii îi percheziționau odaia, citindu-i scrisorile, cercetîndu-i caietele de notițe și smulgînd sertarele, Arthur stătea pe marginea patului și aștepta. Percheziția nu-l neliniștea ; avea obiceiul să ardă totdeauna orice scrisoare care ar fi putut compromite pe cineva. Iar acum, afară de cîteva poezii în manuscris, parte revoluționare, parte mistice, și de două-trei numere din „Tînăra Italie“, jandarmii nu găsiră nimic din ceea ce ar fi putut să-i răsplătească pentru osteneala lor.

După o lungă împotrivire, Iulia se lăsă înduplecată de stăruințele cumnatului ei Thomas și plecă să se culce, măsu-

rîndu-l pe Arthur cu o privire disprețuitoare. James o urmă supus.

După ce ieșiră din odaie, Thomas, care tot timpul acesta se plimbase, încercînd să pară indiferent, se apropie de ofițer și ceru voie să vorbească ceva cu arestatul. Căpătînd învoirea, se apropie de el și-i șopti grăbit :

— A dracului încurcătură ! Îmi pare grozav de rău...

Arthur îl privi cu seninătate.

— Dumneata ai fost totdeauna bun cu mine — zise el. Nu trebuie să te neliniștești. Nu mă amenință nimic grav.

— Uite ce este, Arthur ! Thomas se trase nervos de mustăți, neputîndu-se hotărî să-i pună o întrebare neplăcută. Toată povestea asta e în legătură cu vreo chestiune bănească ? Întrebă el, în sfîrșit. Pentru că, dacă-i așa, atunci eu...

— Cu vreo chestiune bănească ?... Fără îndoială că nu ! Ce legătură ar putea avea ?

— În cazul acesta, e vorba de vreun fleac politic oarecare ? Eu am bănuiră așa ceva mai de mult. Eh, ce să-i faci ?... Nu te tulbura și nu lua în seamă vorbele prostești ale Iuliei : știi doar ce limbă are ! Așa că, dacă o să ai nevoie de ajutorul meu, bani sau altceva, să-mi dai de știre.

Arthur îi întinse mîna în tăcere și Thomas ieși din odaie, căutînd să dea feței sale o expresie de nepăsare.

În timpul acesta, jandarmii terminaseră percheziția și ofițerul îl invită pe Arthur să se îmbrace cu paltonul. Arthur se execută imediat și se întoarse, vrînd să iasă, dar se opri nehotărît : îi venea greu să-și ia rămas bun de la odaia aceea de față cu poliția.

— Vă rog, n-ați putea... n-ați putea să ieșiți o clipă din odaie ? Întrebă el pe unul din jandarmi. Doar nici nu pot fugi și nici n-am ce ascunde.

— Îmi pare foarte rău, dar nu se poate : n-avem voie să-i lăsăm singuri pe arestați.

— Ce să-i faci, fie și așa.

Ofițerul stătea lîngă masă și se uita la portretul lui Montanelli.

— E vreo rudă de-a dumitale ? Întrebă el.

— Nu, e părintele meu sufletesc, noul episcop de Brizighella.

Pe scară îl așteptau servitorii italieni, neliniștiți și triști. Toți îl iubeau pe Arthur, așa cum o iubiseră înaintea pe mamică-sa, și acum se îngrămădeau în jurul lui, cu fețele mîhnite. Gian Battista era și el acolo, și lacrimile îi picurau pe mustă-

tile cărunte. Nici unul dintre Burtoni nu ieșise să-l petreacă pe arestat. Nepăsarea lor scotea și mai mult în evidență devotamentul și dragostea servitorilor. În timp ce strîngea mîinile întinse spre el, Arthur se simți adînc mișcat.

— Adio, Gian Battista, sărută-ți copiii din partea mea !
Adio, Tereza ! Adio, adio...

Și coborî în goană scările spre ușa de la intrare.

Peste cîteva clipe, grupul restrîns de bărbați tăcuți și de femei care plîngeau în hohote stătea în ușa, privind în urma caleștii care se depărta.

CAPITOLUL AL ȘASELEA

Arthur era închis într-o fortăreață medievală de proporții uriașe, așezată chiar lîngă port. Viața în închisoare nu i se păru din cale afară de grea. Ceea ce-l supăra mai mult în celula lui era întunericul și umezeala. Dar el crescuse într-un vechi palazzo, așa că nici aerul închis, nici șobolanii, nici mirosul greu nu erau noutăți pentru el. Mîncarea era proastă și puțină, însă curînd i se îngădui fratelui său vitreg James să-i trimită tot ce-i trebuia. Arthur stătea singur în celulă. Deși supravegherea nu era chiar atît de aspră pe cît se așteptase, totuși nu izbuti să afle motivul pentru care fusese arestat. Cu toate acestea, liniștea sufletească nu-l părăsea. Nu i se permitea să citească și-și petrecea timpul în rugăciuni și meditații pioase. Aștepta cu liniște și cu răbdare desfășurarea evenimentelor.

Într-o dimineață, un soldat deschise ușa celulei și-i zise : „Haide !“ După două-trei întrebări la care primi același răspuns : „E interzis să vorbești“, Arthur se supuse și-l urmă printr-un întreg labirînt de curți, de coridoare și de scări. În sfîrșit ajunse într-o încăpere mare și luminoasă, unde, la o masă lungă, acoperită cu postav verde și încărcată cu hîrtii, stăteau trei ofițeri cu figuri adormite, care schimbau între ei fraze scurte. Cînd intra el, cei trei își luară imediat un aer

important și grav, iar cel mai în vîrstă, un colonel bătrîn și spîlcuit, cu favoriți cărunți, îi arată un scaun de cealaltă parte a mesei și începu interogatoriul preliminar.

Arthur se aștepta la amenințări și la insulte și se pregătise să răspundă hotărît, cu demnitate. Avu însă o neașteptată dezamăgire : colonelul era afectat, rece, militărește oficial, dar cît se poate de politicoș. I se puseră întrebările obișnuite : numele, vîrsta, naționalitatea, starea socială. Arthur răspundea, iar răspunsurile lui erau consemnate atît de monotone, încît toată lumea se plictisea.

Începuse să se plictisească și el, să-și piardă răbdarea, cînd deodată colonelul îl întrebă :

— Și acum, mister Burton, spune-ne ce știi despre „Tînăra Italie“ ?

— Știu că este o organizație politică și că editează o gazetă la Marsilia, pe care o răspîndește în Italia cu scopul de a pregăti poporul pentru revoluție și în vederea izgonirii armatei austriece dincolo de hotarele țării.

— Dumneata ai citit această gazetă ?

— Da, m-a interesat cuprinsul ei.

— Dar cînd ai citit-o, ți-ai dat seama că faci un act ilegal ?

— Fără îndoială.

— De unde ai luat exemplarele care au fost găsite în odaia dumitale ?

— Asta nu v-o pot spune.

— Mister Burton, aici nu merge cu „nu vă pot spune“. Ești dator să-mi răspunzi la toate întrebările.

— În cazul acesta, dacă nu vă place „nu pot“, vă răspund : nu vreau.

— O să regreti mai tîrziu că ai îndrăznit să vorbești cu mine pe tonul acesta — îi atrase atenția colonelul. Arthur nu răspunse nimic, iar celălalt urmă : Pot să mai adaug că avem în mîinile noastre dovezi zdrobitoare care arată că raporturile dumitale cu organizația au fost mult mai strînse decît ceea ce ar putea decurge din simpla lectură a unei literaturi interzise. Dar ar fi mult mai bine pentru dumneata să mărturisești totul deschis. Oricum, adevărul tot se va descoperi și o să-ți dai seama singur că în zadar ai încercat să scapi cu tergiversări și tăgadă.

— Dar n-am de loc intenția să mă apăr ! Ce doriți să știți ?

— În primul rând, să ne spui cum se face că dumneata, un străin, te-ai amestecat într-o afacere ca asta ?

— M-am gândit mult, am citit tot ce se putea găsi în această direcție și am ajuns la anumite concluzii.

— Cine te-a îndemnat să intri în organizație ?

— Nimeni. Eu singur am dorit.

— Dumneata vrei să mă joci pe degete ! făcu aspru colonelul : se vedea că răbdarea începuse să-l părăsească. Nimeni nu poate pătrunde în această organizație fără recomandarea altcuiva — adăugă el. Cui i-ai mărturisit dorința dumitale de a fi membru al „Tinerei Italii” ?

Tăcere.

— Fii bun și răspunde-mi, te rog.

— Nu, la o asemenea întrebare n-o să vă răspund.

Arthur vorbea cu ură. Era cuprins de o mînie nestăpînită. Aflase mai dinainte despre arestările făcute la Livorno și la Pisa. Încă nu putea să-și dea seama de adevăratele proporții ale dezastrului, dar ceea ce-i ajunsese la urechi îi era de ajuns ca să se simtă îngrijorat de soarta Gemmei și a celorlalți prieteni.

Se săturase pînă peste cap de politretea prefăcută a domnilor ofițeri, îi era scîrbă de duelul acela de cuvînte, de jocul acela exasperant de întrebări viclene și răspunsuri ocolite. Toate acestea îl obosiseră și, pe deasupra, îl mai chinuia și tropăitul santinelei care, dincolo de ușă, patrula cînd înainte, cînd înapoi.

— Între altele, cînd l-ai văzut dumneata ultima oară pe Giovanni Bolla ? întrebă colonelul, după cîteva vorbe aruncate la întîmplare. Înainte de plecarea dumitale din Pisa ?

— Numele acesta mi-e necunoscut.

— Cum ! Giovanni Bolla ? Dar pot să te asigur că-l cunoști ! Un tînr înalt, totdeauna proaspăt bărbierit... Doar e coleg cu dumneata la universitate.

— Eu nu-l cunosc pe toți studenții din universitate.

— O, dar pe Bolla nu se poate să nu-l cunoști ! Privește : e scrisul lui. Vezi și dumneata că el te cunoaște foarte bine ! Și, cu un aer nepăsător, colonelul îi întinse o hîrtie pe care era scris sus : „Proces-verbal”, iar dedesubt iscălitura : Giovanni Bolla. Cercetînd-o în grabă, Arthur dădu de numele lui. Nedumerit, își ridică ochii.

— Îmi dați voie s-o citesc ? îl întrebă el pe colonel.

— Da, fără îndoială. Chiar te privește pe dumneata.

Arthur începu să citească în timp ce ofițerii urmăreau în tăcere expresia feței lui. Documentul cuprindea depoziții date ca răspuns la o serie întreagă de întrebări. Nu mai încăpea îndoială că și Bolla fusese arestat. Cele dintâi depoziții nu arătau nimic nou, erau răspunsurile obișnuite, toate la fel, care se repetă o dată cu fiecare interogatoriu. Urma apoi o scurtă dare de seamă asupra relațiilor lui Bolla cu organizația, asupra răspîndirii în Livorno a literaturii interzise și asupra adunărilor studențești. Iar mai departe scria : „Printre cei care au venit alături de noi e și un tânăr englez cu numele de Arthur Burton, dintr-o bogată familie de armatori din Livorno“.

Arthur simți cum îi năvălește sîngele în obraz. Bolla îl trădase ! Bolla, care luase asupra-și misiunea sfîntă de conducător ! Bolla, care o iubea pe Gemma și o atrăsese în organizație ! Așeză hîrtia pe masă și rămase cu ochii în pămînt, prost.

— Sper că acest mic document ți-a împrăștiat memoria, nu ? întrebă veninos colonelul.

Arthur clătină din cap.

— Nu cunosc pe nimeni cu acest nume ! repetă el, încruntat. Trebuie să fie vreo neînțelegere la mijloc.

— O neînțelegere ? Prostii ! Știi, mister Burton, cavalerismul acesta donchișotesco e un lucru minunat, dar nu trebuie să-l împingi prea departe. Asta-i greșeala în care cade veșnic tineretul. Gîndește-te bine : face oare să te compromiți și să-ți distrugi viața pentru o simplă formalitate, crușînd tocmai pe omul care te-a trădat ? Vezi și dumneata că el n-a prea avut muștrări de conștiință cînd a depus împotriva dumitale !

În glasul colonelului răzbătea ceva foarte asemănător cu ironia. Arthur se cutremură. O bănuială neașteptată îi fulgeră prin minte :

— Asta e o minciună ! Ați săvîrșit un fals ! O văd după chipul dumneavoastră ! Sînteți un om josnic ! O, dar v-am ghicit planurile : ori vreți să compromiteți pe cineva, ori îmi întindeți o cursă, ca să puneți mîna pe mine ! Sînteți un înșelător, un mincinos, un ticălos !

— Taci ! strigă colonelul, sărind de pe scaun ca turbat. Cei doi colegi ai lui se ridicară de asemenea, în picioare. Căpitan Tommasi ! ordonă el, adresîndu-se unuia dintre ei. Cheamă gardianul și poruncește-i să-l bage pe tînărul acesta la carceră pentru cîteva zile. Văd că are nevoie de o lecție, ca să se învețe minte...

Carcera semăna cu o gaură de șobolan. Era neagră, umedă și înfiorător de murdară. Toate acestea, în loc să-l facă pe Arthur „să se învețe minte”, cum dorea colonelul, îl aduseră în cea mai îngrozitoare stare de nervi. Casa bogată în care crescuse îl făcuse să fie cât se poate de pretențios în ce privește curățenia. Și acum trebuia să se atingă de pereții lipicioși, plini de nucegai, să stea pe podeaua plină cu grămezi de gunoi și cu tot felul de murdării, să respire duhoarea înspăimântătoare care venea de la țevile de scurgere și din lemnul putred. Cea dintâi impresie fusese atât de zguduitoare, încât ofițerul insultat ar fi fost, fără îndoială, încântat de succesul răzbunării lui. Când se simți împins în cușca aceea și după ce ușa se trânti în urma lui, Arthur înaintă cu băgare de seamă, pipăindu-și drumul cu mâinile. Se cutremura de scîrbă ori de cîte ori degetele lui atingeau murdăria vîscoasă care acoperea pereții. Înainte de a se așeza își căută, dibuind, un loc mai puțin spurcat.

Rămase toată ziua într-un întuneric orb, într-o liniște deplină. Sosi și noaptea, fără să aducă vreo schimbare. În jurul lui era același gol. N-avea cum să culeagă impresii din afară. Încetul cu încetul pierdea noțiunea timpului. A doua zi, cheia scîrțîi în broască. Șobolanii, speriați, o zbughiră chițăind pe lângă picioarele lui. Și dintr-o dată, groaza puse stăpînire pe el. Sări în picioare. Inima-i bătea cu deznădejde, urechile-i vîjîiau. Avea impresia că de luni și luni de zile nici lumina, nici sunetele nu ajunseseră pînă la el.

Ușa se deschise și lumina slabă a unui felinar străpunse întunericul de nepătruns al carcerii. Lumina îl orbi. Intră gardianul-șef. Îi aducea o bucată de pîine și o cană cu apă. Arthur păși spre ușă. Era incredințat că veniseră după el, să-l scoată de acolo. Dar, înainte de a avea cînd să spună vreo vorbă, omul îi întinse pîinea și apa, se întoarse și plecă fără un cuvînt. Ușa se închise din nou.

Arthur bătu din picior. Pentru întîia oară în viață nu se mai putea stăpîni. Ceasurile treceau. Pierdea din ce în ce mai mult noțiunea spațiului și a timpului. Întunericul i se părea necuprîns, fără început și fără sfîrșit. Viața din afară pierise pentru el.

A treia zi, seara, ușa se deschise din nou. În prag stătea gardianul însoțit de un soldat. Arthur se uită în jurul lui, năucit. Stătea în picioare, ferindu-și ochii de lumină, silindu-se zadarnic să șocotească de cîte ore, zile sau săptămîni zăcea în acest mormînt.

— Haide! zise gardianul, pe un ton oficial și înghețat. Arthur îl urmă mecanic, cu pași nesiguri, împiedicându-se ca beat. Gardianul încercă să-l ajute să urce treptele înguste și drepte care duceau în curte, dar el se împotrivi. Pe cea din urmă treaptă ameți. Se clătină și ar fi căzut dacă gardianul nu l-ar fi sprijinit de umăr.

— Ei, acum a trecut — auzi un glas prietenos. Așa se întâmplă totdeauna când iese omul de-acolo, la aer...

Arthur făcea încercări deznădăjduite să respire, când se simți stropit cu apă. Înținericul păru că rămîne în urma lui și se sparge în bucăți, cu zgomot.

În sfîrșit își veni în fire și, dînd la o parte mîinile gardianului, porni cu pași aproape siguri de-a lungul coridorului și urcă scara. Se oprîră o clipă în fața unei uși. Apoi ușa se deschise și Arthur se pomeni, înainte de a fi avut cînd să înțeleagă unde fusese adus, într-o încăpere luminoasă. Cu o căutătură nedumerită, măsură masa încărcată cu hîrtii și pe ofițerii care stăteau la locurile lor obișnuite.

— A, mister Burton! zise colonelul. Nădăjduiesc că de data aceasta vei fi mai înțelegător. Ei, cum ți-a plăcut car-cera? Nu-i așa că acolo n-ai găsit atîta lux ca în salonul fratelui dumitale vitreg?

Arthur își arînti privirea asupra chipului zîmbitor al colonelului. Îl cuprinse o poftă nebună să se arunce asupra acestui filfizon cu favoriți cărunți și să-l strîngă de gît. Fără îndoială că gîndul i se citea pe față, deoarece colonelul adăugă imediat, cu glasul schimbat:

— Stai jos, mister Burton, și bea un pic de apă.

Arthur împinse la o parte paharul cu apă pe care i-l în-tindea. Sprijinîndu-se cu coatele de masă, își duse mîna la frunte, încercînd să-și adune gîndurile. Colonelul îl urmărea cu luare-aminte. Ochiul lui încercat prinse tremurul mîinilor, tresărirea buzelor, părul înibîcsit de umezeală și privirea stinsă, care dovedeau secătuire trupească și oboseală ner-voasă.

— Acum, mister Burton — începu el din nou după cî-teva clipe de tăcere — să ne întoarcem acolo unde ne-am oprit rîndul trecut. Atunci s-a iscat între noi o ușoară ne-înțelegere... Sper că nu se va mai repeta. În orice caz, încep disonția, declarîndu-ți că de data aceasta singura mea dorință e să fiu îngăduitor. Pot să te asigur că nu vom întrebuița față de dumneata o severitate fără rost, dacă te vei purta cum se cuvine și vei dovedi că ți-a venit mintea la cap.

— Ce vrei de la mine?

Arthur aruncă aceste vorbe cu un glas aspru, încărcat de ură, străin parcă.

— Vreau numai să-mi spui, sincer și cinstit, ce știi despre organizație și despre cei ce fac parte din ea. Și, înainte de toate, de cât timp îl cunoști pe Bolla?

— Nu l-am întâlnit niciodată. Nu știu absolut nimic despre el.

— Așa să fie? Bine, vom mai vorbi oară despre asta. Poate-l cunoști mai bine pe un tânăr cu numele de Carlo Bini?

— N-am auzit niciodată de el.

— Asta e într-adevăr ciudat! Ei, dar ce poți să-mi spui despre Francesco Queri?

— Pentru întâia oară îi aud numele.

— Dar iată o scrisoare adresată lui și scrisă de mîna dumitale. Privește! Arthur se uită nepăsător la scrisoare și o împinse la o parte. Ei, cum? N-o recunoști?

— Nu.

— Tăgăduiești că acesta ar fi scrisul dumitale?

— Nu tăgăduiesc nimic. Nu-mi amintesc să fi scris această scrisoare.

— Poate că-ți amintești de astăaltă?

Îi întinse încă un plic. Arthur recunoscu scrisoarea pe care o trimisese în toamnă unui prieten student.

— Nu — răspunse el.

— Și nu cunoști persoana căreia i-ai scris-o?

— Nu știu.

— Ai o memorie ciudat de scurtă...

— E un vechi defect al meu.

— Așa!... Dar eu am auzit de la unul din profesorii dumitale de la universitate că nu erai scutit de loc un incapabil. Dimpotrivă, se spunea despre dumneata că ești un tânăr cât se poate de inteligent.

— Probabil că dumneavoastră judecați inteligența din punct de vedere polițienesc. Profesorii universitari întrebuintează acest cuvînt într-un înțeles mai deosebit...

În glasul lui Arthur se simțea cum crește mînia. Foamea, aerul infect și nopțile nedormite îl istoviseră. Avea săgetături în tot trupul, fiecare os îl dorea. Glasul colonelului îi sfîșia nervii, și așa destul de chinuți: producea asupra lor un efect asemănător cu acela al zgîrîieturilor stridente ale unui

condei pe o tăbliță de ardezie, care-l făceau să scrișnească din dinți.

— Mister Burton — urmă colonelul, răsturnându-se în fotoliu, cu toată conștiința demnității sale — dumneata iarăși uiți. Eu îți atrag încă o dată atenția că discuția pe un ton ca acesta nu poate să ducă la nimic bun. Ai făcut o dată cunoștință cu carcera și cred că nu vrei să mai simți plăcerile și a doua oară. Îți spun deschis : dacă nu arăți nici un pic de bunăvoință și nu te supui, o să fiu nevoit să iau împotriva dumatăle măsuri aspre. Nu uita că am dovezi suficiente și sigure că unii dintre tinerii pe care i-am pomenit transportau clandestin în portul local literatură interzisă. Afară de asta, mai știu că ai fost în legătură cu ei. Așadar, ai de gând să-mi spui tot ce știi în această chestiune, fără să te constrâng ?

Arthur se mulțumi să-și plece și mai mult capul în piept. O minie oarbă, animalică se zbătea în el ca o ființă vie. Nu-l speriau atât amenințările colonelului, cât faptul că începea să-și piardă stăpânirea de sine. Pentru întâia oară înțelese limpede ce se ascunde sub pojghița de cultură a intelectualelui și sub smerenia creștinului, și se îngrozi.

— Aștept un răspuns — zise colonelul.

— N-am ce să vă răspund.

— Prin urmare, hotărât, nu vrei să răspunzi ?

— N-am nimic de spus.

— În cazul acesta o să fiu silit să dau ordin să te ducă îndărăt la carceră și să te țină acolo pînă cînd îți vei schimba hotărîrea. Iar dacă te vor apuca furiile, o să poruncesc să ți se pună cătușe.

Arthur își ridică fruntea. Un fior îi trecu de-a lungul trupului.

— Faceți cum credeți — zise el încet. Însă rămîne de văzut dacă ministrul plenipotențiar al Angliei va încuviința asemenea tratament față de un supus britanic a cărui vinovăție nu poate fi dovedită cu nimic. E datoria lui să hotărască...

Arthur fu dus într-o celulă, unde se trînti pe pat și dormi pînă dimineța următoare. Nu i se puseră nici cătușe și, decamdată, fu scutit să vadă iarăși carcera. Dar cu fiecare interogatoriu, dușmănia dintre el și colonel sporea.

Zadarnic înălța Arthur rugăciuni către Dumnezeu, să-i dea putere să-și înfrîngă pornirile dușmănoase. Îndată ce-l ducea în încăperea aceea lungă, aproape goală, unde-l aș-

tepta aceeași masă acoperită cu postav, îndată ce dădea cu ochii de colonel și-i vedea favoriții cărunți, aceeași ură neîmpăcată punea stăpânire pe el, trezindu-i dorința nebună de a spune necuviințe și de a arunca în obrazul acestui individ, chiar de la prima întrebare, un răspuns disprețuitor. Nu trecuse nici o lună de când stătea la închisoare, și dușmănia unuia față de celălalt ajunsese atât de îndârjită, încât nici nu se mai puteau uita liniștiți unul la altul.

Se vedea bine că lui Arthur lupta aceea prelungă și ascuțită începuse să-i zdruncine nervii. Pe zi ce trecea, îi era tot mai frică să doarmă adânc sau să mănânce; știa foarte bine cu câtă atenție era supravegheat și nu-i ieșeau din minte zvonurile cu privire la arestații adormiți pe nesimțite cu beladonă, ca să li se smulgă declarațiile pe care le-ar putea da în delir. Noaptea, când se întâmpla să treacă pe lângă el vreun șoarece, sărea ca ars, nădușit și tremurând de groază, și mereu i se părea că cineva stă ascuns în celulă și ascultă dacă nu cumva vorbește în somn... Vedea cum jandarmii încercau să-i surprindă vreo mărturisire care l-ar fi putut învinui pe Bolla. Și, într-adevăr, nervii îi slăbiseră atât de mult, încât ușor ar fi putut să cadă în cursă. Zi și noapte îi suna în urechi numele lui Bolla. Îl avea mereu pe buze în timpul avânturilor lui cucernice, rostindu-l fără să vrea în loc de „Maria“, în timp ce-și șoptea rugăciunile și-și depăna mătăniile. Dar lucrul cel mai înspăimântător era că credința îl părăsea pe zi ce trecea. Se agăța cu înfrigurată încăpăținare de cel din urmă sprijin al lui, petrecând în rugăciuni câteva ceasuri pe zi. Dar gândurile i se întorceau tot mai des la Bolla, iar rugăciunile le spunea tot mai rece și mașinal.

O mare mîngîiere îi aducea gardianul-șef al închisorii. Era un moșneguț mărunț, rotofei și chel. La început, omul încercase cît putuse să-și ia o înfățișare fioroasă. Dar bunătatea lui înnăscută, care ieșea la iveală în fiecare gropiță din obrazul bucălat, birui în el simțul oficial al datoriei și, în curînd, începu să umble cu bilețele de la o celulă la alta.

Într-o după-amiază de mai, gardianul-șef intră în celula lui Arthur și o măsură cu o căutătură atât de întunecată, încât tînărul se uită nedumerit la el.

— Ce s-a întîmplat, Enrico? strigă Arthur. Ce ai astăzi?

— Nimic — îi răspunse fără prietenie Enrico și, apropiindu-se de pat, începu să-i adune hainele.

— De ce-mi strângi lucrurile? Mă mută oare în altă celulă?

— Nu, ți se dă drumul.

— Mi se dă drumul? Astăzi? Mi se dă deumult de tot? Emoționat, Arthur îl luă pe gardian de mână, dar omul și-o trase cu ciudă. Enrico, dar ce te-a apucat? Spune-mi, ne dă drumul la toți?

Drept răspuns, auzi doar un bombănit disprețuitor.

— Ascultă — și Arthur îl luă iarăși de mână, zîmbind. N-ai de ce să fii supărat pe mine. Și pe urmă, oricum, eu tot n-o să mă supăr. Spune-mi mai bine ce e cu ceilalți?

— Ce e cu ceilalți? mormăi Enrico. Nu cumva vrei să mă întrebî despre Bolla?

— Da, și despre el, și despre ceilalți. Enrico, ce-i cu dumneata?

— Nu se prea vede că o să-i dea drumul curînd, l-a denunțat un prieten... Doamne, ce josnicie! Și Enrico apucă o cămașă, disprețuitor.

— L-a denunțat un prieten? Ce grozăvie! strigă Arthur, făcînd ochii mari.

Atunci Enrico se întoarse spre el:

— Păi nu l-ai denunțat chiar dumneata?

— Eu? ai înnebunit! Eu?!

— Cel puțin așa i s-a spus la interogatoriu. Mi-ar face multă plăcere să știu că nu ești dumneata trădătorul. Totdeauna te-am socotit un băiat de ispravă... Pe aici! și zicînd aceasta, Enrico ieși pe coridor. Arthur îl urmă. Totul se limpezî deodată în mintea lui și înțelese cum stau lucrurile.

— Așa, va să zică!... Lui Bolla i-au spus că eu l-am trădat, iar mie că m-a denunțat Bolla! Numai că Bolla nu-i atît de prost să creadă..

— Atunci, chiar nu-i adevărat? Enrico se opri pe treptele scării și-l măsură pe Arthur cu o privire iscoditoare.

Nedumerit, Arthur se mulțumi să ridice din umeri:

— Fără îndoială că-i o minciună.

— O, ce bine-mi pare că te aud vorbind așa! Mă duc la Bolla, să-i spun și lui. Pentru că, știu, ei i-au spus că dumneata l-ai denunțat... Stai, cum au spus?... Da, din gelozie. Că erați amîndoi îndrăgostiți de aceeași fată.

— Asta-i minciună! și Arthur repetă cuvîntul în șoaptă, repede, înăbușindu-se. O frică neașteptată îl cuprinsese, paralizîndu-l: „Aceeși fată! Gelozie! Cum de au putut afla? Cum de au putut afla?”

— Stai puțin ! Enrico se opri pe coridor în fața încăperii unde se făceau cercetările și zise cu blîndețe : Te cred, dar mai spune-mi ceva. Știu că ești catolic. Nu cumva ai scăpat vreo vorbă la spovedanie ?

— E o minciună ! De data asta, glasul lui Arthur se ridică aproape ca un strigăt.

Enrico dădu din umeri și o luă înainte :

— Negreșit, dumneata trebuie să știi mai bine. Doar n-ai fi singurul naiv care s-a prins în undița asta ! Uite, chiar acum se vorbește mult despre un preot din Pisa. Prietenii dumitale l-au și dat de gol și-au tipărit o fișuică în care-l denunță ca spion.

Enrico deschise ușa odăii unde aveau loc cercetările. Văzînd că Arthur stă nemișcat și se uită pierdut drept înainte, îl împinse ușor peste prag.

— Bună ziua, mister Burton ! zise colonelul, zîmbind binevoitor. Îmi face o deosebită plăcere să te felicit. Am primit de la Florența ordin să te eliberăm. Fii bun și semnează hîrtia asta.

Arthur se apropie de el.

— Spuneți-mi — zise el cu glasul scăzut — cine m-a trădat ?

Colonelul își ridică sprîncenele, zîbind :

— Nu bănuiești ?... Ia gîndește-te puțin.

Arthur clătină din cap. Colonelul făcu un gest de îngăduitoare nedumerire :

— Nu bănuiești ? Cum se poate ? Chiar dumneata, dumneata singur, mister Burton ! Cine altul putea să mai știe despre afacerile dumitale de dragoste ?!

Arthur se întoarse în tăcere. Un crucifix mare de lemn atîrna în perete. Arthur îl privi lung. Dar în privirea lui nu era rugă de ajutor, ci doar nedumerire mută în fața răbdării nesfîrșite și zadarnice a Domnului, care nu trăsnea cu fulgerul său pe preotul care divulgase taina spovedaniei.

— Fii bun și semnează de primirea hîrtilor dumitale — îi zise blînd colonelul — și nu te mai rețin. Nu mă îndoiesc că vrei să te vezi cît mai curînd acasă. De altfel, și eu sînt acum foarte ocupat cu tînărul acela zăpăcit, cu Bolla. La ce crude încercări a supus el smerenia dumitale creștină ! Mi-e teamă că-l așteaptă o pedeapsă grea... Adio !

Arthur iscăli, își luă hîrțile și ieși într-o tăcere de mormînt. Păși în urma lui Enrico pînă la poarta grea a închisorii, apoi, fără să-i spună omului un cuvînt de despărțire,

coborî singur pe mal, unde îl aştepta un luntraş, ca să-l treacă peste canal. În clipa când urca treptele de piatră, ca să iasă în stradă, o fată, îmbrăcată într-o rochie simplă de lână şi cu o pălărie de pai pe cap, alergă cu braţele întinse în întâmpinarea lui :

— Arthur ! Sînt atît de fericită, atît de fericită !

El tresări de mirare şi-i împinse mîna la o parte.

— Jim ! strigă el, în sfîrşit, cu un glas străin. Jim !

— Aştept aici de o jumătate de oră. Ziceau c-or să-ţi dea drumul la patru... Arthur, de ce te uiţi aşa la mine ? S-a întîmplat ceva ? Ce-i cu dumneata ? Stai !

Arthur se întorsese şi pornise încet pe stradă, ca şi cum ar fi uitat de ea. Purtarea lui ciudată o înspăimîntă. Se luă după el şi-l apucă de mînă :

— Arthur !

El se opri şi se uită la ea, ca pierdut. Fata îl luă de braţ. Cîteva clipe păşiră alături, fără să-şi spună un cuvînt.

— Ascultă, dragul meu — începu ea cu blîndeţe. Nu trebuie să fii mîhnit din pricina încurcăturii aceleia nenorocite. Ştiu că a fost groaznic pentru dumneata, dar toată lumea înţelege...

— Care încurcătură ? întrebă el cu acelaşi glas înăbuşit.

— Vorbesc despre scrisoarea lui Bolla. La auzul acestui nume, chipul lui Arthur se strîmbă ca de boală. Cred că ai auzit de scrisoare — urmă Gemma. Bolla trebuie să fie nebun de-a binelea dacă a putut să creadă o absurditate ca asta !

— Care absurditate ?

— Prin urmare, nu ştii nimic ? A scris o scrisoare groaznică. Zicea că dumneata ai divulgat chestia cu vaporul şi că datorită dumitale este arestat acum. O, dar e aşa de absurd ! Cine te cunoaşte îşi dă imediat seama. Numai cei care nu te cunosc ar putea să mai aibă vreo îndoială. De aceea am şi venit aici : am vrut să-ţi dau de veste mai curînd că nimeni din grupul nostru nu crede o vorbă din scrisoarea lui.

— Gemma ! Dar acesta... acesta-i adevărul.

Fata se trase încet îndărăt şi rămase mută. Ochii ei mari şi întunecaţi erau plini de spaimă. Faţa i se făcu tot atît de albă ca şi eşarfa din jurul gîtului.

— Da — şopti el într-un tîrziu. Vaporul... da, am vorbit despre vapor şi am pomenit numele lui Bolla. Dumnezeule, Dumnezeule ! Ce să fac ? Deodată îşi veni în fire. Îşi dădu seama de prezenţa fetei şi văzu spaima de moarte

de pe chipul ei. Dar asta era îngrozitor ! Fără îndoială că ea credea... Gemma, dumneata nu înțelegi ! izbucni el, în sfârșit.

Și făcu un pas spre ea. Dar fata se feri, strigînd cu ură :
— Să nu te atingi de mine !

Arthur îi apucă mîna dreaptă cu sila :

— Ascultă, pentru Dumnezeu ! N-a fost din vina mea... Eu...

— Lasă-mă ! Dă-mi drumul ! Lasă-mă !

Și Gemma își smulse mîna din mîna lui și-l lovi peste obraz.

O ceață grea întunecă lumina. Cîteva clipe el nu văzu nimic înaintea ochilor, nimic afară de obrazul palid al Gemmei, pe care se citea deznădejdea, și de mîna ei, pe care și-o ștergea de poala rochiei. Apoi se făcu lumină... Se uită în jurul lui și văzu că era singur.

CAPITOLUL AL ȘAPTELEA

Se întunecase de-a binelea cînd Arthur sună la ușa din față a casei celei mari de pe Via Borra. Își aducea aminte că rătăcise pe străzi, dar nu-și putea da seama cu nici un preț pe unde, pentru ce și cîtă vreme. Urcă scara. La etajul întîi se ciocni de Gibbons, care cobora să-l întîmpine, cu o expresie de dojană întipărită pe față. Arthur încercă să se strecoare pe lîngă el, mormăind obișnuitul „bună seara“. Dar era greu să treci pe lîngă Gibbons cînd Gibbons nu voia.

— Domnii nu sînt acasă, sir — zise el, măsurînd cu o căutătură disprețuitoare îmbrăcămintea murdară și părul răvășit al lui Arthur. Au plecat cu toții într-o vizită și nu se întorc înainte de ora douăsprezece.

Arthur se uită la ceas. Era abia zece. Da, avea timp, și încă mai mult decît îi trebuia.

— Doamna mi-a poruncit să vă întreb dacă nu dormi
să cîmăți, sir, și să vă spun că speră să vă găsească încă trează.
Dorește să vă comunice chiar astăzi ceva cît se poate de
important.

— Îți mulțumesc, Gibbons. Nu cinez, iar doamnei să-
spui că nu mă voi culca pînă la întoarcerea ei.

Arthur se duse în odaia lui. Toate rămăseseră așa cum le
lăsase în ziua arestării. Portretul lui Montanelli stătea pe
masă, acolo unde îl așezase el, iar crucifixul se afla, ca și
înainte, în alcov. Se opri o clipă în prag, ascultînd, ca și
cum ar fi vrut să se încredințeze că n-o să-l tulbure nimeni.
Făcu cîțiva pași cu băgare de seamă, intră în odaie și încuie
ușa în urma lui.

Prin urmare, totul se sfîrșise. Nici nu fusese nevoie să se
gîndească prea mult la asta. Numai de-ar scăpa de conștiința
aceea supărătoare și zadarnică, și... s-a sfîrșit. Totuși, cît de
absurde, cît de fără rost fuseseră toate...

Nu se hotărîse să-și ia neapărat viața. Nici nu se gîndea
prea mult la asta, deși un asemenea sfîrșit i se părea cu ne-
putință de înlăturat. N-avea încă o idee lămurită asupra fe-
lului cum se va sinucide. Totul era să facă ce-o face repede,
să încheie cu viața și, în felul acesta, să uite. N-avea la în-
demînă nici o armă, nici măcar un briceag. Dar ce impor-
tanță avea? Era de ajuns un șervet sau un cearșaf rupt în
fîșii...

Descoperi, chiar deasupra ferestrei, un cui mare.

„Asta-i bun!“ îi trecu prin minte. Dar cuiul trebuia să
fie destul de solid, ca să țină greutatea trupului... Arthur se
urcă pe un scaun și-l încercă: era solid. Coborî de pe scaun,
scoase dintr-un sertar un ciocan, întări bine cuiul și tocmai
se pregătea să tragă cearșaful de pe pat, cînd deodată își
aduse aminte că nu-și făcuse rugăciunea.

Intră în alcov și căzu în genunchi în fața crucifixului.
„Părinte atotputernic și milostiv“ — începu el, dar se opri
și nu mai adăugă nici un cuvînt. Viața i se părea atît de
lipsită de lumină, încît nu-i mai rămînea nimic pentru care
să se roage.

Se ridică și, din obișnuință, își făcu cruce. Apoi, apro-
piîndu-se de masă, descoperi un bilet cu adresa lui, pe care
recunoscu scrisul lui Montanelli. Era scris cu creionul:

„Dragul meu! Sînt deznădăjduit că nu te pot vedea în
ziua eliberării tale. Am fost chemat la un muribund. Nu mă

voi încoaroe decît noaptea tîrziu. Vise la mine mîine dîmîneacă, cît mai devreme.”

Semnătura : L.M.

Arthur puse scrisoarea pe masă, oftînd, şi se gîndi : „Sărmanul padre !”

Pe străzi, oamenii rîdeau şi vorbeau plini de voie bună. Nimic nu se schimbase pe lume de atunci, de cînd el era încă în viaţă... Nici unul din mărunţişurile care-l înconjurau nu se mutase de la locul lui din pricină că un suflet omenesc, un suflet omenesc, viu, fusese zdrobit de moarte. Totul rămăsese întocmai ca mai înainte. În havuzuri, jocurile de apă scilipeau, vrăbiile ciripeau sub streşini aşa cum ciripiseră şi ieri, aşa cum vor ciripi şi mîine... Iar el... el era mort...

Arthur se aşeză pe marginea patului, îşi încrucişă braţele pe spetează şi-şi lăsă capul pe braţ.

Soneria zbîrnîi fără veste la uşa de la intrare. Arthur sări şi, înăbuşindu-se de frică, îşi încleştă amîndouă mîinile de gît. Ai lui se întorseseră, iar el stătea pe jumătate aţipît, pierzîndu-şi timpul atît de preţios ! Nu se sinucisese încă, şi iată că acum va fi nevoit să le vadă feţele, zîmbetele lor ironice şi dispreţuitoare, să le audă glasurile duşmănoase şi dejenile lor plictisitoare. O, dacă ar avea la îndemîină un cuţit !...

Îşi plimbă ochii prin odaie, cu deznădejde. Pe scria se afla coşuleţul de lucru al mamei sale. „Trebuie să fie acolo o pereche de foarfece — îi trecu prin minte. Ar fi de ajuns să-mi tai o arteră... Nu, cearşaful şi cuiul sînt mai sigure, numai să mai am timp !”

Smulse cearşaful de pe pat şi, cu o grabă înfrigurată, începu să-l rupă în fîşii. Pe scară se auziră paşi... Nu, fîşiiile erau prea late : n-o să le poată răsuci cum trebuie. Apoi mai avea de făcut şi laţul... Arthur se grăbi. Paşii se apropiau. Îi zvîcnea sîngele în tîmple, iar urechile-i vîjîiau. Mai repede, mai repede ! O, Doamne ! Încă cinci minute...

Se auzi o bătaie în uşă. Fîşiiile de pînză îi scăpară din mîini. Rămase încrămănit, silindu-se să nu sufle şi ascultînd cu încoardare. Clanţa uşii se mişcă. Apoi se auzi glasul lui :

— Arthur !

El se ridică, aproape înăbuşindu-se.

— Arthur, deschide, te rog. Aşteptăm.

Arthur strînse cearşaful rupt, îl aruncă într-un sertar şi-şi netezi patul în grabă.

— Arthur ! De data aceasta era glasul lui James, care trăgea cu nerăbdare de mînerul uşii. Dormi ?

Arthur mai aruncă o privire prin odaie, apoi deschise ușa.

— Mi se pare, Arthur, că ai fi putut să ții seama de rugămintea mea și să ne fi așteptat pînă ne întoarcem — zise Iulia cu glasul ei plin de răutate, intrînd furioasă în odaie. Crezi oare că era nevoie să jucăm cînd pe-un picior cînd pe altul în fața ușii dumitale, o jumătate de oră, așteptînd să ne deschizi ?

— Numai patru minute, draga mea — o corectă cu sfială James, intrînd în urma treniei ei lungi, de atlas tran-dafiriu. Eu cred, Arthur, că ar fi fost mai politicos din partea dumitale...

— Ce doriți ? îl întrerupse pe neașteptate Arthur.

Mister Burton oferi un scaun soției sale și se așeză și el, trăgîndu-și cu grijă, la genunchi, pantalonii noi.

— Iulia și cu mine — începu el — socotim de datoria noastră să vorbim serios cu dumneata despre...

— Acum nu pot să vă ascult. Eu... eu nu mă simt toc-mai bine. Mă doare capul... Vă rog să amînați pe altă dată.

Arthur le spuse acestea cu glas ciudat și înăbușit, între-rupîndu-se.

James îl măsură din ochi cu mirare.

— Nu cumva ți s-a întîmplat ceva ? întrebă el cu îngri-jorare, aducîndu-și aminte pe neașteptate că Arthur venea dintr-un focar de infecție. Sper că nu ești bolnav ? Arăți ca și cum ai avea friguri.

— Fleacuri ! îi tăie vorba Iulia. Astea-s mofturile lui obișnuite. Pur și simplu, i-e rușine să se uite în ochii noștri. Vino încoace, Arthur, și stai jos !

Arthur străbătu încet odaia și se lăsă pe pat.

— Mă rog, ce este ? întrebă el, obosit.

Mister Burton tuși, își netezi barba, și așa destul de ne-tedă, și se întoarse la discursul lui pregătit de mai înainte cu grijă :

— Socotesc de datoria mea... și datoria mea e destul de grea, să discut cu dumneata despre purtarea dumitale neobișnuită și despre legăturile pe care le ai cu... cu cei care calcă legile... cu instigatorii la revoluție... și cu alți indivizi de felul acestora. Sînt încredințat că te-ai lăsat tîrît mai cu-rînd din nehibzuință decît din ticăloșie... Mister Burton se opri.

— Ei, și pe urmă ?... abia putu să îngîne Arthur.

— Așa că, vezi, nu vreau să fiu crud — urmă James, domolit fără voie, văzînd înfățișarea obosită și deznădăj-

duită a lui Arthur. Sînt dispus să cred că te-au tîrît prietenii corupți, și sînt bucuros să țin seama de tinerețea și lipsa dumitale de experiență, și încă... încă... de ușurința și de impresionabilitatea pe care mă tem că le-ai moștenit de la mama dumitale.

Arthur își îndreaptă încet privirea spre portretul mamei sale, însă continuă să tacă.

— Dar vei înțelege, fără îndoială — urmă James — că eu nu pot tolera în casa mea un om care a necinstit în fața societății numele nostru, nume care se bucură de atîta stimă...

— Ei, și pe urmă ? spuse încă o dată Arthur.

— Cum ? strigă ascutit Iulia, închizîndu-și evantaiul cu zgomot și aruncîndu-și-l pe genunchi. N-ai de gînd să mai spui și altceva decît „Ei, și pe urmă ?“...

— Fără îndoială că veți proceda așa cum vă convine — îi răspunse Arthur, răspicat, fără să se cîntească. Dar în ce fel anume, asta n-are nici o importanță.

— N-are nici o importanță ? repetă James, lungind vorbele, uluit de acest răspuns.

Soția lui se ridică de pe un scaun, rîzînd în hohote :

— Așa, va să zică ?!... Asta n-are nici o importanță, nici una ? James, sper că acum înțelegi ce recunoștință putem aștepta din partea lui ! Îți spuneam eu unde-o să ne ducă îngăduința noastră față de aventurierele papistașe și de progeturile lor !

— Mai încet, mai încet ! Nu trebuie, draga mea...

— Prostii, James ! Prea am fost sentimentali. Un copil nelegitim, care s-a vîrît în familia noastră cu drepturi egale ! Cred că e timpul să afle cine-a fost mamă-sa ! La ce folosesc toate aceste ceremonii față de fiul unui popă catolic ! Poftim, citește !

Și Iulia scoase din buzunar o foaie de hîrtie mototolită, și i-o aruncă lui Arthur peste masă. El o desfăcu și recunoscu scrisul mamei sale. După dată, scrisoarea fusese scrisă cu patru luni înainte de nașterea lui. Era o mărturisire în toată legea, adresată soțului. Dedesubt se vedeau două iscălituri.

Arthur citi încet, rînd cu rînd, pînă ce ajunse la sfîrșitul paginii, unde, după slova șovăitoare a mamei sale, urma o semnătură hotărîită : „Lorenzo Montanelli“. Cîteva clipe se uită prost la hîrtie. Apoi, fără să spună un cuvînt, o împături la loc și o așeză pe masă.

James se ridică și o luă pe Iulia de mînă :

— Ei, draga mea, ajunge! Coboară, e târziu. Eu trebuie să mai vorbesc cu Arthur în privința unor chestiuni...

După ce Iulia își ridică trena pe braț și ieși, James încuie ușa cu grijă și se întoarse la scaunul lui de lângă masă.

Arthur stătea ca și înainte, nemișcat, fără să spună un cuvânt.

— Arthur — începu James cu blîndețe (Iulia nu-i mai putea auzi acum) — îmi pare cît se poate de rău că lucrurile s-au petrecut astfel. Dumneata n-ar fi trebuit să știi toate acestea. Îmi face plăcere să văd că ai atîta stăpînire de sine. Iulia era cam enervată... Femeile, în general, știu... Dar să lăsăm asta. Nu vreau să fiu crud cu dumneata... James se opri, să vadă ce impresie face asupra lui Arthur cuvîntarea lui plină de îngăduință. Însă tînrul stătea încremenit, ca și pînă atunci. Fără îndoială, dragul meu, e o prîveste cît se poate de tristă — urmă James după o pauză — și cel mai bun lucru ar fi să nu mai vorbim despre asta. Tatăl meu a fost atît de generos, încît n-a divorțat de mama dumitale atunci cînd ea i-a mărturisit necredința... El a pretins, doar, ca omul care a ademenit-o să părăsească imediat Italia. După cum știi, Montanelli a plecat în China ca misionar. În ce mă privește, eu m-am împotrivit să te întâlnești cu el atunci cînd s-a întors. Dar tatăl meu i-a îngăduit, pînă în cea din urmă zi, să se ocupe de educația dumitale, cu o singură condiție: să nu încerce s-o mai vadă pe mama dumitale. Și trebuie să recunoaștem că, pînă la sfîrșit, au rămas credincioși amîndoi acestui legămînt. Toate acestea sînt cît se poate de regretabile însă...

Arthur înălță capul. Viața dispăruse cu totul de pe fața lui ca de ceară.

— Oare nu v-vi se p-pare — întreabă el blînd, bîlbîindu-se ciudat — că toate acestea sînt te-teribil de ridicole?

— Ridicole? James își trase scaunul de lângă masă și-l privi pe Arthur atît de uluit, încît uită chiar să se mai su-pere. Ridicole, Arthur? Ai înnebunit!

Arthur își răsturnă deodată capul pe spate și începu să rîdă ca ieșit din minți.

— Arthur! strigă onorabilul armator, ridicîndu-se cu demnitate de pe scaun. Ușurința dumitale mă surprinde...

Nu primi nici un răspuns. Hohotele de rîs se rostogoleau unul după altul atît de nestăpînite, încît pînă și James în-

cepu să se îndoiască dacă nu cumva ele însemnau ceva mai mult decât o simplă „ușurință“.

— Întocmai ca o femeie isterică ! mormăi el și, ridicînd disprețuitor din umeri, se întoarse și începu să se plimbe nerăbdător înainte și înapoi prin odaie. Crede-mă, Arthur, Dumnezeu ești mai rău decât Iulia... Haide, sfîrșește odată !
Dar n-o să stau aici toată noaptea, să te păzesc !

Dar tot cu același rezultat s-ar fi putut adresa și crucifixului, cerîndu-i să coboare de pe soclu. Arthur părea surd la vorbele lui. Rîdea înainte, rîdea fără sfîrșit.

— La urma urmei, asta e curată sălbăticie ! strigă James, încetînd să se mai plimbe prin odaie. Evident că nervii ti-s prea zdruncinați, ca să fii stăpîn în clipa de față pe toată judecata dumitale. Nu pot să vorbesc cu dumneata despre chestiunile noastre, dacă o ții așa ! Treci pe la mine mîine, după dejunul de dimineață. Iar acum, cel mai bun lucru ar fi să te culci. Noapte bună ! Și ieși, trîntind ușa. Acum să vezi isterie jos ! mormăi el, coborînd scara cu pași greoi. Acolo vor mai fi, probabil, și lacrimi...

Rîsul de nebun încremeni pe buzele lui Arthur. El apucă ciocanul de pe masă și se repezi la crucifix.

Se auzi un zgomot surd. Arthur își veni în fire. În fața lui, soclul era gol, iar el ținea încă ciocanul în mînă.

Jos, la picioare, zăceau sfărîmăturile crucifixului.

Arthur azvîrlî ciocanul.

— Ce simplu s-au petrecut toate ! zise el și se întoarse. Iar eu, eu care... Ce idiot am fost !...

Se așeză pe scaunul de lîngă masă. Simțea că se înăbușe. Își strînse capul în mîini, apoi se ridică, se duse la spălător și-și turnă o cană cu apă rece pe cap. Liniștit, se întoarse la locul lui și se cufundă în gînduri.

Și cînd te gîndești că din pricina acestor suflete josnice și mincinoase, a acestor suflete de sclavi, a suferit el toate caznele umilinței, ale revoltei și deznădejzii !... Își împlerise frînghia și era gata să se spînzure pentru că un slujitor al bisericii se dovedise a fi sperjur ! Parcă nu mint cu toții ?... Dar destul, toate acestea au trecut. Acum e mai înțelept. Numai să scuture de pe el noroiul acesta și să înceapă o viață nouă...

În docuri sînt destule vapoare. Nu-i cine știe ce lucru să te ascunzi pe vreunul și să pleci unde-o da Dumnezeu : în Canada, în Australia, în Colonia Capului. Parcă nu e totuna ? N-are importanță în care țară va nimeri, numai să

fie cât mai departe. O să vadă cum e viața pe acolo și, de nu i-o plăcea, o să încerce să-și facă vreun rost în altă parte...

Își scoase portofelul. Avea numai treizeci și trei de paoli¹. Nu-i nici o nenorocire! Mai avea și ceasul, un ceas scump. Și, la urma urmei, nici asta n-are vreo importanță: s-o descurca el într-un fel! Ai lui vor începe să-l caute, vor întreba de el în docuri... Dar nu, trebuie să-i pună pe o urmă greșită, să-i facă să creadă că a murit. Și numai atunci o să fie și el liber, liber ca păsările cerului! Închipuindu-și cum îi vor căuta Burtonii trupul, Arthur zîmbi. Ce comedie!...

Luă o foaie de hîrtie și aruncă pe ea cele dintîi cuvinte care-i trecură prin minte: „Am avut încredere în dumneavoastră ca în Dumnezeu, dar m-ați mințit toată viața“...

Împături foaia și scrisese deasupra adresa lui Montanelli. Pe altă foaie scrisese: „Căutați-mi trupul în Darsen“. Apoi își luă pălăria și ieși. Trecînd pe lîngă portretul mamei sale, îl privi, zîmbi și ridică din umeri: parcă ea nu-l mințise?

Păși cu luare-aminte de-a lungul coridorului și, trăgînd zăvorul ușii, se pomeni pe o scară de marmură, largă și întunecoasă, unde cel mai mic zgomot stîrnea ecou.

Și, în timp ce cobora, i se părea că sub picioarele lui se căsca o fîntînă neagră.

Străbătu curtea, silindu-se să calce cât mai ușor ca să nu-l trezească pe Gian Battista, care dormea jos, la parter. În peretele din fund al magaziei de lemne se deschidea o fereastră cu gratii ce dădea spre canal și era la cel mult patru picioare de la pămînt. Își aminti și de această fereastră, și de faptul că una din gratiile ei ruginite era ruptă. Deschizătura ar putea fi lărgită atît cît îi trebuia ca să se poată strecura prin ea. Dar gratiile se dovediră a fi solide. Arthur își zgîrie mîinile și-și rupse mîneca hainei. În sfîrșit ieși în stradă și se uită în toate părțile. Strada era pustie. Canalul negru și mut, ca o crăpătură respingătoare, trecea printre pereții drepecți și vîscoși. Lumea pe care n-o cunoștea putea fi o groapă adîncă și fără lumină, dar era greu să-ți închipui că s-ar putea găsi în ea atîta trivialitate și atîta murdărie cîtă lăsa el în urma lui! Nu avea ce regreta, n-avea la ce să se uite îndărăt. În urma lui rămînea balta cu apa stătută a vieții, plină de minciună spurcată, de înșelătorie grosolană

¹ Paol — monedă de argint italiană. (nota red. ruse.)

și de duhoare, și atât de puțin adîncă, încît nici nu puteai să te îneci în ea !

Cu aceste gînduri merse pe marginea canalului pînă ce ieși într-o piață mică din apropierea palatului Medicis. Acolo alergase Gemma să-l întîmpine, cu bucuria pe față, cu brațele întinse. Iată treptele de piatră, ude, care coboară spre canal. Iată și fortăreața, care parcă se încruntă la fîșia de apă murdară...

Luînd-o pe străzi înguste, ajunse pînă la Darsen, își scoase pălăria și o aruncă în apă. O vor găsi, fără îndoială, atunci cînd îi vor căuta trupul. Apoi merse înainte, pe mal, gîndindu-se ce urma să facă după aceea... Da, să născocească ceva ca să se ascundă pe un vapor oarecare. Și asta nu era chiar atât de ușor. Singurul lucru pe care-l putea face deocamdată era să se îndrepte spre uriașul și bătrînul dig Medicis și să meargă așa, tot înainte. Acolo se afla o cîrciumă mică. Poate va avea norocul să întîlnească în cîrciuma aceea vreun marinar pe care să-l cumpere...

Porțile docurilor erau încuiate. Cum să treacă și cum să se ferească de funcționarii vamali ? Cu banii pe care-i avea nici nu se putea gîndi să plătească suma pe care i-ar fi cerut-o ca să-l lase noaptea în docuri, și încă fără pașaport ! Și apoi te pomenești că te mai și recunoaște vreunul !

În clipa cînd trecea pe lîngă monumentul de bronz al celor patru mauri¹, dintr-o casă veche de pe partea cealaltă a docurilor se ivi umbra unui om care se îndrepta spre pod. Arthur se furișă repede în întunericul adînc din spatele monumentului și se ghemui acolo, pîndindu-l cu băgare de seamă pe necunoscut, de după colțul soclului.

Pe cerul sclipitor de stele, pe care se tîrau ici și colo nori de mărgăritar, se zugrăveau umbrele uriașe ale corăbiilor, ca niște robi ferecați în lanțuri care încercau zadarnic să scape. Omul care ieșise din casă mergea pe mal cu pași șovăitori, cîntînd în gura mare un cîntec englezesc de stradă. Era, fără îndoială, un marinar care se întorcea de la chef. Arthur îi ieși înainte în mijlocul drumului. De jur împrejur nu se vedea tipenie de om. Cînd se apropie de el, marinarul își încheie cîntecul cu o înjurătură și se opri.

— Trebuie să vorbesc cu dumneata — îi zise Arthur în italienește. Înțelegi ce-ți spun ?

¹ Monumentul celor patru mauri — monumentul lui Fernando I de Medicis, duce de Toscana. De soclul monumentului sînt ferecați patru mauri de bronz. (nota red. ruse.)

Omul clătină din cap.

— N-o să fie chip să ne înțelegem în limba asta anapoda — îi răspunse el în englezește. Apoi întreabă supărat, într-o franțuzească stricată : Ce poștești de la mine ? Ce mi te-ai așezat de-a curmezișul drumului ?

— Vino încoace o clipă. Vreau să vorbesc ceva cu dumneata.

— Ei, cum așa ?... Nu cumva ai vreun cuțit la tine ?

— Nu, ce-ți trece prin minte ?! Nu-ți dai seama că ai nevoie de ajutorul dumitale ? O să-ți plătesc...

— Ce spui ? Cum ?... De altfel, văd că ești bine îmbrăcat. Marinarul începuse să vorbească iarăși englezește. Se trasă mai în umbră și se sprijini de grilajul monumentului. Ei ? zise el, întorcându-se la franțuzeasca lui stălcită. Prin urmare, ce poștești ?

— Trebuie să plec numaidecât de aici.

— Aha, asta era ! Te ascunzi ! Vrei să te pun la adăpost. Te pomenști că ai făcut vreo pozna, hai ? Ai spintecat pe careva ? Asta se potrivește minunat cu oamemii de pe aici ! Și unde vrei s-o ștergi ? Fără îndoială că nu la secția de poliție !...

Omul rîse, un rîs de bețiv, făcînd cu ochiul.

— De pe care vapor ești ?

— De pe „Carlotta“. Face cursa între Livorno și Buenos-Aires. Într-o parte duce unt și în cealaltă piei. Uite-l colo

— și marinarul arată cu degetul în direcția digului. Nu-i bun de nimic, ia, acolo, o șandrama hîrbuită...

— Buenos-Aires, zici ?... Ascunde-mă undeva pe vaporul vostru !

— Dar cît dai ?

— Nu pot să dau mult. N-am decît cîțiva paoli...

— Nu, mai puțin de cincizeci nu iau. Și așa îi prea ieftin pentru un filfizon ca dumneata !

— Dacă-ți plac hainele mele, putem face schimb. Dar bani nu pot să-ți dau mai mulți decît am.

— Văd că ai și un ceas. Dă-l încoace.

Arthur își scoase ceasul, un ceas de femeie, de aur, și împodobit cu email, frumos lucrat. Pe capacul dinăuntru erau gravate inițialele „G.B.“ Ceasul fusese al mamei lui. Dar parcă asta mai avea vreo importanță ?

— Oho ! strigă marinarul, uitîndu-se lacom la ceas. E de furat, se înțelege ! Dă să-l văd !

Arthur își trase mîna îndărăt.

— Nu — zise el. Numai cînd o să fim pe vapor, atunci o să ți-l dau, nu înainte!

— Hm, nu ești chiar atît de prost pe cît pari... Și, cu toate acestea, mă prind că asta e cea dinții lovitură pe care ai dat-o! Nu-i așa?

— Mă privește... Stai, vine santinela!

Se ghemuiră și rămasea așa pînă ce trecu paza. Apoi marinarul se ridică, îi porunci lui Arthur să-l urmeze și o luă înainte, rîzînd proteste pe sub mustață. Arthur pășea în tăcere în urma lui. Marinarul îl duse îndărăt în piața cea mică, de o formă neregulată, din apropierea palatului Medicis. Ajuns acolo, se opri într-un colț întunecat și-i vorbi tainic, mai mult în șoaptă, ceea ce dovedea că acela era tonul comunicărilor lui secrete:

— Așteaptă-mă aici.

— Dar unde te duci?

— Să-ți fac rost de niscai haine. Că doar n-o să te iau cu mîneca plină de sînge!

Arthur se uită la mîneca sfișiată în graniile ferestrei. Era mînjită de sînge. Pesemne că omul acela îl credea ucigaș. Ei, și ce-i cu asta? Ce-i păsa lui ce gîndeau alții despre el?...

Peste cîtva timp, marinarul se întoarce, cu un aer triumfător. Ținea la subsuoară o legătură.

— Schimbă-te! îi porunci el în șoaptă. Și grăbește-te! Trebuie să mă întorc pe corabie.

Arthur începu să se schimbe. Cînd atinse hainele acelea ponosite, se cutremură de scîrbă. Din fericire erau aproape curate, deși grosolane și prost croite. Iar cînd ieși la lumină în noua lui îmbrăcăminte, marinarul îl privi cu o încîntare de beiv și dădu din cap cu importanță, în semn de încuviințare.

— O să mergă! făcu el. Pe aici. Dar fără zgomot!

Cu hainele lui pe braț, Arthur se luă după marinar, urmîndu-l pe ulicioarele întunecate, prin labirintul serpuitor al canalelor.

Marinarul se opri lîngă punte. Se uită în toate părțile, să se încredințeze dacă nu cumva i-a văzut cineva, apoi coborî treptele de piatră spre cheiul îngust. Sub punte se legăna o barcă murdară. Omul îi porunci lui Arthur, destul de grosolan, să sară înăuntru și să stea culcat, iar el se așeză la lopoți și începu să vîslească spre port. Arthur stătea lîngit pe scîndurile ude și oleioase, fără să se miște, acoperit cu hăi-

nele lui pe care marinarul le aruncase peste el, și se uita la străzile și la casele cunoscute, care alunecau pe lângă ei.

Barca se opri în fața unui șir lung de catarge legate cu lanțuri, așezate de-a curmezișul canalului pe toată lărgimea lui și închizînd calea îngustă de apă dintre vamă și cetate. Căscînd, un slujbaș somnoros ieși cu felinarul și se aplecă deasupra apei :

— Pașaportul dumitale ! Marinarul îi întinse hîrțile. Acoperit pînă peste cap, Arthur se silea să nu respire și asculta cu încordare vorba lor. N-am ce zice, nimerită vreme și-ai mai ales să te întorci pe vas ! bombăni slujbașul. De ce chef, pe cît se pare... Ce ai în barcă ?

— Niște haine vechi. Le-am cumpărat pe nimica toată...

Zicînd aceasta, îi întinse spre cercetare o vestă. Slujbașul își lăsă felinarul mai jos și se aplecă, uitîndu-se cu atenție :

— Bine. Poți să treci.

Omul ridică bariera și barca începu să plutească încet, tot înainte, legănîndu-se pe apa întunecată. După ce mai așteptă puțin, Arthur se ridică și aruncă hainele de pe el.

— Uite, asta mi-e corabia — zise marinarul în șoaptă, după ce vîsli în liniște timp îndelungat. Vino în urma mea, și gura !...

Se cățăară pe puntea monstrului uriaș și negru, blestemînd în gînd pe neîndemînaticul lui însoțitor, cu toate că Arthur era mlădios și nu chiar atît de stîngaci cum ar fi fost altul în locul lui. După ce se urcară amîndoi pe punte, începură să se strecoare printre odgoanele negre și, în sfîrșit, ajunseră la cală. Marinarul ridică încetișor chepengul.

— Coboară ! șopti el. Mă întorc îndată.

În groapa aceea nu era numai întuneric și umezeală, ci și un aer din cale afară de greu. Arthur se trase îndărăt, simțind că-l înăbușe duhoarea de piei puțrede și de unt rînced. Dar asta îi aminti de carceră și, scîrbit, începu să coboare.

Peste cîteva clipe, marinarul se întoarse la el. Ținea ceva în mîini, dar ce anume, Arthur nu putea să vadă pe întuneric.

— Hai, acum dă-mi banii și ceasul. Mai repede !

Arthur se folosi de beznă, ca să-și pună deoparte cîțiva paoli.

— Adu-mi ceva demîncare. Mi-e grozav de foame.

— Ți-am și adus. Uite... Marinarul îi întinse o cană, cîțiva pesmeți tari ca piatra și o bucată de carne de porc

sărată. Acum, ascultă : mâine dimineață vin vameșii la control. Să te-ascunzi într-un butoi gol și să stai liniștit acolo, ca un șoarece, pînă ce ieșim în larg. Îți spun eu cînd să scoți capul. Și, pe urmă, bagă de seamă și vezi să nu dai ochii cu căpitanul. Asta-i tot ! Ai pus băutura la un loc sigur ? Noapte bună !

Chepengul se închise. Arthur așeză cana cu băutura cea neprețuită la loc ferit și, urcîndu-se pe un butoi gol, începu să înghită cu lăcomie carnea de porc și pesmeții. Apoi se strînse ghem și, pentru întîia oară în viața lui, se culcă fără să se închine. Prin întunericul din jur alergau șobolanii. Dar somnul lui nu putea să-l tulbure nici chițăitul neînterupt al șobolanilor, nici legănarea corăbiei, nici mirosul scîrbos de unt rînced, nici gîndul că a doua zi va avea rău de mare... Toate acestea îl tulburau tot atît de puțin ca și acei idoli sfărîmați, lipsiți de aureolă, cărora ieri li se mai închina încă...

CAPITOLUL INTII

În anul 1846, într-o seară de iulie, în casa profesorului Fabrizzi din Florența se adunase un grup de prieteni, ca să discute planul viitoarei activități politice. Unii dintre ei făceau parte din partidul Mazzini și nu voiau să admită decît o Italie unită într-o republică democratică. Alții erau partizani ai monarhiei constituționale, liberali de diferite nuanțe. Dar asupra unui punct erau cu toții de aceeași părere : urau deopotrivă cenzura din Toscana. Popularul profesor Fabrizzi convocase această adunare în nădejdea că cel puțin condițiile grele în care se zbătea presa îi vor uni pe reprezentanții grupărilor politice, care, altminteri, nu se înțelegeau, silindu-i să încerce a ajunge, fără discuții de prisos, la unele rezultate pozitive.

Trecuseră numai două săptămîni de cînd papa Pius al IX-lea, urcîndu-se pe scaunul papal, acordase o amnistie deținuților politici din Statul Papal¹, amnistie care făcuse multă vîlvă. Dar valurile entuziasmului liberal, stîrnite de acest act, începuseră să se rostogolească în întreaga Italie. În Toscana, această amnistie avusese influență chiar și asupra guvernului. Profesorul Fabrizzi și vreo cîțiva alți fruntași politici ai diferitelor grupări florentine socoteau că ar fi timpul potrivit să-și îndrepte eforturile în direcția realizării unei reforme a legii presei.

¹ Urcîndu-se pe scaunul papal în anul 1846, după Grigore al XVI-lea, papa Pius al IX-lea a încercat, printr-o serie de măsuri liberale, să înlăture primejdia revoluției și să cîștige simpatia intelectualilor. Printre aceste măsuri a fost și amnistierea deținuților politici și a emigranților. Dar mai tîrziu, înspăimîntat de evenimentele revoluționare din anul 1848, papa Pius al IX-lea a reluat și a dus mai departe politica reacționară a predecesorilor săi. (nota red. ruse.)

În biblioteca lui Fabrizzi, unde avea loc adunarea, se preciza poziția pe care urmau s-o adopte liberalii în momentul de față.

— Se înțelege de la sine că avem datoria să folosim acest moment — începu cu voce melodioasă unul dintre cei de față, un avocat în vîrstă, cărunț. Nu ne mai întîlnim altă dată cu un concurs de împrejurări atît de favorabile, ca să putem pretinde o reformă serioasă! Totuși nu cred că pamfletele vor avea cine știe ce efect. Ele nu vor face decît să sperie și să irite guvernul, în nici un caz nu-l vor predispune în favoarea noastră. Iar noi tocmai această bunăvoință o urmărim. Nu trebuie să uităm că, o dată ce autoritățile își vor forma despre noi părerea că sîntem niște agitatori periculoși, nu ne mai putem bizui pe vreun sprijin din partea lor!

— În cazul acesta, ce ne propui?

— Avem la îndemîină posibilitatea de a înainta memorii.

— Către marele duce¹?

— Desigur. Memorii în care să cerem lărgirea libertăților presei.

Un bărbat oacheș, cu ochii vii și scilipitori de inteligență, care se uita pe fereastră, se întoarse rîzînd.

— Mare lucru n-o să faceți cu memoriile! zise el. Cred că sfîrșitul afacerii Renzi² ar fi trebuit să vindece pe oricine de asemenea iluzii.

— Eu sînt tot atît de îndurerat ca și dumneata, signore, că n-am putut să împiedicăm extrădarea lui Renzi. N-aș vrea să spun lucruri neplăcute, totuși nu pot să nu mă gîndesc că înfrîngerea noastră se datorește nerăbdării și violenței unora dintre noi. Eu, unul, n-aș fi avut curajul, desigur...

— Nici un piemontez nu se hotărăște vreodată la ceva — îl întrerupse tăios omul cel oacheș. Nu știu ce numești dumneata nerăbdare și violență. Nu cumva acea serie de memorii timide pe care le-am înaintat? Poate că așa ceva se numește violență în Toscana și în Piemont. Dar noi, la Napoli, vedem altfel lucrurile!

¹ Este vorba despre Leopold al II-lea, duce de Toscana. (nota red. ruse.)

² Renzi — conducătorul revoltei organizate la Rimini (Statul Papal) în anul 1846 a fost extrădat papei de către guvernul Toscanei. (nota red. ruse.)

— Din fericire — observă piemontezul — napolitanii sînt ținuți să activeze numai la Napoli.

— Încetați, vă rog, domnilor ! Prin urmare, Grassini se declară pentru memorii, iar Galli împotriva lor. Dar dumneata, doctore Riccardo, ce părere ai ?

— Eu nu văd nici un rău în memorii, iar dacă Grassi ar întocmi vreunul, l-aș iscăli cu mare plăcere. Totuși nu cred că se poate realiza mare lucru pe această cale. De ce n-a recurge în același timp și la memorii, și la pamflete ?

— Pentru că pamfletele vor întări pur și simplu guvernul împotriva noastră și, atunci, el nu ne va mai lua în seamă memoriile ! răspunse Grassini.

— Chiar și fără asta, tot n-o să le ia în seamă ! Și zîcînd acestea, napolitanul se ridică și se apropie de masă : Nu sînteți pe calea cea bună, domnilor. Acordul cu guvernul nu ne-ar duce la nimic. Trebuie să ridicăm poporul.

— E mai ușor de zis decît de făcut. Cum ați putea să organizați acest lucru ?

— E ridicol să-l întrebi așa ceva tocmai pe Galli ! Fără îndoială că el va începe prin a-i da una după ceafă cenzorului, în numele tatălui !

— Ba de loc — ripostă Galli. Domniile voastre credeți că, dacă aveți în față un napolitan, el n-ar putea găsi alte argumente decît cuțitul ?

— Să lăsăm asta ! Ce propunere aveți de făcut ? Liniște, domnilor ! Atențiune ! Galli dorește să facă o propunere.

Toată societatea care discuta prin colțuri, împărțită în grupuri de cîte două-trei persoane, se adună în jurul mesei, să-l asculte pe Galli.

— Nu, domnilor, nu e vorba de o propunere, ci pur și simplu de o idee care mi-a trecut prin minte. Vedeți dumneavoastră, eu cred că în fiecare din aceste manifestări de bucurie, stîrnite de atitudinea noului papă, se ascunde o primădie. Din faptul că a dat o nouă întorsătură politicii sale și a acordat o amnistie, mulți trag concluzia că nu ne mai rămîne altceva de făcut decît să ne încredințăm soarta noastră, a tuturor și a întregii Italii, în mîinile sfîntului părinte și să ne lăsăm duși pe pămîntul făgăduinței ! Eu, personal, ca și mulți alții, de altfel, sînt gata să-l admir pe noul papă. Amnistia a fost un act strălucit...

— Sînt sigur că sanctitatea sa se va simți măgulit... — îl întrerupse Grassini, cu dispreț.

— Încetează, Grassini ! Lasă-l pe orator să vorbească !
Îl întrerupse, la rîndul lui, Riccardo. Ciudat lucru, dumneata
și Galli nu puteți trăi fără să vă împungeți ? Întocmai ca
pisica și cîinele ! Urmează, Galli !

— Voiam să spun — Începu din nou napolitanul — că,
fără îndoială, sfîntul părinte procedează în felul acesta,
avînd cele mai lăudabile intenții. În ce măsură va izbuti să
introducă reformele sale, asta-i altceva ! Deocamdată, totul
merge de minune. Fără îndoială că, în toată Italia, reacționarii
vor sta liniștiți o lună-două, pînă cînd va scădea valul de
agitație stîrnit de amnistie. Dar e foarte puțin probabil ca ei
să lase puterea din mîină fără să lupte. Părerea mea personală
este că, încă înainte de mijlocul iernii, iezuiții ¹, gregorienii ²,
sanfediștii ³ și toată clica lor vor pune la cale noi uneltiri,
otrăvînd zilele tuturor acelor pe care nu-i vor putea mitui.

— Lucrul acesta pare a fi cît se poate de adevărat.

— Și atunci, vă întreb : e mai bine să trimitem, smeriți,
memorii după memorii, așteptînd pînă cînd Lambrucini ⁴ și
banda lui îl vor îndupleca pe marele duce să ne supună iezu-
iților, ba poate chiar să facă apel la husarii austrieci, ca să
păstreze liniștea și să ne țină de frîu ? Sau, folosindu-ne de
zăpăceala lor, care nu poate să dureze mult, să le-o luăm
înainte și să dăm noi, cei dintîi, lovitura ?

— Ai putea să ne spui cum vezi dumneata această
lovitură ?

— Eu aș propune să începem o campanie de propagandă
bine organizată împotriva iezuiților.

— Dar asta ar însemna, de fapt, o declarație de război !

— Da, să le demascăm intrigile și uneltirile și să adresăm
poporului chemarea de a veni alături de noi în lupta împotriva
lor !

¹ Iezuiți — ordin religios catolic, fondat în anul 1539 de către
Ighațiu de Loyola, pentru răspîndirea catolicismului. (nota red. ruse.)

² Gregorienii — adepți ai politicii papei Grigore al XVI-lea,
dușmani ai reformelor liberale îmfăptuite de papa Pius al IX-lea. (nota
red. ruse.)

³ Sanfediști — membri ai „Asociației adepților sfintei credințe”,
întemeiată în anul 1799 de către obscuranțiștii italieni, pentru a duce
lupta împotriva mișcării de eliberare. Urînd poporul, sanfediștii îi
susțineau de multe ori pe austrieci. (nota red. ruse.)

⁴ Lambrucini — cardinal, secretar de stat în Statul Papal în timpul
papei Grigore al XVI-lea, care a dat ajutor austriecilor, sprijinindu-se
el însuși pe ei în lupta împotriva poporului italian. (nota red. ruse.)

— Însă pînă acum n-am auzit vorbindu-se pe aici de nici un fel de iezuiți. Pe cine să demascăm ?

— N-ați auzit ? Mai așteptați vreo trei luni și o să vedeți cîți or să iasă la iveală ! Numai că atunci va fi prea tîrziu să mai luptăm împotriva constrîngerii lor !

— Da, însă dumneavoastră știți că pentru a ridica populația orășenească împotriva iezuiților ar trebui să vorbim deschis. Și în cazul acesta, cum am putea să evităm cenzura ?

— Dar nici nu-mi trece prin minte s-o evit ! Pur și simplu, n-o să mai țin seama de ea.

— Asta înseamnă că o să publici fără să semnezi. Foarte bine. Dar am avut cu toții destul de suferit de pe urma acestui fel de a publica, ca să dorim să mai avem de-a face vreodată cu el !

— Nu vreau să spun asta. Eu aș propune să publicăm pamfletele pe față, sub semnătură, ba să ne dăm și adresele. Să ne urmărească, dacă au curajul !

— E un proiect cu desăvîrșire smintit ! strigă Grassini. Asta înseamnă să-ți vîri capul în gura leului, așa, din bravadă.

— O, dar nu trebuie să te sperii ! Îi tăie vorba Galli. Noi nu te rugăm să intri în pușcărie pentru păcatele noastre !

— Te rog să nu fi necuviincios, Galli ! interveni Riccardo. Aici nu e vorba de frică. Și noi, ca și dumneata, sîntem gata să intrăm în pușcărie, numai să avem pentru ce. Dar e o copilărie să-ți pui libertatea în primejdie pentru nimica toată. Eu aș propune o modificare la propunerea dumatăle.

— Și care anume ?

— Mie mi se pare că am putea să inventăm o metodă mai subtilă de a lupta împotriva iezuiților, care să ne puie la adăpost de conflictele cu cenzura.

— Nu înțeleg cum s-ar putea realiza acest lucru.

— Sînt încredințat că cei care vor scrie vor ști să spun totul pe ocolite, așa fel încît...

— Încît să nu priceapă cenzorii, vrei să zici ? Dar dacă e așa, atunci cum îi poți pretinde unui biet meseriaș sau unui biet țaran oarecare să pătrundă, în ignoranța lui, adevăratul înțeles al cuvîntelor ? Nu, ceea ce spui e cu totul lipsit de logică !

— Martini, dumneata ce zici ? întrebă profesorul, întorcîndu-se spre un bărbat lat în umeri, cu barbă mare și neagră, care stătea alături de el.

— Eu n-o să spun nimic pînă nu vom aduna mai multe fapte. Trebuie să facem o experiență și să vedem unde o să ne ducă.

— Dar dumneata, Sacconi?

— Eu aș dori să aud mai întîi ce spune signora Bolla. Judecata ei are atîta greutate!

Toți se întoarseră spre singura femeie dintre ei, care ședea pe o canapea, cu bărbia sprijinită în mîină, și asculta discuțiile în tăcere. Avea ochii negri, adînci și gînditori. Și în clipa cînd îi ridică, se văzu licărind în ei, fără umbră de îndoială, o lumină ironică.

— Mă cam tulbură faptul că părerea mea e cu totul deosebită de părerile dumneavoastră — răspunse ea.

— Așa se întîmplă totdeauna cu dumneata — i-o luă înaintea Riccardo. Și ce-i mai rău, e că totdeauna ai dreptate!

— Sînt și eu de părere că, într-un fel sau altul, trebuie să începem lupta cu iezuiții. Dacă nu izbutim cu o armă, trebuie să încercăm cu alta. Provocarea prin viu grai e o armă fără putere, iar a încerca să te strecuri cu dibăcie, e lucru cam greu. Cît despre memorii, ele sînt, pur și simplu, niște copilării.

— Sper, signora — observă Grassini cu un aer plin de importanță — că n-o să ne propui metode de luptă cum ar fi, de pildă, asasinatul!

Martini se trăgea de mustață, iar Galli rîdea fără să se sfiască. Pînă și serioasa signora Bolla nu-și putu stăpîni un zîmbet.

— Vă rog să mă credeți — zise ea — că, dacă aș fi atît de feroce, încît să pun la cale asemenea fapte, n-aș vorbi în gura mare despre ele: oricum, nu mai sînt un copil! Arma cea mai ucigătoare pe care o cunosc eu e rîsul. Dacă am avea norocul să-i împrăscăm pe iezuiți cu glumele noastre, să facem ca tot poporul să rîdă de ei și de pretențiile lor, atunci am cîștiga biruința fără vărsare de sînge.

— Cred că lucrul acesta e cît se poate de adevărat — zise Fabrizio.

— Dar nu înțeleg cum vezi dumneata că ți ai putea pune planul în aplicare?

— De ce vi se pare că n-o să-l putem realiza? Întreba Martini. Satira se poate strecura prin cenzură mai ușor și mai repede decît orice scriere serioasă. Dacă sîntem nevoiți să ne exprimăm prin subînțelesuri, apoi cititorul mijlociu va

pricepe mai ușor tîlcul ascuns al unei glume decît fondul unei schițe cu conținut științifico-economic ! Așadar, signora, care-i părerea dumată : să publicăm pamflete satirice, sau să redactăm o gazetă satirică ? Eu vă declar categoric că niciodată cenzura nu va îngădui apariția gazetei.

— Mă gîndesc cu totul la altceva. Cred că ar fi mai bine să tipărim și să vindem cu preț redus sau chiar să împărțim gratuit mici foi satirice în versuri sau în proză. Dacă am izbuti să găsim un desenator bun, care să pătrundă intenția noastră, am putea tipări aceste foi chiar și în ilustrații.

— Iată o idee minunată ! Numai de-am putea-o realiza ! Pentru că, dacă ne apucăm de o treabă ca asta, apoi sîntem datorii s-o facem cum se cuvine. Avem nevoie de un satiric de prima clasă. De unde să-l scoatem ?

— Știți foarte bine că cei mai mulți dintre noi sîntem scriitori de literatură serioasă — adăugă și Lega. Cu tot respectul meu pentru asociația noastră, totuși mă tem că, dacă am încerca să ne transformăm în umoriști, am arăta ca niște elefanți care joacă tarantella ¹.

— N-am spus niciodată că trebuie să ne apucăm de lucruri la care nu ne pricepem. Voiam să spun că trebuie să găsim un scriitor satiric de talent, care, fără îndoială, există în Italia și căruia să-i punem la îndemîină mijloacele necesare. Se înțelege de la sine că e necesar să avem deplină siguranță că o să urmeze aceeași linie politică pe care-o urmăm și noi.

— Dar unde să-l găsim ? Am putea număra pe degete toți scriitorii noștri satirici, chiar mai puțin talentați, și nici unul dintre ei n-ar fi potrivit.

— Giusti ² e și așa peste măsură de ocupat. Ar mai fi unul sau doi scriitori buni în Lombardia, dar ei scriu în dialectul milanez ³;

— Și, afară de asta — adăugă Grassini — poporul toscan nu poate fi atras decît prin mijloace superioare. Sînt sigur că ar fi cel puțin o lipsă de tact politic dacă am privi o problemă atît de serioasă, ca aceea a libertății cetățenești și religioase, ca pe un simplu pretext de glume. Florența nu

¹ Tarantella — dans popular italian, care se execută într-un tempo foarte viu. (nota red. ruse.)

² Giuseppe Giusti (1809—1850) — mare poet italian, satiric de talent. (nota red. ruse.)

³ Dialectul milanez. — unul dintre dialectele limbii italiene, care diferă foarte mult de limba literară. (nota red. ruse.)

este un oraș de fabrici și de întreprinderi comerciale ca Londra, și nici unul de lux deșert ca Parisul. Florența este un oraș cu un trecut măreț...

— Așa a fost și Atena — îl întrerupse signora Bolla, zîmbind — însă cetățenii Atenei erau prea lipsiți de vlagă, și le-a trebuit un Tăun, ca să-i dezmoștească !

Riccardo bătut cu pumnul în masă :

— Așa e, Tăunul ! Cum de nu ne-am gândit mai de mult la el ? Doar e tocmai omul care ne trebuie !

— Cine-i Tăunul ?

— Tăunul e Felice Rivarez. Nu vă aduceți aminte ? Unul din grupul fraților Muratori¹. Uite, sînt trei ani de cînd a părăsit Apeninii.

— Aha, i-ai cunoscut pe vitejii aceia ! Acum îmi amintesc. Dumneata i-ai condus cînd plecau la Paris.

— Da. L-am condus pe Rivarez pînă la Livorno și l-am urcat pe vaporul care pleca spre Marsilia. N-a vrut să mai rămînă în Toscana. Zicea că, din moment ce răscoala a fost înăbușită, el nu mai are ce căuta în Toscana. Auzi ? Să mori de rîs ! Și că pentru el e mai bine să plece la Paris. Dar sînt aproape sigur că, dacă l-am chema, el s-ar întoarce, numai să poată face ceva în Italia.

— Cum ai spus că-l cheamă ?

— Rivarez. Mi se pare că e brazilian. În orice caz, știu că a trăit în Brazilia. E unul dintre oamenii cei mai spirituali pe care i-am întîlnit vreodată. Are o cicatrice groaznică pe obraz, rămasă de la o lovitură de sabie. Un om ciudat, dar sînt sigur că numai glumele lui i-au împiedicat atunci pe mulți dintre acești nenorociți să se lase pradă deznădejzii.

— Nu cumva e acel care publică satire politice în revistele franceze sub pseudonimul „Le Taon“ ?

— Chiar el. De obicei scrie articole scurte și foiletoane umoristice. Contrabandiștii din Apenini l-au poreclit Tăunul din pricina limbii lui ascuțite, și de atunci a început să semneze sub numele acesta.

— Eu am mai auzit cîte ceva despre acest domn — se amestecă în vorbă Grassini, insinuant — și n-aș putea afirma

¹ În vara anului 1843 s-a descoperit la Bologna și la Ravenna (Statul Papal) o încercare de răscoală. Conducătorii răscoalei, frații Muratori, au plecat atunci cu un grup restrîns de prieteni în Apenini, unde au încercat să organizeze un război de partizani, dar au fost înfrînți. Unii dintre participanții la această revoltă, prinși de armata guvernamentală, au fost executați la Bologna. (nota red. ruse.)

că ceea ce am auzit pledează în favoarea lui. Evident că are oarecare inteligență de suprafață care sare în ochi, deși am impresia că talentele i-au fost supraestimate. E foarte probabil că nu-i lipsește nici curajul. Dar reputația lui la Paris și Viena e departe de a fi ireproșabilă. Un adevărat aventurier, cu un trecut îndoielnic. Se zice că expediția Dupré l-ar fi cules de milă de pe undeva, din regiunile tropicale ale Americii de Sud. După câte știu, el n-a putut să explice nicio dată în chip mulțumitor cum ajunsese într-o stare de mizerie ca aceea. Iar în ce privește răscoala din Apenini, nu e pentru nimeni un secret că la această jalnică aventură au luat parte fel de fel de oameni fără căpătii. Toată lumea știe că cei executați la Bologna nu erau decât niște simpli criminali. De altfel, și trăsăturile morale ale multora dintre cei care s-au ascuns erau mai prejos decât orice închipuire. Totuși nu încapă îndoială că mulți dintre răsculați erau oameni de inimă...

— Unii au fost în strînsă legătură de prietenie cu mulți dintre cei care se află în această încăpere — îl întrerupe Riccardo, și în glasul lui tremură o notă de indignare. E foarte ușor să fii intolerant cu alții, Grassini, dar nu trebuie să uităm că acești „simpli criminali” și-au dat viața pentru convingerile lor și, oricum, asta e ceva mai mult decât am dat noi, dumneata și cu mine.

— Si încă ceva — adăugă Galli. Dacă cineva o să mai repete în fața dumitale aceste bîrfeli pariziene răsuflăte, să-i spui din partea mea că, în ce privește expediția Dupré, greșește. Eu îl cunosc personal pe Martelle, aghiotantul lui Dupré, și am auzit de la el povestea tuturor peripețiilor expediției lor. E adevărat că l-au găsit pe Rivarez rătăcind prin locurile acelea. Luntase pentru republica argentiniană¹, fusese luat prizonier, dar izbutise să fugă. Rătăcea prin țară travestit în felurite chipuri, căutînd să se strecoare îndărăt, spre Buenos-Aires. Însă povestea aceea, cum că expediția l-ar fi cules de milă, e curată născocire. Tălmaciul expediției se îmbolnăvise și trebuia să se întoarcă în țară. Nimeni nu cunoștea dialectele locale. Funcția de tălmaci i-a fost propusă lui Rivarez și el a rămas cu expediția trei ani în șir, cercetînd afluenții Amazonului. Martelle mi-a afirmat că, fără nici o îndoială, n-ar

¹ Între 1830—1840, în America de Sud a fost o perioadă de războaie de eliberare națională. La aceste războaie au luat parte mulți emigranți politici fugiți din Europa. (nota red. ruse.)

fi izbutit niciodată să-și ducă misiunea la bun sfârșit dacă nu l-ar fi avut cu ei pe Rivarez.

— Oricine ar fi el — se amestecă în vorbă și Fabrizio — trebuie să fie ceva excepțional în omul acesta dacă a putut să-i vrăjească, așa cum i-a vrăjit, pe doi veterani de talia lui Martelle și Dupré. Dumneata ce părere ai, signora?

— Eu nu știu absolut nimic despre omul acesta. În timp ce fugarii treceau prin Toscana, eu eram în Anglia. Dar dacă cei cu care a călătorit trei ani în șir, ca și prietenii cu care a luat parte la răscoală, au o părere atît de bună despre el, cred că atît e de ajuns.

— Ce să mai vorbim despre răsculați ! adăugă Riccardo. Toți îl adorau, începînd cu Muratori și sfîrșind cu muntenii cei mai sălbatici ! Afară de asta, el e prieten bun cu Orsini¹. E adevărat că la Paris se debitează pe seama lui tot soiul de povești. Dar dacă un om vrea să nu aibă dușmani, nu trebuie să scrie satire politice !

— Nu sînt chiar atît de sigur, dar mi se pare că l-am întîlnit odată, pe vremea cînd fugarii se opriseră aici — zise Lega. E unul cocoșat, ori șchiop, ori cam așa ceva.

Profesorul trase sertarul biroului și scoase de acolo un teanc de hîrtii pe care începu să le răsfoiască :

— Știam că am pe aici, pe undeva, semnalmentele lui, luate de poliție. Vă amintiți că, după ce răsculații au izbutit să fugă și să se ascundă prin trecătorile munților, s-au trimis semnalmentele lor pretutindeni, iar cardinalul... Cum naiba îi zice nemernicului aceuia?... Da, cardinalul Spinola² pusese chiar un premiu pe capul lui Rivarez. Se povestește o întîmplare strașnică relativ la Rivarez și la hîrtia asta de la poliție. Se zice că Rivarez se îmbrăcase în uniformă de soldat și rătăcea prin sate în chip de carabinier rănit în exercițiul funcțiunii și care-și căuta unitatea. Și, într-adevăr, a dat de o unitate, numai că era o unitate de iscoade, trimisă de Spinola ! Toată ziua a mers în aceeași căruță cu oamenii aceia, povestindu-le tot soiul de întîmplări de țî se rupea inima despre împrejurările în care fusese luat prizonier de către răsculați, despre felul cum acești bandiți îl tîrseră în adă-

¹ Felice Orsini (1819—1859) — luptător pentru eliberarea Italiei, executat la Paris, în urma unui atentat neizbutit împotriva lui Napoleon al III-lea. (nota red. ruse.)

² Cardinalul Spinola — unul dintre locotenenții papali, care s-a purtat cu o cruzime nemaipomenită față de participanții la revoltele și comploturile dintre anii 1830—1840. (nota red. ruse.)

postul lor din munte și-l supuseseră la cele mai cumplite cazne. Urmăritorii i-au arătat hîrtia cu propriile lui semnalmente și Rivarez le-a mai spus și alte năzdrăvăanii cu privire la „banditul” acela, poreclit „Tăunul”. Apoi, în timpul nopții, cînd toată lumea dormea, a turnat o găleată cu apă peste praful de pușcă, și-a umplut buzunarele cu mîncare și cu muniții și a șters-o... Dar iată și hîrtia — zise Fabrizio, întrerupîndu-și povestirea : „Felice Rivarez, zis Tăunul. Vîrsta — cam treizeci de ani. Locul de naștere — necunoscut. Publicist. Statura mijlocie. Părul negru. Barba neagră. Culoarea pielii smeadă. Ochii albaștri. Fruntea lată, pătrată. Nasul, gura, bărbia...” Și încă ceva : „Semne particulare : șchiopătează de piciorul drept. Mîna stîngă îi e mutilată : îi lipsesc două degete. Pe față are o cicatrice nevindecată. Gîngav”. La urmă, un adaos : „E un țintaș de frunte. Se recomandă celor care-l vor aresta să fie cu ochii în patru”.

— E de mirare cum de a putut, cu o listă de semnalmente ca astea, să înșele patrula care-l căuta !

— L-a salvat, fără îndoială, curajul lui. Dacă s-ar fi întîmplat să-l bănuiască, ar fi fost pierdut. Rivarez reușește să iasă din orice încurcătură datorită însușirii lui de a-și lua, cînd vrea, o înfățișare cu totul nevinovată, care inspiră încredere... Atunci, domnilor, ce părere aveți despre această propunere ? Mi se pare că unii dintre noi îl cunosc destul de bine pe Rivarez. Mă autorizați sau nu să-l anunț c-am fi bucuroși să ne dea o mîină de ajutor aici, la noi ?

— Mi se pare — zise Fabrizio — că ar trebui, în primul rînd, să-i aducem la cunoștință planul nostru și să-l întrebăm dacă e de aceeași părere cu noi.

— Fiți siguri că, dacă-i vorba să lupte împotriva iezuiților, o să primească ! E cel mai neîmpăcat anticlerical pe care l-am întîlnit vreodată. Găsesc chiar că stăruie prea mult în această direcție.

— Prin urmare, Riccardo, îi scrii ?

— Pără îndoială. Numai să-mi aduc aminte unde-i el acum. Mi se pare că în Elveția. E o ființă extraordinar de neastîmpărată : veșnic rătăcește. Iar în ce privește pamfletele...

Și iarăși se porniră discuții aprinse. La sfîrșit, cînd începură cu toții să se împrăstie, Martini se apropie de signora Bolla.

— Te însoțesc, Gemma.

— Mulțumesc. Chiar voiam să vorbesc cu dumneata despre unele chestiuni...

— Iarăși ceva în legătură cu adresele? o întreabă el, cu glasul pe jumătate.

— Nimic de seamă. Totuși mi se pare că ar trebui să schimbăm ceva. Săptămîna aceasta ne-au fost oprite la poștă două scrisori. Nici una, nici cealaltă n-aveau vreo importanță, și întîrzierea ar putea fi întîmplătoare. Dar noi nu putem risca nimic. Dacă poliția ar bănuî măcar una din adresele noastre, ar trebui să le schimbăm imediat pe toate.

— Mai bine să vin la dumneata mîine. Astăzi pari grozav de obosită.

— Nu sînt obosită.

— Atunci, iar ești sîcîită din vreo pricină oarecare?

— Nu, numai așa... n-am nimic deosebit.

CAPITOLUL AL DOILEA

— Ketty, signora Bolla e acasă?

— Da, domnule, se îmbracă. Treceți, vă rog, în salon. Doamna va coborî peste cîteva clipe.

Ketty îl conduse în salon. Dintre toți vizitatorii, cel mai mult ținea la Martini. Martini vorbea englezește, bineînțeles ca un străin, și totuși destul de acceptabil; n-avea obiceiul să stea pînă la ora unu din noapte și să discute politică în gura mare, fără să țină seama de oboseala gazdei, cum făceau adesea ceilalți, dar Ketty îl simpatiza mai cu seamă pentru că el venise la Devonshire, ca s-o ajute pe doamna într-un moment atît de greu pentru dînsa: atunci cînd îi murise copilul, iar soțul îi era pe moarte. Încă de pe vremea aceea, omul tăcut, greoi și stîngaci era pentru Ketty ca un membru din familie, întocmai ca motanul cel negru și leneș, care, chiar în clipa aceea, i se așezase pe genunchi. Iar motanul, la rîndul lui, îl socotea pe Martini ca pe un obiect folositor din

mobilierul casei. Prietenia dintre motan și Martini dăinuia de mult. Pe cînd motanul nu era decît un pisoi prizărit, iar stăpînă-sa atît de bolnavă, încît nici nu se uita la el, Martini îl luase sub protecția lui și-l adusese din Anglia într-un coș. De atunci, o îndelungată experiență îl încredințase definitiv pe motan că omul acela stîngaci, care aducea a urs, era un prieten pe care puteai să te bizui.

— Ce bine v-ați cuibărit amîndoi ! rîse Gemma, intrînd în odaie.

Martini dădu jos cu băgare de seamă motanul de pe genunchi.

— Am venit mai devreme — zise el — în nădejdea că o să-mi dai o ceașcă cu ceai înainte de a pleca la drum. Fără îndoială că acolo o să fie grozav de multă lume, iar soții Grassini n-or să ne servească o masă cumsecade. În casele astea aristocratice, niciodată nu se pricep să te hrănească cum trebuie.

— Ei, poftim ! începutu să rîdă Gemma. Văd că și dumneata ai o limbă tot atît de veninoasă ca și Galli. Bietul Grassini are și așa destule păcate, ca să-i mai pui în spinare și pe acela că nevasta lui nu e o bună gospodină ! Cît despre ceai, o să fie gata într-o clipă.

— După cum văd, tot te-ai hotărît să-ți pui rochia albă, atît de elegantă. Mi-era teamă că o să uiți.

— Ți-am promis doar că o îmbrac, deși pentru o seară ca asta e poate prea călduroasă.

— Nu, la Fiesole o să fie mult mai răcoare, dar dumitale nimic nu-ți vine mai bine decît cașmirul alb... Ți-am adus flori pentru rochie.

— O, ce trandafiri frumoși ! Îmi plac așa de mult... Dar e mai bine să-i pun în apă. Nu-mi place să port flori.

— Ei, poftim ! Asta-i încă una din maniile dumitale !

— Crede-mă că nu. Mă gîndesc doar că bieții trandafiri se vor simți grozav de triști să stea o seară întreagă prinși cu acul de rochia unei ființe atît de plictisitoare...

— Și eu mă tem că ne vom plictisi la serata asta. Conversațiile vor fi atît de serbede...

— Dar de ce ?

— În parte, pentru că tot ce atinge Grassini devine dintr-o dată la fel de searbăd și de mohorît ca el.

— Haide, sfîrșește cu ironiile ! Nu-i de loc frumos să vorbești de rău pe omul în casa căruia mergem !

— Ai dreptate, signora, ca totdeauna de altfel. Atunci să mă exprim altfel: va fi plictisitor, pentru că jumătate din oamenii interesați n-or să vină.

— Cum se explică asta?

— Nici eu nu pricep! Unii sînt plecați din oraș, alții sînt bolnavi sau mai știu eu ce... Fără îndoială că vor veni doi-trei ambasadori, cîțiva savanți germani și, ca de obicei, o groază de turiști și de prinți ruși. Apoi, un literat sau doi, cinci-șase ofițeri francezi și încolo nimeni, după cîte știu, cu excepția noului nostru satiric. El va fi punctul de atracție al serii.

— Noul nostru satiric? Cum? ! Rivarez? Dar aveam impresia că Grassini nu-l simpatizează cîtuși de puțin!

— Da, așa e. Dar cînd se vorbește mult despre cineva și cînd acel cineva se află în oraș, Grassini ține neapărat ca personajul să fie expus pentru prima oară în casa lui. Și poți fi sigură că Rivarez n-a aflat nimic despre felul cum îl apreciază Grassini. Dar nu e mai puțin adevărat că, fiind un om ager la minte, ar putea să ghicească.

— N-am știut că a și sosit!

— A sosit ieri... Dar iată și ceaiul. Nu te deranja. Stai liniștită. Îți dau eu ceainicul.

Nicăieri nu se simțea Martini atît de bine ca în salonul acela. Purtarea prietenească a Gemmei, faptul că, în mod sincer, ea nu bănuia puterea pe care o avea asupra lui, felul ei de a fi, cald și simplu, toate acestea erau lumina vieții sale, viață care era departe de a fi fericită. Și de cîte ori se simțea trist, după ce-și termina treburile, venea la ea și rămînea tăcut, mulțumindu-se s-o privească cum stătea aplecată asupra lucrului sau cum turna ceaiul. Ea nu-l întreba niciodată care era pricina tristeții lui și nu-și arăta prin vorbe compătimirea. Și, totuși, el pleca de la ea reconfortat și liniștit, simțind că „acum poate s-o mai ducă o săptămîină-două”, cum spunea singur. Fără să-și dea seama, Gemma avea darul neprețuit de a aduce mîngîiere, și cînd acum doi ani, prietenii lui cei mai buni fuseseră trădați în chip perfid în Calabria¹ și împușcați ca niște cîini, poate că numai încrederea ei neclintită îl salvase de la o deznădejde fără leac.

¹ Fără îndoială că e o aluzie la soarta fraților Bandiera, ofițeri de marină, care în anul 1844 au încercat să debareze de pe vasele de război, cu un mic detașament de revoluționari, ca să organizeze o insurecție în Calabria. Frații Bandiera au fost trădați, prinși și împușcați pe loc. (nota red. rusc.)

Duminicile, Martini venea uneori în cursul dimineții să „vorbească despre treburile lor“, adică despre activitatea practică a partidului lui Mazzini, ai cărui membri activi erau amândoi. Atunci, Gemma era cu totul alt om : rece, total lipsită de patimă, neșovăitoare, cu o logică de fier și de o punctualitate desăvârșită. Cine o cunoștea numai din munca ei politică o socotea, pur și simplu, ca fiind un om bine pregătit și un colaborator disciplinat, vrednic de toată încrederea și curajos, un membru prețios al partidului, sub toate raporturile, însă o ființă ștearsă și fără personalitate. „O conspiratoare înăscută, care face cât o duzină dintre noi, însă nimic mai mult“, spunea Galli despre ea. Era greu să recunoști în această femeie pe acea „Madonna Gemma“, pe care o cunoștea atât de bine Martini.

— Ei, și ce fel de om este noul nostru scriitor satiric ? îl întreabă ea, privindu-l peste umăr, în timp ce deschidea bufetul. Iată, Cesare, caramelle și iată și fructe zaharisite. Și, fiindcă veni vorba, oare de ce le plac atât de mult revoluționarilor dulciurile ?

— Dar și celor care nu-s revoluționari le plac dulciurile, numai că ei socotesc mai prejos de demnitatea lor să recunoască asta... Prin urmare, vrei să-ți vorbesc despre noul satiric ?... Mai întâi, este unul dintre acei bărbați care fac pe femeile de rînd să delireze, dar dumitale n-o să-ți placă. E un profesionist, un om de spirit, însă un om de spirit cu limba ascuțită. Își petrece viața vagabondînd prin lume, ba mai tîrăște după el și o dansatoare de balet, ce-i drept drăguță.

— Ce vrei să spui ? Dar poate că povestea cu dansatoarea nu-i decît o născocire ? ! Poate că dumneata ești astăzi bine dispus și simți, pur și simplu, nevoia să-l imiți, să ai o limbă tot atât de ascuțită ca și el ?

— Ba să mă ferească Dumnezeu ! Nici nu-mi trece prin gînd ! Dansatoarea de balet este o realitate, mai mult încă, e destul de frumoasă... pentru amatorii de frumuseți vulgare. Întrucît mă privește, eu am alte gusturi... E o țigancă din Ungaria, sau cam așa ceva — cel puțin așa pretinde Riccardo — de la un oarecare teatru de provincie din Galiția. Inșă domnul acesta nu se rușinează, pesemne, de nimic : o prezintă cu seninătate ca pe o rudă de-a lui necăsătorită...

— Și ce-i cu asta ? Găsesc că e foarte frumos din partea lui că a scos-o din mediul acela și a luat-o la el.

— Dumneata, draga mea madonna, fără îndoială că poți privi lucrurile în felul acesta, dar societatea le judecă altfel. Părerea mea e că majoritatea oamenilor de lume nu vor fi tocmai măguliți să facă cunoștință cu amanta lui Rivarez.

— De unde or să afle, dacă el n-o să spună nimic ?

— Asta se vede imediat. Dacă ai s-o cunoști, ai să te convingi singură. Totuși sper că nu va îndrăzni s-o aducă la Grassini.

— De altfel, nici n-ar primi-o. Signora Grassini nu e femeia care să admită o asemenea încălcare a buneicuvînte. Eu însă vreau să-mi vorbești despre Rivarez satiricul, și nicidecum despre viața lui particulară. Știu că i s-a scris, mi-a spus Fabrizzi, și că el a acceptat să vină aici și să înceapă campania împotriva iezuiților. Asta e tot ce am auzit. În săptămîna din urmă am avut așa de mult de lucru...

— Aș avea prea puține de adăugat la cele ce știi și dumneata. În chestiunea bănească, care ne cam pusesse pe gînduri la început, nu s-au ivit, pe cît se pare, nici un fel de dificultăți. Se zice că nu duce lipsă de bani și că e dispus să lucreze fără plată.

— Prin urmare, e bogat !

— Probabil. Cu toate că asta nu prea se potrivește cu ceea ce am auzit atunci, la Fabrizzi, cînd se povestea în ce stare de plîns a fost găsit de expediția Dupré. Ți-aduci aminte ? Se spune că are acțiuni la minele braziliene și că a avut un succes nebun ca foiletonist la Paris și Viena. De asemenea, se pare că știe la perfecție vreo jumătate de duzină de limbi, așa că, dacă rămîne la noi, asta n-o să-l împiedice să colaboreze și de aici înainte la ziarele străine. Doar insultele îndreptate împotriva iezuiților n-or să-i răpească tot timpul !

— Da, e adevărat... Dar cred că ar fi timpul să plecăm. Numai să-mi prind trandafirii. Așteaptă o clipă.

Gemma alergă sus și se întoarce curînd cu trandafirii prinși la corsaj și cu un șal lung, spaniol, de dantelă neagră, aruncat pe cap. Martini o învăluie cu o privire de pictor :

— Ești ca o regină, ca marea și înțeleapta regină din Saba !

— Dar comparația asta nu-mi face nici o plăcere — îi răspunse ea rîzînd. Dacă ai ști dumneata cît de mult m-am străduit să semăn cu o adevărată femeie de lume ! Și ce fel de complotistă ar putea fi o femeie care ar semăna cu regina din Saba ? N-ar face decît să atragă atenția spionilor !

— Degeaba, oricât te-ai sili, n-ai să izbutești niciodată să semeni cu o banală femeie de lume !

Martini avea dreptate cînd spunea că la serata Grassini-lor o să fie foarte multă lume și foarte multă plictiseală. Literații schimbau între ei fraze obișnuite, de salon, și se vedea că se plictisesc de moarte, iar turiștii și puținii aristocrați ruși — cu neputință să-i descrii — rătăceau din salon în salon, întrebîndu-se unul pe altul cine erau toți acești oameni celebri și făcînd eforturi să lege conversații inteligente. Grassini își primea oaspeții cu o politețe rafinată.

Cînd o zări pe Gemma, chipul lui ca de gheață se luminează. La drept vorbind, el n-o iubea și, în adîncul sufletului, chiar se temea de ea. Dar își dădea seama că fără Gemma salonul lui ar pierde o mare parte din farmec. Afacerile îi mergeau minunat, izbutise să se facă binevăzut în profesiunea sa, și acum, cînd ajunsese bogat și cunoscut, nu mai dorea altceva decît să facă din salonul lui centrul societății intelectuale și liberale. Recunoștea fără să spună, cu amărăciune, că nevastă-sa, o femeie mică și peste măsură de cochetă, cu care făcuse prostia să se însoare în tinerețe, cu flecăreala ei frivolă și cu gingășia ei ofilită, nu era de loc potrivită pentru o amfitrionă de mare salon literar. De aceea, cînd izbutea să se asigure de prezența Gemmei, nu mai avea nici o îndoială că serata lui va reuși pe deplin. Purtarea Gemmei, calmă și aleasă, impunea în societate o atmosferă de simplitate și de voie bună, și Grassini avea impresia că prezența ei era de ajuns ca să împrăstie acea notă de vulgaritate, care i se părea că stăruie în permanență în casa lui.

Signora Grassini o întîmpină pe Gemma cu nesfîrșite dovezi de prietenie.

— O, dar ce încîntătoare ești astăzi ! îi zise ea în șoaptă, învăluind cu o privire critică și dușmănoasă rochia albă de cașmir. O ura pe Gemma din toată inima și exact pentru aceleași motive care-l făceau pe Martini să se încline în fața ei : pentru tăria ei de caracter, pentru firea ei dreaptă, serioasă și neprefăcută, pentru echilibrul minții și chiar pentru expresia chipului ei. Iar cînd signora Grassini ura o femeie, își arăta această ură printr-o bunăvoință exagerată. Gemma cunoștea bine prețul acestor vorbe măgulitoare și le lăsa să alunece pe lîngă ea. Pentru Gemma, „a ieși în lume“ era un lucru obositor și neplăcut, dar pe care orice conspirator trebuia să-l facă, dacă voia să înșele spionii. Socotea că această obligație

nu era mai ușoară decât aceea de a scrie cifrat și, știind ce importanță avea pentru îndepărtarea bănuielilor faptul de a-și câștiga reputația de femeie care se îmbracă bine, cerceta revistele de modă cu aceeași conștiinciozitate cu care cerceta și cheia scrisului convențional.

Literații, care avuseseră pînă atunci destul timp să se plictisească, se luminară și ei la față cînd o văzură pe Gemma : se bucura de numeroase simpatii în lumea scriitoricească și, îndată ce se așeză într-un colț al salonului, ziaristii de nuanță radicală începură să se îndrepte unul cîte unul spre ea. Dar Gemma avea prea multă experiență în ce privește conspirația, ca să le îngăduie s-o acapareze. Cu radicalii se putea întîlni oricînd. De aceea, acum, cînd o înconjurară, le arătă cu discreție care era rostul lor adevărat acolo, spunîndu-le, cu un zîmbet, că nu făcea să-și piardă vremea cu dînsa cînd aveau în jurul lor atîția turiști. Iar ea se ocupă stăruitor de un membru al parlamentului englez, a cărui simpatie putea fi foarte prețioasă pentru partidul republican. Englezul era un specialist în probleme financiare, și Gemma îi trezi interesul, cerîndu-i părerea cu privire la un amănunt tehnic oarecare al sistemului monetar austriac. Apoi aduse vorba pe nesimțite despre condițiile tratatelor lombardo-venețiene. Englezul, care se aștepta la o conversație ușoară, se uită cu mirare la Gemma, înfricoșat că dăduse peste o femeie deșteaptă și instruită. Dar văzînd-o frumoasă și interesantă, încetă de a mai avea rezerve față de ea și începu să analizeze finanțele italiene cu atîta pătrundere, de parcă ar fi vorbit cu Metternich în persoană. Iar cînd Grassini îi prezentă Gemmei un francez, care dorea să afle de la signora Bolla cum luase ființă „Tînăra Italie“, membrul parlamentului se ridică, ducînd cu el impresia ciudată că s-ar putea ca Italia să aibă mai multe motive de nemulțumire decât presupusese.

Din pricina căldurii apăsătoare și a neîncetatului du-te-vino al oaspeților, Gemma simți că începe s-o doară capul. Se strecură neobservată pe terasă, să stea singură sub frunzul bogat al cameliiilor și al leandrilor înalți.

La capătul terasei se întindea un rînd de palmieri și de ferigi, în ciubere uriașe, ascunse după pîlcuri de crini și de alte flori. Toate la un loc închipuiau un fel de paravan lung, în spatele căruia, lîngă balustradă, rămînea un spațiu gol, de unde se deschidea o minunată priveliște asupra întregii văi.

În locul acela puteai ajunge numai dacă dădeai la o parte crengile unui rodiu presărat cu flori târzii, care ascundeau trecerea.

Acolo, în colțișorul acela, se strecură Gemma, în nădejdea că n-o va descoperi nimeni. Voia să se odihnească puțin.

Zgomot de pași și de glasuri apropiindu-se pe terasă o făcu să se trezească din amorteala care începuse s-o cuprindă. Gemma se cufundă mai adânc în umbra frunzișului, încercînd să treacă neobservată, să mai cîștige cîteva prețioase clipe de liniște înainte de a începe iarăși să-și frămînte mintea obosită în căutarea unui nou subiect de conversație. Dar spre marea ei părere de rău, pașii se opriră chiar în dreptul său, de cealaltă parte a perdelei de frunze. Auzi glasul subțire și ascuțit al signorei Grassini, care ciripea fără încetare. Dar iată că signora tăcu, și atunci se ridică alt glas, un glas de bărbat, neasemuit de catifelat și de muzical. Însă felul ciudat în care lungua cuvintele îi strica timbrul fermecător, dîndu-i o nuanță supărătoare, cîntată. Poate că nu era decît o cochetărie, dar mai curînd părea că totul se datora încercării de a-și ascunde un defect de vorbire.

— Ziceți că-i englezoaică? Întrebă glasul acela. Dar numele ei e de-a dreptul italianesc. Cum ați spus: Bolla?

— Da. E văduva bietului Giovanni Bolla, care a murit în Anglia acum vreo patru ani. Poate că vă amintiți? O, dar eu uit mereu că duceți o viață de nomad, și e greu să-mi închipui că ați putea cunoaște pe toți martirii nefericitei noastre patrii... Sînt atît de mulți!

Signora Grassini oftă. Așa vorbea totdeauna cu străinii. Rolul de patriotă care deplînge nenorocirile Italiei se îmbina impresionant cu manierele-i de domnișoară de pension și cu expresia nevinovată, ca de copil, a chipului ei.

— A murit în Anglia... — repetă glasul de bărbat. Prin urmare, era emigrant? Mi se pare că am mai auzit numele acesta. Nu cumva a fost implicat în chestiunea aceea cu organizația „Tinerei Italiei” atunci, la începutul ei?

— O, da! Bolla a fost unul dintre martirii arestați în 1833. Vă amintiți de povestea aceea. L-au pus în libertate după cîteva luni, dar peste doi ani s-a dat ordin să fie arestat din nou. El însă a fugit în Anglia. Apoi a ajuns pînă la noi știrea că s-a căsătorit acolo. O, e o poveste cît se poate de romantică, dar Bolla a fost totdeauna un romantic...

— Ziceți că a murit în Anglia?...

— Da, de tuberculoză. N-a putut suporta clima groaznică de acolo. Și, cu puțin înainte de moartea lui, signora Bolla își pierduse fiul, unicul lor copil. Murise de scarlatină. Tristă poveste, nu-i așa ? O, noi o iubim atât de mult pe scumpa noastră Gemma ! Biata femeie are o fire puțin cam aspră. Însă, știți, asta-i caracteristica englezoaicelor. Și-apoi, în urma atîtor suferințe, caracterul ei...

Gemma se ridică și dădu la o parte crengile umbrarului. Felul acesta de a flecări pe seama suferințelor ei, numai și numai pentru a distra pe un străin, era îngrozitor. De aceea, cînd ieși la lumină, pe față i se citea indignarea.

— O, dar iat-o și pe ea ! strigă amfitrioana, cu uimitoare stăpînire de sine. Și eu care nu știam pe unde te-ai rătăcit, draga mea ! Signor Felice Rivarez dorește să te cunoască...

„Prin urmare, acesta-i Tăunul !” își zise Gemma, uitîndu-se la el curioasă.

Rivarez se înclină politicos și, cît ai clipi din ochi, o măsură cu o privire pătrunzătoare, care Gemmei i se păru cam îndrăzneată.

— V-ați ales un colț încîntător — zise el, arătînd cu ochii frunzișul verde și des de după care se ivise Gemma.

— Da, e un colț minunat. Venisem aici să respir un pic de aer proaspăt.

— Într-o noapte ca asta, într-adevăr e păcat să stai în casă — ciripi gazda, ridicîndu-și ochii spre cer. (Avea gene frumoase și-i plăcea să și le pună în evidență.) Uitați-vă, signor : nu e un adevărat rai Italia noastră ? O, numai dacă ar fi liberă ! Dar cînd te gîndești că trebuie să rămîna sclavă, cu florile ei, cu cerul ei...

— Și cu asemenea patriote ! adăugă Tăunul, cu glasul lui domol și tărăgănat.

Gemma îl privi aproape speriată : prea era vădită batjocura din vorbele lui. Dar signora Grassini o luă de bună și-și coborî genele, oftînd.

— O, signor, femeilor li s-a atribuit un rol atît de neînsemnat ! Însă, cine știe, poate că voi avea vreodată prilejul să dovedesc că am dreptul să-mi zic italiancă... Dar acum trebuie să mă întorc la îndatoririle mele de amfitrioană. Ambasadorul francez m-a rugat să prezint pe discipola lui tuturor celebri-tăților. Trebuie să veniți și dumneavoastră să faceți cunoștință cu ea. E o fată extraordinară !... Gemma dragă, îl adusesem pe signor Rivarez să-i arăt ce priveliște extraordinară se deschide

de aici. Acum îl las în seama domitale. Sînt sigură că te vei ocupa de el și-l vei prezenta și celorlalți... Dar iată și ~~închin~~ătorul nostru prinț rus ! Nu l-ai cunoscut încă ? Se zice că ar avea mare trecere la țarul Nicolae. E comandantul ~~nu știu~~ cărei fortărețe poloneze, care are un nume atît de ciudat, încît nici nu-l pot pronunța !

Și signora Grassini se îndreaptă grăbită spre un bărbat cu gîtul ca de taur și cu maxilarul inferior masiv, un bărbat strîns într-o tunică strălucind de decorații. Se depărtă cu el, cîrbind mereu. Curînd, tînguiriile ei cu privire la „nefericita noastră patrie“, presărate cu cîte un „charmant“ și „~~non~~ prince“, se pierdură în mulțime.

Gemma rămăsese sub rodîu. Fi era milă de această ~~biză~~ femeie mică și mărginită și-i era necaz pe Tăun pentru insolența lui glacială. El petrecea cu privirea umbrele celor ce se depărtau, cu o expresie care pe ea o scotea din fire : găsea că nu e cuviincios să-ți bați joc de niște biete ființe ca acestea, vrednice doar de compătimire.

— Priviți cum se duc braț la braț patriotismul italian și cel rusesc ! zise el, zîmbînd și întorcîndu-se spre ea. Amîndoi par încîntați unul de altul ! Care din doi vă place mai mult ?

Gemma se încruntă ușor și nu-i răspunse.

— F-fără îndoială — urmă el — că aceasta e o c-chestie de gust. Dar, după mine, cel mai simpatic dintre cele două patriotisme e tot cel rusesc : el duce, încaltea, lucrurile ~~pînă~~ la capăt ! Dacă Rusia nu și-ar întemeia puterea pe tunuri, ci pe cer și pe flori, cît timp crederi că s-ar putea menține acest prinț în f-fortăreața lui poloneză ?

— Mi se pare — răspunse Gemma cu răceală — că s-ar putea exprima o părere și fără a ridiculiza pe stăpîna casei...

— Da, într-adevăr, uitasem cît de mult sînt prețuite în Italia legile ospitalității. Poporul italian e nemaipomenit de ospitalier. Sînt sigur că și austriecii sînt de aceeași părere...

Șchiopătînd, Rivarez se întoarse pe terasă și-i aduse Gemmei un scaun, apoi rămase în fața ei, sprijinindu-se cu coatele de balustradă. Lumina ferestrei cădea drept pe chipul lui și Gemma putea să-l cerceteze în voie.

Era dezamăgită. Se așteptase să vadă, dacă nu un chip atrăgător, cel puțin unul neobișnuit, cu o privire cuceritoare, de stăpîn. Dar ceea ce te surprindea în primul rînd la omul acesta era o exagerare în felul de a se îmbrăca și o aroganță

fățișă în expresie și în purtări. Era brun ca un mulatru și, cu toate că schiopăta, mlădios ca un felin.

Toată făptura lui te făcea să te gîndești la un jaguar. Fruntea și obrazul stîng îi erau desfigurate de o cicatrice lungă, probabil de la o lovitură de sabie, și Gemma observă că, de cîte ori începea să gîngăvească, partea stîngă a feței i se crispa nervos. Dacă n-ar fi avut acest defect, el ar fi fost, fără îndoială, de o frumusețe aparte. Însă așa cum arăta, chipul lui era departe de a fi atrăgător.

Rivarez începu iarăși să vorbească, cu glasul acela catifelat și melodios de parcă torcea. („Un adevărat jaguar — își zise Gemma, tot mai iritată. Dacă un jaguar ar fi bine dispus și ar putea vorbi, apoi așa ar vorbi !“)

— Am auzit — reluă el — că vă interesează presa radicală și că chiar dumneavoastră personal colaborați la ziare.

— Da, scriu uneori. Dar n-am destul timp pentru asta.

— Într-adevăr, e ușor de înțeles. Signora Grassini mi-a spus doar că sînteți ocupată cu lucruri mai importante...

Gemma ridică sprîncenele a mirare. Se vede că signora Grassini, în prostia ei, vorbise mai mult decît trebuia față de acest om viclean, care-i plăcea din ce în ce mai mult.

— Da, e adevărat, sînt foarte ocupată. Însă signora Grassini exagerează importanța preocupărilor mele — îi răspunse ea rece. E vorba de lucruri care, în majoritatea lor, nu sînt de loc complicate.

— Și care ar fi folosul dacă noi toți n-am face altceva decît să bocim Italia. Am impresia că societatea amfitrionului nostru și a soției sale e în stare să pună pe oricine într-o dispoziție frivolă, chiar dacă ar face-o numai dintr-o pornire de autoapărare... O, știu ce vreți să spuneți și aveți perfectă dreptate. Însă, oricum, ei sînt delicios de ridicoli cu patriotismul lor miorlăitor... Vreți să vă întoarceți în casă ? Dar e atît de bine aici...

— Trebuie să plec. O, mi-a căzut șalul... Vă mulțumesc...

El se aplecă să-i ridice șalul și, în timp ce se îndrepta de spate, se uita la Gemma cu o privire limpede și nevinovată. Ochii lui mari și albaștri, larg deschiși, aveau culoarea florilor de miozotis.

— Știu că sînteți supărată pe mine, pentru că rîd de păpușica asta vopsită — mărturisi el cu glas pocăit. Dar parcă e cu putință să nu rîzi de ea ?

— Fiindcă mă întrebați, o să vă răspund : după mine, e o lipsă de generozitate, o rușine să profiți de sărăcia de duh

a unui om, ca să-ți bați joc de el. E ca și cum ți-ai bate joc de un infirm sau...

Lui Rivarez păru că i se oprește respirația și fața i se strîmbă ca de o durere. Se trase puțin îndărăt, își privi piciorul schiop și mîna mutilată, dar se stăpîni și izbucni în rîs.

— Comparația domniei voastre nu e destul de reușită, signora. Noi, infirmii, nu ne impunem urîtenia pretutindeni, cum face această doamnă, cu prostia ei. În orice caz, trebuie să recunoașteți că noi, infirmii, înțelegem oricînd că a avea spînarea strîmbă nu e cu nimic mai prejos decît a face tranzacții cu propria ta conștiință... Aici e o treaptă, sprijiniți-vă de brațul meu.

Gemma mergea în tăcere, cu totul surprinsă și tulburată de această izbucnire neașteptată a sensibilității lui.

Abia deschise Rivarez ușa salonului cel mare, lăsînd-o să treacă, și Gemma înțelese că în lipsa lor se petrecuse ceva neobișnuit. Cea mai mare parte dintre bărbați își luaseră un aer indignat, iar femeile, îmbujorate, se adunaseră în celălalt capăt al salonului și se vedea bine că încercau să pară liniștite. Amfitrionul își potrivea ochelarii cu o mînie stăpînită, care totuși nu putea să treacă neobservată, iar într-un colț stăteau grămadă turiștii, uitîndu-se cu o veselă ironie în fundul salonului. Se vede că acolo se petrecuse lucrul acela care-i înveșelea pe ei, dar îi ofensa pe ceilalți.

Numai signora Grassini părea că nu vede nimic. Jucîndu-se cochet cu evantaiul, ea flecărea cu secretarul ambasadei olandeze, care o asculta cu un zîmbet larg.

Gemma se opri o clipă în ușa și se întoarse spre Tăun, să vadă dacă observase și el tulburarea generală. Era vădit că pe chipul lui alunecase o umbră de biruitoare bucurie atunci cînd își aruncase ochii întîi la stăpîna casei, care plutea într-o fericită ignoranță, apoi spre fundul salonului, acolo unde se uitau turiștii. Și Gemma înțelese : Rivarez își adusese prietena cu el.

Țiganca stătea rezemată de speteaza unei canapele, înconjurată de o droaie de dandy încrezuți și de ofițeri de cavalerie, care zîmbeau cu o politețe ironică. Purta o rochie scumpă, de mătase, galbenă cu roșu, și strălucirea orientală a culorilor ca și bogăția podoabelor scumpe băteau la ochi în acest salon literar florentin : femeia părea o pasăre tropicală rătăcită printre vrăbii și grauri. Se vedea că nici ea nu se simțea tocmai bine, deși se uita cu un dispreț plin de dușmănie la doamnele ofensate de prezența ei.

Văzîndu-l pe Rivarez, care trecea cu Gemma de-a lungul salonului, străina se ridică deodată și alergă spre el.

— Signor Rivarez, te-am căutat peste tot — vorbi ea repede într-o franțuzească neînchipuit de stricată. Conte Saltîkov întreabă dacă vrei să mergi mîine seară la vila lui. O să fie și dans...

— Spre regretul meu, nu pot. Și chiar dacă m-aș duce, eu tot nu pot dansa... Signora Bolla, dați-mi voie să vă prezint pe doamna Zitta Renny.

Țiganca îi aruncă Gemmei o căutătură aproape provocătoare și se înclină rece. Martini avusese dreptate: fără îndoială că era frumoasă, dar de o frumusețe vulgară, animalică, cu totul lipsită de spiritualitate. Nu puteai să nu-i admiri mișcările armonioase și firești, dar fruntea-i era îngustă, iar în arcuirea nărilor subțiri stăruia ceva crud și respingător. Sentimentul de sfială pe care-l avea Gemma în tovărășia Tăunului spori și mai mult la apropierea țigăncii. Simți o mare ușurare cînd, peste cîteva clipe, stăpînul casei se apropie de ea, rugînd-o să-l ajute să se ocupe și de oaspeții din celălalt salon.

— Ei, ce părere ai despre Tăun, madonna? o întreabă Martini, în timp ce se întorceau la Florența noaptea tîrziu. Oare nu e curată obrăznicie din partea lui să facă asemenea figură bieteii neveste a lui Grassini?

— Vorbești de dansatoare?

— Desigur. A încredințat-o pe signora Grassini că fata va fi steaua sezonului, știind că biata femeie e în stare să facă orice pentru strălucirea salonului ei!

— Asta e cît se poate de urît din partea lui. L-a pus pe Grassini într-o situație dificilă, și chiar față de străină a fost de o cruzime... Sînt sigură că nici ea nu s-a simțit bine...

— Mi se pare că ai vorbit cu Rivarez. Ce impresie ți-a făcut?

— O, Cesare, tot timpul mă gîndeam cum să scap mai repede de el. N-am întîlnit încă un om a cărui conversație să fie atît de zgîgător de chinuitoare! Au fost destul zece minute, ca să mă doară capul. E demonul întrupat al neliniștii...

— M-am gîndit eu că n-o să-ți placă! La drept vorbind, nici mie nu-mi place. Omul acesta îți lunecă printre degete ca un țipar. N-am încredere în el.

Tăunul închirie un apartament afară din oraș, nu departe de porțile Romei. Tot acolo, alături, o instalează și pe Zitta. Prin felul lui de viață, Rivarez părea un adevărat sibarit¹. Ce e drept, mobilierul apartamentului lui nu strălucea prin cine știe ce lux, dar din toate amănuntele ieșea la iveală dragostea de frumos și gustul pretențios și delicat, lucru care-i uimea nespuse pe Galli și pe Riccardo. Ei se așteptau la mai multă simplitate de la un om care trăise ani în șir în mijlocul naturii sălbatice de pe malurile Amazonului. Dar, în general, se înțelegeau bine cu el. Tăunul îi primea cu bunăvoință și prietenie pe toți, dar mai cu seamă pe membrii locali ai partidului Mazzini. Numai Gemma, pe cât se pare, făcea excepție de la această regulă : ai fi zis că nu-i plăcuse chiar de la întâia lor întâlnire și că se ferea s-o întâlnească. De două sau de trei ori fusese de-a dreptul nepoliticos cu ea, ceea ce-l determină pe Martini să ia atitudine împotriva lui. De altfel, Tăunul și Martini nu se putuseră suferi de la început. Aveau temperamente atât de deosebite, încât între ei nu putea să existe altceva decât antipatie. Și la Martini, această antipatie se schimbă curînd într-o dușmănie fățișă.

— Pe mine puțin mă interesează dacă Rivarez mă iubește sau nu — îi spusese el odată Gemmei, infuriat. Nici eu nu-l iubesc, așa că nici unul din noi n-are dreptul să se simtă nedreptățit. Dar nu pot să-i iert felul cum se poartă cu dumneata. I-aș cere socoteală, însă asta ar însemna un adevărat scandal pentru partidul nostru : doar singuri l-am chemat. Și acum să ne certăm cu el ?...

— Lasă-l în pace, Cesare ! Felul cum se poartă cu mine n-are nici o importanță pentru acțiunea noastră. Și, afară de asta, sînt și eu tot atât de vinovată ca și el.

— Dar care-i vina dumitale ?

— Cînd ne-am întâlnit întâia oară, la serata lui Grassini, mi-a scăpat o observație grosolană...

— Dumneata să fi spus o grosolanie ? Iartă-mă, madonna, dar nu pot să cred !

¹ Sibarit — om care duce o viață luxoasă și trîndavă, așa cum duceau stăpînii de sclavi din Sibaris (oraș antic în Italia), a căror bogăție și lene ajunseseră proverbiale. (n.r.)

— Fără îndoială că am făcut-o fără voia mea, iar după aceea mi-a părut rău. Era vorba de insultele care se aduc infirmilor, și el a luat asta drept o aluzie... Dar mie nu-mi trecea prin minte să-l socotesc infirm. Că doar nici nu-i chiar atât de schilod !...

— Se înțelege. N-are decît un umăr mai jos decît celălalt, iar mîna stîngă-i cam pocită, dar încolo nu-i nici cocoșat, nici cu picioare strîmbe... Cît despre faptul că șchiopătează, nici nu face să mai vorbim...

— Cu toate acestea, a tresărit atunci și s-a schimbat la față. Fără îndoială că a fost o mare lipsă de tact din partea mea, totuși mi se pare curioasă o sensibilitate atât de bolnăvicioasă la un om ca el... Aș vrea să știu dacă s-o fi găsit de multe ori în situația de a suferi de pe urma unor asemenea insulte...

— E mult mai ușor să-ți închipui că el a fost acela care și-a bătut joc de alții. Cu toate purtările lui alese, are în el ceva grosolan. Pe mine, unul, mă dezgustă.

— Ești nedrept, Cesare. Nici mie nu-mi place. Dar de ce să-i exagerăm defectele ? E adevărat că are un fel de a fi afectat, care te scoate din sărute. Și iarăși e adevărat că se ține tot timpul numai de spirite și că spiritele acestea fără sfîrșit sînt grozav de obositoare. Dar nu cred că toate astea le face cu vreun gînd rău.

— Ce urmărește el, nu știu. Dar cînd un om își bate joc mereu de toate, trebuie să fie ceva suspect la mijloc. Ți-era și scîrbă să-l auzi cum ridiculiza, la una din adunările de la Fabrizzi, cele din urmă reforme de la Roma.

Gemma oftă.

— Mi-e teamă că asupra acestui punct o să fiu mai curînd de partea lui decît de-a dumitale — zise ea. Voi toți, oameni cu inimi șovăitoare, vă lăsați ușor în voia nădejdlor și a așteptărilor fericite. Sînteți veșnic înclinați să credeți că, o dată ce a fost ales papă un om cu intenții bune, și nu un bătrîn ramolit oarecare, apoi toate celelalte vor veni de la sine. E destul ca el să deschidă porțile închisorilor și să-și împartă binecuvîntările în dreapta și în stînga, ca peste doua sau trei luni să și înceapă secolul de aur. Probabil că dumneata n-ai să înțelegi niciodată că papa n-o să poată înscăuna dreptatea pe pămînt, chiar dacă ar vrea. Și vina o poartă principiul însuși care stă la temelia acestei probleme, nu felul cum se comportă un individ sau altul.

— Care principiu ? Puterea laică a papei ?

— Nu numai atât. Asta e numai o latură a problemei. Ceea ce e mai rău, e că se dă putere unui singur om asupra tuturor celorlalți. Și lucrul acesta introduce minciuna în relațiile dintre oameni...

Martini scoase din buzunar un manuscris.

— Un nou pamflet?

— Încă o absurditate pe care blestematul de Rivarez a prezentat-o la adunarea de ieri a comitetului. Simțeam eu că în curînd o s-ajungem să ne și batem cu el!

— Dar despre ce e vorba? Într-adevăr, Cesare, dumneata ești prea pornit împotriva lui. Poate că Rivarez e un om antipatic, dar, în orice caz, nu e prost.

— Nu tăgăduiesc, pamfletul e destul de bine scris...

În acest pamflet, autorul ridiculiza entuziasmul nesăbuit cu care Italia ridică în slăvi pe noul papă. Pamfletul era scris într-un stil caustic și încărcat de ură, ca tot ce ieșea de sub pana Tăunului... Dar, oricît ar fi supărat-o pe Gemma violența tonului, în adîncul sufletului nu putea să nu recunoască: Rivarez avea dreptate.

— Sînt cu totul de părerea dumitale. Pamfletul e scris cu prea multă patimă — zise ea, punînd manuscrisul pe masă. Dar ceea ce-i mai rău, e că el dezvăluie purul adevăr.

— Gemma?!

— Da, așa este! Spune-i omului acestuia, dacă vrei, țipar alunecos, dar adevărul e de partea lui. E inutil să încercăm a dovedi că pamfletul nu-și va atinge ținta: și-o va atinge!

— Vrei să spui, poate, că trebuie să-l și tipărim?

— O, asta e altă chestiune! Eu nu spun, bineînțeles, să-l tipărim așa cum este. Hotărît lucru: ar ofensa, ar îndepărta pe toată lumea de noi și n-ar aduce nimănui nici un folos. Dar dacă Rivarez l-ar modifica puțin, dacă ar lăsa la o parte atacurile cu caracter personal, cred că ar ieși într-adevăr un lucru bun. Satira politică e neîntrecută. Nu mă așteptam ca Rivarez să scrie atât de bine. El spune exact ceea ce trebuie, ceea ce nici unul dintre noi nu îndrăznește să spună. Ce admirabil e, de pildă, pasajul în care compară Italia cu un om beat, vărsînd lacrimi de înduioșare pe umărul hoțului care-i scotocește prin buzunare!

— Gemma, dar asta-i partea cea mai slabă din tot pamfletul! Nu pot să sufăr felul acesta de a lătra, fără alegere, împotriva a tot și a toate.

— Nici eu. Dar nu e vorba de asta. Rivarez are un ton supărător și nici el nu e tocmai simpatic. Însă cînd spune că noi ne adormim singuri cu procesiuni solemne, cu îmbrățișări și cu îndemnuri frățești la dragoste și împăciuire și că iezuiții și sanfediștii vor ști să întoarcă toate acestea spre folosul lor, el are dreptate, de o mie de ori dreptate... Îmi pare rău că n-am fost la ședința de ieri a comitetului. Și pînă la urmă ce-ați hotărît?

— Am hotărît să vin la dumneata și să te rog să te duci la el, ca să-l îndupleci să-și modereze pamfletul.

— Să mă duc la el? Eu?... Dar aproape că nu-l cunosc! Afară de asta, Rivarez nu mă poate suferi. Și de ce să mă duc tocmai eu, și nu altcineva?!

— Foarte simplu: pentru că toți ceilalți n-au timp. Și, pe deasupra, dumneata ești cea mai înțeleaptă dintre noi și n-ai să te angajezi în discuții inutile, nici n-ai să te cerți cu el.

— Fără îndoială că m-aș stăpîni... Ei bine, dacă vrei, mă duc, dar vă spun mai dinainte: nu prea am mare nădejde că o să reușesc.

— Eu însă sînt sigur că ai să-l convingi, dacă vrei. Și să-i mai spui că tot comitetul îi admiră pamfletul, bineînțeles, din punct de vedere literar. Asta o să-i facă plăcere și, de altfel, e adevărul adevărat.

Tăunul stătea la masa lui de lucru, încărcată cu flori, și se uita dus pe gânduri în podea, ținînd pe genunchi o scrisoare desfăcută. Cînd Gemma bătu în ușa întredeschisă, un dulău negru și mișos, care dormea lungit la picioarele lui, își înalță capul și începu să mîrîie. Tăunul se ridică în grabă și o întîmpină cu o plecăciune rece și ceremonioasă. Fața lui se crispă dintr-o dată și-și pierdu orice expresie.

— Sînteți prea bună — îi zise cu glas înghețat. Dacă mi-ați fi dat de veste că doriți să mă vedeți, m-aș fi prezentat imediat la dumneavoastră.

Simțind însă că în sinea lui el dorea s-o înghită pămîntul, Gemma se grăbi să-i spună că venise la el cu treburi. Rivarez se înclină din nou și împinse spre ea un fotoliu.

— Am venit aici din însărcinarea comitetului — începu Gemma. Cei mai mulți dintre noi nu sîntem de părerea dumneavoastră în ce privește unele puncte ale pamfletului.

— M-am gândit cu că așa o să se întîmple! Tăunul zîmbi și se așeză în fața ei, mutînd pe masă un vas mare cu crizanteme, în așa fel încît să-i ferească fața de lumină.

— Ce e drept, cei mai mulți sînt încîntați de pamflet, ca operă literară, dar găsesc că nu e nimerit să-l tipărim în forma lui de acum. Li-e teamă că violența tonului ar putea să ofenseze pe unii oameni, al căror sprijin e atît de prețios pentru partid...

Rivarez scoase o crizantemă din apă și începu să-i smulgă încet, una după alta, petalele albe. Privirea Gemmei se opri din întîmplare asupra degetelor mîinii lui înguste. Un sentiment ciudat și tulburător puse stăpînire pe ea : avea impresia că mai văzuse undeva, demult, acest fel de a smulge petalele...

— Ca operă literară — repetă el cu glasul lui catifelat, dar rece — pamfletul meu nu prețuiește nimic, așa că din acest punct de vedere nu se pot entuziasma de el decît profanii întru literatură. Iar dacă ofensează, cu atît mai bine : doar asta am și urmărit.

— Înțeleg. Numai că loviturile dumneavoastră nu nimeresc în cei care le merită.

— Mi se pare că greșiți — îi răspunse el. Problema se pune așa : în ce scop m-a invitat aici comitetul dumneavoastră ? După cît înțeleg, ca să-i dau în vileag și să-i ridiculizez pe iezuiți. Și tocmai aceasta e sarcina pe care o îndeplinesc. Bine-înțeles, în măsura puterilor mele...

— Pot să vă încredințez că nimeni nu se îndoiește nici de priceperea și nici de bunăvoința dumneavoastră. Dar comitetul se teme că pamfletul ar putea să ofenseze partidul liberal și ne-ar putea lipsi de sprijinul moral al muncitorilor de la orașe. Săgețile dumneavoastră sînt îndreptate împotriva sanfediștilor, dar mulți dintre cititori vor crede că aveți în vedere biserica și pe noul papă, lucru pe care comitetul, din considerații tactice, nu-l dorește.

— Acum încep să înțeleg ! Deocamdată am dreptul să atac numai pe acei reprezentanți ai preoțimii cu care partidul se află în dușmănie. Despre aceștia pot să spun, dacă am chef, întregul adevăr ! Dar îndată ce mă ating de preoții favoriți ai partidului... O, atunci are dreptate proverbul : „Adevărul e un cîine pe care trebuie să-l ții în lanț“... Da, avea dreptate bufonul... Eu încă sînt gata să fiu oricî, numai bufon nu ! **Fără** îndoială că datoria mea e să mă plec în fața hotărîrii comitetului, dar socotesc că el se ocupă de fleacuri și scapă din

vedere tocmai ceea ce este mai important : pe ni-monsignorul M-mon-tan-nelli...

— Montanelli ? repetă Gemma. Nă vă înțeleg. Vorbiți de episcopul de Brizzighella ?...

— Da. După cum se știe, noul papă l-a numit de curînd cardinal. Tocmai am primit vești despre el. Vreți să vă citesc scrisoarea ? Îmi scrie unul dintre prietenii mei care locuiește de cealaltă parte a frontierei.

— Care frontieră ? A Statului Papal ?

— Da. Iată ce-mi scrie : „În c-curînd vei avea placerea să întîlnești pe unul dintre cei mai crînceni d-dușmani ai noștri, pe cardinalul Lorenzo M-montanelli, episcop de Brizzighella. E-el...” Tăunul își întrerupse lectura și-și trase răsufierea. Apoi urmă rar, lungind supărător cuvintele, dar fără să mai gîngăvească : „El are de gînd să viziteze Toscana în cursul lunii viitoare. Va veni acolo cu o misiune deosebit de importantă, «de împăciuire». La început va predica la Florența, unde va rămîne vreo trei săptămîni, apoi la Siena și Pîsa și, în sfîrșit, se va întoarce în Romagna, prin Pistoia. S-a dat pe față cu partidul liberal al bisericii, și afară de asta e prietenul personal al papei și al cardinalului Feretti. Pe timpul papei Grigore era în dizgrație și fusese trimis undeva, într-un ținut îndepărtat din Apenini. Dar acum a avansat repede. Fără îndoială că, în fond, el joacă după cum îi cîntă iezuiții, ca orice sanfedist, de altfel. Misiunea care i s-a încredințat e și ea inspirată tot de iezuiți. Montanelli e unul dintre cei mai străluciți predicatori ai bisericii catolice și tot atît de periculos, în felul lui, ca însuși Lambrucini. Sarcina lui e să mențină cît se poate mai mult entuziasmul stîrnit în rîndurile poporului de alegerea noului papă și, în felul acesta, să țină încordată atenția societății pînă cînd marele duce va semna proiectul pregătit de agenții iezuiților. Ce anume cuprinde acest proiect, încă n-am putut să aflăm. Și mai departe : „Dacă Montanelli înțelege în ce scop e trimis în Toscana, sau dacă nu e decît o jucărie în mîinile iezuiților, nu pot să-mi dau seama. Ori e un om viclean, excepțional de inteligent, ori e cel de pe urmă măgar. Ceea ce-i curios, după cît am putut afla, e că nu primește mită și nu are amante, lucru pe care-l întîlnesc pentru înfrîna oară”.

Tăunul puse scrisoarea pe masă și, așteptînd să vadă ce va răspunde Gemma, o privi cu ochii pe jumătate închiși.

— Sînteți sigur că prietenul dumneavoastră relatează faptele exact așa cum sînt ? îl întrebă ea după o scurtă tăcere.

— Vă gîndiți la viața particulară ireproșabilă a monsignorului Montanelli ? Nu. Nici prietenul meu nu e sigur de adevărul absolut al afirmațiilor sale. De altfel, după cum ati văzut, el însuși are destule rezerve : „După cît am putut afla“...

— Nu vorbesc despre asta — îl întrerupse Gemma cu răceală — ci despre misiunea lui.

— Da, în această privință pot avea toată încrederea în el. E un vechi prieten de-al meu, unul din răsculații din anul patruzeci și trei. Acum are o situație care-i îngăduie să afle lucruri de felul acesta.

„Probabil vreun funcționar oarecare de pe la Vatican“ — îi trecu repede prin minte Gemmei.

— Iată, prin urmare, ce relații aveți ! De altfel, așa îmi închipuiam și eu.

— Scrisoarea de față are un caracter particular — urmă Tăunul — și vă dați seama, fără îndoială, că nimeni nu trebuie să cunoască cuprinsul ei, afară de membrii comitetului dumneavoastră.

— Asta se înțelege de la sine. Dar să ne întoarcem la pamflet : pot să comunic comitetului că primiți să faceți unele modificări și să îndulciți puțin tonul, sau...

— Dar nu vă gîndiți, signora, că modificările acestea ar putea nu numai să slăbească puterea satirei, dar să strice însăși frumusețea „operei literare“ ?...

— Dumneavoastră îmi cereți părerea mea personală, iar eu am venit să vorbesc în numele comitetului.

— Oare din cele ce-mi spuneți ar trebui să trag concluzia că dumneavoastră, personal, sînteți de altă părere decît comitetul ?

— Dacă vă interesează ce gîndesc eu, iată, vă spun : nu sînt de părerea majorității asupra nici unuia din cele două puncte. Nu, nu sînt încîntată de pamflet din punct de vedere literar, dar îl găsesc just ca interpretare a faptelor și util din punct de vedere tactic.

— Cum adică ?

— Sînt cu totul de părerea dumneavoastră, că Italia se încîntă de lumini jucăușe și că toate aceste încîntări o vor tîrî într-o mlaștină din care n-o să mai poată ieși. M-aș bucura

dacă lucrul acesta s-ar spune deschis și cu îndrăzneală, chiar cu riscul de a ofensa și îndepărta pe unii dintre prietenii noștri. Dar, în calitate de membru al unei asociații a cărei majoritate are o părere contrară, eu nu pot stăruî în părerea mea. Și mai găsesc, bineînțeles, că, dacă trebuie să vorbim, apoi să vorbim fără patimă, liniștit, nu pe un ton ca al dumneavoastră !

— Dați-mi voie o clipă, să revăd manuscrisul... Rivarez luă manuscrisul, îl citi repede de la început pînă la sfîrșit și chipul lui arătă nemulțumire : Da, aveți dreptate. Articolul e scris în genul spiritelor de varieteu, nu ca o satiră politică. Dar ce putem face ? Dacă o să-l scriu cuviincios, publicul n-o să-l înțeleagă. Dacă n-o să fiu mușcător, pamfletul o să plictisească...

— Dar nu credeți că și vorbele mușcătoare pot plictisi, dacă sînt administrate în doze prea mari ?

El îi aruncă o privire pătrunzătoare, apoi izbucni în rîs :

— Se vede, signora, că dumneavoastră faceți parte din categoria acelor oameni teribili care au totdeauna dreptate ! Dacă voi scoate din pamflet toate atacurile personale și voi lăsa numai ceea ce este esențial, în forma în care se găsește, comitetul își va arăta părerea de rău că nu-și poate lua răspunderea să-l tipărească. Dar dacă voi sacrifica adevărul politic și-mi voi îndrepta toate atacurile numai asupra unora dintre dușmanii partidului, atunci comitetul îmi va preamări opera, însă și dumneavoastră, și eu vom ști că nu merită să fie tipărită. Iată o interesantă problemă de metafizică. Cum e mai bine : pamfletul să fie tipărit fără să merite, ori să rămîină în sertar, cu toate că merită să fie tipărit ? Ce aveți de adăugat la aceasta, signora ?

— Eu nu cred că sînteți legat de o asemenea alternativă. Sînt încredințată că, dacă veți lăsa la o parte pasajele privitoare la atacurile personale, comitetul va primi să tipărească pamfletul, deși, fără îndoială, mulți se vor împotrivi. Și cred că ne va fi de folos. Dar trebuie să moderați puțin tonul, e prea violent.

El ridică din umeri și oftă, supus :

— Mă învoiesc, signora, dar cu o singură condiție : dacă îmi răpiți acum dreptul de a rîde, veți fi obligată să-mi acordați acest drept într-un viitor apropiat. Cînd preasfinția sa cardinalul cel fără de prihană va sosi la Florența, nici dum-

neavoastră personal, nici comitetul să nu mă împiedicați să-l bîrfesc cît îmi va plăcea ! Asupra acestui punct va trebui să cedați !

Vorbea cu răceală, nepăsător, în timp ce scotea cîte-o crizantemă din apă și-i cerceta în lumină petalele străvezii. „Cum îți tremură mîna ! Își zise Gemma, uitîndu-se la floare. N-o fîind cumva ?”...

— Ar fi mai bine să vorbiți dumneavoastră singur c ceilalți membri ai comitetului — îl sfătui ea, ridicîndu-se. E nu pot să știu dinainte ce vor hotărî...

— Dar dumneavoastră ce-ați hotărî ? o întrebă, ridicîndu-se la rîndul lui. Stătea sprijinit de masa de lucru, ținînd în mînă florile pe care și le apropia de obraz.

Gemma șovăi. Întrebarea lui deșteptase în ea multe vechi amintiri dureroase.

— Îmi vine greu să hotărîsc — răspunse ea într-un tîrziu. De multe ori mi s-a întîmplat să aud vorbindu-se, cu mulți ani în urmă, despre monsignorul Montanelli. Pe atunci era numai canonic și rector al Seminarului teologic din provincie în care am copilărit... Despre el mi-a vorbit mult un... cineva care-l cunoștea foarte de-aproape, și nu mi-a spus decît lucruri frumoase. Se pare că era, cel puțin pe vremea aceea, un om într-adevăr excepțional. Dar asta s-a întîmplat demult, și din atunci s-a putut schimba... E lucru știut că autoritatea lipsită de control pervertește !

Tăunul ridică fruntea și se uită la ea, cu o privire hotărîită.

— Oricum — zise el — chiar dacă monsignorul Montanelli nu este el însuși un ticălos, e o unealtă în mîinile ticăloșilor. Și pentru mine, ca și pentru prietenii mei de peste graniță e același lucru. O piatră așezată în mijlocul drumului chiar cu cele mai bune intenții, trebuie totuși dată la parte... Dați-mi voie, signora. El se apropie de ușă, schiopătînd, și o deschise : Ați fost foarte bună, signora, că a venit la mine. Să trimit după trăsura ? Nu ? Atunci, lă revedere !

Gemma ieși în stradă, neliniștită.

„Prietenii mei de peste graniță”... Cine-or fi acești prieteni ? Și prin ce mijloace se gîndește el să înlătore „piatră din drum” ? Dacă e vorba numai de satiră, atunci de ce spus lucrul acesta pe un ton atît de amenințător ?...

CAPITOLUL AL PATRULEA

Monsignorul Montanelli sosi la Florența în cele dintâi zile ale lui octombrie. Sosirea lui stîrni o vădită emoție în oraș. Se bucura de faima unui predicator neîntrecut și era reprezentantul papalității reformiste. Poporul îl aștepta cu nerăbdare să-i expună învățătura cea nouă, evanghelia dragostei și împăcării, care trebuia să tămăduiască toate rănile Italiei. Numirea cardinalului Guizzi ca secretar al statului roman în locul lui Lambrucini, hulit de toată lumea, stîrnise entuziasmul poporului. Iar Montanelli era omul cel mai potrivit, ca să mențină această înălțătoare stare de spirit. Viața lui, de o austeritate ireproșabilă, era un fenomen atît de rar la înalții demnitari ai bisericii catolice, încât singur acest fapt i-ar fi fost de ajuns ca să-i atragă simpatia poporului, deprins să considere șantajul, mita și intriga meschină drept condiții obligatorii ale carierei de slujitor al bisericii. La acestea se mai adăuga și talentul său, într-adevăr neasemuit, ca predicator: un glas fermecător și o înfățișare impresionantă.

Cu asemenea însușiri, Montanelli ar fi putut câștiga oamenii în orice vremuri.

Ca totdeauna, Grassini făcea toate eforturile să atragă și pe această celebritate în saloanele lui. Dar se dovedi că nu era atît de ușor să-l ispitești pe Montanelli: la toate invitațiile, el răspundea prin același refuz binevoitor, dar categoric.

— Ce dihănii care înghit orice mai sînt și Grassini ăștia! zise Martini către Gemma într-o dimineață rece de duminică, în timp ce treceau amîndoi prin Piața Signoriei. I-ai văzut cum s-au ploconit când s-au apropiat de trăsura cardinalului? Pentru ei n-are importanță cine-i omul: totul e să se vorbească despre el... În viața mea n-am văzut vînători de celebrități atît de aprigi! Nu demult, în august, îl vînau pe Tăun, acum pe Montanelli... Sper că eminența sa o să se simtă măgulită de această atenție, pe care o împarte cu o întreagă gloată de aventurieri.

Veneau de la catedrală, unde în ziua aceea predicase Montanelli. Clădirea uriașă era atît de plină de lume dornică să-l asculte pe vestitul predicator, încât Martini, de teamă

să n-o apuce pe Gemma durerea de cap, o convinsese să plece înainte de sfârșitul slujbei. După o săptămână întreagă de ploi era cea dintâi dimineață cu soare și, profitînd de aceasta, Martini îi propuse Gemmei să facă o plimbare prin grădinile de pe pînășul colinelor care înconjurau Sarniccolo.

— Nu — îi răspunse ea. Primesc cu plăcere să mă plimb, dacă ai timp, dar nu în partea aceea. Mai bine s-o luăm pe Lung-Arno : pe acolo o să treacă Montanelli cînd o să se întoarcă de la biserică. Și eu, ca și Grassini, țin nămaidecît să văd această celebritate !

— Dar l-ai văzut adineauri.

— Nu destul de aproape. În catedrală era o înghesuială... Iar cînd a trecut în caleașcă, nu i-am putut vedea decît spinarea. Dacă stăm pe lîngă pod, fără îndoială că o să-l vedem bine. Doar locuiește chiar pe Lung-Arno.

— Dar de unde ți-a venit dorința asta pătimașă de a-l vedea pe Montanelli ? Înainte nu te interesau niciodată predicatorii celebri.

— Nici acum nu mă interesează predicatorul, ci omul. Vreau să știu dacă s-a schimbat mult de cînd l-am văzut pentru cea din urmă oară.

— Și cînd s-a întîmplat asta ?

— La două zile după moartea lui Arthur.

Martini o privi cu îngrijorare. Ajunseseră la Lung-Arno și Gemma se uita distrată la apă, cu privirea aceea care nu vede nimic, privire care-l speria totdeauna atît de mult.

— Gemma dragă — zise el peste cîtva timp — oare toată viața o să te urmărească amintirea aceea dureroasă ? Care dintre noi n-a greșit la șaptesprezece ani ?

— Dar nu fiecare dintre noi și-a ucis, la șaptesprezece ani, pe cel mai bun prieten ! îi răspunse ea cu glasul obosit.

Sprijinită cu coatele de balustrada de piatră a podului, Gemma se uită cu încăpățînire în jos, la rîu. Martini tăcea. Cînd o vedea în starea aceea, aproape că se temea să-i vorbească.

Străbătura podul în tăcere și o luară înainte, pe chei. Peste cîteva clipe, Gemma începu vorba :

— Ce glas încîntător are omul acesta ! Are ceva ce n-am mai întîlnit la nici un alt glas omenesc. Cred că în glas stă secretul a cel puțin jumătate din farmecul lui...

— Da, extraordinar — prinse repede vorba Martini, folosindu-se de această nouă întorsătură ca să-i îndepărteze

gîndurile de la amintirile înspăimîntătoare pe care i le răscolise priveliştea apei. Dar, afară de glas, Montanelli e şi cel mai bun predicator din toţi cîţi mi-a fost dat să ascult. Cred totuşi că secretul farmecului său nu stă în asta, ci în ceva mai adînc : în viaţa lui neprihănită, atît de deosebită de a tuturor celorlalţi prelaţi ai bisericii. Mă îndoiesc că ai putea să-mi arăţi în toată Italia altă faţă bisericească cu o reputaţie ca a lui, afară, poate, de însuşi papa. Îmi amintesc că anul trecut, cînd am fost în Romagna, mi s-a întîmplat să rămîn cîtva timp în episcopatul lui şi i-am văzut pe muntenii cei aspri aşteptîndu-l pe o ploaie torenţială, să-l zărească măcar o clipă sau să-i atingă veşmintele. Ei îl respectă aproape ca pe un sfînt, şi asta înseamnă nespus de mult : în Romagna, toţi cei ce poartă rasă sînt îndeobşte huliţi. Odată i-am spus unui ţaran bătrîn, un tip de contrabandist, că, după cum se vede, poporul e foarte devotat episcopului său. Şi el mi-a răspuns : „Noi nu-i iubim pe popi, toţi sînt nişte mincinoşi. Însă pe monsignorul Montanelli îl iubim. Nimeni n-a auzit vreodată că ar fi spus vreun neadevăr sau că ar fi făcut vreo nedreptate“.

— Ar fi interesant să ştim — zise Gemma, vorbind mai curînd cu ea însăşi decît cu Martini — dacă monsignorul ştie ce gîndeşte lumea despre el...

— Cum ar putea să ştie ? Însă ceea ce gîndeşte lumea despre el e purul adevăr.

— Nu, nu-i adevărat.

— De unde ştii ?

— Mi-a spus-o el singur.

— El ? Montanelli ? Ce vrei să spui, Gemma ?

Ea îşi ridică părul de pe frunte şi se întoarce spre el.

Se opri ră din nou pe pod. Martini se rezemă cu coatele de balustradă, iar Gemma începu să facă desene cu vîrfurile umbrelor pe pietre.

— Cesare, sîntem prieteni vechi, dar eu nu Ți-am povestit niciodată tot ce s-a petrecut atunci cu Arthur...

— Şi nici nu trebuie să-mi povesteşti, draga mea — o opri el repede. Toate acestea eu le ştiu.

— Ți le-a spus Giovanni ?

— Da, înainte de a muri, într-una din nopţile acelea cînd stăteam la căpătîiul lui. Mi-a spus că... Gemma, o dată ce am început să vorbim, cred că e mai bine să-Ți mărturisesc tot adevărul... Mi-a spus că pe dumneata te chinuie mereu amintirea acelei întîmplări nenorocite şi m-a rugat să-Ți rămîn prie-

ten și să caut să-ți abat gîndul de la suferința aceasta. Iar eu am făcut tot ce-am putut, deși mi se pare că fără nici un folos. Da, am făcut tot ce-am putut...

— Știu — îi răspunse Gemma, înălțîndu-și ochii spre el. M-aș simți atît de rău fără prietenia duminică. Dar despre monsignorul Montanelli, Giovanni ne ți-a spus nimic atunci ?

— Nu. Eu nici nu bănuiam că Montanelli are vreun amestec în afacerea asta. Giovanni mi-a vorbit numai despre povestea aceea cu trădarea și...

— Și ți-a spus că eu l-am pălmauit pe Arthur și că el s-a înecat, nu ? Bine, atunci o să-ți povestesc eu despre Montanelli. Se întoarsea spre podul pe care trebuia să treacă în curînd cardinalul. Gemma începu să vorbească fără să-și ia ochii de la apă : Pe atunci, Montanelli era canonic și rector al Seminarului teologic din Pisa. Îi dădea lui Arthur lecții de filozofie, iar după ce Arthur intră la universitate, citeau adesea împreună. Țineau nespuse de mult unul la altul și păreau mai mult doi prieteni care se iubesc decît un profesor și elevul lui. Arthur binecuvînta pămîntul pe care călca Montanelli și-mi aduc aminte că mi-a spus odată că s-ar îneca dacă l-ar pierde pe „madre“ al lui, așa-i zicea el. Apoi știi ce s-a întîmplat după denunțul duhovnicului spion... A doua zi, tatăl meu și Burtonii, frații vitregi ai lui Arthur, doi oameni dezgustători, au stat toată ziua lîngă rîu, căutîndu-i cadavrul. Iar eu am rămas în odaia mea, gîndindu-mă la ceea ce făcusem... Gemma se opri cîteva clipe, apoi urmă : Seara tîrziu, tata a venit la mine și mi-a spus : „Gemma dragă, coboară ; jos se află un om care vrea să te vadă“. Am coborît amîndoi în salonaș. Acolo ne aștepta un student, unul din grupul nostru. Palid ca moartea și tremurînd, acesta îmi spuse că a primit de la Giovanni, din închisoare, a doua scrisoare, în care-l înștiința că aflase de la un gardian cum că Arthur căzuse în cursă la spovedanie, iar Cardi îl trădase. Mi-aduc aminte că studentul a încheiat : „O singură mîngîiere avem : aceea de a ști că Arthur nu e vinovat“. Tata m-a luat de mîini, căutînd să mă liniștească. Pe atunci el nu știa încă ce făcusem... M-am întors la mine în odaie și am stat toată noaptea fără să pot închide ochii. Dimineața, tatăl meu și Burtonii au plecat din nou la rîu. Mai nădăjduiau să-i găsească trupul...

— Și nu l-au găsit ?

— Nu, nu l-au găsit. Fără îndoială că fusese luat de apă și tîrît în mare. Eu am rămas singură acasă. Mai tîrziu a

venit servitoarea să-mi spună că a sosit un preot, care, aflând că tata nu e acasă, a plecat. Am ghicit imediat că trebuie să fie Montanelli. Am ieșit fuga pe ușa din spatele casei și l-am ajuns lângă porțița grădinii. Când i-am spus: „Padre, trebuie să vă vorbesc”, s-a oprit numaidecît și a așteptat în tăcere. O, Cesare, dacă i-ai fi văzut fața atunci! Luni și luni după aceea am avut-o mereu înaintea ochilor!... I-am spus: „Sînt fiica doctorului Warren... Eu l-am ucis pe Arthur!” Și i-am povestit cum se petrecuseră toate. Iar el stătea nemișcat, ca o stană de piatră, și mă asculta. Când am terminat, mi-a spus: „Liniștește-te, copila mea! Nu ești dumneata ucigașul, ci eu. Eu l-am mințit și el a aflat”... Apoi s-a întors și a ieșit repede pe porțiță, fără să mai adauge un cuvînt.

— Și pe urmă?

— Nu știu ce s-a mai întîmplat cu el. Am auzit că în seara aceleiași zile a căzut în nesimțire pe stradă, nu departe de port, și că l-au dus oamenii într-o casă din apropiere. Asta e tot ce știu. Tata a făcut tot ce i-a stat în putință să mă liniștească. După ce i-am mărturisit totul, a părăsit imediat practica medicinei și m-a dus în Anglia, să mă îndepărteze de tot ce mi-ar fi putut aminti trecutul. Se temea să nu-mi pun și eu capăt zilelor și mi se pare că, într-adevăr, n-am fost tocmai departe de a o face. Pe urmă s-a dovedit, după cum știți, că tata avea cancer și a trebuit să-mi țin firea: afară de mine, nu mai avea pe nimeni să-l îngrijească. După moartea lui, copiii au rămas în seama mea pînă cînd fratele cel mai mare a putut să-i ia locul. Apoi a venit Giovanni... Știi, la început ne era frică să ne și vedem, între noi doi stăruia amintirea aceea înspăimîntătoare... El își făcea imputări amare pentru partea lui de vină la nenorocire, deoarece trimisese din închisoare scrisoarea aceea blestemată. Dar eu cred că tocmai durerea asta ne-a apropiat.

Martini zîmbi și clătină din cap:

— Poate că pentru dumneata așa o fi fost — zise el — dar pentru Giovanni totul era hotărît de la cea dintîi întîlnire. Îmi amintesc cum arăta cînd s-a întors la Milano, după călătoria la Livorno. Te adora, și atît de mult vorbea despre englezoaica Gemma, încît mai-mai să mă dea gata și pe mine! Credeam că o să te urască... O, dar iată cardinalul!

Căleașca trecu peste pod și se opri în fața unei case mari de pe chei. Montanelli stătea rezemat în fundul caleștii. Părea nespus de obosit și nici nu băga în seamă mulțimea entuziastă

care se adunase în fața casei, să-l vadă măcar o clipă. Avîntul care-i lumina chipul în catedrală se stinsese, lăsînd în locul lui o expresie de îngrijorare și de oboseală. După ce-l privi coborînd din caleașcă și îndreptîndu-se cu pași greoi, bătrînești, spre casă, Gemma se întoarse și o luă încet către pod.

— M-a urmărit adesea gîndul — începu ea din nou — cu ce l-a putut minți el pe Arthur? Și uneori îmi trecea prin minte... poate că dumitale o să ți se pară ciudat... dar asemenea dintre ei era atît de neobișnuită...

— Dintre cine?

— Dintre Arthur și Montanelli. Și nu numai eu am observat-o. Și-apoi, în raporturile dintre membrii familiei lui Arthur era ceva de neînțeles... Mrs. Burton, mama lui Arthur, a fost una din cele mai fermecătoare femei din cîte am cunoscut vreodată. Avea aceeași figură inspirată ca și Arthur, de altfel avea și aceeași fire. Însă ea părea totdeauna speriată, ca un răufăcător prins asupra faptului. Iar nevasta fiului ei vitreg se purta cu ea revoltător de grosolan. Și nici Arthur nu semăna de loc cu acești vulgari Burtoni... Fără îndoială că în copilărie nu-ți dai seama totdeauna de asemenea lucruri. Mai tîrziu însă, reconstituind în gînd trecutul, de multe ori mi-a fulgerat prin gînd că Arthur nu era un Burton. S-ar putea să fi aflat ceva despre mama lui...

— Dacă-i așa, atunci asta ar putea fi cauza sinuciderii lui, și atunci trădarea lui Cardi nu mai are nici o importanță — presupuse Martini, încercînd să-i aducă în felul acesta o ușurare.

Dar Gemma clătină din cap :

— O, dacă ai fi văzut, Cesare, ce expresie avea fața lui atunci cînd l-am lovit, n-ai mai vorbi așa. Presupunerile mele cu privire la Montanelli pot să fie adevărate, n-ar fi nimic extraordinar... Dar ceea ce am făcut eu e sigur !

Cîtva timp pășiră așa, fără să mai schimbe o vorbă.

— Gemma, draga mea — începu Martini într-un tîrziu — dacă omul ar putea să mai schimbe ceea ce a săvîrșit odată, atunci, fără îndoială, ar merita să te mai gîndești la vechile greșeli. Dar din moment ce ele nu se mai pot îndrepta, lasă morții să-î plîngă pe cei morți ! E adevărat că povestea aceasta e înfiorătoare. Totuși, poate că bietul băiat e mai fericit acum decît mulți dintre cei care trăiesc, dar zac prin închisori sau sînt exilați. Iată la cine trebuie să ne gîndim. N-avem dreptul să dăruim morților toate gîndurile noastre.

Adu-ți aminte ce spune Shelley¹, poetul dumitale preferat : „Trecutul e al morții, al tău e viitorul“. Privește-l cît mai este al dumitale și nu te gîndi la răul pe care l-ai făcut cîndva, ci la binele pe care poți să-l mai faci încă.

În dorința caldă de a o liniști, Martini îi luă mîna, dar îndată i-o lăsă și făcu un pas îndărăt, auzind în spatele lui un glas molatic, ca un tors de felin :

— Preastimate doctore, monsignorul Montanelli o fi avînd, nu mă îndoiesc, toate calitățile despre care vorbești. Cred, chiar, că e prea bun pentru lumea noastră păcătoasă și că ar trebui expediat, cu toată politețea cuvenită, pe lumea cealaltă. Sînt sigur că și acolo ar face aceeași senzație ca și aici. Și fără îndoială că s-ar găsi acolo destule spirite de prin părțile noastre care n-au văzut încă o minunăție ca asta : un cardinal cinstit ! Iar spiritele fiind foarte iubitoare de lucruri senzaționale...

— De unde știi dumneata ? se auzi glasul lui Riccardo, în care se simțea o umbră de mînie stăpînită.

— Din sfînta scriptură, dragul meu ! Dacă trebuie să-i dăm crezare, pînă și preaonoratele spirite au o mare slăbiciune pentru combinațiile fantastice. Iar după mine, „cinste“ și „cardinal“ e o combinație cît se poate de originală, cu un gust tot atît de neplăcut ca racii cu miere... O ! Signor Martini și signora Bolla ! Ce frumoasă e vremea după ploaie, nu-i așa ? Ați ascultat și dumneavoastră pe noul nostru Savonarola² ?

Martini se întoarse repede. Cu țigara în gură și cu o floriceică la butonieră, Tăunul îi întinse mîna lui îngustă, strînsă într-o mînușă fină. Acum, cînd soarele se juca vesel pe ghetetele lui bine lustruite și-i lumina fața zîmbitoare, lui Martini nu i se mai păru atît de respingător. În schimb, arăta mai mulțumit de sine ca oricînd. Își strînseră mîinile : unul prietenește, celălalt ursuz.

— Nu vă simțiți bine, signora Bolla ? strigă deodată Riccardo.

Fața Gemmei era atît de palidă, încît în umbra borurilor pălăriei părea ca a unei moarte. Și după felul cum îi tremurau panglicile de la corsaj se cunoștea cît de tare-i bătea inima.

— Mă întorc acasă... — zise ea cu glas abia auzit.

¹ Percy Bysshe Shelley (1792—1822) — poet progresist englez. (n.r.)

² Girolamo Savonarola (1452—1498) — vestit predicator florentin, care a înfierat imoralitatea clerului și a autorităților. În anul 1498, învinuit de erezie, a fost ars pe rug. (nota red. ruse.)

Chemară o trăsură. Martini se urcă lângă Gemma, s-o înso-
rească. Tăunul se grăbi să-i potrivească rochia, care se atingea
de roată, apoi, fără veste, i se uită drept în ochi. Și Martini o
văzu cum se trage îndărăt, cu spaima întipărită pe față.

— Ce e cu duminca, Gemma? o întreabă el în englezește,
îndată ce trăsura porni. Ce ți-a spus ticălosul acela?

— Nimic, Cesare. El n-are nici o vină. Eu... eu m-am
speriat...

— Te-ai speriat?

— Da... Mi s-a părut... Își acoperi ochii cu mîna, iar
Martini o așteptă în tăcere să-și vină în fire. Încetul cu încetul,
clipul ei prinse viață și, întorcîndu-se spre el, Gemma începu
să vorbească cu glasul ei hotărît de totdeauna: Aveai dreptate
cînd îmi spuneai că nu e sănătos să te lași în voia amintirilor
unui trecut de groază. Lucrul acesta zdruncină nervii pînă
între-atît, încît începi să-ți închipui poveștile cele mai fantastice.
Să nu mai vorbim niciodată despre asta, Cesare, pentru că,
altfel, în fiecare om pe care l-aș întîlni, n-aș vedea decît
aceeași extraordinară asemănare cu Arthur... E ca un fel de
halucinație, ca un coșmar ziua-n amiaza mare! Închipuie-ți:
cînd omul acesta s-a apropiat de noi, mi s-a părut că e
Arthur...

CAPITOLUL AL CINCILEA

Tăunul avea un deosebit talent de a-și face dușmani. Sosise
la Florența abia în august, iar spre sfîrșitul lui octombrie, trei
sferturi din membrii comitetului care-l chemaseră împărtășeau,
cu privire la el, părerile lui Martini. Chiar cei mai înfocați
admiratori se săturaseră de atacurile lui violente împotriva lui
Montanelli, și însuși Galli, care la început era gata să apere
și să susțină orice ar fi spus spiritualul pamfletar, trebui să
recunoască, cu inima strînsă, că ar fi mult mai cuminte dacă
l-ar lăsa în pace pe cardinal.

Singurul care rămânea nepăsător la avalanșa de caricaturi și pamflete injurioase ieșite de sub pana Tăunului era însuși Montanelli. Nici nu face să te ostenești, cum spunea Martini, să insulti un om care primește totul cu atîta seninătate. Se povestește că odată, în timp ce avea la dejun pe arhiepiscopul de Florența, Montanelli găsisse în odaia lui unul din cele mai barjocoritoare pamflete ale Tăunului; îl citise de la început pînă la sfîrșit și, întinzîndu-i-l arhiepiscopului, spusese: „Dar, știți, nu e de loc prost scris! Nu-i așa?”

În curînd începu să circule în oraș o fițuică intitulată: „Taina Bunei Vestiri”. Chiar dacă n-ar fi fost desenat pe copertă un tăun cu aripile întinse (așa își iscălea Rivarez pamfletele), numai după stilul usturător și veninos, majoritatea cititorilor ar fi înțeles cine o ticluise. Pamfletul era scris în formă de dialog între Toscana, în chip de madonă, și Montanelli, în chip de înger, cu o cunună de ramuri de măslin (simbolul păcii) și în mîna cu crini (simbolul purității), vestindu-i Toscanei sosirea iezuiților, și era plin de aluzii personale jignitoare și de presupuneri peste măsură de îndrăznețe. Toată Florența își dădea seama că satira era și crudă, și nedreaptă, și totuși toată Florența făcea haz. În tonul solemn cu care erau debitate absurditățile presărate din belșug în text era atîta umor, încît pînă și cei mai înverșunați dușmani ai Tăunului rîdeau tot atît de sincer ca și prietenii lui. Și, cu toată nedreptatea săritoare în ochi a satirei, foaia avu oarecare influență asupra populației din oraș. Reputația personală a lui Montanelli era prea solidă ca s-o poată zdruncina serios un pamflet nerușinat, oricît de spiritual ar fi fost el, totuși opinia publică se întoarce o clipă împotriva lui. Tăunul știa unde să întepe și, cu toate că poporul se îngrămădea ca și mai înainte în fața casei cardinalului, să-l vadă cînd se urca în caleașcă sau cînd se întorcea acasă, printre binecuvîntări și aclamații se strecurau destul de des și strigăte cu rîlc, ca „Iezuit!” sau „Spion sanfedist!”

Dar Montanelli își găsi și destui apărători. La două zile după apariția pamfletului, în cel mai de seamă ziar clerical, „Credinciosul”, apărură un articol strălucit, intitulat: „Răspuns la Taina Bunei Vestiri” și iscălit „Un fiu al bisericii”. Era o pledoarie într-adevăr impresionantă în favoarea lui Montanelli și împotriva atacurilor calomnioase ale Tăunului. Autorul anonim își începea articolul cu o expunere caldă și convingătoare

a doctrinei „păcii și bunci învoiri“ pe pământ, al cărui vestitor era noul papă, apoi, sfidându-l, îl provoca pe Tăun să dovedească adevărul măcar al uncia din acuzațiile lui, și încheia cu o chemare solemnă adresată publicului, cerându-i să nu dea crezare defăimătorului, care nu merita decât disprețul obștesc. Atît prin argumentele hotărîtoare cît și prin calitățile lui literare, acest „Răspuns“ era atît de superior tuturor articolelor obișnuite, încît stîrni interesul întregului oraș, cu atît mai mult cu cît nici editorul ziarului nu fusese în stare să ghicească cine se ascundea sub pseudonimul „Un fiu al bisericii“. Articolul apărui curînd într-o broșurică separată, și despre apărătorul anonim al lui Montanelli se vorbea acum în toate cafenelele Florenței.

Tăunul răspunse prin atacuri înverșunate împotriva noului papă și a tuturor complicilor săi, cu deosebire împotriva lui Montanelli, lăsînd să se înțeleagă că panegiricul fusese scris din îndemnul cardinalului. La toate acestea, apărătorul anonim răspunse în „Credinciosul“, protestînd cu indignare. Și tot timpul cît Montanelli mai rămase în Florența, polemica nu încetă, cucerind în curînd atît de mult atenția publicului, încît aproape că-l făcu să uite de însuși predicatorul.

Unii dintre membrii partidului liberal încercară să-i dovedească Tăunului cît de nelalocul lui era tonul acela necruțător la adresa lui Montanelli, dar n-o scoaseră la capăt cu el. La toate argumentele lor, Rivarez zîmbea binevoitor și le răspundea, cu gîngăveala lui caracteristică :

— La drept vorbind, d-domnilor, găsesc că nu sînteți t-tocmai corecți ! Doar atunci cînd am f-făcut concesia aceea signorei Bolla, mi-am rezervat în mod special dreptul de a-mi face cheful și de a-mi bate joc de Montanelli cînd va veni aici. Așa ne-a fost înțelegerea !

Spre sfîrșitul lui octombrie, Montanelli se întoarse în eparhia lui, în Romagna. Înainte de a pleca, el ținu o predică de bun rămas, în care atinse și chestiunea celebrei dispute literare. După ce-și arătă cu îngăduință părerea de rău pentru patima nesăbuită a celor doi publiciști, îl rugă pe necunoscutul său apărător să dea pildă de stăpînire de sine și să înceteze acest duel de vorbe nefolositoare și necuviincioase. Chiar a doua zi apărui în „Credinciosul“ o notiță în care se spune că, ținînd seama de dorința monsignorului Montanelli, exprimată în mod public, „Un fiu al bisericii“ renunță la continuarea polemicii.

La sfârșitul lui noiembrie, Tăunul anunță comitetul că dorește să plece pentru două săptămîni la mare. După cît se spunea, plecase la Livorno. Dar cînd doctorul Riccardo se duse acolo, îndată după el, și căută să-l vadă, nu-l găsi nicăieri. La cinci decembrie se produse o mare mișcare politică în Statul Papal și de-a lungul întregului lanț al Apeninilor, și atunci mulți începură să bănuiască de ce-i venise gust Tăunului să-și ia vacanță în toiu iernii. Se întoarse la Florența după ce mișcarea fu înăbușită. Întîlnindu-l în stradă pe Riccardo, Tăunul îi zise zîmbind :

— Am auzit că ai întrebare de mine la Livorno, însă eu mă împotmolisem la Pisa. Ce minunat e orașul acela străvechi !... Acolo te simți într-adevăr ca în Arcadia ¹ cea fericită.

În timpul crăciunului, Tăunul veni la adunarea comitetului literar, care se ținea acasă la doctorul Riccardo. Se adunase foarte multă lume. Tăunul întîrziase puțin, iar cînd intra, salutînd și zîmbind ca și cum și-ar fi cerut scuze, nu mai era nici un loc liber. Riccardo se ridică să-i aducă un scaun din odaia de alături, dar Tăunul îl opri.

— Nu vă deranjați — zise el — îmi găsesc eu loc și singur.

Traversă încăperea, îndreptîndu-se spre fereastra lîngă care ședea Gemma, și se așează pe pervaz.

Gemma simți asupra ei privirea ciudată a Tăunului, privirea care-l făcea să semene cu portretul lui Leonardo da Vinci, și neîncrederea ei instinctivă în omul acela se schimbă dintr-o dată într-o frică necugetată.

În discuția adunării se pusese problema lansării unei proclamații cu prilejul foametei care amenința Toscana. În proclamație urma să se expună propunerile comitetului cu privire la măsurile ce trebuiau luate pentru a preîntîmpina dezastrul. Era destul de greu să se ajungă la o hotărîre definitivă, deoarece, ca întotdeauna, părerile erau împărțite. Grupul radical al comitetului, din care făceau parte Gemma, Martini și Riccardo, era pentru lansarea unui apel viguros, adresat guvernului și poporului, apel care să ceară să se ia imediat măsuri pentru ajutorarea la timp a populației. Iar ramura mai moderată, din care făcea parte, bineînțeles, și Grassini, se temea că tonul prea violent al apelului ar putea doar să indisponă guvernul, nicidecum să-l înduplece.

¹ Arcadia — ținut în Grecia veche cîntat de poezii antice ca fiind un colț de lume cu o viață pașnică, de păstori. În literatura de mai tîrziu — țară fericită ca-n povești, ferită de grijile vieții de fiecare zi. (nota red. ruse.)

— Toate acestea sînt admirabile, domnilor, și se înțelege că ar fi de dorit ca ajutorul să sosească fără întârziere — zicea el, liniștit, uitîndu-se cu o binevoitoare părere de rău spre radicalii care se agitau. Noi toți, sau cel puțin majoritatea noastră, dorim multe lucruri, pe care nu cred că le vom căpăta vreodată. Dar dacă vom vorbi pe tonul pe care-l propuneți, atunci se prea poate ca guvernul să nu ia cu tot dinadînsul nici o măsură înainte de a se abate foametea. Dacă am izbuti să silim guvernul să facă o anchetă în ce privește recolta, tot ar fi un pas înainte !

Galli, care se așezase în colțul de lîngă cămin, se ridică dintr-o dată, vrînd să protesteze :

— Un pas înainte ?... Așa o fi, stimate domn, dar foametea n-o să ne-aștepte pe noi ! Dacă vom merge cu pași de felul acesta, poporul va pieri înainte de-a avea cînd să-i întindem o mînă de ajutor !

— Ar fi interesant să știm... — începu Sacconi, dar din toate părțile se ridicară glasuri :

— Vorbiți mai tare, nu se aude !

— Cum să se audă, cînd pe stradă e un zgomot infernal ? zise Galli, înciudat. E închisă fereastra acolo, Riccardo ?

Gemma se uită la fereastră.

— Da — răspunse ea — fereastra e închisă. Dar se vede că trece un circ ambulant sau așa ceva.

De afară se auzeau strigăte, rîsete, zgomot de pași, clinchet de clopoței, și la toate acestea se adăugau urletele unei fanfare prozeste și bubuiturile nemiloase ale unei tobe.

— N-ai ce să faci, trebuie să te împaci cu zgomotul, așa e în zilele astea — zise Riccardo. Crăciunul e totdeauna plin de larmă... Ce voiai să spui, Sacconi ?

— Voiam să spun că ar fi interesant să știm ce gîndește lumea despre toate acestea la Pisa și la Livorno. Nu cumva ar putea să ne lămurească în această privință signor Rivarez ? Că doar vine de acolo.

Tăunul nu răspunse nimic. Se uita țintă pe fereastră și părea că nici nu aude ce se vorbea în jurul lui.

— Signor Rivarez ! îl strigă Gemma. Era mai aproape de el decît toți ceilalți și, cum acesta rămînea nemișcat, se aplecă și-i atinse mîna. Rivarez se întoarse încet, iar ea tresări, surprinsă de imobilitatea înspăimîntătoare a privirii lui. O clipă i se păru că are înaintea ei chipul unui mort. Apoi buzele lui se mișcară înfricoșător.

— Da, e un circ ambulant — zise el în șoaptă.

Cea dintâi mișcare a Gemmei, o mișcare instinctivă, a fost să-l pună la adăpost de curiozitatea celorlalți. Fără să înțeleagă încă ce se petrece cu el, își închipui că era pradă vreunei halucinații cumplite, care-i chinuia trupul și sufletul. Se ridică în grabă și, ascunzându-l cu trupul ei de privirile străine, deschise larg fereastra, ca și cum ar fi vrut să se uite afară.

Pe stradă trecea un circ, cu saltimbanci călări pe măgari și cu paiațe în costume pestrițe.

Rîzînd și îmbrîncindu-se, o droaie de gură-cască glumeau între ei, în timp ce aruncau cu serpentine în paiațe și cu confeti în Colombină. Iar Colombina stătea în carul ei, numai fluturași de aur și pene, cu bucle false pe frunte și cu un zîmbet de împrumut pe buzele fardate. În urma carului venea o mulțime pestriță : arabi, cerșetori, acrobați care făceau din mers fel de fel de figuri complicate, vînzători de mărunțișuri și de zaharicale. Și toată mulțimea aceea, rîzînd și strigînd, îmbrîncea și lovea pe cineva, dar pe cine anume Gemma nu desluși de la început. Curînd însă văzu că era vorba de un pitic cocoșat și slut, îmbrăcat în straie de măscărici și purtînd pe cap o tichie caraghioasă de hîrtie, cu zurgălăi. Se vede că făcea și el parte din trupă, înveselind mulțimea cu strîmbăturile lui hidoase.

— Ce se petrece acolo ? întrebă Riccardo, apropiîndu-se de fereastră.

Era nedumerit de faptul că cei doi lăsau să aștepte întreg comitetul de dragul unor cabotini ambulanți.

Gemma se întoarse spre el.

— Nimic de seamă — răspunse ea. Nu e decît un circ ambulant. Dar face atîta larmă, încît credeam că s-a întîmplat cine știe ce...

Și cum stătea rezemată de fereastră, simți deodată cum degetele reci ale Tăunului îi strîng mîna.

— Vă mulțumesc — îi șopti el blînd și, închizînd fereastra, se așeză din nou pe marginea ei. Iertați-mă, domnilor, că v-am întrerupt — începu apoi, glumind. Dar nu-mi puteam lua ochii de la spectacol... Extraordinar de interesant !

— Sacconi ți-a pus o întrebare — îi aminti Martini, sever.

Purtarea Tăunului i se părea o prefăcătorie fără rost și-i era necaz că Gemma îi urma exemplul, cu o lipsă de tact care nu-i stătea în obicei.

Tăunul răspunse că nu putea să dea lămuriri asupra stării de spirit din Pisa, deoarece nu se dusesese acolo decît oa să se

odihnească. Și imediat se aruncă într-un discurs chinuitor de lung, gîngăvind, expunîndu-și punctele lui de vedere cu privire la foametea apropiată. Ai fi zis că simte o plăcere înfrigurată la auzul propriului său glas. Cînd adunarea se sfîrși și comitetul începu să se împrăstie, Riccardo se apropie de Martini :

— Nu vrei să rămîi cu noi la masă ? Fabrizzi și Sacconi mi-au promis că rămîn.

— Mulțumesc, dar aveam de gînd s-o însoțesc pe signora Bolla.

— Dumneata crezi într-adevăr că nu pot să ajung și singură acasă ? zise Gemma, ridicîndu-se și îmbrăcîndu-și mantila. Fără îndoială că o să rămîină, doctore ! Îi face bine societatea. Prea stă mult singur...

— Dacă-mi dați voie, vă însoțesc eu — intră în vorbă Tăunul. Avem același drum.

— Dacă într-adevăr avem același drum...

— Dar dumneata, Rivarez, n-ai putea să vii la mine spre seară ? îl întrebă Riccardo, în timp ce deschidea ușa.

Rîzînd, Tăunul se uită la el peste umăr.

— Ce om ciudat ! se miră Riccardo, întorcîndu-se la oaspeții săi. Și ce pasiune inexplicabilă pentru comedianții de bîlci !

— Nu-i de mirare ! Vorbește în el înrudirea sufletească — zise Martini. El însuși e un comediant de bîlci !

— Ar fi bine să fie numai atît — adăugă Fabrizzi, grav. Mă tem însă că, chiar dacă nu-i decît un bufon, în orice caz e un bufon periculos.

— Periculos ?... În ce privință ?

— Nu-mi plac călătoriile astea misterioase, „de plăcere“, la care ține atît de mult. Știți doar că a plecat de trei ori pînă acum, și eu nu cred pentru nimic în lume că ultima oară a fost la Pisa.

— Dar faptul că pleacă în munți, aproape că nu-i nici un secret — răspunse Sacconi. De altfel, nici nu-și prea dă osteneala să ascundă că păstrează relații cu contrabandiștii pe care i-a cunoscut în timpul răscoalei din Savinio. Și e foarte firesc să se folosească de ei, ca să-și trimită pamfletele dincolo de granițele Statului Papal.

— Tocmai despre asta voiam să vorbesc cu dumneavoastră — zise Riccardo. Mi-a venit în minte că cel mai bun lucru ar fi să-l rugăm pe Rivarez să ia asupra lui și transportul literaturii noastre. După mine, expedierea literaturii revoluționare

la Pistoia e cît se poate de prost organizată. Trimiterea pamfletelor mereu în același fel, ascunse în țigări de foi, e din cale afară de primitivă.

— Totuși pînă acum a mers — se împotrivi cu îndârjire Martini. Se săturase să-i tot audă pe Galli și pe Riccardo vorbind mereu despre Tăun ca despre un model vrednic de imitat și găsea că totul mersese destul de bine pînă cînd se ivise acest „tîlhar făgarnic“, ca să le dea lecții.

— Da, e drept că pînă acum ne-am mulțumit cu ce-am avut, deoarece n-am găsit ceva mai bun. Dar, după cum știți, în timpul din urmă s-au făcut multe arestări și s-a confiscat mult material. Și eu cred că, dacă Rivarez ar lua asupra lui această sarcină, astfel de lucruri nu s-ar mai întîmpla pe viitor.

— De ce crezi asta ?

— Mai întîi, pentru că acești contrabandiști ne privesc pe noi ca pe niște străini, ba poate chiar mai rău, ca pe niște vaci bune de muls, pe cînd Rivarez, dacă n-o fi chiar conducătorul lor, e cel puțin prietenul lor. Îl ascultă și au încredere în el. Puteți fi siguri că orice contrabandist e gata să facă, pentru unul care-a luat parte la răscoala din Savinio, lucruri pe care nu le-ar face de dragul nostru... Apoi nu cred să fie printre noi vreunul care să cunoască munții așa cum îi cunoaște Rivarez. Nu uitați că el a stat în munți și știe cu de-amănuntul toate potecile contrabandiștilor. Nici un contrabandist nu va îndrăzni să-l trădeze, și chiar dacă ar îndrăzni, n-ar reuși.

— Prin urmare, ce propuneți ? Să-i încredințăm întreaga sarcină a transportului literaturii noastre în Statul Papal : distribuire, adrese, depozite, într-un cuvînt totul, sau să-l rugăm să ia asupra-și numai trecerea publicațiilor peste graniță ?

— În ce privește adresele și locurile de depozitare, toate cîte le cunoaștem noi le cunoaște fără îndoială și el. Însă, afară de cele pe care le știm noi, el mai știe desigur și altele, de care noi n-avem habar. Așa că în privința asta nu cred că i-am încredința ceva nou. Iar în ce privește distribuirea materialului, va hotărî majoritatea. Dar lucrul cel mai de seamă, după mine, rămîne trecerea peste graniță. Odată broșurile ajunse cu bine la Bologna, repartizarea lor cui se cuvine e lucru relativ ușor.

— Dacă vă interesează părerea mea — zise Martini — eu sînt împotriva acestui plan. Că Rivarez ar fi cu deosebire îndemînat pentru o însărcinare ca asta, e numai o presupunere. În fond, nici unul dintre noi nu l-am văzut la lucru ; prin urmare, nu putem fi siguri că nu-și va pierde capul la ananghie...

— O, în această privință poți să n-ai nici o grijă ! întrerupse Riccardo. Istoricul răscoalei din Savinio dovedește că Rivarez nu-și pierde capul niciodată.

— Dar, afară de asta — urmă Martini — cu toate că nu-l cunosc îndeajuns, mi se pare totuși că am destule motive să afirm că nu i se pot încredința toate secretele mișcării. Am impresia că e un om ușuratic, căruia-i place să facă pe teribilul. Și-apoi, a încredința unui singur om conducerea secției de literatură ilegală a partidului e o problemă cât se poate de serioasă. Dumneata ce părere ai, Fabrizzi ?

— Eu nu mă îndoiesc nici de curajul lui Rivarez, nici de cinstea lui și nici de prezența lui de spirit. De asemenea, nu poate fi pus la îndoială nici faptul că el cunoaște atât munții cât și pe munteni. Dar am altfel de îndoieli. Nu sînt de loc sigur că Rivarez se duce în munți numai ca să-și treacă prin contrabandă pamfletele. Cred că mai are și alt scop. Fără îndoială că toate acestea trebuie să rămînă între noi, fiind vorba numai de o bănuială. Mi se pare foarte posibil să fie în legătură cu vreuna din bande, și poate chiar cu cea mai primejdioasă...

— Cu care anume crezi ? Cu „Brîurile Roșii” ?

— Cu „Cuțitarii”.

— „Cuțitarii” ?... Dar aceștia nu-s decît un grup neînsemnat, în majoritate țărani, oameni fără carte și fără experiență politică !

— Tot așa erau și răsculații din Savinio. Însă printre ei se găseau cîteva capete luminate, care-i conduceau. Același lucru poate să fie și cu banda „Cuțitarilor”. Și nu uitați : e aproape sigur că majoritatea membrilor celor mai extremiste partide din Romagna sînt foști participanți la răscoală ! Ei au înțeles că nu-i pot răpune pe clericali printr-o revoltă fățișă și au trecut la asasinat pe ascuns. Cînd au văzut că nu fac nici o treabă cu puștile, au pus mîna pe cuțite.

— Și de ce crezi dumneata că Rivarez ar fi în legătură cu ei ?

— Eu numai bănuiesc. În orice caz, lucrul acesta trebuie lămurit înainte de a i se încredința literatura noastră ilegală. Dacă i-ar trece prin minte să conducă în același timp amîndouă acțiunile, Rivarez n-ar putea decît să dăuneze partidului : i-ar strica reputația, fără să-l ajute absolut cu nimic. Dar despre asta vom mai vorbi și altă dată. Acum trebuie să vă împărtășesc veștile primite de la Roma. Se zice că se plănuiește numirea unei comisii pentru întocmirea unui proiect de autonomie municipală...

CAPITOLUL AL ȘASELEA

Gemma și Tăunul mergeau în tăcere pe Lung-Arno. Se vede că vorbăria înfrigurată a Tăunului secase. De când ieșiseră de la Riccardo, el nu rostise aproape nici un cuvânt și Gemma se bucura din toată inima de această tăcere. Totdeauna se simțea stingherită în tovărășia lui, iar astăzi mai mult ca oricând.

Deodată Rivarez se opri și se întoarse spre ea :

— Nu cumva ați obosit ?

— Nu. Dar de ce ?

— Și nu sînteți ocupată astă-seară ?

— Nu.

— Aș fi vrut să vă rog să-mi faceți deosebita grație de a vă plimba puțin cu mine.

— Unde ?

— Știu eu ? Unde vă place...

— Dar ce v-a venit în gînd ?

— Nu vă pot explica. Ar fi foarte greu. Însă vă rog mult de tot...

El își ridică ochii spre ea. Expresia acestor ochi o surprinse.

— Cu dumneavoastră se petrece ceva ciudat — zise ea cu blîndețe.

Tăunul smulse o petală din floarea pe care o purta la butonieră și începu s-o rupă în bucăți. Oare pe cine-i amintea el acum ?... Pe cineva cu aceleași mișcări nervoase și grăbite ale degetelor...

— Mi-e sufletul greu — șopti el, fără să-și ridice ochii de la mîinile lui. N-aș vrea să rămîn singur astăzi. Veniți cu mine ?

— Da, fără îndoială. Dar n-ar fi mai bine să mergem la mine acasă ?

— Nu, să luăm masa la un restaurant. Este unul în Piața Signoriei. Vă rog să nu vă opuneți, mi-ați promis...

Intrară în restaurant. Tăunul făcu comanda, dar aproape nu se atinse de mîncare. Tăcea mereu, cu încăpățîinare, fără mișca pîinea și răsucea ciucurii feței de masă. Gemma se simțea nespus de încurcată. Începea să-i pară rău că primise să vină cu el. Tăcerea era tot mai apăsătoare. Ea nu

voia să înceapă o discuție banală cu omul acela, care părea că uitase de prezența ei. În sfârșit, Rivarez se uită la ea și-i propuse pe neașteptate :

— Vreți să vedeți reprezentația de circ ? Mirată, Gemma făcu ochii mari. Ați văzut vreodată o reprezentație de felul acesta ? o întreabă el, înainte ca ea să fi avut timp să-i răspundă.

— Nu, n-am văzut. Nu m-a interesat.

— Păcat. E cât se poate de interesant. Mie mi se pare că nu poți cunoaște viața poporului dacă n-ai văzut asemenea reprezentație.

...Cercul ambulant își întinsese cortul dincolo de porțile orașului. Când Gemma și Tăunul se apropiară, scîrțîitul înverșunat al viorilor și bătăile tobei dădeau de veste că reprezentația începuse.

Spectacolul nu era tocmai complicat. Toată trupa era alcătuită din cîțiva clovni, paiate și acrobați, un călăreț care sărea cu calul printr-un cerc, o Colombină peste măsură de fardată și un cocoșat care făcea glume proaste și plictisitoare. În general, glumele nu supărau prin trivialitatea lor, dar erau învechite, răsuflăte și aproape toate purtau pecetea unei înspăimîntătoare vulgarități. Cu acea politețe proprie toscanilor, publicul rîdea și aplauda. Dar mai mult ca orice, plăceau ghidușiile cocoșatului, în care Gemma nu găsea nimic : nici agerime de minte, nici haz. Nu erau decît o serie de strîmbături grosolane și dezgustătoare. Spectatorii îl imitau și, ridicîndu-și copiii pe umeri, le arătau „monstrul cel mic“.

— Signor Rivarez, cum puteți găsi ceva spiritual în toate astea ? îl întreabă Gemma pe Tăun, întorcîndu-se spre el. Rivarez stătea rezemat de unul din stîlpii cortului. Mî se pare...

Dar, văzîndu-l, se opri. Niciodată în viață nu mai citise pe o față omenească o suferință atît de nesfîrșită, de deznădăjduită. Poate doar atunci, la Livorno, cînd stătuse de vorbă cu Montanelli lîngă porțița grădinii...

Dar iată : cocoșatul primi un ghiont de la unul din clovni, făcu o tumbă în aer și se rostogoli din arenă ca un ghem ciudat. Începu apoi un dialog între doi clovni, și Tăunul tresări ca trezit din somn.

— Să mergem ! zise el. Sau poate doriți să mai rămînem ?

— Prefer să plecăm.

Ieșiră din cort și o luară prin umbra întunecată a copacilor, spre rîu. Cîțva timp tăcură amîndoi.

— Cum v-a plăcut reprezentația? Întrebă deodată Tăunul.

— Un spectacol destul de trist, iar pe alocuri de-a dreptul respingător.

— Și ce anume vi s-a părut respingător?

— Toate strîmbăturile acelea... O, sînt pur și simplu monstruoase! N-au nimic spiritual în ele.

— Vă gîndiți la cocoșat?

Cum nu uitase sensibilitatea bolnăvicioasă a Tăunului față de tot ce-i amintea de infirmitățile lui, Gemma ar fi vrut să vorbească cît mai puțin despre această parte a reprezentației. Dar fiindcă o întrebase el singur, ea încuviință:

— Da, partea aceea din program mi-a plăcut cel mai puțin.

— Totuși, tocmai atunci publicul se desfăta cu mai mult entuziasm!

— Iată un lucru pe care s-ar cuveni să-l regretăm.

— De ce? Poate pentru că totul era calculat în așa chip, încît să satisfacă gusturile cele mai grosolane?

— Nu. E adevărat că totul era calculat în așa chip, încît să satisfacă gusturile grosolane. Dar la asta se mai adaugă și cruzimea.

El zîmbi:

— Cruzimea?... Față de cocoșat?

— Vreau să spun... că el, personal, privește fără îndoială lucrul acesta cu toată liniștea. Pentru el, strîmbăturile sînt o sursă de cîștig, întocmai ca săriturile pentru călăreț sau ca rolul Colombinei pentru actriță. Dar cînd îl vezi, parcă te apasă ceva pe suflet. E înjositor, demnitatea lui de om e călcată în picioare.

— Probabil însă că nu îndură mai multe înjosiri acum, decît înainte de a fi intrat la circ! Oricum, demnitatea fiecăruia dintre noi e călcată în picioare într-un fel sau altul.

— Se poate. Dar în cazul de față... Poate o să vi se pară o prejudecată absurdă, însă, după mine, trupul omenesc e sfînt. Nu pot să sufăr cînd trupul acesta e batjocorit și schilodit înapoi!

— Trupul omenesc... Dar sufletul?

Rivarez se opri deodată și, sprijinindu-se cu mîna de balustrada de piatră a cheiului, se uită drept în ochii Gemmei, așteptîndu-i răspunsul.

— Sufletul?... repetă ea, oprindu-se la rîndu-i și privindu-l cu mirare.

Tăunul își desfăcu brațele, cu o mișcare violentă :

— Oare nu v-a trecut niciodată prin minte că acest biet clovn are și el un suflet viu care se zbugiumă, un suflet omenească ghemuit într-un ciot de trup găunos, al cărui rob este ? Sînteți totdeauna atît de milostivă, vă doare inima de trupul acela îmbrăcat în zdrențe, vrednice de rîs, cu clopoței, dar uitați de sufletul lui nenorocit, care n-are nici măcar straie de paiață ca să-și acopere goliciunea lipsită de orice apărare ! Gîndiți-vă cum tremură acest suflet de frig, cum îl înăbușă rușinea în văzul tuturor, cum îl sfîșie glumele oamenilor ca un bici, cum îl arde rîsul lor ca fierul înroșit ! Gîndiți-vă cum se uită neputincios la munții care nu vor să se dărîme peste el, ca să-l ascundă de cei care-l chinuie, la pietrele care nu se îndură să-l acopere... cum îi invidiază el pe șobolani, pentru că ei se pot furișa în găuri, se pot face nevăzuți ! Și nu uitați că sufletul e mut, n-are glas, nu poate striga. El trebuie să rabde, să rabde și iarăși să rabde... Adică, vorbesc prostii... De ce nu rîdeți ? Umorul n-are nici un efect asupra dumneavoastră ?

Gemma se întoarse în tăcere și o luă încet de-a lungul cheiului. Toată seara aceea nu-i trecuse măcar o dată prin minte că tulburarea lui neînțeleasă ar putea să aibă vreo legătură oarecare cu circul ambulant. Și acum, cînd datorită acestei izbucniri neașteptate, avea în față imaginea întunecată a vieții lui lăuntrice, o cuprinse o milă atît de adîncă, încît nu se simțea în stare să găsească nici un cuvînt de mîngîiere. Rivarez mergea alături de ea, uitîndu-se la apă.

— Vreau să considerați — zise el fără veste, măsurînd-o cu o privire bănuitoare — că tot ce v-am spus nu e decît rodul imaginației mele. Am o slăbiciune : îmi place să dau frîu liber închipuirii, dar nu-mi place să-mi văd închipuirile luate în serios !

Gemma nu-i răspunse nimic și amîndoi își urmară drumul în tăcere. Cînd ajunseră la poarta Uffizzi, el trecu deodată strada și se aplecă peste o grămăjoară întunecată, ghemuită lîngă șinele tramvaiului cu cai.

— Ce-i cu tine, mititelule ? întrebă el, și Gemma rămase surprinsă de căldura neașteptată din gîsul lui. De ce nu te duci acasă ?

Ghemotocul se mișcă și îngîină ceva cu glas pierit, întretăiat de suspine. Gemma se apropie și zări un copil cam de vreo șase ani, murdar, îmbrăcat în zdrențe, culcat pe caldarîm ca o sălbăticiune mică și speriată. Tăunul se aplecă și-i mîngîie căpșorul zburlit.

— Ce ți s-a întîmplat ? întrebă el, aplecîndu-se și mai mult ca să-i audă răspunsul nedeslușit. Trebuie să te duci acasă și să te culci. Băieții mici ca tine n-au ce căuta noaptea pe stradă ! Uite, ai înghețat de tot. Haide, dă-mi mîna și fii cuminte. Unde stai ? Il apucă de mîna să-l ridice, dar băiețelul se lăsă din nou la pămînt, plîngînd din adîncul inimii. Ei, ce este, ce este ? întrebă Tăunul, lăsîndu-se în genunchi lîngă el.

Umărul și hăinuța băiețelului erau pline de sînge.

— Spune-mi ce s-a întîmplat ? urmă Tăunul cu duioșie. Ai căzut ? Nu ? Te-a bătut cineva ? Așa mă gîndeam și eu. Dar cine anume ?...

— Unchiul.

— Ei, da, fără îndoială ! Și cînd s-a întîmplat asta ?

— Azi-dimineață. El era beat, și eu... eu...

— Și tu i-ai căzut în gheare ! Nu-i așa ? Trebuie să te ferești să stai în calea omului beat, drăguțule. Bețivilor nu le place asta... Ce să facem cu mititelul, signora ! Vino la lumină, băiatule, să-ți văd umărul. Ia-mă de gît, n-o să-ți fac nici un rău. Uite așa...

Tăunul luă băiețașul în brațe, trecu strada cu el și-l așeză pe balustrada lată de piatră. Apoi scoase un briceag din buzunar și, lipind capul copilului de pieptul său, tăie cu îndemîinare mîneca ruptă. Gemma sprijinea brațul rănitului. Umărul era înspăimîntător de zdrobit și de umflat, iar brațul avea o tăietură adîncă.

— Cum a putut cineva să brutalizeze un copil atît de mic ? zise Tăunul, legînd brațul cu batista, ca să nu-l zgîrie mîneca. Cu ce te-a bătut ?

— Cu vătraiul. Eu i-am cerut un soldo¹, ca să-mi cumpăr polenta² de la prăvălie, iar el m-a bătut cu vătraiul...

Tăunul se cutremură.

¹ Soldo — monedă măruntă de aramă, (nota red. rusc.)

² Polenta — mămăligă. (n.r.)

— O ! strigă el cu milă. Și te-a durut tare ?

— M-a bătut cu vâtraiul și eu am fugit. Am fugit pentru că m-a bătut...

— Și ai hoinărit toată ziua, fără să mănânci nimic ?

În loc de răspuns, copilul se porni să plângă în hohote. Tăunul îl luă de pe balustradă.

— Nu-i nimic, nu-i nimic, te vindecăm noi. Numai, cum să facem rost de-o trăsură ? Mă tem că toate sînt la teatru, că e spectacol astă-seară... Mi-e rușine că vă port așa prin oraș, signora, dar...

— O, nu-i nimic, merg cu dumneavoastră. S-ar putea să aveți nevoie de ceva. Dar o să-l puteți duce în brațe atît de departe ? Nu-i prea greu ?

— Nu, de loc ! Nu vă fie frică !

Abia la teatru găsiră cîteva cupeuri, dar toate erau reținute. Reprezentația se terminase și spectatorii începură să părăsească teatrul. Numele Zittei se vedea tipărit cu litere mari pe afișele de pe ziduri. Juca în balet. Tăunul o rugă pe Gemma să-l aștepte puțin și se apropie de intrarea artiștilor, unde întrebă pe unul din oamenii de serviciu :

— Signora Renny a plecat ?

— Nu, signor — îi răspunse omul, uitîndu-se cu mirare la bărbatul acela bine îmbrăcat, care purta în brațe un băiețel de pe stradă. Signora Renny se pregătește să plece, mi se pare. Acesta e cupeul ei. Dar iat-o...

Zitta cobora scara, sprijinindu-se de brațul unui tînăr ofițer de cavalerie. Era orbitor de frumoasă în mantila ei de catifea de un roșu aprins, aruncată peste rochia de bal, și cu un evantai uriaș de pene de struț atîrnat la sold. Peste măsură de surprinsă, se opri la ieșire, își trase mîna de sub brațul ofițerului și se apropie de Tăun.

— Felice — strigă ea — ce ai acolo ?

— Am cules băiețașul ăsta de pe stradă. E bătut într-un mod sălbatic și mai e și flămînd ! Trebuie să-l duc cît mai repede acasă, și cum nicăieri nu se găsește nici un vehicul, așa avea nevoie de cupeul tău.

— Felice, nu cumva ai de gînd să iei acasă puiul acesta de cerșetor oribil ? Trimite după un polițist, să-l ducă la azil sau în altă parte. Doar n-o să aduni la tine toate hainanalele din oraș !

— Copilul e rănit — stăruie Tăunul. Mîine o să-l putem trimite la azil, dar acum trebuie să-l luăm la noi și să-i dăm să mănînce.

Zitta făcu o strîmbătură de dezgust :

— Ulte, s-a lipit cu capul de tine. Cum poți suporta una ca asta ? E așa de murdar !

Rivarez o privi cu ură :

— I-e foame — zise el aspru. Se vede că tu nu știi ce înseamnă asta.

— Signor Rivarez — intră în vorbă Gemma. Eu stau aproape de aici. Să ducem copilul la mine, și dacă nu s-o găsi nici o trăsură, îl găzduiesc eu noaptea asta.

Rivarez se întoarse repede spre ea :

— Sînteți dispusă să faceți asta ?

— Fără îndoială. Bună seara, signora Renny.

Țiganca se înclină cu răceală, apoi, înălțînd din umeri furioasă, luă din nou brațul ofițerului, își ridică trena rochiei și, trecînd pe lîngă ei, se îndreptă, parcă plutind, spre cupeul pe care încercaseră să i-l ia.

— Signor Rivarez, o să trimit cupeul după dumneata și copil — zise ea, oprindu-se lîngă portieră.

— Bine, să-i spun atunci unde să vină. Și Rivarez se apropie de vizitiu, îi dădu adresa, apoi se întoarse la Gemma, cu povara lui.

...Ketty nu dormea, își aștepta stăpîna. Auzind ce se întîmplase, alergă repede să aducă apă caldă și tot ce trebuie pentru un pansament. După ce așeză copilul pe un scaun, Tăunul se lăsă în genunchi în fața lui și, scoțîndu-i cu îndemînare hăinuța ruptă, îi spălă și-i legă rănile. Tocmai terminase de spălat copilul și-l înfășurase într-o cuvertură caldă, cînd Gemma intră cu o tavă în mîini.

— Acum i se poate da demîncare pacientului dumneavoastră ? întrebă ea, zîbind de înfățișarea ciudată a mititelului.

Tăunul se ridică și, adunînd zdrențele copilului, le făcu ghem.

— Mi se pare că v-am făcut mare bucluc aici — zise el. Toate astea trebuie arse, o să-i cumpăr mîne hăinuțe noi... Aveți puțin coniac, signora ? Să-i dăm cîteva picături. Iar eu, dacă-mi îngăduiți, o să mă duc să mă spăl pe mîini.

După ce mîncă, băiețelul adormi numaidcît în brațele Tăunului, cu capul sprijinit de pieptul lui. Gemma o ajută pe Ketty să facă ordine în odaie, apoi se așeză din nou la masă.

— Signor Rivarez, gustă ceva înainte de a pleca acasă. La masă aproape n-ai pus nimic în gură, și acum e tîrziu.

— Aș lua cu plăcere o ceașcă de ceai, servit englezeste...
Mi-e rușine că te necăjesc atîta !

— Nu face nimic ! Culcă băiatul pe canapea, te obosește.
Numai stai puțin să acopăr perna cu cearșaful... Ce ai de
gînd să faci mîine cu el ?

— Mîine ? O să caut să văd dacă nu mai are și alte rude
afară de bețivul de unchiu-său. Dacă nu are, o să fiu nevoit
să urmez sfatul signorei Renny și să-l duc la vreun azil.
Poate că n-ar fi rău, din caritate, să-i leg o piatră de gît și
să-l arunc în rîu. Dar asta ar putea să-mi aducă unele neplă-
ceri... A adormit, sărăcuțul. Ce nenorocit ! E mai neajutorat
decît un pisoi de pe stradă.

Cînd Ketty aduse tava cu ceai, băiatul deschise ochii și
aruncă împrejur o căutătură aiurită. Dar îndată ce-l recu-
noscu pe Tău, îl privi ca pe ocrotitorul lui firesc, alunecă
de pe canapea și, încurcîndu-se în cuvertură mare în care era
înfășurat, se apropie și se ghemui lîngă el. Își venise destul
în fire, ca să pună întrebări. Arătînd spre mîna mutilată în
care Tăuul ținea o prăjitură, întrebă :

— Ce-i asta ?

— Asta ? O prăjitură. Vrei și tu ? Dar îți ajunge cît ai
mîncat ! Așteaptă pînă mîine, prietene.

— Nu, asta ! și copilul întinse mîna și arătă degetele
ciuntite și cicatricea groaznică de pe mîna stîngă a Tăuului,
pe care acesta și-o lăsă imediat în jos.

— O, asta e ceea ce ai și tu la umăr... M-a lovit unul
care era mai voinic decît mine.

— Și te-a durut, nu-i așa ?

— Nu, nu-mi mai aduc aminte... În orice caz, nu mai
rău decît altă dată... Ei, acum du-te și te culcă, copiii nu
trebuie să stea de vorbă așa de tîrziu.

Cînd sosi cupeul, băiețelul dormea dus. Tăuul îl luă cu
băgare de seamă în brațe și începu să coboare scara cu el.

— Dumneata ai fost astăzi îngerul meu cel bun — zise
el, oprindu-se pe scară. Însă fără îndoială că asta n-o să ne
împiedice pe viitor să ne certăm cît vom pofti !

— Eu nu doresc să mă cert cu nimeni, oricine ar fi —
îi răspunse Gemma.

— Da, dar eu doresc ! Viața n-ar avea nici un haz fără
certuri. O ceartă zdravănă e ca sarea pămîntului. E mai
bună chiar decît reprezentațiile de circ !

Cu aceste cuvinte, el coborî ultimele trepte, ținînd cu
grijă în brațe copilul adormit.

În cele dintâi zile ale lui ianuarie, la invitația pentru adunarea lunară a comitetului literar, Martini primi de la Taun un răspuns scurt, mîzgălit cu creionul : „Regret mult, nu pot veni“. Lucrul acesta îl supără pe Martini, deoarece pe invitație adăugase : „Foarte important“. O purtare atît de lipsită de seriozitate față de cauză i se părea aproape o necuviință. Alară de asta, în aceeași zi primise trei scrisori cu vești proaste și, pe deasupra, mai sufla și vîntul de la răsărit ! Pentru toate aceste motive, Martini era rău dispus, și cînd doctorul Riccardo îl întrebă la adunare : „Ce, Rivarez lipsește ?“, Martini îi răspunse înciudat :

— Lipsește. Probabil că a găsit ceva mai bun de făcut și nu poate sau, mai bine zis, nu vrea să vină.

— Martini, dumneata ești omul cel mai nedrept din toată Florența — îl dojeni Galli, enervat. Dacă cineva nu-ți place, apoi tot ce face trebuie să fie numaidecît rău. Cum ar putea omul să vină, dacă e bolnav ?

— Cine ți-a spus că e bolnav ?

— Cum, nu știi ? Sînt patru zile de cînd nu s-a dat jos din pat.

— Și ce are ?

— Nu știu. Întîlnirea pe care trebuia s-o avem, a amînat-o pe joi. Iar ieri, cînd am trecut pe la el, mi s-a spus că-i e rău și nu poate primi pe nimeni. Credeam că-l îngrijește Riccardo.

— Nu, eu n-am știut nimic. Chiar astă-seară o să trec pe la el, să văd dacă n-are nevoie de ceva.

A doua zi dimineață, palid și obosit, Riccardo intră la Gemma. Cu glas monoton, ea dicta cifrele, iar Martini, cu lupa într-o mînă și cu un creion bine ascuțit în cealaltă, le trecea, cu semne mici, pe pagina unei cărți. Gemma îi făcu semn lui Riccardo să aștepte : un om care scrie cifrat nu trebuie să fie întrerupt. Riccardo se lăsă lîngă ea pe canapea și începu să caște plictisit, abia ținîndu-se să nu ațipească.

— 2,4 ; 3,7 ; 6,1 ; 3,5 ; 4,1 — se auzea mereu glasul Gemmei, monoton și egal ca un țacănit de mașină — 8,4 ; 7,2 ; 5,1... Aici se termină fraza, Cesare. Înfipse un ac în hîrtie în locul unde se oprise și se întoarse spre Riccardo : Bună ziua, doctore. Ce rău arăți ! Nu cumva ești bolnav ?

— Nu, n-am nimic. Sînt sănătos. Numai că-s grozav de obosit. Am petrecut la Rivarez o noapte înspăimîntătoare.

— La Rivarez ?...

— Da. Am stat toată noaptea lîngă el, iar acum trebuie să mă duc la spital. Am venit la dumneata să te întreb dacă nu cunoști pe cineva care ar putea să stea cu el cîteva zile. E într-o stare groaznică. Negreșit că eu o să fac tot ce pot. Dar n-am timp să stau acolo, cît despre vreo infirmieră, nici nu vrea să audă !

— Dar ce e cu el .

— Mai mult ca sigur că are o complicație de natură nervoasă, dar cauza principală a bolii e o rană veche care n-a fost îngrijită la timp. E într-o stare de spirit cît se poate de proastă. Se vede că a căpătat rana asta în timpul războiului din America de Sud și nu încapе îndoială că n-a fost căutat cum se cuvine ; totul s-a făcut la repezeală, grosolan și fără pricepere. E de mirare cum de-a mai scăpat cu viață. De atunci a rămas cu o congestie cronică. Din cînd în cînd, congestia se agravează și orice fleac îi poate stîrni o criză ca aceea de acum.

— E ceva primejdios ?

— N-nu... În asemenea cazuri, primejdia constă în faptul că bolnavul, din pricina durerilor prea mari, poate să-și piardă răbdarea și să se sinucidă.

— Are dureri mari ?

— De neînchipuit ! Mă mir cum le mai poate suporta. Noaptea asta am fost silit să-i dau opiu. De obicei nu-mi place să administrez opiu bolnavilor nervoși, dar trebuia să-i ușurez într-un fel durerea !

— E într-adevăr atît de nervos ?

— Foarte nervos. Însă are o voință nemaipomenită. Înainte de a-și pierde cunoștința din cauza durerii, părea surprinzător de liniștit. În schimb, mi-a dat de lucru sîre ziuă ! Și de cînd credeți că e bolnav ? ! De cinci zile ! Și nici un suflet de om lîngă el, afară doar de neroada aceea de proprietăreasă, care doarme atît de adînc, încît ar putea să se dărîme casa peste ea, și tot nu s-ar trezi ! Și chiar cînd nu doarme, tot nu e bună de nimic !

— Dar dansatoarea lui ?

— Închipuți-vă ciudățenie ! Nu-i dă voie nici să intre la el. Are un fel de frică bolnăvicioasă de ea. E greu să-l înțelegi pe omul acesta... Un amalgam de contradicții ! Riccardo își scoase ceasul și-l cercetă cu un aer îngrijorat : O să în-

tîrzii de la spital, dar n-am ce face. Poate să înceapă o dată medicul secund și fără mine... Păcat că n-am știut mai de vreme : nu trebuia să-l lăsăm singur atîta timp !

— Dar de ce n-a trimis la vreunul dintre noi, să ne spună că e bolnav ? Întrebă Martini. Ar fi trebuit să-și dea seama că nu l-am fi lăsat așa.

— Îmi pare rău, doctore — zise Gemma — că nu ne-ai dat de veste măcar astăzi, să nu stai singur și să te obosești atîta.

— Draga mea, am vrut să trimit după Galli, dar Rivarez s-a supărat atît de cumplit cînd i-am spus, încît m-am lăsat pîgubaș. Iar cînd l-am întreat pe cine i-ar face plăcere să vadă, m-a privit deodată cu ochi speriați și, acoperindu-și fața cu mîinile, a strigat : „Nu, să nu spui nimănui... or să rîdă de mine !” Îl urmărește gîndul că toată lumea rîde de el dintr-o anumită pricină. Dar n-am înțeles din care, pentru că tot timpul vorbește spaniolește. Dar așa-s bolnavii, spun uneori lucruri ciudate...

— Cine stă cu el ? îl întrebă Gemma.

— Nimeni, afară de proprietăreasă și de servitoarea ei.

— Mă duc chiar acum acolo — hotărî Martini.

— Mulțumesc. Iar eu o să trec spre seară. Ai să găsești foaia cu instrucțiunile mele în sertarul mesei de lîngă ferestra cea mare, iar opiul în odaia cealaltă, pe etajeră. Dacă încep din nou durerile, să-i mai dai, dar numai o singură doză, nu mai mult. În nici un caz să nu-i lași sticluta la îndemînă, ca nu cumva să-l ispitească și să ia mai mult decît se cuvine...

Cînd intră Martini în odaia pe jumătate întunecată a bolnavului, Tăunul întoarse repede capul și-i întinse mîna înfierbîntată.

— O, Martini ! Ai venit să mă iei la rost pentru corecturile acelea ? Începu el, silindu-se zadarnic să-și ia tonul ușuratic de totdeauna. Să nu mă cerți că am lipsit ieri de la adunarea comitetului. Nu mi-a fost tocmai bine și...

— Lasă-l în plata Domnului de comitet ! L-am văzut adineauri pe Riccardo și am venit să văd dacă nu-ți pot fi de vreun folos.

Chîpul Tăunului se făcu deodată ca de piatră :

— O, ești prea bun. Dar nu trebuia să te deranjezi pentru asta. Nu mă simt în apele mele și atîta tot !

— Același lucru l-am înțeles și eu din vorbele lui Riccardo. Doar a stat noaptea asta cu dumneata, nu ?

— Îți mulțumesc. Acum mă simt mult mai bine și nu-mi trebuie nimic.

— Minunat ! În cazul acesta o să stau în odaia cealaltă, poate-ți place mai mult să rămâi singur. O să las ușa puțin întredeschisă, să mă poți chema.

— Nu te deranja, te rog. Te asigur că n-am nevoie de nimic. Îți pierzi timpul degeaba.

— Lasă prostiile ! Îi tăie vorba destul de brutal Martini. Ce mă tot sîci ? Crezi că n-am ochi ? Stai liniștit și încearcă să dormi.

Trecu în odaia de alături, lăsînd ușa întredeschisă, și se așeză să citească. Curînd îl auzi pe bolnav cum se frămîntă în pat, neliniștit. Puse cartea deoparte și ascultă. Cîțva timp păru că se face liniște, apoi desluși iarăși mișcări înfrigurate și respirația grăbită și grea a unui om care își ține dinții încheștați spre a-și înăbuși gemetele. Martini intră în odaia bolnavului.

— Poate că ai nevoie de ceva, Rivarez ? Văzînd că nu primește nici un răspuns, se apropie de pat. Palid ca un mort, Tăunul îl privi cîteva clipe, apoi clătină din cap în tăcere. N-ar fi bine să-ți mai dau opiu ? Riccardo spunea că mai poți lua o dată dacă ai dureri mari.

— Nu, mulțumesc. Pot să mai rabd. Mai tîrziu poate să fie și mai rău...

Martini înălță din umeri și se așeză lîngă pat. Aproape o oră, care i se păru fără sfîrșit, rămase acolo veghind. Apoi se ridică și aduse opiul.

— Nu mai merge așa, Rivarez ! Dumneata poate mai poți răbda, eu însă nu. Trebuie să iei doctoria.

Fără să rostească un cuvînt, Tăunul înghiți opiul. Apoi se întoarse cu fața la perete și închise ochii. Martini se așeză din nou. Respirația bolnavului se făcea treptat-treptat mai adîncă și mai egală.

Era atît de secătuit de puteri, încît dormi mult, fără să se trezească între timp. Ceasurile treceau și el tot nu se mișca. Martini se apropie de mai multe ori de pat și se uită cu atenție la chipul acela încremenit : afară de faptul că respira, Tăunul nu dădea nici un semn de viață. Fața lui avea o paloare de cadavru, și Martini simți cum îl cuprinde frica : nu cumva i-o fi dat prea mult opiu ? Mîna cea schiloadă a Tăunului odihnea pe cuvertură și Martini o scutură cu băgare de seamă, ca să-l trezească. Atunci, mîneca descheiată îi alunecă în sus, și pe

tot antebrațul, de la încheietura pumnului și pînă la cot, ieșiră la iveală nenumărate cicatrice adînci, înspăimîntătoare.

— Ce înfățișare oribilă trebuie să fi avut brațul acestă atunci cînd rănila nu erau încă vindecate ! auzi la spate glasul lui Riccardo.

— Ai venit, în sfîrșit ! Uite, Riccardo, oare e bine că doarme așa, fără întrerupere ? Sînt vreo zece ore de cînd i-am dat opiu și de atunci n-a mai mișcat un deget !

Riccardo se aplecă și ascultă respirația bolnavului :

— Nu-i nimic, respiră bine. Totul e din pricină că era din cale afară de istovit. După o noapte ca cea de ieri, criza s-ar putea repeta spre ziuă. Sper că o să rămîna cineva lîngă el peste noapte ?

— Rămîne Galli. A trimis vorbă că vine pe la ora zece.

— Acum e aproape zece... Uite-l că se trezește ! Ai grijă să i se dea cît mai repede o supă fierbinte... Domol, Rivarez ! Nu trebuie să te lupți cu mine, că doar eu nu-s episcop...

Tăunul se ridică deodată și privi înaintea lui cu ochi plini de spaimă.

— E rîndul meu ? întrebă el repede pe spaniolește. Mai ocupați-vă de public cîteva minute pînă vin... O, Riccardo ! Nu te-am recunoscut. Își plimbă ochii prin odaie și-și trecu mîna peste frunte, de parcă se îndoia de adevărul celor ce vedea în jurul lui. Martini ! Credeam că ai plecat de mult. Se vede că am dormit...

— Și încă cum ! Ca frumoasa adormită din poveste. Zece ceasuri în șir ! Iar acum trebuie să-ți bei supa și să dormi iar.

— Zece ceasuri ! Și dumneata, Martini, ai stat aici tot timpul ?

— Da. Chiar începuse să-mi fie teamă că ți-am servit o doză prea mare de opiu.

Tăunul se uită la el, cu un surîs viclean :

— Vezi, n-ai avut noroc de data asta. Dacă aș muri eu, ședințele comitetului vostru ar fi mult mai liniștite ! Dar de ce dracu îți bați atîta capul cu mine, Riccardo ? Pentru Dumnezeu, lăsați-mă în pace, ce vă pasă vouă de mine ? Nu pot suferi doctorii !

— Bine, bine, numai să bei supa și te las în pace. O să mai trec totuși pe aici peste o zi sau două, să văd cum îți merge. Cred că criza a trecut. Acu' nu mai semeni chiar atît de mult cu fantoma morții, care a sosit să-și ia locul la ospăț !

— Ți mulțumesc, curînd o să fiu bine de tot... Cine a venit ? Galli ? Mi se pare că azi se adună la mine toate cele trei grații...

— Am venit să stau cu dumneata noaptea asta.

— Prostii ! Nu-i nevoie să mă păzească nimeni. Duceți-vă cu toții acasă. Chiar dacă criza se repetă, tot nu puteți să-mi fiți de vreun folos. Opiu nu mai iau. N-are efect decît o singură dată.

— Din nenorocire, ai dreptate — încuviință Riccardo. Dar regula asta nu-i totdeauna ușor de respectat.

Tăunul se uită la el și zîmbi :

— Nu-ți fie frică. Dacă aș fi vrut, o făceam de mult.

— În orice caz, n-o să te lăsăm singur — îi răspunse rece Riccardo. Galli, să trecem o clipă dincolo, trebuie să vorbesc cu dumneata. Noapte bună, Rivarez ! O să mai vin mîine pe aici.

Riccardo plecă, iar Martini mai rămase puțin în odaia de alături, de vorbă cu Galli. În timp ce ieșea pe ușa din față, auzi oprindu-se la porțița grădinii un cupeu și văzu coborîndu-se umbra unei femei, care o luă pe cărare spre casă. Era Zitta. Se vede că se întorcea de la vreo petrecere. Martini o salută scoțîndu-și pălăria și-i făcu loc, apoi o luă pe ulicioara întunecată ce dădea pe Poggio Imperiale. Dar nu trecu decît o clipă și auzi din nou zăvorul porțiței și pași grăbiți în urma lui.

— Stați un moment ! îl strigă Zitta.

Îndată ce Martini se întoarce, Zitta se opri și se sprijini cu mîna de gard. Apoi, trecîndu-și degetele peste ostrețe, se apropie încet de el. La lumina slabă a singurului felinar din cămăruța ulicioarei, o văzu venind cu capul plecat, sîrîindu-se sau rușinîndu-se parcă de ceva.

— Cum îi mai este ? întrebă ea, fără să-și ridice ochii.

— Mult mai bine decît azi-dimineață. A dormit aproape toată ziua și nu mai are înfățișarea aceea pierită. S-ar părea că i-a trecut criza.

— I-a fost tare rău ?

— Atît de rău, încît nu știu cum ar putea să-i fie mai rău.

— Am bănuir cu asta ! Cînd nu-mi dă voie să intru la el, înseamnă că-i e rău de tot.

— De multe ori are asemenea crize ?

— Cum să vă spun ?... Îi vine foarte neregulat. Astă-vară, în Elveția, a fost sănătos tot timpul, dar iarna trecută — pe atunci stăteam la Viena — a fost ceva înspăimîntător. Nu mă

primea zile întregi. Nu mă suferă lângă el cînd e bolnav. De cîte ori simțea că se apropie criza, mă trimitea la bal, sau la concert, sau în altă parte, sub un pretext oarecare, iar el se încuia cu cheia. Uneori izbuteam să mă strecur pînă la odăia lui și stăteam acolo, lângă ușă, cîte o zi întreagă... O, grozav s-ar supăra dacă ar afla asta ! Mai curînd i-ar da drunul cîinelui, dacă ar scheuna la ușă, decît mie !

Zitta vorbea pe un ton ciudat, în același timp mîhnit și ofensat.

— Sper că de aci încolo n-o să-i mai fie atît de rău — zise Martini cu blîndețe. Doctorul Riccardo s-a pus serios pe treabă. Poate că va reuși să-l vindece de tot. În orice caz, o ameliorare temporară e cu putință oricînd. Îmi pare rău că n-ai trimis de la început după el. Bolnavul ar fi suferit mult mai puțin dacă venea mai devreme. Bună seara !

Îi întinse mîna, dar ea se trase repede îndărăt :

— Știu că nu vă face nici o plăcere să strîngeți mîna amantei lui !

— Cum doriți — făcu Martini, încurcat.

Zitta bătu din picior.

— Vă urăsc ! strigă ea deodată și ochii îi scăpărară ca doi cărbuni aprinși. Vă urăsc pe toți ! Veniți la el să discutați politică, și el vă lasă să stați nopți întregi, vă lasă să-l îngrijiți, iar eu n-am voie nici măcar să-mi arunc ochii pe ușă !... Ce este el pentru voi ? Cu ce drept mi-l luați ? Te urăsc, vă urăsc !... Vă urăsc pe toți !

Și Zitta izbucni în hohote furtunoase de plîns, trînti cu putere porțița și porni alergînd prin grădină.

„Ia te uită ce istorie ! Își zise Martini, urmîndu-și drumul pe ulicioara întunecată. Femeia asta îl iubește, nu glumă ! Ciudat !”

CAPITOLUL AL OPTULEA

Tăunul se vindeca văzînd cu ochii. Abia la o săptămîină după aceea, la una din vizite, Riccardo nu-l mai găsi în pat, ci într-un fotoliu, înfășurat într-un halat turcesc. Erau acolo și Martini, și Galli. Bolnavul își arătă dorința de a ieși la aer,

dar Riccardo începu să rîdă și-l întrebă dacă n-ar fi mai bine să facă chiar de la început o plimbare pînă la Fiesole, pe drumul din vale.

— Sau poate vrei să-i faci o vizită lui Grassini? adăugă el, ca să-l necăjească. Sînt sigur că signora Grassini ar fi încîntată, mai ales acum cînd ai o față atît de palidă și de interesantă!

Tăunul își împreună mîinile, cu un aer deznădăjduit:

— Domnilor, dar nici nu mă gîndesc la una ca asta! Ea m-ar lua drept un mucenic italian și mi-ar vorbi despre patriotism. Iar eu ar trebui să-mi iau rolul în serios și să-i povestesc cum am fost tăiat în bucățele într-o temniță subterană și cum m-au lipit apoi la loc, însă destul de prost... După aceea ar dori să afle, fără îndoială, ce am simțit eu atunci. Și îți închipui dumneata, Riccardo, că nu m-ar crede? Pun rămășag că aș face-o să ia de bună orice poveste! Primești? Dacă pierd, îți dau pumnalul meu indian, iar dacă cîștig să-mi dai tenia pe care-o păstrezi în spirt în cabinetul dumatăle!

— Mulțumesc, nu-mi plac armele ucigătoare.

— Și tenia ucide, numai că nu e nici pe departe atît de frumoasă.

— În orice caz, prietene, de pumnal n-am nevoie, pe cînd de tenie, da! Dar sînt grăbit... Martini, neastîmpăratul nostru pacient rămîne în grija dumatăle, nu-i așa?

— Da. Însă numai pînă la ora trei. Eu plec cu Galli la San Miniato, iar în lipsa mea va veni aici signora Bolla.

— Signora Bolla? repetă Tăunul, cu neliniște. Nu, Martini, nu sînt de părerea voastră. Nu pot să accept ca o femeie să aibă grijă de mine și de betesugurile mele! Și unde s-o primesc? N-o să se simtă bine într-o dezordine ca asta!

— De cînd ai început să ții la etichetă? îl întrebă Riccardo, rîzînd. Signora Bolla e cea mai bună infirmieră a noastră! Ingrijește bolnavi încă de pe cînd purta rochițe scurte și o face mai bine decît orice soră de caritate. Zici că n-o să se simtă bine în dezordinea asta? Crezi că e vorba de doamna și domnul Grassini?... Atunci ne-am înțeles, Martini: vine signora Bolla. Ea n-are nevoie de nici un fel de instrucțiuni... Dar e ora două și jumătate, trebuie să plec.

— Ei, Rivarez, ia-ți doctoria — zise Galli, apropiindu-se de el cu paharul.

Tăunul se afla în starea aceea de convalescență cînd bolnavii sînt deosebit de supărăcioși și dau mult de lucru celor mai binevoitoare infirmiere.

— De ce dracu mă mai îndopați cu tot soiul de porcării, o dată ce mi-au trecut durerile ?

— Tocmai ca să nu se mai întoarcă ! Ori poate aștepți să te apuce o nouă criză atunci când va veni signora Bolla, ca să fie nevoită să se ocupe de dumneata și să-ți dea opiu ?

— S-stimate domn ! De va fi să se întoarcă din nou durerile, se vor întoarce. Nu-i vorba de o durere de măsele, care se poate ușura cu mixturile voastre ! Ele folosesc tot atât cât folosește o pompișă-jucărie la un incendiu ! Dar fie și așa ! N-o să te mai împiedic să-ți faci datoria...

Și apucă paharul cu mîna stîngă. Vederea cicatricelor de pe mîna ciuntită îi aduse aminte lui Galli de discuția de adineauri.

— Bine că mi-am amintit : unde-ai căpătat rănille astea ? îl întrebă el. În război, fără îndoială...

— Dar nu ți-am spus adineauri că am fost închis într-o subterană întunecoasă și că...

— Știu. Însă această variantă e bună doar ca s-o distrezi pe signora Grassini... Nu, eu te întreb serios : în războiul brazilian ?

— Da, parte în război, parte la vînătoare, prin ținuturi sălbatice... Le-am căpătat și acolo, și dincolo...

— Aha, în timpul expediției științifice ? Zbuciumată trebuie să fi fost perioada aceea din viața dumitale !

— Se înțelege ! Nu poți trăi prin locuri neumblate fără să mai ai și cîte o aventură — zise Tăunul, ca din treacăt. Și trebuie să recunosc că, de cele mai multe ori, aventurile nu erau din cele mai plăcute...

— Totuși nu pot să înțeleg cum de-ai izbutit să capeți atîtea cicatrice... doar numai în luptă cu fiarele ! De pildă, cele de pe mîna stîngă.

— A, asta s-a întîmplat în timpul unei vînători de puma. Știi, întîlnisem...

Se auzi o bătaie în ușă.

— Totul e în ordine, Martini ? Da ? Atunci deschide, te rog... Sînteți foarte, foarte bună, signora... Iertați-mă că nu mă ridic.

— Nici nu trebuie să te ridici. Doar n-am venit în vizită. Înadîns am plecat mai devreme, Cesare. Mă gîndeam că poate ești grăbit...

— Nu, pot să mai stau încă un sfert de oră. Îmi dai voie să-ți pun mantila în odaia cealaltă ? Pot să duc și coșulețul tot acolo ?

— Bagă de seamă, am ouă ! Cît se poate de proaspete. Le-a adus Ketty azi-dimineață de la Monte-Olivet. Uite și cîtiva trandafiri de iarnă. Sînt pentru dumneata, signor Rivarez. Știu că-ți plac mult florile.

Se așeză la masă și, după ce reteză puțin tulpinile trandafirilor, îi puse în apă.

— Și ce s-a mai întîmplat după aceea, Rivarez ? se întoarce Galli la vorba lui. Începuseși să-mi spui despre vînătoarea aceea de puma... Cum a fost ?

— O, da !... Galli mă întreba, signora, despre viața mea în America de Sud și începusem să-i povestesc de ce mi-e mîna atît de sfîrtecată... Asta s-a întîmplat în Peru. Eram la o vînătoare de puma și am fost nevoiți să trecem un rîu prin vad. Cînd, după aceea, am dat peste fiară și am tras, pușca n-a mai luat foc : mi se udase pulberea, și iată rezultatul !

— N-am ce zice, plăcută aventură !

— Ei, n-a fost chiar atît de grozavă pe cît se pare ! Fără îndoială, ni se întîmpleau fel de fel de istorii. Uneori era greu, dar, în general, duceam o viață pe care face s-o trăiești ! De pildă, la vînătoarea de șerpi...

Și începu să povestească întîmplări după întîmplări : din războiul argentinian, din expediția braziliană, despre întîlnirile cu sălbaticii, despre vînătorile de fiare. Galli îl asculta cu interes, ca un copil căruia i se spune un basm, și-l întrerupea mereu, cerîndu-i amănunte. Impresionabil ca toți napolitanii, îi plăcea tot ce iese din comun. Gemma își scosese din coșuleț dantela la care croșeta și asculta și ea cu atenție, mișcîndu-și revede degetele, fără să-și ridice ochii de pe lucru. Martini stătea încruntat, frămîntîndu-se cu nerăbdare pe scaun. Avea impresia că tot ce povestea Tăunul era numai lăudăroșenie și îngîmfare... Cu toată admirația lui involuntară pentru omul acesta, în stare să îndure o durere fizică atît de cumplită cu un curaj atît de uimitor, lucru de care el însuși fusese în măsură să se încredințeze cu o săptămîină în urmă, Tăunul nu-i plăcea. Nu-i plăcea nici ce făcea, nici cum le făcea toate.

— Asta zic și eu că-i viață ! oftă Galli, cu o invidie copilărească. Mă mir cum te-ai putut hotărî dumneata să părăsești Brazilia. Cît de plictisitoare trebuie să ți se pară acum toate celelalte țări !

— Cred că cea mai fericită epocă a vieții mele am trăit-o în Peru și în Ecuador — urră Tăunul. Mai ales Ecuadorul e o țară într-adevăr extraordinară. Ce e drept, de-a lungul

litoralului e cam prea cald, dar, vrînd-nevrînd, te deprinzi. Iar bogăția și frumusețea naturii depășesc orice imaginație...

— Într-o țară sălbatică, așa cum e Ecuadorul, cred că pe mine m-ar atrage, mai mult încă decît frumusețile naturii, libertatea deplină a vieții ! observă Galli. Acolo, omul poate să-și dea seama cu adevărat de personalitatea lui, să simtă cu adevărat demnitatea lui de om, nu ca în orașele noastre lipsite de viață...

— Da — se învoi Tăunul — numai că...

Gemma își ridică ochii de pe lucru și se uită la el. Tăunul se înroși dintr-o dată și nu-și mai termină vorba.

— Nu cumva începe iarăși criza ? întrebă Galli, îngrijorat.

— Nu, nu-i nimic. Nu trebuie să luați în seamă... Plecați chiar acum, Martini ?

— Da. Să mergem, Galli, altfel întîrziem.

Gemma ieși în urma lor, dar se întoarse imediat cu un pahar cu lapte în care bătuse un gălbenuș de ou.

— Bea, te rog ! îl îndemnă ea blînd, dar cu autoritate. Apoi începu din nou să croșeteze.

Tăunul se supuse, ascultător. Vreo jumătate de ceas tăcură amîndoi. În sfîrșit, el o strigă încetișor :

— Signora Bolla !

Gemma se uită la el : frămînta între degete marginea cuverturii, fără să-și ridice ochii spre ea.

— Spune-mi, te rog, nu-i așa că n-ai crezut nimic din tot ce am povestit adineauri ?

— Nu m-am îndoit nici o clipă că toate erau invenții — îi răspunse ea, liniștită.

— Nu te-ai înșelat. Am mințit tot timpul.

— Chiar și atunci cînd ai povestit întîmplările în legătură cu războiul ?

— Chiar și atunci. Niciodată n-am luat parte la războiul acela. Cît despre expediție... Da, e drept că acolo am avut cîteva peripeții, și aproape tot ce am spus era adevărat. Însă rănile mele au cu totul altă cauză... Și fiindcă m-ai prins cu o minciună, pot să le mărturisesc și pe celelalte.

— Nu ți se pare că, născocind asemenea povești, îți risipești energia fără nici un folos ? îl întrebă Gemma. După mine, nu merită atîta osteneală...

— Dar ce puteam să fac ? Cunoști, fără îndoială, proverbul dumnevoastră englezesc : „Nu întrebă dacă nu vrei să fii mințit“. Nu-mi face nici o plăcere să trag oamenii pe sfoară, dar cînd mă întrebă care e pricina infirmității mele

trebuie să le răspund ceva ! Și, fără să vreau, sînt silit să mint. Iar dacă e vorba să spun minciuni, măcar să fie amuzante !

— Cum ? Pentru dumneata e mai important să-l distrezi pe Galli sau pe oricare altul, decît să spui adevărul ?

— Adevărul... Tăunul se uită la ea țintă, ținînd în mîna un canaf pe care-l rupsesese de la cuvertură. Dumneata ai dori să le spun adevărul acestor domni ? Dar mai bine mi-aș tăia limba ! Apoi, cu o ciudată sfială în glas, adăugă aprig : N-am spus încă nimănui acest adevăr, dar dacă dumneata vrei să-l cunoști, o să ți-l spun !

Gemma își lăsă lucrul pe genunchi, în tăcere. În hotărîrea acestui om aspru și închis de a-și dezvălui sufletul în fața unei femei, pe care o cunoștea atît de puțin și care se vedea bine că nu-i era tocmai dragă, se simțea un fel de amărăciune, de durere mocnită.

După o tăcere îndelungată, își ridică privirea spre el : stătea rezemat cu coatele pe măsuta de lîngă fotoliu și-și acoperea ochii cu mîna cea mutilată. Gemma observă că degetele acestei mîini erau încheștate și că cicatricea de la încheietura pumnului zvîcnea cumplit. Se apropie de el și-l strigă încet pe nume. Tăunul tresări și-și ridică fruntea.

— Am și u-uitat — începu el, gîngăvind, ca și cum ar fi vrut să se dezvinovățească — că voiam să-ți povestesc.

— Despre aventura aceea sau... nu știu cum să-i spun, despre accidentul acela nenorocit, cînd ai fost rănit. Dar dacă-ți vine prea greu să-ți aduci aminte...

— Ce să-mi aduc aminte ? Cum m-au schilodit ?... Numai că n-a fost vorba de cine știe ce „accident nenorocit“, ci de un simplu vătrai ! Gemma îl privi uluită. Tăunul își ridică șuvitele de păr de pe frunte, și mîna-i tremura. Se uită la ea zîmbind : De ce nu stai jos ? Apropie-ți singură un fotoliu, te rog. Îmi pare foarte rău că nu pot să ți-l aduc eu... Știi, cînd îmi aduc aminte de întîmplarea aceea, mă gîndesc fără să vreau că ar fi fost o ocazie minunată pentru Riccardo dacă dădea peste mine atunci ! Ca un adevărat chirurg ce este, îi plac la nebunie oasele sfărîmate. Și la mine, tot ce se poate rupe într-un om era rupt, afară doar de gît !

— Si de curajul dumitale — adăugă Gemma blînd. Dar poate că și de asta îți vine greu să-ți amintești ?

El clătină din cap :

— Nu, curajul meu a fost și el cîrpit mai tîrziu, ca și celelalte... Atunci însă era făcut fărîme, ca o ceașcă de porțelan. Și tocmai acesta e lucrul cel mai înspăimîntător din toată în-

întâmplarea... Dar începusem să vorbesc despre vătraî. Asta s-a întîmplat la Lima... dă-mi voie să-mi aduc aminte cînd... Da, acum treisprezece ani. Am mai spus că Peru e o țară încîntătoare pentru cei care au cu ce trăi, dar nu-i de loc încîntătoare pentru cel ce se trezește acolo fără nici un ban în buzunar, cum s-a întîmplat cu mine. Înainte de asta, fusesem în Argentina, apoi în Chile. Rătăcisem prin toată țara, aproape muritor de foame, și ajunsesem la Lima venind de la Valparaíso, ca muncitor suplimentar pe un vapor care transporta vite. La Lima n-am găsit nimic de lucru și atunci m-am îndreptat spre docuri. Docurile sînt la Callao, așa cum poate știi și dumneata. Toate porturile au cîte un cartîer infect, unde trag marinarii. Acolo am intrat ca servitor într-o tavernă. Trebuia să fac și pe bucătarul, și pe crupierul, să servesc marinarii și pe femeile lor, și încă multe altele. Ocupație nu tocmai plăcută, dar eram mulțumit că o găsisem și pe asta. În orice caz, aveam ce mânca, vedeam fețe omenești și auzeam vorbă omenească. Ce fel de oameni erau, asta e altă poveste ! Veî spune, poate, că n-aveam nimic de cîștigat într-o vîgăună ca aceea. Dar cu puțin înainte mă îmbolnăvisem de friguri galbene și zăcusem multă vreme singur cuc, într-o cocioabă pe jumătate dărimată. De-atunci rămăsesem cu un fel de frică bolnăvicioasă de singurătate. Și iată că într-o noapte mi s-a poruncit să dau afară un marinar beat, care începuse să facă scandal. Debarcase chiar în ziua aceea, își pierduse toți banii la cărți și nu era de loc bine dispus... Se înțelege că eram obligat să execut porunca, altminteri trebuia să-mi iau rămas bun de la slujbă și să crăp de foame. Dar omul acela era de două ori mai voinic decît mine — n-aveam pe atunci decît douăzeci de ani și, după boală, rămăsesem slab ca o pisică. Afară de asta, el mai avea și un vătraî în mîină... Tăunul se opri și se uită pe furiș la Gemma. Probabil că ținea cu tot dinadinsul să mă curețe, dar ca un adevărat marinar indigen ce se afla a făcut treaba atît de prost, încît, cu toate că eram sfîrtecat și cu oasele frînte, am rămas totuși în viață.

— Dar ceilalți ce făceau ? De ce n-au sărit să te scape ? S-au speriat atîția oameni de un singur marinar beat ?

Tăunul se uită la ea și izbucni în rîs :

— Ceilalți ? ! Patronii și clienții taverei ? ! Dar aceia nu erau oameni, ci o adunătură de nemernici ! Eu eram sluga lor, eram un bun al lor. Stăteau în jurul nostru și se bucurau, fără îndoială, de priveliște. Acolo, întîmplările de felul acesta sînt socotite drept un minunat prilej de distracție. Și chiar s-ar

putea să fie distractiv pentru toți, numai pentru cel care se nimereste să fie pricina distracției, nu !

Gemma se cutremură :

— Și cum s-au terminat toate astea ?

— Nu știu cum s-au terminat. De obicei, după o săpuneală ca aceea, în primele zile omul nu-și mai aduce aminte de nimic. După cum am aflat mai târziu, s-a întâmplat să fie pe acolo un medic de vapor, și când spectatorii au văzut că nu murisem, au trimis după el. Doctorul acela m-a reparat oarecum. Riccardo găsește că m-a reparat prost, dar poate că în el vorbește invidia profesională... În orice caz, când mi-am venit în fire, o bătrână indigenă m-a luat la ea, din milă creștinească... Nu-i așa că sună ciudat ? Țin minte cum stătea zgribulită într-un ungher, fumînd din pipa-i neagră, și cum scuipa pe jos, mormăind nu știu ce pe nas. Avea inimă bună și mă mîngîia, asigurîndu-mă că la ea o să pot muri liniștit : nimeni n-o să mă tulbure... Eu însă am un spirit de contradicție teribil de dezovltat, de aceea m-am hotărît să trăiesc. Nu era tocmai ușor să mă smulg din ghearele morții, și uneori mă gîndesc că nici nu merita să mă ostenesc atîta... Avea o răbdare nemai-pomenită bătrînica aceea. Am stat la ea... ajută-mi, Doamne, să-mi amintesc !... Am stat vreo patru luni. Și tot timpul ăsta nu m-am mișcat din pat : cînd aiuram ca un nebun, cînd eram furios ca un urs pe care-l doare urechea ! Aveam dureri într-adevăr ucigătoare, iar eu fusesem răsfățat în copilărie...

— Și pe urmă ?

— Pe urmă... de bine de rău, m-am făcut sănătos și am plecat de la bătrînă. O, să nu-ți închipui că aveam muștrări de conștiință și că mă gîndeam să nu abuzez de ospitalitatea bieteii femei !... Pe atunci nu-mi băteam capul cu asemenea fleacuri. Pur și simplu, nu mai puteam să sufăr cocioaba aceea. Vorbeai mai adineauri de curajul meu. Să mă fi văzut atunci ! Crizele se repetau în fiecare zi de cum începea să se însereze. După-amiază stăteam de obicei singur, culcat, și urmăream cu groază cum coboară soarele din ce în ce mai jos... O, dumneata n-o să poți înțelege niciodată așa ceva ! Nici acum nu pot să văd apusul soarelui fără să mă cutremur... Tăcu un timp. Pe urmă am pornit-o prin țară, sperînd să găsesc ceva de lucru. Nu puteam să mai rămîn în Lima. Aș fi înnebunit. Am ajuns pînă la Cusco, și acolo... Dar, în definitiv, pentru ce-ți spun toată povestea asta veche, care nici măcar nu-i amuzantă ?...

Gemma înălță capul și se uită la el cu o privire gravă și pătrunzătoare.

— Te rog foarte mult să nu vorbești așa — zise ea.

— Atunci pot să spun mai departe ? o întrebă el într-un târziu.

— Dacă... dacă vrei. Mă tem că amintirile acestea sînt prea dureroase pentru dumneata.

— Dar crezi că ele nu mă chinuiesc și cînd tac ? O, atunci e și mai rău ! Și, știi, nu mă doare atît amintirea celor pe care le-am îndurat, cît faptul că-mi pierdusem orice stăpînire de sine.

— Spune-mi, dacă se poate, cum se face că te-ai pomenit atît de departe de casă la vîrsta de douăzeci de ani ? întrebă ea, nehotărîtă.

— Foarte simplu. Acasă, în patrie, mi se deschideau în față perspective largi... Eu însă am lăsat totul baltă și am fugit.

— Pentru ce ?

El rîse scurt, cu asprime :

— Pentru ce ? Probabil pentru că eram un băiețandru prost și încrezut. Crescusem în mijlocul unei familii foarte bogate, fusesem peste măsură de răsfățat și-mi închipuiam că lumea întreagă era făcută din vată trandafirică și din migdale zaharisite. Dar într-o bună zi am aflat că prietenul meu cel mai bun, în care aveam o încredere oarbă, mă mințise... Dar ce e cu dumneata ? De ce ai tresărit ?

— Nu-i nimic. Urmează, te rog.

— Am descoperit că umblă cu ascunzișuri față de mine, încercînd să mă facă să cred neadevăruri... Era, fără îndoială, o descoperire destul de obișnuită, dar eu, cum am mai spus, eram tînar și-mi închipuiam că pe mincinoși îi așteaptă iadul... De aceea mi-am părăsit casa și am plecat în America de Sud : ori să pier, ori să încep o viață nouă. Și am început-o fără un ban în buzunar, fără să cunosc măcar un cuvînt din limba spaniolă, fără să știu să muncesc cu brațele, eu, cel deprins să am totul de-a gata și să nu duc lipsă de nimic ! Rezultatul a fost că am nimerit în infern, dar un infern adevărat, care m-a vindecat de a mai crede în cel închipuit. Căzusem la fund cînd am întîlnit expediția Dupré, care m-a scos la liman. Dar asta s-a întîmplat abia după cinci ani !

— Cinci ani ?... O, e îngrozitor ! Și cum, nu aveai prieteni ?

— Prieteni ? Tăunul se întoarce spre ea și rosti cu dușmănie : Eu n-am avut niciodată prieteni... Dar, peste o clipă, se grăbi să adauge : Nu lua drept bune toate cîte și le spun.

Trebuie să recunosc că ți-am zugrăvit trecutul în culori poate prea întunecate. În realitate, un an și jumătate nu mi-a mers chiar atât de rău. Eram tânăr, destul de voinic și mă descurcam binișor, pînă în clipa cînd m-a pecetluit marinarul acela. După aceea n-am mai putut găsi de lucru. E într-adevăr de mirare ce unealtă teribilă poate fi un biet vătrai într-o mînă îndemnică ! Și, se înțelege, pe un biet infirm nu-l mai angajează nimeni...

— Și ce-ai făcut atunci ?

— Ce-am putut. O vreme am fost băiat de alergătură la negrii care lucrau pe plantațiile de trestie de zahăr. Dar supraveghetorii mă goneau totdeauna. Din pricină că șchiopătam, nu puteam să alerg repede și nici să ridic greutăți prea mari. Și, afară de asta, veșnic aveam crize de congestie sau mai știu eu cum să-i zic boalei acesteia blestemată... De la plantații m-am dus la minele de argint, crezînd că o să găsesc de lucru... Dar nici acolo nu mi-a mers : administratorii își băteau joc de mine, iar muncitorii mă persecutau.

— Pentru ce ?

— Se vede că așa e firea omenească. Vedeau că nu mă pot apăra decît cu o singură mînă, și asta le era de ajuns. În sfîrșit m-am hotărît să hoinăresc la întîmplare. „Poate voi găsi ceva” îmi ziceam.

— Să hoinărești ?... Cu piciorul dumitale bolnav ?

Tăunul ridică deodată ochii spre ea, încercă să spună ceva, dar nu izbuti dintr-o dată.

— Eram... eram flămînd — zise el în cele din urmă, cu un zîmbet dureros.

Gemma își întoarse puțin capul și-și sprijini bărbia în palmă.

După cîteva clipe de tăcere, Tăunul începu să vorbească iar. Și pe măsură ce vorbea, glasul părea că i se stinge :

— Am rătăcit, am rătăcit fără sfîrșit pînă ce am început să simt că mi se tulbură mințile. Și totuși nu găseam nimic. M-am strecurat în Ecuador, dar acolo era și mai rău. Uneori îmi pica fie cîte ceva de lipit — sînt un tinichigiu destul de priceput — fie cîte o treabă oarecare. De pildă, mi se întîmpla să curăț vreo cocină de porci, ori... dar nu face să ți le mai înșir pe toate ! Și iată că într-o bună zi...

Mîna lui îngustă și brună se strînse deodată pumn. Gemma se uita la el cu neliniște. Îl privea din profil și văzu cum îi zvîcnește vîna de la tîmplă, des și neregulat. Se aplecă și-i luă mîna cu duioșie :

— Lasă, nu mai vorbi... Ți-e greu să te gîndești la toate astea...

El privi cu sfială mîna ei, clătină din cap și urmă cu glas hotărît :

— Și iată că într-o bună zi am dat peste un circ ambulant. Ții minte circul la care am fost împreună ? Ei bine, acolo era același lucru, doar mai rău, mai vulgar. Bineînțeles că în program intrau și luptele cu tauri. Trupa se opri să poposească peste noapte lîngă drumul mare. M-am apropiat de cort și am cerut de pomană. Era o căldură înăbușitoare. Istovit de foame, am leșinat în fața intrării. Pe atunci mi se întîmpla de multe ori să leșin așa, pe neașteptate, ca o fată de pension strînsă prea tare în corset. M-au dus în cort, mi-au dat să beau rachiu, să mănînc, iar a doua zi dimineața mi-au propus... Tăunul se opri puțin. Aveau nevoie de un pitic sau de un cocoșat, într-un cuvînt de un schilod oarecare, ca să aibă în cine să arunce cu coji de portocală, să înveselească publicul. Ai văzut cocoșatul din seara aceea ? Uite așa am fost și eu doi ani în șir... Învățasem să fac cîteva giumbușlucuri. Dar nu eram destul de schilod. Ei au corectat acest neajuns, adăugîndu-mi o cocoasă artificială, și s-au străduit să-mi exploateze cît mai bine piciorul șchiop și mîna schiloadă. Spectatorii de prin locurile acelea nu erau tocmai pretențioși : îi mulțumeai cu puțin, numai să le dai o ființă vie s-o chinuiască. Iar costumul de paiată completa iluzia... Dar partea cea mai proastă era că mereu mi se făcea rău și nu puteam ieși în arenă. Se întîmpla totuși ca patronul să-mi pretindă să ies tocmai atunci, mai ales cînd era în toane rele, și cred că în serile acelea publicul se distra mai bine ca oricînd. Țin minte că odată aveam dureri înfiorătoare. Am ieșit în arenă, dar am căzut în nesimțire în timpul reprezentației. Iar cînd mi-am venit în fire, tot publicul se adunase în jurul meu, strigînd, chiuind și aruncînd în mine cu...

— Destul, nu mai pot asculta !... Destul ! Pentru numele lui Dumnezeu, destul !

— Dracu să mă ia, că mare idiot mai sînt ! mormăi Tăunul cu jumătate de glas.

Gemma se apropie de fereastră, unde rămase cîtva timp nemișcată. Cînd se întoarce, el stătea din nou cu coatele pe masă, acoperindu-și ochii cu mîna. Ai fi zis că uitase de ea. Gemma se așeză lîngă el. După o tăcere care se prelungi, îi vorbi încet :

— Vreau să te întreb ceva...

— Ce anume ? făcu el, fără să se clintească.

— De ce nu te-ai sinucis ?

Tăunul o privi mirat :

— Nu mă așteptam la o asemenea întrebare din partea dumitale. Dar cauza mea ?

— Cauza dumitale ?... O, înțeleg ! Mai adineauri îmi vorbeai de lașitatea dumitale. Dar dacă ai trecut prin toate aceste grozăvii și totuși nu ți-ai părăsit cauza, înseamnă că dumneata ești cel mai curajos om pe care l-am întâlnit vreodată !

Tăunul își acoperi din nou ochii și, strângându-i mîna, o păstră într-a lui. Urmă o tăcere îndelungă.

Deodată, jos în grădină, se auzi o voce proaspătă și pură de soprană, cîntînd o șansonetă fanțuzească :

Eh, Pierrot ! Danse, Pierrot !

Danse un peu, mon pauvre Jeannot !

Chiar de la cele dintîi note, Tăunul se lăsă pe spate în fotoliu, gemînd înăbușit. Gemma îi luă mîna și i-o strînse cu putere, așa cum strîngi mîna unui bolnav în timpul unei operații grele.

Cînd cîntecul se întrerupse și în grădină izbucniră rîsete și aplauze, el se uită la Gemma, cu o privire de animal rănit.

— E Zitta cu prietenii ei, ofițerii — zise el rar. A încercat să intre aici din prima seară, încă înainte de a veni Riccardo... Aș fi înnebunit dacă m-ar fi atins !

— Bine, dar ea nu știe — îl certă Gemma cu blîndețe — și nu poate bănuî că-ți face rău...

— Așa sînt toate creolele — îi răspunse el, cutremurîndu-se. Îți mai aduci amînte chipul ei din seara aceea cînd am cules de pe drum pe cersetorul cel mic ? Așa arată ele toate cînd rîd.

Din grădină se auzi o nouă explozie de rîs. Gemma se ridică și deschise fereastra. Zitta stătea în mijlocul aleii. Purta o eșarfă brodată cu aur, aruncată cochet peste păr, iar în mîna înălțată ținea un buchet de violete. Trei tineri cavaleriști se luptau pentru cucerirea lui.

— Signora Renny ! o strigă Gemma.

Obrazul Zittei se întunecă.

— Ce doriți, doamnă ? întrebă, întorcîndu-se și ridicîndu-și ochii spre ea, cu un aer bănuitor.

— Nu s-ar putea ca prietenii dumitale să vorbească ceva mai încet ? Signor Rivarez e bolnav.

Țiganca aruncă violetele la pămînt.

— Allez-vous-en, messieurs — le strigă ea ofițerilor — vous m'embêtez ¹ !

Apoi părăsi grădina și ieși în stradă. Gemma închise fereastra.

— Au plecat — zise ea, întorcându-se spre Tăun.

— Îți mulțumesc. Îmi pare foarte rău că te-am supărat...

— Nu-i nici o supărare...

El simți numaidecît o șovăială în glasul ei :

— Nu ți-ai terminat fraza, signora Bolla. În mintea dumitale a rămas un „însă” pe care nu l-ai rostit...

— Dacă ții să știi ce au oamenii în minte, atunci nu trebuie să te superi cînd le afli gîndurile ! Fără îndoială că n-ar trebui să mă amestec, dar nu pot înțelege...

— Repulsia mea față de signora Renny ?

— Nu, nu înțeleg cum o suporti lîngă dumneata, avînd o asemenea repulsie... Mi se pare jignitor pentru ea ca femeie și ca...

— Ca femeie ?... Și el izbucni într-un rîs sarcastic : Pe una ca asta o numești dumneata femeie ?

— E urît ce faci — se supără Gemma. N-ai dreptul să vorbești în felul acesta despre ea față de nimeni, dar mai cu seamă față de altă femeie.

Tăunul stătea culcat, cu ochii deschiși, și se uita pe fereastră la apusul soarelui. Gemma coborî storul și închise oblo-nul, ca să nu se mai vadă afară, apoi se așeză la măsuta de lîngă cealaltă fereastră și începu din nou să croșeteze.

— Să nu aprind lampa ? întrebă ea într-un tîrziu.

El clătină din cap.

Cînd se întunecă atît de mult, încît nu mai văzu să croșeteze, Gemma își strînse lucrul și-l așeză în coșuleț. Rămase o vreme cu mîinile pe genunchi, privind în tăcere chipul nemișcat al bolnavului. Lumina scăzută a înserării cădea pe fața lui, îmblînzindu-i expresia crudă, ironică și încrezută și adîncindu-i brazdele de suferință din jurul gurii.

Printr-o ciudată asociație de idei, Gemma își aduse aminte de crucea de piatră ridicată de tatăl ei în amintirea lui Arthur și de cuvintele săpate pe ea :

Toate valurile și furtunile au trecut peste mine.

Tăcerea se prelungi, neîntreruptă, o oră întreagă. În sfîrșit, Gemma se ridică și ieși încet din odaie. Se întoarse apoi cu lampa aprinsă și se opri în prag, crezînd că poate bolnavul a

¹ Plecați, domnilor, mă plictisiți (în limba franceză în text). (n.r.)

adormit. Dar îndată ce lumina lămpii îi căzu în ochi, el tresări.

— Ți-am făcut o cafea — zise Gemma.

— Pune-o pe undeva și vino, te rog, lângă mine. Îi luă amîndouă mîinile în mîinile lui. M-am gîndit la vorbele dumitale — zise el. Ai toată dreptatea, mi-am încurcat viața urît... Dar gîndește-te că nu întîlnești totdeauna femeia pe care s-o poți iubi, iar peste mine au trecut atîtea... Și pe urmă, mi-e frică...

— Ți-e frică ?...

— Da, de întuneric... Uneori nu mă pot hotărî să rămîn singur noaptea. Am nevoie să simt pe cineva lângă mine. Întunericul deplin, acolo unde... Dar nu, nu-i vorba de acela. Acela-i doar un fel de iad-jucărie ! E vorba de întunericul lăuntric, unde nu este nici plîns, nici scrîșnet de dinți, ci numai tăcere... tăcere... Ochii lui erau larg deschiși. Gemma așteptă, ținîndu-și respirația, pînă cînd Tăunul începu să vorbească din nou : Toate acestea ți se par simple năluciri, nu-i așa ? Nu poți să mă înțelegi ! Cu atît mai bine pentru dumneata ! Dar voiam să-ți spun că aș fi înnebunit, fără îndoială, dacă aș fi încercat să trăiesc în singurătate. Nu mă judeca prea aspru, poate nu sînt un animal chiar atît de grosolan pe cît par.

— Nu pot să te judec în nici un fel — îi răspunse ea. Eu n-am suferit atît cît ai suferit dumneata. E drept că și eu am trecut prin încercări multe și grele, dar de altă natură. Și mi se pare, ba chiar sînt sigură că, dacă cineva săvîrșește o faptă într-adevăr crudă și nedreaptă numai de frică, fapta aceea e urmată de o căință apăsătoare. Găsesc însă că tăria de care dai dovadă e uimitoare : în locul dumitale, eu mi-aș fi pierdut de mult curajul, mi-aș fi blestemat soarta și aș fi pierit.

El îi ținea încă mîinile într-ale lui.

— Pune-mi — începu încet — ai făcut în viața dumitale vreo faptă rea ?

Ea nu-i răspunse, dar își plecă fruntea și două lacrimi mari căzură pe mîna lui.

— Spune-mi — șopti el cu căldură, strîngîndu-i mîna. Spune-mi ! Eu ți-am spus totul despre mine.

— Da... o singură dată, de mult, am săvîrșit și eu o faptă rea. M-am purtat într-un chip înspăimîntător cu un om pe care-l iubeam mai mult decît orice pe lume. Mîinile Tăunului tremurau, dar nu le lăsau pe ale ei. Era un conspirator de al nostru — urmă ea — și eu am dat crezare unei calomnii.

unei minciuni grosolane, strigătoare la cer, născocită de șefii poliției. L-am pălmuit ca pe un trădător... În aceeași zi, el s-a înecat. După două zile am aflat că era cu totul nevinovat... Cred că o amintire ca asta nu e mai ușoară decât amintirile muritale... Aș lăsa cu plăcere să mi se taie o mână, dacă asta ar putea să îndrepte ceea ce am făcut...

În ochii Tăunului sclipi o luminiță primejdioasă, pe care Gemma n-o mai observase niciodată pînă atunci. Pe neașteptate, el se aplecă și-i sărută mîna. Ea și-o trase îndărăt, speriată.

— Nu trebuie ! îl rugă fierbinte. Niciodată să nu mai faci așa ceva. Mi-e greu...

— Dar parcă aceluia pe care l-ai ucis i-a fost ușor ?

— Aceluia pe care l-am ucis... O, dar, uite, Cesare e la poartă ! Eu... eu trebuie să plec...

Cînd Martini intră în odaie, îl găsi pe Tăun singur. Lîngă el aștepta o ceașcă cu cafea, neatinsă.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Peste cîteva zile, Tăunul intră în sala de lectură a bibliotecii publice și ceru colecția predicilor cardinalului Montanelli. Era încă destul de palid și șchiopăta mai tare ca de obicei. Riccardo, care stătea la una din mesele vecine, înălță capul și-l privi. Ținea mult la Tăun, dar nu putea suferi o anumită latură a firii lui, și anume ura aceea inexplicabilă cu care-și urmărea dușmanii politici.

— Pregătești un nou atac împotriva bietului cardinal ? îl întreabă el cu o umbră de nemulțumire în glas.

— Dragul meu, pentru ce atribui t-totdeauna oamenilor intenții v-vinovate ? Nu e de loc creștinește ce faci. Pregătesc pur și simplu un articol pentru ziarul cel nou, asupra t-teologiei contemporane.

— Despre care ziar nou vorbești ? și Riccardo își încrunță sprîncenele nemulțumit.

Faptul că opoziția se pregătea să surprindă orașul cu editarea unui nou ziar radical, imediat ce va apărea noua și mult așteptată lege a presei, ajunsese secretul lui Polichinelle. Formal însă, lucrul se ținea încă secret.

— Despre cel care se va numi, fără îndoială, ori „Șarlatanul“, ori „Calendar bisericesc“.

— Mai încet, Rivarez ! Tulburăm pe ceilalți cititori.

— Ei, atunci caută-ți de medicina dumitale și lasă-mă pe mine să mă ocup de teologie. Eu nu te împiedic să pui rînduială în oasele rupte, cu toate că în privința asta mă pricep ceva mai mult decît dumneata !

Și cu un aer preocupat, Tăunul se adînci în lectura predicilor. Unul din bibliotecari se apropie de el :

— Signor Rivarez, dacă nu mă înșel, dumneata ai luat parte la expediția Dupré, care a cercetat afluenții Amazonului... Vrei să fii atît de bun și să-mi dai unele lămuriri asupra ei ? O doamnă ne-a cerut dările de seamă ale acestei expediții, și tocmai acum sînt trimise la legat.

— De ce fel de informații are nevoie doamna dumitale ?

— Vrea să știe exact anul cînd a plecat expediția și anul cînd a trecut prin Ecuador.

— Expediția a părăsit Parisul în anul 1837 și a trecut prin Quito în luna aprilie a anului următor. Am stat trei ani în Brazilia, apoi am coborît spre Rio și ne-am întors la Paris în vara anului 1841. Doamna dumitale nu mai are nevoie și de alte date, relativ la diferitele noastre descoperiri ?

— Nu, mulțumesc. Asta e tot ce o interesează. Mi-am notat anii. Beppo, du, te rog, notița asta signorei Bolla. Încă o dată îți mulțumesc, signor Rivarez. Iartă-mă că te-am întrerupt.

Tăunul se lăsă pe speteaza scaunului, înălțîndu-și sprîncele, nedumerit. Ce nevoie avea ea de aceste date ? De ce voia să știe anul cînd a trecut expediția prin Ecuador ?...

Gemma se întoarse acasă cu informația pe care o căpătase: aprilie 1838. Iar Arthur murise în mai 1833. Cinci ani...

Cinci ani... Și-apoi, Tăunul îi spusese că a trăit pe vremuri într-o „casă luxoasă“, îi vorbise despre „cineva în care avusese încredere și care l mințise“... îl mințise și minciuna fusese descoperită...

Se opri, frîngîndu-și mîinile înălțate deasupra capului. O, nu, asta e curată nebunie !... E cu neputință, e împotriva oricărei rațiuni... Doar cercetaseră portul atît de amănunțit !

Cinci ani... Și el nu împlinise încă douăzeci și unu de ani când marinarul acela... Prin urmare, trebuie să fi avut nouăsprezece ani atunci când fugise de-acasă. Doar așa a și spus : „Este un an și jumătate“... Și-apoi... ochii aceia albaștri... neastîmpărul acela al degetelor ? Și de ce este atît de înversunat împotriva lui Montanelli ? Cinci ani... cinci ani...

O, dacă ar ști sigur că s-a înecat, dacă l-ar fi văzut mort !... Atunci, fără îndoială, rana cea veche s-ar vindeca pînă la urmă, iar amintirea de demult ar înceta s-o mai chinuie... Și peste vreo douăzeci de ani poate că s-ar deprinde să privească fără groază în trecut...

Întreaga tinerețe îi fusese otrăvită de gîndul acelei fapte. Zi după zi, an după an, se luptase îndîrjită cu demonul remușcării. Nu încetase să-și spună că viitorul ei era închinat muncii, nu încetase să închidă ochii și să-și astupe urechile în fața fantomei înspăimîntătoare a trecutului. Dar chipul înecatului purtat de refluxul mării o urmărise zi de zi, an de an. Și în inima ei răsună neîncetat același strigăt : „Arthur a murit, și eu l-am ucis !“ I se părea uneori că povara aceasta era prea grea pentru umerii ei și că n-o să aibă destulă putere s-o ducă pînă la capăt.

Și totuși și-ar da jumătate din viață, ca să simtă din nou povara aceea. Gîndul că l-a ucis ajunsese pentru ea o durere cu care se obișnuise. Suferise prea mult timp sub apăsarea lui, pentru ca această apăsare s-o mai poată doborî. Dar dacă nu-l împinsese la moarte, ci la...

Gemma se lăsă pe un scaun și-și acoperi fața cu mîinile. Și cînd te gîndești că toată viața îi fusese întunecată de spectrul morții lui ! O, dacă l-ar fi împins numai la moarte, și nu la o suferință mai înspăimîntătoare decît însăși moartea !...

Încet și fără milă, ea urmări cu gîndul, pas cu pas, tot iadul vieții lui. Și atît de limpede îi trecură prin minte toate, de parcă ar fi văzut și ar fi suferit ea însăși : sufletul lui lipsit de orice mîngîiere, batjocurile mai cumplite decît moartea, groaza de singurătate și acea agonie lentă, care-i macină de-a pururi și fără istov viața ! Atît de limpede vedea acea cocioabă indiană murdară, de parcă ar fi tăit și ea acolo, lîngă el. I se părea că suferise alături de el în minele de argint, pe plantațiile de cafea, la circul acela ambulant dezgustător...

Cercul ambulant... Nu, trebuie să-și alunge din minte măcar această imagine ! Pentru că, dacă stai și te gîndești mereu la asta, poți să-ți pierzi mințile !

Gemma trase un sertar mic de la birou. Avea acolo cîteva relicve numai ale ei, de care nu se putuse hotărî să se despartă. Nu-i plăceau nimicurile sentimentale, totuși păstra ca amintire cîteva mărunțișuri : era o concesie pe care-o făcea acelei slăbiciuni a ființei sale, slăbiciune pe care și-o înăbușea de obicei cu atîta stăruință.

Începu să le scoată una cîte una : cea dintîi scrisoare pe care o primise de la Giovanni, florile pe care le ținuse în mîna lui moartă, o buclă din părul copilului, o frunză uscată de pe mormîntul tatălui său... Pe fundul sertarului era o miniatură de-a lui Arthur de pe vremea cînd avea zece ani, singurul lui portret.

Gemma se lăsă pe scaun, ținînd portretul în mînă, și se uită la capul acela delicat de copil, pînă ce imaginea adevăratului Arthur îi apăru iarăși înaintea ochilor. Cît de limpede îi vedea acum fața ! Buzele subțiri și nervoase, ochii mari și serioși, expresia de o puritate îngerească — toate i se întipăriseră atît de adînc în minte, de parcă Arthur ar fi murit abia ieri. Și ochii Gemmei se umplură de lacrimi care-o orbeau și o făceau să nu mai vadă portretul.

O, cum i-a putut trece prin minte asemenea gînd ! Oare nu-i o adevărată nelegiuire să-ți închipui sufletul acela, îndepărtat și luminos, legat de josnicia și de amărăciunile vieții ? Ar fi de o mie de ori mai bine să se fi risipit în neant, decît să trăiască schimbat în Tăun, în Tăunul acesta cu cravatele lui fără cusur, cu spiritele lui îndoielnice și cu limba lui veninoasă ! Nu ! Asta era doar o închipuire dezgustătoare și absurdă. Ea nu făcea decît să se chinuiască cu născocirile ei inutile. Fără îndoială, Arthur era mort !

— Pot să intru ? Întrebă la ușă un glas mîngîietor.

Gemma tresări atît de tare, încît portretul îi căzu din mînă. Tăunul străbătu odaia șchiopătînd, îl ridică și i-l înapoie.

— Cum m-ai speriat ! zise Gemma.

— I-i-iartă-mă, te rog ! Nu cumva t-te deranjez ?

— O, nu... umblam prin tot felul de lucruri vechi... Stătu o clipă la îndoială, apoi îi întinse miniatura : Ce spui de capul acesta de copil ?

Și în timp ce Tăunul se uita la portret, Gemma îi urmărea chipul cu atîta încordare, de parcă toată viața ei ar fi atîrnat de expresia pe care-o va lua. Dar nu citi pe chipul lui nici un răspuns la întrebarea care-o chinuia : nimic, afară de un interes cu totul obiectiv față de portret.

— Mi-ai pus o problemă grea — îi răspunse el. Portretul s-a decolorat, iar fețele copiilor, în general, sînt greu de interpretat. Cred însă că bărbatul în care se va transforma copilul acesta va fi nenorocit. Și cel mai cuminte lucru pe care l-ar putea face ar fi să se lase păgubaș de a se mai transforma în bărbat !

— De ce ?

— Privește linia buzei inferioare. Pentru firile acestea, suferința e suferință, iar neadevărul, neadevăr. În lumea noastră nu este loc pentru asemenea oameni. În lumea noastră avem nevoie de indivizi care nu trebuie să se gîndească decît la interesele lor.

— Nu ți se pare că portretul seamănă cu cineva pe care l-ai cunoscut cîndva ?

Tăunul se uită cu și mai multă atenție la portret :

— Da... Ciudat !... Negreșit, seamănă mult...

— Cu cine ?

— Cu c-c-cardinalul Montanelli. Poate că eminența sa cea fără prihană are vreun nepot ? Îmi dai voie să te întreb cine e ?

— E portretul prietenului meu cînd era copil. Știi, acela despre care ți-am vorbit deunăzi.

— Al aceluia pe care l-ai ucis ?

Gemma tresări fără voie. Cu cîtă ușurință și cu cîtă cruzime rostea cuvîntul acesta înspăimîntător !

— Da, al aceluia pe care l-am ucis... dacă într-adevăr o fi murit.

— Dacă ?...

Gemma nu-și luă ochii de la fața lui :

— Uneori parcă mă îndoiesc. De altfel, trupul nu i s-a găsit. Poate că o fi fugit și el de-acasă, ca și dumneata, și o fi plecat în America de Sud...

— Să sperăm că nu. Pe vremuri am luat parte la destule bătălii și cred că n-am expediat numai un singur suflet în împărăția umbrelor. Dar dacă aș avea pe conștiință faptul de a fi expediat vreo ființă vie în America de Sud, n-aș dormi tocmai liniștit, te asigur !

Gemma își încleștă mîinile, încercînd să-și stăpînească tulburarea.

— Prin urmare, dumneata crezi — îl întrerupse, apropiindu-se de el — că, dacă nu s-ar fi înecat, ci ar fi îndurat tot ce ai îndurat dumneata, el n-ar fi uitat trecutul și nu

s-ar fi întors acasă niciodată? Crezi că n-ar fi uitat niciodată?... Gîndește-te că și pe mine m-a durut mult! Privește!

Și Gemma își dădu la o parte buclele negre și grele de pe frunte. Printre ele ieși la iveală o șuviță bogată de păr alb.

O tăcere lungă se lăsă între ei.

— Eu cred — începu rar Tăunul — că e mai bine ca morții să rămîna morți. E atît de greu să uiți! O, dacă aș fi în locul prietenului dumitale mort, aș rămîne mort pentru totdeauna... Gemma așeză portretul la loc și încuie sertarul. Venisem să discut cu dumneata o chestiune mărunță — urmă Tăunul — și, dacă se poate, numai cu dumneata. E vorba de un plan care mi-a venit în minte. Gemma își trase scaunul lîngă masă și se așeză. Ce crezi dumneata despre proiectul de lege al presei?

— Ce cred eu? Cred că nu ne va fi de mare folos. Totuși e mai bună o jumătate de turtă decît nimic!

— Fără îndoială. Prin urmare, dumneata ai de gînd să lucrezi la una din noile gazete pe care domnii liberali le vor edita aici?

— Într-adevăr, aveam de gînd să mă ocup cu așa ceva. Totdeauna e atît de mult de lucru la editarea unui ziar! Tipăritul, organizarea, difuzarea și...

— Mă rog, mult ai de gînd să-ți irosești puterile în felul ăsta?

— De ce spui că „mi le irosesc“?

— Pentru că n-am cum să spun altfel. Doar știi foarte bine că ai un cap mult mai luminat decît majoritatea bărbaților cu care ai de-a face. Și cu toate că ții totul în mîinile dumitale, le permiți să facă din dumneata un fel de roabă care execută toată munca brută! În ce privește intelectul, Grassini și Galli nu sînt decît niște școlari pe lîngă dumneata, iar dumneata îți pierzi vremea și le faci corecturile ca un gazetăraș oarecare!

— În primul rînd, eu nu-mi pierd toată vremea cu corecturile, și în al doilea rînd, mi se pare că exagerezi din cale afară meritele pe care le-aș avea...

— Părerea mea este că dumneata ai o minte sănătoasă și ascuțită, ceea ce e cu deosebire important. La adunările plictisitoare ale comitetului, dumneata descoperi totdeauna părțile slabe ale logicii tuturor celor de față.

— Sînt pe deplin mulțumită cu situația mea. Munca pe care o fac nu-i chiar atît de importantă, dar face fiecare ce poate.

— Signora Bolla, dumneata și cu mine am ajuns prea departe, ca să ne mai jucăm de-a complimentele și de-a modestia ! Răspunde-mi fără înconjur : nu crezi că-ți cheltuiești energia cu treburi pe care le-ar putea face oameni cu mult mai prejos decît dumneata din punct de vedere intelectual ?

— Bine, dacă stărui atît, îți răspund că într-o oarecare măsură s-ar putea să ai dreptate.

— Atunci de ce îngădui una ca asta ?

— Pentru că mă simt neputincioasă.

— Neputincioasă ? De ce ?

Gemma îl privi cu imputare :

— Nu-i frumos... nu-i frumos să-mi ceri cu atîta insistență să-ți răspund !

— Totuși, răspunde-mi : de ce ?

— Bine. Dacă crezi că e de datoria mea să-ți răspund, atunci iată : pentru că toată viața mea e sfârșită. Nu mai am energie să încep acum o muncă adevărată. Nu mai sînt bună decît pentru rolul de gloabă revoluționară, pentru munca de salahor din partid. Cel puțin pe asta o îndeplinesc conștiincios. Fiindcă tot trebuie s-o facă cineva.

— Așa-i. Se înțelege că trebuie s-o facă cineva, dar nu mereu același om.

— Cred că asta e aproape singura muncă de care mai sînt capabilă. El se uită la Gemma pe sub pleoapele pe jumătate lăsate, cu o privire ciudată și enigmatică. Gemma înalță capul : Văd că ne întoarcem la tema noastră de mai înainte, iar noi trebuia să discutăm despre treburile noastre... Te asigur că e inutil să mai vorbim despre munca pe care s-ar cuveni s-o îndeplinesc. Eu n-o mai pot îndeplini acum. Totuși, poate că aș fi în stare să te ajut să-ți analizezi planul. Despre ce e vorba ?

— Dumneata începi prin a declara că e inutil să-ți propun altă muncă, pentru ca pe urmă să mă întrebi ce voiam să-ți propun ? Planul meu nu cere să mă ajuți numai cu idei ci și cu fapte.

— Explică-mi despre ce este vorba, și după aceea vom vedea.

— Spune-mi mai întîi : ai auzit despre unele planuri de răscoală în Veneția ?

— Dar nu aud vorbindu-se decît despre planuri de răscoală și de comploturi de-ale sanfediștilor? De cînd cu amnistia, numai de asta se vorbește. Și mă tem că privesc cu același scepticism și una, și alta.

— Și eu de asemenea, în majoritatea cazurilor. Dar acum se vorbește de încercări serioase de răscoală împotriva austriecilor. Toată provincia nu se gîndește decît la asta. În Statul Papal, tineretul se pregătește în taină să treacă granița și să se alăture răsculașilor, ca voluntari... Prietenii din Romagna îmi comunică...

— Spune-mi, te rog — îl întrerupse ea — ești chiar atît de sigur că putem avea încredere în prietenii aceștia ai dumitale?

— Cît se poate de sigur. Îi cunosc pe fiecare, am lucrat cu ei...

— Cu alte cuvinte, fac parte din aceeași organizație cu dumneata? Iartă-mi neîncrederea, dar totdeauna m-am îndoit oarecum de exactitatea informațiilor procurate de organizațiile clandestine. Am impresia că obișnuința...

— Cine ți-a spus că fac parte din vreo organizație? o întrebă el, tăios.

— Nimeni. Am ghicit așa...

— Aha !... Tăunul se lăsă pe speteaza scaunului și o privi încruntat. Și totdeauna ghicești afacerile personale ale oamenilor cu care ai de-a face? Întrebă el după o tăcere.

— Destul de des. Am oarecare spirit de observație și obișnuiesc să fac anumite legături între fapte. Ți-o spun asta ca să fii prudent cu mine în cazul cînd vrei să nu aflu ceva...

— N-am nimic împotrivă să afli dumneata, numai să nu treacă mai departe. Sper că presupunerile dumitale nu...

Gemma înălță capul surprinsă, aproape ofensată.

— Cred că această întrebare e cu totul de prisos — izbucni ea.

— Știu că n-o să spui nimic străinilor, de asta nu mă îndoiesc. Dar poate că membrilor partidului...

— Partidul se interesează de fapte, nicidecum de presupunerile și închipuirile mele. Și se înțelege de la sine că n-am vorbit niciodată cu nimeni despre asta.

— Îți mulțumesc. Poate că ai ghicit și din care organizație fac parte?

— Sper, și cred că n-o să te supere sinceritatea mea, deoarece singur ai început discuția asta. Sper, în mod sincer, că nu dintr-a „Cușitarilor“.

— Și de ce speri așa ?

— Pentru că te consider capabil de lucruri mai de seamă.

— Noi sîntem totdeauna capabili de lucruri mai de seamă decît acelea pe care le facem ! Vezi, îți răspund cu vorbele dumitale... De altfel, nu sînt membru al organizației „Cuțitarilor”, ci al „Briurilor Roșii”. Aceștia sînt mai stăpîniți și-și iau acțiunea mai în serios.

— Prin „acțiune”, dumneata înțelegi asasinatul ?

— Și asasinatul, printre altele... În felul lui, cuțitul e o unealtă cît se poate de utilă, dar numai atunci cînd la baza întregii acțiuni avem o propagandă bine pregătită. Tocmai în privința asta nu mă înțeleg eu cu „Cuțitarii”. Ei sînt convinși că cuțitul poate înlătura oricînd toate neplăcerile de pe lume. Și greșesc amarnic : cuțitul poate înlătura un număr destul de respectabil de neplăceri, dar nu pe toate.

— Dumneata crezi în mod serios că se poate ajunge la vreun rezultat cu ajutorul cuțitului ? El o privi mirat. Negreșit — urmă ea — cu ajutorul cuțitului poți înlătura, la momentul potrivit, o piedică oarecare, întrupată în persoana vreunui spion isteț sau a vreunui funcționar ticălos. Dar rămîne de văzut dacă pe această cale nu se creează cumva alte situații, mai primejdioase încă decît cele din trecut. Fiecare nou asasinat îndîrjește și mai mult poliția și deprinde și mai mult poporul cu violența și cruzimea, așa că noua stare de lucruri se dovedește a fi încă și mai puțin prielnică societății decît cea veche...

— Dar dumneata cum îți închipui că va fi în timpul revoluției ? Crezi, oare, că nici atunci poporul nu va trebui să se deprindă cu violența ? Războiul e război !

— Da, dar răscoala pe față e altceva ! Ea înseamnă doar un singur moment din viața poporului, și acest moment e prețul pe care-l plătim pentru fericirea noastră viitoare. Fără îndoială că se vor săvîrși lucruri înspăimîntătoare. Ele sînt inevitabile în orice revoluție. Dar acestea vor fi fapte izolate, amănunte excepționale ale unui moment excepțional. Desigur, dacă luăm de bună părerea dumitale, că scopul activității unui revoluționar e să smulgă guvernului unele concesiuni bine definite, atunci organizația secretă și cuțitul par a fi cele mai indicate mijloace de luptă, pentru că de nimic altceva nu se tem mai mult guvernele tuturor țărilor ! Dar în cazul cînd crezi ca mine, că a da la cap guvernului nu e scopul, ci doar mijlocul care duce la scop, și că ținta noastră cea mai înaltă e să schimbăm atitudinea omului

față de om, atunci vei fi silit să privești altfel problema. N-o să ridici valoarea vieții omenești, deprinzînd oamenii nevinovați cu sîngele !

— Dar valoarea religiei ?

— Nu înțeleg.

Tăunul zîmbi :

— Sîntem de păreri opuse în ce privește originea răului. Pentru dumneata, ea stă în subestimarea vieții omenești.

— Mai precis, în faptul că puțini înțeleg că viața omului e sfîntă.

— Alege orice formulă vrei. Pentru mine, originea tuturor suferințelor și greșelilor noastre stă în acea nebunie căreia i se zice religie.

— Dumneata te gîndești numai la o anumită religie ?

— O, nu ! Ele nu diferă decît ca formă exterioară. Boala însăși se manifestă prin orientarea religioasă a spiritului, prin nevoia imperioasă de a-ți crea un idol și de a-l diviniza, de a te prosterna și de a te închina lui. Fără îndoială că dumneata nu ești de aceeași părere cu mine. Greșești amarnic dacă-ți închipui că eu fac parte dintre cei care privesc asasinatul doar ca un mijloc de a înlătura pe ticăloși și pe funcționari ! Pentru mine, el este în primul rînd un mijloc, și cred că cel mai bun, de a zdruncina autoritatea bisericii și de a deprinde poporul să privească pe slujitorii ei ca pe orice alți paraziți.

— Și dacă vei ajunge la acest rezultat, dacă vei trezi fiara ațipită din adîncul sufletului omenesc și o vei asmuți asupra bisericii...

— Va însemna că mi-am găsit o activitate pentru care face să trăiesc...

— Despre această activitate vorbeai acum cîteva zile ?

— Da, despre aceasta.

Gemma tresări și-și întoarse capul în altă parte.

— Te-am dezamăgit ? o întrebă el.

— Nu, nu e vorba de asta acum. Mie... mie mi se pare că începe să-mi cam fie frică de dumneata. Peste cîteva clipe se întoarse din nou spre el și-i vorbi cu glasul ei obișnuit, grav : Discuția noastră e zadarnică. Părerile noastre sînt prea deosebite. În ceea ce mă privește, eu cred în propagandă, în propagandă și iarăși în propagandă, dar și într-o răscoală fățișă, atunci cînd e cu putință.

— Atunci să revenim la planul meu : în parte, e vorba de propagandă... dar mai ales de răscoală !

— Într-adevăr ?

— După cum ți-am mai spus, din Romagna sosesc mulți voluntari care vin să-î sprijine pe venețieni. Încă nu știm cât de curînd va izbucni răscoala. Poate să se amîne pînă la toamnă, poate pînă la iarnă. Dar pe voluntari trebuie să-i armăm din vară și să-i pregătim de drum, ca să fie gata să se deosească spre șesuri îndată ce vor fi chemați. Eu mi-am luat sarcina să trec prin contrabandă arme și muniții în Statul Papal...

— Stai puțin. Cum poți să lucrezi dumneata cu oameni ca aceștia ? Revoluționarii din Veneția și Lombardia sînt cu toții de partea noului papă. Ei se declară dispuși să introducă reformele liberale mîna în mîna cu mișcarea progresistă a bisericii. Cum poți să te înțelegi cu ei, dumneata care nu dămiți compromisurile anticlericalilor ?

Tăunul ridică din umeri :

— Ce mă privește pe mine faptul că oamenii se distrează cu o păpușă de cîrpă ? Numai să-și ducă sarcina la bun sfîrșit ! Fără îndoială că vor așeza chipul papei la prora corăbiei lor. Dar ce-mi pasă mie, din moment ce, vrînd-ne-vrînd, vor fi siliți să apuce calea răscoalei ? Orice băț e bun ca să-l arunci într-un cîine, și orice chemare la luptă e bună dacă prin ea ridici poporul împotriva austriecilor !

— Și ce fel de ajutor aștepti de la mine ?

— Să mă ajuți mai cu seamă să trec armamentul peste graniță.

— Nu văd cum aș putea eu să fac acest lucru.

— Tocmai dumneata poți să-l faci, și încă mai bine decît oricine altul ! Am de gînd să cumpăr arme din Anglia și mă aștept să avem mari greutăți cu transportul lor. Nu le putem aduce în nici un port din Statul Papal, de aceea vor trebui debarcate în Toscana și de acolo trecute peste Apenini.

— Dar în cazul acesta va trebui să le treci peste două frontiere, în loc de una !

— Da, dar toate celelalte căi îmi sînt închise. Doar nu se poate trece prin contrabandă un transport mare printr-un port unde aproape nu există comerț ! Însă dacă ne aducem marfa în Toscana, eu mă angajez s-o trec peste granița papală. Prietenii mei cunosc fiecare potecă din munți și avem destule ascunzișuri bune pentru arme. Transportul trebuie să ne sosească la Livorno, și tocmai aici e greutatea cea mare ! Eu n-am legături cu ilegaliștii de acolo, pe cînd dumneata ai, probabil.

— Lasă-mă să mă gîndesc cîteva minute... Da, s-ar putea să-ți fie de folos în direcția asta. Dar înainte de a trece mai departe, vreau să-ți pun o întrebare: poți să-mi dai cuvîntul că această încercare nu e în legătură cu lovituri de cuțit sau cu alte silnicii?

— Desigur. Se înțelege de la sine că nu puteam să-ți propun dumitale să iei parte la o acțiune pe care n-o aprobi.

— Și cînd ai nevoie de răspunsul meu definitiv?

— Nu prea avem timp de pierdut, dar îți pot da două-trei zile de gîndire.

— Ești liber sîmbătă seară?

— Strai să mă gîndesc... Astăzi e joi... Da, sînt liber.

— Atunci, vino sîmbătă la mine. În vremea asta eu voi cerceta propunerea dumitale și-ți voi da răspunsul definitiv.

Duminica următoare, Gemma trimise comitetului secției din Florența a partidului lui Mazzini o notificare, prin care îi anunța că intenționează să înceapă o anumită acțiune politică și că de aceea timp de cîteva luni nu va putea să-și îndeplinească însărcinările pe care le îndeplinise pînă atunci.

Faptul acesta stîrni oarecare nedumerire printre membrii comitetului, dar nimeni nu se împotrivi. Gemma era cunoscută în partid de ani de zile ca un om pe care te poți bizui, iar cei din comitet socotiră că, dacă signora Bolla face un pas neașteptat, apoi trebuie să aibă motive bine întemeiate.

Numai lui Martini îi mărturisii deschis că s-a-hotărît să-l ajute pe Tăun într-o anumită „acțiune de frontieră”. Gemma se convinsese de mai înainte că poate, într-o oarecare măsură, să se încreadă în vechiul ei prieten.

Stăteau amîndoi pe terasa apartamentului ei, de unde se uitau la piscul Fiesole, care se zărea în depărtare peste acoperișurile roșii. După o tăcere îndelungată, Martini se ridică și începu să se plimbe înapoi și încolo, cu mâinile în buzunare și fluierînd, semn obișnuit la el de adîncă tulburare sufletească. Cîteva clipe, Gemma îl urmări cu ochii în tăcere...

— Cesare, văd că lucrul acesta îți displace — zise ea în cele din urmă. Îmi pare nespus de rău că te necăiesc, dar trebuie să fac așa cum cred eu că e bine.

— Ceea ce mă tulbură nu e acțiunea în care vrei să te angajezi — îi răspunse el, întunecat. Nu știu ce anume ai de gînd să faci, dar cred că trebuie să fie un lucru folositor,

dată ce ai acceptat să-l faci. Numai că n-am încredere în
omul cu care vrei să lucrezi.

— Se vede că dumneata nu-l înțelegi. Nici eu nu l-am
cunoscut pînă nu l-am cunoscut mai bine. E departe de a fi
căvîrșit, totuși e mult mai bun decît îți închipui.

— Foarte posibil... Cîtva timp, Martini se plimbă în
cerc pe terasă, apoi deodată se opri în fața ei : Renunță,
Gemma ! Renunță, înainte de a nu fi prea târziu ! Nu-l
lăsa pe omul acesta să te atragă într-o acțiune de care să te
arzi mai târziu !

— Cesare — vorbi ea cu blîndețe — nu te gîndești la ce
tăui. Nimeni nu mă atrage la nimic. Am ajuns la această
stăruire singură, după ce m-am gîndit bine ceea ce fac. Știu
dumitale nu-ți place Rivarez ca om, aici însă e vorba de
activitate politică, nu de oameni.

— Gemma, renunță ! Rivarez e un om primejdios :
cunosc, crud, un om care nu se dă în lături de la nimic...
te iubește !

Gemma se trase îndărăt :

— Cesare, cum îți poți închipui așa ceva ?

— Te iubește — repetă Martini. Ferește-te de el, Gemma !

— Dragul meu Cesare, nu mă pot feri de el și nu pot
să-ți explic de ce. Sîntem legați unul de altul, și această
legătură nu e făcută de noi și nu stă în puterea noastră s-o
sfăcăm.

— Dacă legătura voastră e atît de puternică, atunci nu
mai am nimic de adăugat — răspunse Martini cu glas obosit.

Și plecă, pretextînd treburi urgente, dar se plimbă cea-
rări în șir pe străzile murdare ale orașului. În seara aceea,
mea i se părea nespus de mohorîtă.

CAPITOLUL AL ZECELEA

Pe la mijlocul lui februarie, Tăunul plecă la Livorno.
Gemma îi prezentase un tînăr englez, agent al unei companii
de vapoare, care locuia acolo, liberal prin concepții, și pe
care ea și bărbatul ei îl cunoscuseră în Anglia. Făcuse de

mai multe ori oarecare servicii radicalilor florentini : le împrumutase bani cînd treceau prin vreo criză neprevăzută, le îngăduise să se folosească de adresa firmei lui pentru corespondența partidului... Dar toate acestea le făcuse ca prieten personal al Gemmei și totdeauna prin mijlocirea ei.

Potrivit obiceiului statornicit în partid, Gemma era liberă să se folosească de această prietenie în diferite scopuri, după propria ei apreciere. Dar dacă această prietenie putea să-ți fie de folos și în cazul de față, asta era altă chestiune. Una e să-i ceri unui străin, simpatizant al partidului, îngăduința de a-i folosi adresa pentru corespondența din Sicilia, sau să păstreze în casa de fier din biroul lui unele acte, și alta să-i propui să treacă prin contrabandă un transport de arme de toc pentru o răscoală ! Gemma n-avea prea multă nădejde că acesta va primi.

— Dumneata poți să încerci, bineînțeles — îi spusese ea Tăunului — dar nu cred că s-ar putea să iasă ceva din asta. Dacă te-ai duce la el cu recomandăția mea, ca să-i ceri cinci sute de scuzi, nu mă îndoiesc că ți-ar da numai decît — e un om cît se poate de generos. Poate că ți-ar împrumuta pîna și pașaportul lui dacă ai avea nevoie, sau ar ascunde în pivniță la el vreun fugar... Dar cînd ai să-i vorbești de carabine, o să se uite la dumneata cu mirare și o să ne ia pe amîndoi drept niște nebuni !

— Totuși, poate că o să-mi arate alte căi sau o să-mi recomande cîțiva marinari care simpatizează cu mișcarea noastră — îi răspunsese Tăunul. În orice caz trebuie să încercăm.

Spre sfîrșitul lunii veni la ea îmbrăcat mai neîngrijit ca de obicei. Și Gemma înțelese imediat, după fața lui, că aducea vești bune.

— O, în sfîrșit ! Începusem să mă gîndesc că ți s-a întîmplat ceva.

— Am socotit că e mai cuminte să nu scriu, iar mai curînd nu puteam să vin.

— Ai sosit chiar acum ?

— Da, chiar acum. Și am trecut pe la dumneata, numai ca să-ți spun că lucrurile s-au aranjat.

— Vrei să spui că Bailey a primit să te ajute ?

— Mai mult decît atît. A luat asupra lui tot greul : împachetatul, transportul, într-un cuvînt totul ! Asociatul și prietenul lui, Williams, s-a învoit să supravegheze personal expedierea din Southampton a materialului pe care Bailey

urmează să-l treacă prin vamă la Livorno. De aceea am și întârziat atât. Williams tocmai pleca la Southampton și l-am însoțit și eu pînă la Genova.

— Ca să discutați pe vapor toate amănuntele?

— Da. Și am fi discutat, dar n-am putut vorbi din pricina răului de mare.

— Așa de greu suportați marea? Întrebă repede Gemma, aducîndu-și aminte cît suferise odată Arthur cînd tatăl ei îi luase pe amîndoi la plimbare cu iahtul.

— Foarte greu, deși am călătorit atît de mult pe mare. Totuși am avut timp să vorbim la Genova, cît a stat vaporul să încarce. Dumneata îl cunoști, fără îndoială, pe Williams? E un băiat bun, inteligent, care merită toată încrederea. În această privință, nici Bailey nu e mai prejos, și amîndoi știu să-și țină gura... Acum să-ți spun totul cu de-amănuntul...

Tăunul se întoarse acasă. Soarele apusese de mult, și „purus japonica” în floare, atîrnată pe zidul grădinii, părea neagră în lumina care se stingea. Tăunul rupse cîteva cren-guțe și le duse în odaia lui. Cînd deschise ușa biroului, Zitta se ridică de pe scaunul din colț și alergă să-l întîmpine:

— O, Felice, credeam că n-o să te mai întorci niciodată!

Cea dintîi pornire a lui a fost s-o întrebe cu asprime ce caută în birou la el. Dar aducîndu-și aminte că n-o văzuse de trei săptămîni, îi întinse mîna și-i zise cu o ușoară răceală:

— Bună ziua, Zitta. Ce mai faci?

Zitta își întinse obrazul spre el, așteptînd s-o sărute, dar el trecu pe lîngă ea ca și cînd n-ar fi observat nimic și luă un vas să așeze florile. În aceeași clipă, ușa se deschise larg și un cîine uriaș năvăli în odaie și începu să sară în jurul Tăunului, lătrînd și scheunînd de bucurie. Rivarez lăsă florile, ca să-l mîngîie.

— Tu ești, Diavolo, vechiul meu prieten? Ei, uite, am venit și eu! Dă laba încoace!

Zitta îi aruncă o căutătură minioasă.

— Mănînci acum? îl întrebă ea, rece. Am pus să pregătească masa la mine. Doar mi-ai scris că te întorci în astă-seară.

Tăunul se întoarse repede spre ea:

— Îmi pare f-foarte rău, nu t-trebuia să mă aștepti ! Numai să mă îmbrac și vin îndată. Poate ești bună să pui florile astea în apă ?

Cînd intră în sufrageria Zittei, ea stătea în fața oglinzii și-și prindea o crenguță înflorită la corsaj. Se vedea că se hotărîse să fie bine dispusă, deoarece se apropie de el, cu un mănunchi mic de bobocci roșii în mînă :

— Uite un buchețel pentru butoniera ta ! Stai să ți-l prind...

În timpul mesei, Tăunul se sili din toate puterile să fie drăguț cu ea și să vorbească într-una, vesel. Ea îi răspundea, zîmbind tot timpul fericită. Bucuria ei neprefăcută pentru întoarcerea lui îl tulbură puțin pe Rivarez. Se deprinsese cu gîndul că Zitta ducea o viață separată, printre prietenii și cunoscuții ei de care se simțea apropiată sufletește. Niciodată nu-i trecuse prin gînd că ar fi putut să-i fie dor de el. Și totuși, judecînd după bucuria cu care-l întîmpinase, îi fusese dor...

— Vrei să bem cafeaua pe terasă ? îl întrebă Zitta. E așa de cald în seara asta...

— Bine. O să iau și chitara cu noi. Poate-mi cînți ceva.

De obicei avea păreri foarte puțin măgulitoare despre muzica ei și n-o ruga prea des să-i cînte.

Pe terasă, de-a lungul zidului, se întindea o bancă lată de lemn. Tăunul își alesese un colțisor de unde se desfășura o priveliște încîntătoare spre coline, iar Zitta se așeză pe balustradă și, sprijinindu-și picioarele pe bancă, se rezemă de una din coloanele care susțineau acoperișul. Ea nu-și prea bătea capul cu pitorescul priveliștii. I se părea mai interesant să se uite la Tăun.

— Dă-mi o țigară ! ceru ea. N-am fumat de loc de cînd ai plecat.

— Minunată idee ! Numai o țigară îmi mai lipsea ca să fiu cu adevărat fericit.

Zitta se aplecă și se uită la el cu gravitate :

— Ești cu adevărat fericit ?

Fața Tăunului se însenină :

— De ce n-aș fi ? Am mîncat bine, am înaintea ochilor cea mai frumoasă priveliște din Europa, în curînd o să beau o cafea minunată și o să ascult un cîntec popular unguresc. Nimic nu-mi tulbură conștiința, digestia mi-e ușoară... ce-aș mai putea dori ?

— Eu știu ce-ai mai dori !

— Ce anume ?
— Uite ! și-i întinse o cutioară.
— Migdale zaharisite ! De ce nu mi-ai spus înainte de a-mi aprinde țigara ? o întrebă el cu dojană.

— Copil ce ești ! Dar le poți ronțai și după țigară. Iată și cateaua.

Tăunul începu să-și bea cateaua cu înghițituri mici și să ronțăie migdale zaharisite cu atîta plăcere și cu un aer atît de important și de atent, întocmai ca o pisicuță care mănîncă smîntînă.

— Ce minunat lucru e să bei o cafea bună, după porcăriile care ți se servesc la Livorno ! zise el, dus pe gânduri...

— De aceea ai face mai bine să stai mereu acasă.

— N-am timp... mîine plec din nou.

Zîmbetul pieri de pe fața Zittei :

— Mîine ? Pentru ce ? Unde ?

— După treburi...

În timpul discuției pe care o avusese cu Gemma, se hotărîse să plece singur în Apenini, să se înțeleagă cu contrabandiștii în privința transportului de arme. Trecerea armamentului peste granița Statului Papal era cît se poate de primejdioasă, dar absolut necesară pentru izbînda acțiunii pe care-o pregăteau.

— Veșnic treburi ! făcu Zitta, suspinînd, apoi întrebă :
Și pentru multă vreme pleci ?

— Nu, pentru două sau poate trei săptămîni.

— Tot cu aceeași treabă ? îl întrebă ea deodată.

— „Aceeași“ treabă ?

— Aceeași pentru care încerci mereu să-ți rupi gîtul, aceeași veșnică politică !

— Într-adevăr are oarecare legătură cu politica...

Zitta își aruncă țigara.

— Acum minți ! zise ea. Te amenință o primejdie !

— Primejdia de a nimeri de-a dreptul în iad ! îi răspunse el alene. Poate că ai pe acolo prieteni cărora dorești să le trimiți vreo crenguță de iederă ? Totuși n-ai nici un motiv să rupi toată verdeața !

Zitta rupea furioasă iedera care îmbrățișa coloana. Cu o mișcare violentă, aruncă peste balustradă un pumn de frunze.

— Te amenință o primejdie — repetă ea — dar nu vrei să-mi mărturisești. Găsești de cuviință că eu nu-s bună decît de distracție... S-ar putea să te și spînzure într-o bună zi, fără

să ai nici cînd să-ți iei rămas bun de la mine. M-am saturat de politica asta a ta !

— Și cu la fel ! zise Tăunul, căscînd. Mai bine să vorbim de altceva. Sau poate vrei să-mi cînti ?

— Bine, dă-mi chitara. Ce să cînt ?

— Balada calului pierdut. Se potrivește de minune cu glasul tău.

Zitta începu să cînte o veche baladă ungurească despre un om care renunță întîi la calul lui, apoi la casa lui și, în sfîrșit, la iubita lui, mîngîindu-se cu gîndul că : „Pe cîmpie la Mohaci au fost pierderi și mai grele“. Acesta era cîntecul care îi plăcea cu deosebire Tăunului. Sălbăticia și accentele tragice ale melodiei, ca și resemnarea dureroasă din refren îl înduioșau mai mult decît orice altă muzică sentimentală.

Zitta se simțea mai în voce ca oricînd. Notele porneau limpezi și puternice, încărcate de o pătimasă sete de fericire. Cîntecele italienești sau slave, și mai ales cele germane nu prea le nimerea. În schimb, cîntecele populare ungurești le cînta neasemuit de frumos.

Tăunul o asculta cu ochii mari și gura întredeschisă. Nici-odată nu cîntase Zitta atît de minunat. Dar pe cînd sfîrșea cel din urmă refren, glasul îi tremură deodată :

— „Pe cîmpie la Mohaci au fost pierderi și mai grele“...

Tăcu și, izbucnind în lacrimi, își ascunse fața în desîșul iederei.

— Zitta ! Tăunul se ridică și-i luă chitara din mîină : Ce-i cu tine ? Femeia plîngea în hohote, acoperindu-și fața cu amîndouă mîinile. El îi atinse umărul. Ce-i cu tine ? Spune-mi ! repetă el, blînd.

— Lasă-mă ! strigă ea printre suspine, ferindu-se de el. Lasă-mă ! Tăunul se întoarse liniștit la locul lui și o așteptă să se potolească. Fără veste, Zitta căzu în genunchi lîngă el și-l îmbrățișă : Nu pleca, Felice, nu pleca !

— O să vorbim noi despre asta mai tîrziu — zise el, desfăcîndu-i cu blîndețe brațele care-l înlănțuiau. Spune-mi mai întîi ce e cu tine, de ce te-ai speriat ? Ea clătină din cap, încetișor. Te-am supărat cu ceva, poate ?

— Nu ! și Zitta își duse mîna la gît.

— Atunci, ce este ?

— Or să te ucidă ! răspunse ea, în sfîrșit. Am auzit pe unul dintre cei care vin la tine spunînd că ești în primejdie... Dar cînd te întreb, tu rîzi de mine !

— Copil ce ești ! zise Tăunul după o tăcere. Ai niște păreri grozav de exagerate despre unele lucruri. Fără îndoială că odată și odată or să mă ucidă. Acesta e sfârșitul obișnuit al tuturor revoluționarilor. Dar n-avem nici un motiv să presupunem că or să mă ucidă chiar acum ! Nu risc mai mult decât ceilalți !...

— Ceilalți ? Dar ce-mi pasă mie de ceilalți ? Dacă m-ai iubi, n-ai pleca așa, lăsându-mă tulburată. Nu pot dormi noaptea de frică să nu te aresteze, și pînă și în somn am impresia că mi te-au ucis... Tu însă nu te gîndești la mine nici cît la cîinele tău !

Tăunul se ridică și se îndreaptă încet spre celălalt capăt al terasei. Era cu totul nepregătit pentru o atare scenă și nu se pricepea ce să răspundă. Da, Gemma avea dreptate : numai datorită ușurinței lui intrase în încurcătura asta, din care nu vedea cum ar putea ieși.

— Să stăm și să vorbim liniștiți — zise el, întorcîndu-se lîngă Zitta. Văd că nu prea ne înțelegem. Fără îndoială că n-aș rîde dacă aș ști că ești într-adevăr îngrijorată. Spune-mi ce te neliniștește. Iar dacă este vreo neînțelegere la mijloc, s-o lămurim.

— Nu e nimic de lămurit. Înțeleg că nu mă iubești de loc...

— Copilă dragă, de ce să nu fim sinceri unul cu altul ? Eu am făcut tot ce-am putut ca să fiu totdeauna cinstit în relațiile mele cu tine și mi se pare că nu te-am mințit nici odată în ceea ce privește...

— O, nu, ai fost totdeauna înspăimîntător de sincer ! Niciodată nu mi-ai ascuns că mă socotești ca pe o femeie pierdută, pe care-a avut-o înaintea ta cine-a vrut... Totdeauna mi-ai spus asta...

— Zitta, ce vorbești ?... Niciodată nu m-am gîndit la așa ceva și niciodată n-am spus...

— Nu m-ai iubit niciodată — stăruie ea cu încăpățîinare.

— Într-adevăr, nu te-am iubit niciodată. Dar ascultă-mă și încearcă să nu mă judeci prea rău.

— Nu te judec în nici un fel. Eu...

— Așteaptă puțin. Uite ce vreau să-ți spun. Eu nu cred în morala convențională și-mi bat joc de canoanele ei. Socotesc relațiile dintre bărbat și femeie ca pe o problemă de simpatie sau antipatie personală...

— Și ca pe una de bani — îl întrerupse ea, cu un rîs scurt și tăios.

El se încruntă și tăcu o clipă.

— Da, fără îndoială. Și asta e latura dezgustătoare a problemei. Dar, crede-mă, dacă aș fi băgat de seamă că nu-ți plac, nu m-aș fi folosit niciodată de strâmtoarea în care erai, ca să te iau lângă mine. În viața mea n-am procedat așa cu nici o femeie și niciodată n-am mințit pe vreuna în ce privește sentimentele mele față de ea. Crede-mă, spun adevărul curat. El așteaptă o clipă, dar Zitta nu-i răspunde. Am crezut — urmă el — că, dacă un bărbat e singur, dacă simte nevoia să aibă o femeie lângă el și dacă găsește o femeie care-i place și căreia, la rîndul ei, îi e pe plac, bărbatul acesta are dreptul să primească cu recunoștință afecțiunea acestei femei, fără să se gîndească la o legătură mai trainică. Nu văd în asta nici un rău din moment ce nu există silnicie, minciună sau umilință, dintr-o parte sau din alta. Cît despre relațiile tale din trecut cu alți bărbați, nu m-am gîndit niciodată la ele. Știam doar că legătura noastră nu e o povară pentru nici unul și că fiecare dintre noi e liber s-o rupă îndată ce i se va părea că-l apasă. Dacă m-am înșelat, dacă tu vezi lucrurile altfel, atunci...

Tăunul tăcu din nou.

— Atunci?... șopti ea, cu ochii în altă parte.

— Atunci înseamnă că am fost nedrept față de tine. și asta mă întristează. Dar am făcut-o fără nici o intenție.

— „Asta mă întristează“... „Am făcut-o fără nici o intenție“... Bine, Felice, dar ești de piatră? Oare n-ai iubit niciodată în viața ta o femeie și nu vezi că eu te iubesc? La auzul acestor cuvinte, ceva tresări în adîncul lui. Trecuse atîta timp de cînd nu-i mai spusese nimeni „te iubesc“! Zitta se ridică deodată și-l înlănțui cu amîndouă brațele: Felice, hai să plecăm împreună, să plecăm departe de țara asta oribilă, de oamenii aceștia, de politică... Ce ne leagă pe noi de ei? Să plecăm și să fim fericiți. Să mergem în America de Sud, unde ai trăit cîndva...

Groaza pe care i-o trezeau amintirile îl făcu pe Tăun să-și recapete stăpînirea de sine. Desfăcu brațele femeii din jurul gîtului și i le strînse cu putere:

— Zitta, încearcă să înțelegi ce-ți spun. Eu nu te iubesc, și chiar dacă te-aș iubi, tot n-aș putea să plec cu tine. În Italia am interese și am prieteni...

— Și mai ai încă pe cineva, pe care-l iubești mai mult decît pe mine! strigă ea cu deznădejde. O, îmi vine să teucid! Nu te gîndești la prieteni, știu eu la cine te gîndești!

— Mai încet ! o rugă el. Ești tulburată și-ți imaginezi lucruri care nu există în realitate.

— Crezi că mă gîndesc la signora Bolla ? Pe mine nu mă înșeli așa de ușor ! Cu ea nu vorbești decît despre politică. Pe ea o iubești tot atît de puțin ca și pe mine. Tu nu te gîndești decît la cardinal !

Tăunul tresări.

— La cardinal ?... repetă el fără voie.

— Da, la cardinalul Montanelli, care a predicat la Florența astă-toamnă. Nu te-am văzut eu cum arătai cînd trecea în caleașcă ? Erai alb ca batista asta. Și chiar acum tremuri ca o frunză numai pentru că i-am pronunțat numele !

— Nu știi ce vorbești. Îl urăsc ! E cel mai cumplit dușman al meu !

— Dușman sau nu, îl iubești mai mult decît orice pe mine. Uită-te în ochii mei și spune-mi, dacă poți, că nu e adevărat.

Tăunul își întoarse fața de la ea și începu să privească peste grădină. Zitta îl cercetă pe furiș, înspăimîntată de vorbele ei. Era ceva straniu în tăcerea lui. În sfîrșit se apropie de el tiptil, ca un copil speriat, și-l trase cu sfială de mînecă. Tăunul se întoarse spre ea...

— E adevărat — zise el.

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

— Oare n-nu-i chip să mă întîlnesc cu el pe undeva, prin munți ? Brizzighella e un loc primejdios pentru mine.

— Fiecare palmă de pămînt din Romagna e primejdioasă pentru dumneata ! Însă, în clipa de față, Brizzighella e mai puțin primejdioasă decît oricare altă localitate.

— Pentru ce ?

— Îți explic eu îndată. Acum însă, omul ăsta cu haina albastră nu trebuie să-ți vadă fața : e un individ periculos...

Aşa-i, afurisită furtună ! De mult nu s-a mai pomenit să ne strice atît de tare viile !

Tăunul îşi întinse braţele pe masă şi-şi lăsă fruntea peste ele, ca un om doborât de oboseală sau ca unul care-a băut prea mult. Omul cel cu haina albastră îşi roti repede ochii prin odaie, dar nu văzu decît doi fermieri care vorbeau despre recoltă, la o sticlă cu vin, şi un muntean somnoros care căzuse cu capul pe masă. O scenă ca asta se poate vedea oricînd prin cîrciumile cătunelor mici de felul Marro-diei. Stăpînul hainei albastre hotărî, pe cît se pare, că n-avea nici un rost să mai stea şi să mai asculte. Îşi dădu vinul pe gît şi trecu în cealaltă încăpere dinspre uliţă. Mai rămase o vreme acolo, sprijinit de tejghea, stînd la taifas cu patronul despre treburile din localitate, în care timp mai trăgea din cînd în cînd cu coada ochiului, prin uşa pe jumătate deschisă, spre odaia unde stăteau la masă cei trei străini. Fermierii îşi sorbeau încet vinul, vorbind despre timp în dialect local, iar munteanul sforăia ca un om cu conştiinţa cum nu se poate mai curată.

În sfîrşit, spionul se încredinţă că în cîrciumă nu era nimic pentru care ar fi meritat să-şi piardă timpul. Plăti ce avea de plătit, ieşi din cîrciumă, călcînd alene, şi o luă domol de-a lungul uliţei înguste.

Tăunul se ridică, căscă, se întinse şi, cu un gest de om somnoros, îşi şterse ochii cu mîneca bluzei de pînză.

— Nu-i tocmai prost organizată urmărirea la ei — zise el şi, scoţîndu-şi briceagul din buzunar, îşi tăie o felie de pîine de secară de pe masă. V-au sîcîit mult în timpul din urmă, Michele ?

— Mai rău ca ţîntarii în luna august ! Nu ne lasă o clipă de răgaz. Încotro te întorci, dai peste ei. Chiar sus, în munţi, unde altădată nici n-ar fi îndrăznit să pună piciorul, umblă acum în grupuri de cîte trei-patru... Nu-i aşa, Cino ? Tocmai de aceea am pregătit întîlnirea cu Domini-chino în oraş.

— Bine, dar de ce tocmai la Brizzighella ?... Într-un oraş de graniţă totdeauna mişună spionii.

— În clipa de faţă, Brizzighella e locul cel mai nimerit. E plin de pelerini. S-au adunat acolo din toate colţurile ţării.

— Dar nu-i de loc în calea pelerinilor !

— Da, e ceva mai pe-alături de drumul Romei, totuși mulți din cei ce trec spre răsărit fac un ocol, să asculte acolo slujba.

— Nu știam că Brizzighella are ceva deosebit, care să atragă pelerinii.

— Vezi, acolo e cardinalul. Nu-ți aduci aminte că a predicat și la Florența anul trecut, în decembrie? E vorba de cardinalul Montanelli... Se zice că face mare vîlvă.

— Se prea poate. Dar eu nu mă duc acolo ca să ascult predici!

— Da, însă Montanelli are reputație de sfînt.

— Și cum și-a cîștigat-o?

— Nu știu. Cred că se bucură de atîta faimă, pentru că împarte la săraci tot ce cîștigă și trăiește ca un simplu preot, cu patru sau cinci sute de scuzi pe an.

— Nu e numai asta — se amestecă în vorbă cel căruia i se zicea Gino. El nu-și dăruiește numai banii, ci toată viața lui: ajută pe săraci, are grijă de bolnavi ca să fie căutați cum trebuie... Curg oamenii la el de dimineață și pînă-n noapte, cu tot felul de nevoi. Și mie mi-s dragi popii cît ți-s dragi și ție, Michele, dar monsignorul Montanelli nu seamănă cu ceilalți cardinali ai noștri.

— Da, el pare să fie mai curînd naiv decît șiret — îi răspunse Michele. Oricum ar fi, poporul se prăpădește de dragul lui, iar în vremea din urmă pelerinii și-au luat obiceiul să poposească la Brizzighella, ca să primească binecuvîntarea cardinalului. Dominichino s-a gîndit să se ducă acolo în chip de negustor ambulant, cu un coș de cruciulițe și mătănii ieftine. Oamenilor le place să cumpere asemenea fleacuri, ca să ceară apoi cardinalului să le sfințească. După aceea le atîrnă la gîtul copiilor, să-i ferească de deochi...

— Stați puțin. Dar eu cum o să mă duc acolo? În chip de pelerin? Nu pot să spun că planul îmi d-displace, dar nu e prudent să mă arăt în Brizzighella sub aceeași înfățișare ca și aici: dacă m-ar aresta, ar fi o d-dovadă și împotriva voastră!

— N-or să te aresteze! Avem pentru dumneata niște haine strașnice, cu acte și cu tot ce-ți trebuie!

— Ce fel de haine?

— Ale unui pelerin bătrîn din Spania, un tâlhar pocit din Sierra. Omul s-a îmbolnăvit anul trecut la Ancona și unul din prietenii noștri l-a luat de mîla pe vasul lui de comerț și l-a debarcat la Veneția, unde avea prieteni. Bă-

trînul ne-a lăsat hîrutiile lui, ca să-și arate în felul ăsta recunoștința. Și acum or să-ți fie de folos.

— Un tîlhar pocăit?... Păi ce ne facem cu poliția?

— O, în privința asta totul e în regulă! Omul și-a ispășit osînda încă de acum cîțiva ani, și de atunci umblă mereu pe la Ierusalim și prin alte locuri sfinte pentru mîntuirea sufletului: vezi că nenorocitul și-a ucis din greșeală fiul în locul altcuiva și, într-o pornire de căință, s-a dat singur pe mîna poliției.

— Era bătrîn tare?

— Da, dar o perucă și o barbă căruntă te îmbătrînesc și pe dumneata... În celelalte privinți, semnalmentele duminale se potrivesc de minune cu ale lui.

— Și unde o să-l întîlnesc pe Dominichino?

— Trebuie să intri în rîndul pelerinilor, la răscrucea de drumuri pe care o să ți-o arătăm noi pe hartă, și să le spui că te-ai rătăcit în munți. Cînd ajungi în oraș, te duci împreună cu mulțimea în piața de peste drum de palatul cardinalului...

— Cum s-ar zice, cardinalul stă în palat, cu toată sfințenia lui?

— Nu, numai într-o aripă a palatului, restul l-a transformat în spital. Pelerinii or să-l aștepte să le dea binecuvîntarea. În clipa aceea, Dominichino o să se apropie cu coșul lui și o să te întrebe: „Ești pelerin, taică?” Iar dumneata ai să-i răspunzi: „Sînt un biet păcătos”. Atunci el o să-și pună coșul jos și o să-și șteargă fața cu mîneca, iar dumneata o să-i dai șase soldii pentru un șirag de mătănii.

— Și, bineînțeles, în timpul acesta o să ne înțelegem unde să ne întîlnim?

— Da, o să aibă timp, și încă prea destul, să-ți dea adresa, în vreme ce o să-și zgîiască ochii la cardinal! Așa am planuit noi. Dar dacă duminale nu-ți convine, putem să-i dăm de veste lui Dominichino și să aranjăm altfel treburile.

— Nu, planul e bun. Numai să aveți grijă de perucă și de barbă, să nu mă dea de gol...

.

— Ești pelerin, taică?

Tăunul stătea pe treptele palatului episcopal. Șuvițe încîlcite de păr cărunt îi cădeau pe față. Înălță capul și răspunse așa cum rămăsese stabilit, cu glas răgușit și tremurâ-

tor și cu un pronunțat accent străin. Dominichino lăsă să-i alunece cureaua de pe umăr și-și puse pe o treaptă coșul cu mătănii și cruciulițe.

Din mulțimea de țărani și de pelerini care umpleau piața nu se uita nimeni la ei. Totuși, bănuitori, începură să vorbească cu băgare de seamă, cu întreruperi. Dominichino înțelegându-și dialectul local, iar Tăunul o italiană stricată, împrestrată cu vorbe spaniole.

— Eminența sa ! Vine eminența sa ! strigară cei care așteptau lângă ușile palatului.

— La o parte ! Faceți loc eminenței sale !

Tăunul și Dominichino se ridicară și ei.

— Ține, taică ! zise Dominichino, punând în mîna Tăunului o iconiță învelită în hîrtie. Ia asta, și cînd ajungi la Roma, roagă-te pentru mine !

Tăunul vîrî iconița în sîn și se întoarse să-l vadă și el pe cardinal.

Montanelli stătea pe treapta de sus, binecuvîntînd mulțimea. Era îmbrăcat în odăjdii violete, impunătoare, iar pe cap purta calotă de un roșu aprins.

Coborî încet scara, iar pelerinii îl înconjurară de-aproape, cîntînd să-i apuce mîna și să i-o sărute. Mulți se așezau în genunchi, îi luau poala veșmîntului și-o duceau la gură.

— Pace vouă, fiii mei !

Auzind glasul acela viu și plin, Tăunul își aplecă fruntea atît de adînc, încît părul cărunt îi căzu peste față. Dominichino văzu cum tremură cîrja în mîna pelerinului și se gîndi, mirat : „Ce actor extraordinar !“

O femeie care stătea lângă ei se aplecă și-și ridică copilășul de pe scară.

— Haide, Cecco — zise ea — eminența sa o să te binecuvînteze așa cum îi binecuvînta odată Mîntuitorul pe copii.

Tăunul făcu și el un pas înainte, dar se opri. Ce necruțătoare e viața ! Toți acești străini, toți acești pelerini veniți de cine știe unde, oamenii munților de prin împrejurimi se pot apropia de el, pot vorbi cu el... și el o să-și pună mîna pe capul copiilor lor. Poate că o să-i spună acestui băiat de țaran „dragul meu“, așa cum îi spunea și lui odată...

Coborî treptele și se întoarse, să nu mai vadă nimic. O, dacă ar putea să se ascundă undeva, în vrcun ungher, și să-și astupe urechile, să nu mai ajungă pînă la el zvonul acela ! Era mai mult decît putea să îndure un suflet omenesc : să

fii atît de aproape, atît de aproape de el, încît să poți întinde mîna ca să atingi mîna aceea iubită...

— Prietene, nu vrei să intri la mine să te încălzești? auzi atunci un glas mîngîietor. Pari înfrigurat...

Inima Tăunului încetă să mai bată. Cîtva timp nu-și mai dădu seama de nimic. Avea senzația dureroasă a sînge-lui care-i năvălea dintr-o dată în piept, gata să i-l spargă. Apoi sîngele-i fugi din inimă și, ca un val fierbinte, i se revărsă în tot trupul. Și în clipa aceea simți pe umăr atingerea blîndă a mîinii lui Montanelli.

— Se vede că dumneata ai trecut printr-o mare cumpănă... N-aș putea să te-ajut cu ceva?

Tăunul clătină din cap, în tăcere.

— Ești pelerin?

— Sînt un biet păcătos.

Potrivirea întîmplătoare dintre întrebarea lui Montanelli și vorbele consemnului i se păru o punte de salvare, de care se agăță cu deznădejde. Fără să vrea, repetase vorbele pe care i le spusese lui Dominichino. Atingerea mîngîietoare a mîinii aceleia îi frigea umărul, și tot trupul începu să-i tremure.

Cardinalul se aplecă și mai mult asupra lui:

— Poate vrei să vorbești cu mine între patru ochi? Dacă pot să te-ajut cu ceva...

În sfîrșit, Tăunul se hotărî să se uite în ochii lui Montanelli. Stăpînirea de sine îi revenea încetul cu încetul.

— Asta nu mi-ar folosi la nimic — răspunse el. N-aveți cum să-mi ușurați suferința.

Un funcționar polițienesc își făcu loc prin mulțime:

— Iertați-mă că mă amestec, eminența voastră, dar cred că bătrînul ăsta nu e în toate mințile. Nu face nici un rău și actele-i sînt în regulă, de aceea îl lăsăm în pace. A stat la ocnă pentru crimă și acum își răscumpără păcatul, pocăindu-se.

— Pentru crimă... — repetă Tăunul, clătinînd rar din cap.

— Mulțumesc, căpitane... Fii bun și dă-te puțin mai la o parte... Prietene, acel ce se culește din toată inima merită să fie ajutat. Nu vrei să vii mai pe seară la mine?

— Eminența voastră ar primi oare pe un păcătos care și-a ucis propriul lui fiu?

Tonul întrebării era atît de cutezător, încît Montanelli tresări și se cutremură ca atins de un vînt înghețat.

— Să mă ferească Dumnezeu să te judec, oricare ți-ar fi păcatul ! zise el, solemn. În ochii Domnului, toți sîntem la fel de păcătoși, iar neprihănirea noastră e asemenea zdrențelor murdare. Dacă vii la mine, eu te voi primi, așa precum îl rog și eu să mă primească atunci cînd îmi va sosi ceasul...

Tăunul întinse brațul, cu o mișcare neașteptată și pătimasă.

— Ascultați-mă ! strigă el. Ascultați și voi, creștini ! Dacă un om și-a ucis singurul copil, care-l iubea și avea încredere în el, carne din carnea lui și os din osul lui, dacă prin minciună și înșelătorie l-a împins într-o suferință din care nu avea altă ieșire decît moartea, mai poate nădăjdui ceva omul acela pe pămînt sau în cer ? Pentru păcatul meu, eu m-am pocăit în fața lui Dumnezeu și a oamenilor. Mi-am făcut osînda pe care mi-au hotărît-o oamenii, iar ei mi-au dat drumul în pace. Dar oare cînd îmi va spune Dumnezeul meu : „Destul !” ? Binecuvîntarea cui ar putea să-mi ridice de pe suflet blestemul său ? Ce iertare ar putea să șteargă ceea ce am făcut ?...

Se lăsă o liniște de mormînt. Toată mulțimea adunată acolo se uita în tăcere la Montanelli. Crucea tremura pe pieptul cardinalului. În sfîrșit își ridică privirea și binecuvîntă poporul, cu mîna ușor șovăitoare.

— Dumnezeu e atotiertător — zise el. Așază în fața tronului său povara sufletului tău, deoarece scris e : „Nu alunga de la tine o inimă zdrobită și întristată”.

Și cardinalul se întoarce și se îndreptă spre piață, oprindu-se la fiecare pas să vorbească cu cîte cineva sau să ridice în brațe vreun copil.

În seara aceleași zile, Tăunul se duse la casa unde trebuia să aibă loc întîlnirea. Găsise adresa scrisă pe hîrtia în care fusese învelită iconița dăruită de Dominichino : era casa unui medic din localitate, membru activ al organizației. Cei mai mulți dintre conspiratori sosiseră mai înainte, și bucuria cu care-l primiră cu toții era pentru el o nouă dovadă, dacă ar mai fi avut nevoie de dovezi, de popularitatea lui.

— Sîntem cît se poate de fericiți că te vedem iarăși printre noi — îl întîmpină medicul. Dar vom fi și mai fericiți cînd te vom ști plecat de aici teafăr. Venirea dumitale aici e o sarcină cît se poate de primejdioasă, și eu, personal, am fost împotriva acestui plan. Ești absolut sigur că nici un copoi polițienesc nu te-a văzut azi-dimineață în piață ?

— De v-v-văzut, fără îndoială că m-a văzut, dar nu m-a r-recunoscut. Dominichino a organizat totul cum nu se poate mai bine. Unde-i el ?

— N-a venit încă. Prin urmare, toate s-au petrecut cu bine ? Cardinalul ți-a dat binecuvîntarea ?

— Dacă i-a dat binecuvîntarea ?... Ehe, asta încă n-ar fi nimic ! se auzi din prag glasul lui Dominichino. Rivarez e plin de surprize ca o plăcintă de Anul nou ! Cu ce talente ai de gînd să ne mai dai gata, prietene ?

— Ce vrei să spui ? îl întrebă alene Tăunul.

— Nici n-aș fi bănuir că ești un actor atît de strălucit ! Niciodată în viața mea n-am văzut un joc atît de extraordinar ! Eminența sa era emoționat aproape pînă la lacrimi.

— Cum a fost ? Haide, povestește-ne, Rivarez !

Tăunul ridică din umeri. N-avea gust de vorbă. Văzînd că nu pot scoate nimic de la el, cei de față îl întrebă pe Dominichino. Toată lumea făcu haz, aflînd întîmplarea de dimineață, din piață. Numai un tînăr rămase încruntat și zise ursuz :

— Fără îndoială că ți-ai jucat rolul cu măiestrie, dar nu văd la ce folosește această reprezentație teatrală ?

— Iată care-i folosul — îi răspunse Tăunul. De azi înainte o să pot umbla nestingherit prin întreg ținutul și-o să pot face tot ce mi-o trăsni prin cap, fără ca nimănui să-i treacă prin minte să se îndoiască de identitatea mea. Mîine, tot orașul o să afle întîmplarea de astăzi, iar cînd o să mă întîlnească vreun spion, o să-și spună : „Aha, ăsta-i nebunul acela de Diego, care s-a pocăit în piață pentru păcatele lui !“ Și lucrul acesta, oricum, îmi prinde bine !

— Da, fără îndoială... Totuși, nu puteai ajunge la același rezultat și fără să-ți bați joc de cardinal ? E un om prea bun ca să-i joci asemenea farsă.

— Și mie mi se pare a fi un om cumsecade — se învoi Tăunul cu nepăsare.

— Prostii, Sandro ! Noi n-avem nevoie de cardinali aici — zise Dominichino. Și dacă monsignorul Montanelli ar fi primit un post la Roma atunci cînd s-a ivit ocazia, Rivarez nu și-ar fi bătut joc de el.

— N-a primit pentru că n-a vrut să și părăsească opera începută aici.

— E mai lesne de crezut că n-a avut chef să moară otrăvit de vreunul din agenții lui Lambrucini ! Au ei ce au împotriva lui, asta e sigur. Cînd un cardinal, mai ales unul

atît de iubit de popor ca Montanelli, preferă să rămînă într-o văgăună părăsită ca asta, ştim noi ce înseamnă ! Nu-i așa, Rivarez ?

Tăunul fuma, aruncînd rotocoale de fum.

— S-ar putea ca t-totul să fie din pricina „inimii lui zdrobite şi întristate”... — făcu el, lăsîndu-şi capul pe spate ca să-şi urmărească rotocoalele.

— Oare n-ar fi timpul să ne apucăm de lucru, domnilor ?

Şi cei de faţă începură să discute amănunţit planul trecerii prin contrabandă, peste graniţă, a armelor şi felul cum vor trebui păstrate. Tăunul asculta cu o curiozitate lacomă, întrerupîndu-i cu observaţiile lui necruţătoare atunci cînd i se părea că vreo informaţie nu e destul de precisă sau că planurile merg prea departe. După ce toţi îşi spuseră cuvîntul, el mai făcu unele propuneri de ordin practic, primite aproape fără discuţie. Cu aceasta, adunarea se termină. Rămase hotărît ca, pînă la întoarcerea cu bine a Tăunului în Toscana, să se evite pe cît posibil adunările mai lungi, care ar putea atrage atenţia poliţiei. Cînd orologiul bătuse ora zece, se împrăştiară cu toţii. Rămaseră numai gazda, Tăunul şi Dominichino. Cei trei se constituiră într-o comisie pentru discutarea unor chestiuni speciale.

Se încinse o discuţie lungă şi aprinsă. Într-un tîrziu, Dominichino se uită la ceas :

— Unsprezece şi jumătate. Trebuie să plecăm, altfel dă straja de noapte peste noi.

— La ce oră face rondul de noapte ? întrebă Tăunul.

— În jurul lui douăsprezece. Iar eu aş prefera să fiu acasă la ora aceea. Noapte bună, Giordano. Mergem împreună, Rivarez ?

— Nu ! Cred că e mai puţin primejdios să ieşim unul cîte unul. Te mai văd ?

— Da, la Castel-Bolognese.

— Încă nu ştiu cum o să fiu travestit, dar cunoşti consemnul. Pleci mîine ?

— Mîine dimineaţă, o dată cu pelerinii. Iar poimîine am de gînd să mă îmbolnăvesc şi să rămîn culcat în bordeiul păstorului. De acolo o iau de-a dreptul peste munţi şi ajung la Castel-Bolognese înaintea dumitale. Noapte bună !

Orologiul catedralei bătea ora douăsprezece cînd Tăunul se apropie de uşa unui hambar mare şi gol care servea de dormitor pentru pelerini. Pe jos se desluşeau grămezi informe

de trupuri omenesti, și sforăituri cumplite răsunau adine în liniștea nopții. Aerul era peste măsură de greu. Tăunul se cutremură de scîrbă și se trase îndărăt. Zadarnic ar fi încercat să doarmă acolo ! Mai bine să mai umble și să-și caute vreun șopron sau vreun stog de fîn, unde o să aibă măcar aer curat și liniște.

Era o noapte neasemuită. Luna plină plutea ușor pe cerul înstelat. Tăunul rătăcea fără țintă pe străzile orașului. Scena de dimineață îi revenea mereu în minte, ca un vis urît. Cît de rău îi părea acum că primise propunerea lui Dominichino de a se întîlni la Brizzighella ! Dacă ar fi spus de la început că planul acesta e primejdios, s-ar fi ales o altă localitate, și atît el, cît și Montanelli ar fi fost scutiți de farsa aceea ridicolă și tristă...

Cît de mult s-a schimbat bietul padre ! Totuși, glasul i-a rămas același. Același care șoptea cîndva, pe vremuri : „Dragul meu“...

La celălalt capăt al străzii se ivi felinarul unui străjer de noapte și Tăunul se furișă pe o ulicioară îngustă și întortocheată. Făcu doar cîțiva pași și se pomeni deodată în piața catedralei, lîngă aripa stîngă a palatului episcopal. Piața scaldată în lumina lunii era pustie și Tăunul văzu ușa laterală a catedralei întredeschisă. Pesemne că paracliserul uitase s-o închidă. Altminteri, cine ar putea fi în biserică la o oră atît de tîrzie ?... La urma urmei, de ce n-ar intra acolo, să doarmă pe o bancă ? I-ar fi mult mai la îndemîină decît să se întoarcă în hambarul acela rău mirositor. Iar spre ziuă s-ar furișă binișor în piață, înainte de a veni paracliserul. Și chiar dacă l-ar găsi cineva în catedrală, o să creadă, fără îndoială, că Diego cel nebun venise să se roage undeva, în vreun ungher, unde nu-l putuse vedea nimeni atunci cînd se închisese catedrala.

Cîteva clipe rămase la ușă, ascultînd, apoi intră cu pasul acela ușor cu care știa să meargă în ciuda piciorului schiop. Lumina lunii se revărsa prin ferestre și se așternea în fîșii largi pe pardoseala de marmură. Sanctuarul, unde se vedea ca ziua, era luminat din plin. Și acolo, în fața altarului, stătea în genunchi cardinalul Montanelli : singur, cu capul gol, cu mîinile împreunate pentru rugăciune.

Tăunul se feri în umbră. Oare n-ar trebui să plece înainte de a-l vedea Montanelli ? Ar fi, fără îndoială, lucrul cel mai cuminte și poate gestul cel mai omenesc pe care putea să-l facă. Pe de altă parte, ar fi ceva atît de nevinovat să

se apropie și să se mai uite o dată la el !... Acum nu mai aveau în jurul lor toată mulțimea aceea, prin urmare, nici el nu mai era nevoit să joace comedia pe care o jucase de dimineață. Poate că niciodată nu va mai avea prilejul să-l vadă ! Fără îndoială că padre nu trebuia să știe nimic. Să se furișeze pe nesimțite pînă aproape și să se uite la el numai o singură dată... După aceea să se întoarcă la treburile lui.

Folosindu-se de umbra coloanelor, Tăunul se strecură cu băgare de seamă pînă lîngă grilajul sanctuarului, oprindu-se o clipă lîngă intrarea laterală, în rînd cu altarul. Umbra pe care o lăcea tronul episcopal era destul de largă ca să-l adăpostască și, ținîndu-și răsufarea, Tăunul trecu prin întinerie mai departe.

— Bietul meu copil ! O, Dumnezeule ! Bietul meu copil !

În șoapta aceea întretăiată era o deznădejde atît de sfîșietoare, încît Tăunul tresări fără voie. Auzi apoi un plîns adînc și greu, fără lacrimi, și-l văzu pe Montanelli frîngîndu-și mîinile, ca un om doborît de o durere trupească.

Nu, nu-și închipuise că padre al lui putea să sufere atît de mult ! De cîte ori nu-și spusese cu siguranță și amărăciune : „Nu face să-mi bat capul ! Rana lui s-a vindecat de mult“... Și iată că, după atîția și atîția ani, descoperirea că rana era deschisă și sîngera încă. Cît de ușor i-ar fi s-o vindece ! N-ar avea decît să ridice mîna și să șoptească : „Padre, eu sînt !“

Gemma avea și ea o șuviță de păr alb... O, dacă ar putea să ierte ! Dacă ar putea să alunge trecutul, care i se întipărise atît de adînc în minte : marinarul cel beat, plantațiile de zahăr și circul ambulant ! Nu, nici o altă suferință nu se poate asemui cu asta : să vrei să ierți, să dorești să ierți, și să știi că năzuința ta e fără nădejde, că nu poți și nu îndrăznești să ierți !

În sfîrșit, Montanelli se ridică, își făcu cruce și se depărtă de altar. Tăunul se trase și mai adînc în umbră, tremurînd de teamă că ar putea fi descoperit, că bătăile inimii l-ar putea trăda. Apoi oftă ușurat : Montanelli trecuse pe lîngă el atît de aproape, încît veșmintele lui violete de cardinal îi atinseseră ușor obrazul, și totuși nu-l văzuse.

Nu-l văzuse... Doamne, ce-a făcut, ce-a făcut ? ! Avusese cel din urmă prilej să folosească această clipă unică și neprețuită, dar o lăsase să treacă...

Sări din umbră și ieși în spațiul luminat :

— Padre !

Sunetul propriului său glas, care răsună și se stinse încet sub bolți, îl umplu de un fel de spaimă mistică. Se trase din nou în întuneric. Montanelli se oprise lângă o coloană și asculta nemișcat, cu groaza morții în ochii larg deschiși. Cît a ținut această tăcere, Tăunul n-ar fi putut spune. Poate o clipă, poate o întreagă veșnicie. Deodată își veni în fire. Montanelli se clătina, gata să se prăbușească, iar buzele i se mișcau, deși nu rosteau nici un cuvînt.

— Arthur ! îngîină el, în sfîrșit, în șoaptă abia auzită. Da, apa e adîncă...

Tăunul păși înainte :

— Iertați-mă, eminența voastră, credeam că e vreunul din preoții de aici.

— O, dumneata erai, pelerinul ?... Montanelli păru a se trezi, dar după felul cum îi scliffea safirul de pe deget Tăunul înțelese că tot mai tremura. Nu cumva ai nevoie de ceva, prietene ? Acum e tîrziu și catedrala se închide peste noapte...

— Iertați-mă, eminența voastră, dacă am greșit. Am văzut ușa deschisă și am intrat să mă închin. Aici am dat peste un preot, cel puțin așa mi s-a părut, adîncit în rugăciuni și meditații, și atunci m-am hotărît să-l aștept, ca să-mi binecuvînteze iconița asta...

Și-i întinse iconița de plumb pe care i-o dăruise în dimineața aceea Dominichino. Montanelli o luă, se întoarse cu ea în sanctuar și o așeză cîteva clipe pe altar.

— Ia-o, fiul meu ! îi zise. Fie ca sufletul tău să-și găsească liniștea, pentru că Dumnezeu e bun și milostiv. Du-te la Roma și cere binecuvîntarea sfîntului părinte, slujitorul său. Pace ție ! Tăunul își înclină capul ca să primească binecuvîntarea, apoi se îndreptă încet spre ieșire. Așteaptă ! zise deodată Montanelli. Stătea în picioare, sprijinindu-se cu o mîină de grilajul sanctuarului. Cînd vei primi la Roma sfînta împărtășanie, roagă-te pentru acela a cărui inimă e plină de adîncă întristare și pe al cărui suflet apasă greu mîna Domnului...

În glasul cardinalului tremurau lacrimi, și îndîrjirea Tăunului se clătina. Încă o clipă, și s-ar fi dat de gol. Dar amintirea circuitului ambulant îi fulgeră prin minte.

— Oare merit eu, nevrednicul, să-mi asculte Dumnezeu rugăciunile ? Dacă aș putea, eminența voastră, să așez pe altarul său darul unei vieți sfinte, al unui suflet neprihănit, pe care să nu-l apese nici o rușine tănuită !

Deodată Montanelli se întoarse :

— Eu nu pot să așez pe altarul Domnului decît inima mea îndrăcită — zise el.

Peste cîteva zile, Tăunul se întoarse la Florența, venind de la Pistoia cu diligența. Se duse mai întîi acasă la Gemma, dar n-o găsi. După ce lăasă vorbă că va veni a doua zi dimineață, se îndreptă spre casă. „Spor că de data asta Zitta n-o mai fi dat buzna în biroul meu” — își zicea el. Gîndul că va trebui să asculte iarăși imputările ei de femeie geloasă, care-i exasperau nervii ca sfîrșitul roțiței la dentist, i se părea insuportabil.

— Bună seara, Bianca — îi zise el servitoarei, care-i deschise ușa. Signora Renny a fost astăzi pe aici?

Femeia îl privi zăpăcită :

— Signora Renny? Dar cum, s-a întors?...

— Ce vrei să spui? Întrebă el, ridicînd sprîncenele a mirare și oprindu-se în prag.

— Signora a plecat pe neașteptate îndată după dumneavoastră și n-a luat nimic cu ea. Nici măcar n-a spus că pleacă.

— Îndată după mine?... Acum două săptămîni?

— Da, domnule, în aceeași zi. Și toate lucrurile i-au rămas răvășite. Vecinii n-au decît grija asta acum...

Tăunul se întoarse pe loc, fără să spună un cuvînt, coborî treapta de la intrare și o luă pe alee, în jos, spre casa în care locuia Zitta.

Acolo toate rămăseseră ca mai înainte, darurile lui erau la locul lor obișnuit. Nu găsi nicăieri nici urmă de scrisoare, nici măcar un bilețel cît de scurt.

— Domnule — zise Bianca, vîrînd capul pe ușă — e aici o bătrînă...

Tăunul se întoarse spre ea, supărat :

— Ce vrei de la mine? De ce te ții după mine?

— O bătrînă întreabă de dumneavoastră.

— Și ce poștește? Spune-i că nu p-p-pot s-o primesc. N-am timp.

— Stăpîne, vine aproape în fiecare seară do cînd ați plecat și întreabă mereu cînd vă întoarceți.

— Întreab-o ce poștește... Adică, lasă. Mă duc mai bine singur.

Bătrîna îl aștepta în sală. Purta veșminte sărăcăcioase, iar fața ei smolită era încreșită ca un zbîrciog. Se îmbrodise cu o basma pestriță, în culori țipătoare. Cînd intră Tăunul, ea se ridică și-l privi cu ochi negri, sclipitori.

— Va să zică dumneata ești boierul cel șchiop ? zise ea, măsurându-l de sus pînă jos cu o privire iscoditoare. Am venit cu o însărcinare din partea Zittei Renny.

Tăunul deschise ușa biroului, o lăsă pe bătrînă să treacă înainte, intră în urma ei și trînti ușa, ca să nu-i audă Bianca ce vorbesc.

— Șezi, te rog. Și acum, s-spune-mi cine ești ?

— Nu-i treaba dumitale cine sînt. Am venit să-ți spun că Zitta Renny a fugit de la dumneata cu fecioru-meu.

— Cu... cu feciorul dumitale ?

— Da, boierule. Dacă dumneata n-ai știut să-ți păstrezi fiitoarea, n-ai dreptul să te plîngi că ți-a luat-o altul. În vinele feciorului meu curge sînge, nu lapte subțiat cu apă ! El e din neamul romilor...

— Atunci, ești țigancă ? Cum s-ar zice, Zitta s-a întors la neamul ei.

Femeia îl măsură cu o privire plină de dispreț : se vede că creștinii aceștia n-au destulă bărbăție, nici măcar atîta cît să se înfurie cînd sînt batjocoriți !

— Că doar nu era să rămînă cu dumneata ! Nu sînteți plămădiți din același aluat ! Femeile noastre se dau fie dintr-o toană de fată, fie pentru bani. Dar pînă la urmă, sîngele de țigan le face să se întoarcă tot la neamul lor de țigani !

Fața Tăunului rămînea nepăsătoare și liniștită.

— A plecat cu toată șatra țigănească, sau numai cu feciorul dumitale ?

Femeia izbucni în rîs :

— Nu cumva ai de gînd să te iei după ea, ca s-ncerci s-o aduci înapoi ? E prea tîrziu, boierule ! Trebuia să te gîndești mai de mult la asta...

— Nu, vreau numai să știu tot adevărul... Bineînțeles, dacă vrei să mi-l spui.

Femeia ridică din umeri. Nu făcea să batjocorească pe omul acesta, care primea cu atîta liniște insultele ei.

— Ei, atunci, iată adevărul : Zitta l-a întîlnit pe fecioru-meu pe drumul mare în ziua în care ai părăsit-o și a început să vorbească cu el pe limba noastră. Cînd a văzut băiatul că ea, cu toată îmbrăcămintea ei boierească, e tot o fată din neamul nostru, s-a îndrăgostit de fața ei frumoasă. S-a îndrăgostit așa cum se îndrăgostesc bărbații noștri și a adus-o la noi în șatră. Și ea, biata fată, mi-a mărturisit toate necazurile ei. Plîngea și suspina așa de amarnic, de ți

se rupea inima de milă. Noi am mîngîiat-o cum ne-am pri-
ceput. După aceea și-a lepădat rochia cea scumpă, s-a îm-
brăcat așa cum se îmbracă fetele noastre și a început să
trăiască cu fecioru-meu ca nevastă și bărbat. El n-are să-i
spună niciodată : „Eu nu te iubesc“, ori : „Lasă-mă, am alte
socoteli“... Cînd femeia e tînără, îi trebuie bărbat, iar dum-
necata ce fel de bărbat ești ? Voi nu știți nici măcar să să-
rutați o fată frumoasă cînd vă strînge în brațe !

— Mi-ai spus — îi tăie vorba Tăunul — că ai venit la
mine cu o însărcinare din partea Zittei.

— Da, am rămas aici după ce a plecat șatra, anume ca
să-ți aduc vorbele ei. M-a trimis să-ți spun că s-a săturat
de boieri învățați, la care sîngele mocnește în vine și căroră
ie place să despice firul în patru, și că se întoarce la nea-
mul ei și la viața cea slobodă. „Să-i spui, zicea ea, că eu
sînt femeie, că l-am iubit și că tocmai de aceea n-am vrut
să-i mai fiu țiuțoare“... Bine a făcut că a plecat. Las' să
cîștige fetele noastre bani cu frumusețea lor ! Nu-i nici un
păcat în asta ! Altminteri, la ce folosește frumusețea ? Doar
o femeie de-a noastră nu poate iubi un bărbat din neamul
vostriu !

Tăunul se ridică.

— Asta e tot ce ți-a poruncit să-mi spui ? Întrebă el.
Atunci, spune-i că are dreptate și că nădăjduiesc c-o să fie
fericită. Asta e tot ce pot să-i răspund. Noapte bună !

Rămase nemișcat pînă ce porțița grădinii se izbi în urma
lătrînei. Abia atunci se lăsă în fotoliu și-și acoperi fața cu
mîinile.

Încă o palmă ! E cu putință oare să nu i se lase nici o
fărîmă din mîndria și din respectul de sine de altădată ?
Doar a trecut prin toate suferințele pe care le poate îndura
o ființă omenească. I-au tîrît în noroi colțișorul cel mai tî-
năr al inimii lui, iar trecătorii l-au călcat în picioare. N-a
rămas loc în sufletul lui care să nu poarte pecetea dispre-
țului cuiva, care să nu fi fost sfîrtecat de amintirile necru-
tătoare ale unei batjocuri !

Iar acum, pînă și țiganka asta pe care-o culesese de pe
drum a pus mîna pe bici ca să-l lovească !

La ușă se auzi scheunatul jalnic al lui Diavolo. Tăunul
se ridică să-i dea drumul. Dulăul se aruncă asupra stăpî-
nului cu pornirea nebunească de totdeauna. Dar înțelese
îndată că ceva era altfel de cum ar trebui să fie și se culcă

cuminte pe covor, la picioarele Tăunului, lipindu-și botul rece de mîna lui nepăsătoare.

O oră mai tîrziu, Gemma se apropie de ușa din față. Sună, dar nimeni nu-i răspunde : văzînd că Tăunul n-are de gînd să mănînce, Bianca plecase să mai stea de vorbă cu bucătăreasa din vecini, dar nu încuiase ușa și lăsase o lumină în sală. Gemma așteaptă cîteva clipe, apoi se hotărăște să intre și să-l caute pe stăpînul casei : trebuia să-i vorbească numai decît în legătură cu veștile importante pe care le promisese chiar atunci de la Bailey.

Bătu la ușa biroului și auzi glasul Tăunului :

— Poți să pleci, Bianca, n-am nevoie de nimic.

Gemma deschise ușa încetișor. În odaie era întuneric, numai lămpa mică din sală arunca de-a curmezișul odăii o fișie lungă de lumină. Gemma îl văzu pe Tăun. Era singur și stătea cu capul în piept, iar la picioarele lui dormea înco-lăcit cîinele.

— Eu sînt — zise Gemma.

Tăunul se ridică repede :

— Gemma, Gemma ! Atît de mult doream să te văd !

Și înainte ca Gemma să fi avut timp să spună un singur cuvînt, căzu în genunchi la picioarele ei, ascunzîndu-și fața în faldurile rochiei. Tot trupul îi era zguduit de spasme mai înspăimîntătoare decît lacrimile...

Gemma stătea încremenită și tăcea. Doar nu putea să-l ajute cu nimic, cu nimic ! Și acesta era lucrul cel mai chinător. Trebuia să stea lîngă el, contemplînd nepăsătoare durerea lui... Și totuși, cu cîtă bucurie și-ar da viața, numai să-l scape de suferință ! O, dacă ar avea curajul să se aplece asupra lui, să-l îmbrățișeze, să-l strîngă la piept ca să-l apere cu trupul ei de toate sfîșierile care-l amenințau în viitor ! Da, atunci el ar fi iarăși Arthur, iar lumina strălucitoare ar goni umbrele cernite ale vieții ei...

Dar nu, asta nu se poate ! Parcă ar putea el vreodată să uite ? Nu l-a împins ea singură, cu mîna ei, în infern ?

Și clipa aceea bogată în iluzii se pierdu în veșnicie.

Tăunul se ridică în grabă și se așază la masă, ținîndu-și ochii acoperiți cu mîna și mușcîndu-și buzele atît de tare, de parcă ar fi vrut să și le străpungă cu dinții.

Trecură așa cîteva clipe chinuitoare. Apoi el ridică fruntea și vorbi cu glas liniștit :

— Iartă-mă. Mi se pare că te-am cam speriat.

Gemma îi întinse amîndouă mîinile.

— Dragul meu — zise ea — oare prietenia noastră nu e destul de trainică acum ca să poți avea măcar un pic de încredere în mine? Spune-mi, ce te chinuie atîta?

— O, e o durere a mea, personală. De ce să te necăjesc și pe dumneata cu suferințele mele?

— Te rog ascultă-mă — urmă ea, luîndu-i mîinile într-ale ei ca să le potolească tremurul nervos. Nu mi-aș îngădui să mă ating de lucruri asupra cărora n-am nici un drept. Dar mi-ai povestit de bună voie aproape tot... N-ai vrea să-mi încredințezi și puținul care a mai rămas de spus? Închipuie-ți că aș fi sora dumitale... Păstrează-ți masca pe obraz, dacă găsești în asta o mîngîiere, dar aruncă-ți-o de pe suflet, arunc-o, pentru numele lui Dumnezeu!

Tăunul își lăsă și mai adînc capul în piept.

— Va trebui să te înarmezi cu multă răbdare! răspunse el. Mi-e teamă că n-o să ai prea multe bucurii de pe urma unui frate ca mine... O, dacă ai ști!... Am fost gata să-mi pierd mințile în zilele din urmă... Zilele acestea au fost ca un fel de continuare a epopeei mele sud-americeane. Și acum, nu știu de ce, diavolul a pus din nou stăpînire pe mine...

Glasul lui se frînse.

— Lasă-mi și mie o parte din suferința dumitale — șopti Gemma.

Și capul Tăunului căzu pe mîna ei.

CAPITOLUL INTII

În vârtejul frământărilor de fiecare zi în care-i ținea munca lor încordată, cele cinci săptămîni care urmau zburară, pentru Tăun și pentru Gemma, ca vîntul. N-aveau nici timpul, nici puterea să se mai gîndească la treburile lor personale. Armele trecuseră cu bine — clandestin — în Statul Papal. Dar rămăsese lucrul cel mai greu și mai primejdios: trebuiau transportate pe ascuns, din depozitele dosite prin peșterile și văgăunile munților, în cîteva centre locale, iar de acolo împărțite oamenilor din sate. Tot ținutul mișuna de spioni. Dominichino, care fusese însărcinat de Tăun cu pregătirea rezervelor de muniții, trimise un curier la Florența, cerînd fie un om în ajutor, fie prelungirea termenului.

Tăunul stăruia ca această însărcinare să fie terminată cu orice preț către mijlocul lui iunie. Dominichino se simțea cuprins de deznădejde: nu era de loc ușor să transporte o încărcătură atît de grea, pe drumuri atît de rele. Afară de asta, nesfîrșitele amînări, datorită grijii de fiecare clipă să se ascunde de spioni, îi îngreuiau și ele situația.

„Stau între Scylla și Charibda¹, scria el. Nu îndrăznesc să grăbesc lucrurile, de frică să nu fiu urmărit, iar pe de altă parte, nici nu le pot trăgăna prea mult, dacă e neapărat nevoie să-mi îndeplinesc însărcinarea la timp. De aceea, ori îmi trimiți în ajutor un om energic, ori dați de știre venețienilor că n-o să putem fi gata înainte de prima săptămîină din iulie.“

Tăunul veni la Gemma, cu scrisoarea lui Dominichino. Ea se adînci în citirea scrisorii, iar el, încruntat, se așează pe covor și începu să mîngîie moranul în răspăr.

¹ Scylla și Charibda, monștri din mitologia greacă, care erau un permanent pericol pentru navigatori. Expresia „între Scylla și Charibda“ e corespunzătoare zicalei romînești „între ciocan și micovală“. (n.r.)

— Nu-i bine — zise Gemma. Nu cred c-o să-i putem face pe venețieni să mai aștepte încă trei săptămîni.

— Fără îndoială că nu. Ce idee absurdă! Dominichino ar t-t-trebuî să înțeleagă asta. Că doar noi sîntem datori să ținem seama de venețieni, nu veneționii de noi!

— Totuși nu-l putem învinui nici pe Dominichino. Pe cît se vede, el își dă toată osteneala, dar nu poate face mai mult.

— Da, fără îndoială, nu e vina lui. Toată nonorocirea stă în faptul că el e numai unul, și nu doi! Ar trebui să avem acolo cel puțin doi oameni de nădejde: unul care să păzească depozitul și altul care să expedieze transporturile. Dominichino are toată dreptatea: îi trebuie neapărat un ajutor energetic.

— Dar pe cine să-i trimitem? În Florența n-avem pe nimeni.

— În cazul acesta, t-t-trebuie să mă duc chiar eu!

Gemma se lăsă pe speteaza scaunului și se uită la el, înălțînd ușor sprîncenele:

— Nu, asta nu se poate. E peste măsură de primejdios.

— Totuși va trebui să risc, dacă nu putem g-g-găsi altă ieșire.

— Trebuie să găsim altă ieșire, numaidecît. Nici să nu te gîndești să pleci!

Buza de jos a Tăunului se strînse cu încăpățîinare:

— N-n-nu înțeleg de ce nu m-ai gîndi?

— Dacă ai judeca în liniște măcar o clipă, ai înțelege. Abia au trecut cinci săptămîni de cînd te-ai întors. Poliția a și mirosit cîte ceva în legătură cu pelerinul, și acum scoțese toată regiunea, ca să prindă firul. Știu cît de bine te pricepi să-ți schimbi înfățișarea, dar nu uita că te-a văzut atîta lume și sub masca lui Diego, și ca țăran. Și-apoi, n-ai cum să-ți ascunzi nici șchiopătatul, nici cicatricea de pe obraz.

— În lumea asta sînt șchiopi cîți p-p-poftești.

— Da, dar în Romagna nu sînt chiar atît de mulți oameni șchiopi, cu o cicatrice de sabie pe obraz, cu mîna stîngă mutilată și care să mai aibă și ochi albaștri pe un obraz atît de smolit ca al dumitale!

— Ochii nu intră la socoteală, pot să le schimb culoarea cu beladonă.

— Dar nu poți schimba toate celelalte! Nu, asta nu se poate. Te-ar aresta, nu-ncape îndoială.

— Totuși trebuie să-l a-a-ajute cineva pe Dominichino !

— Bun ajutor, n-am ce zice, dacă ai cădea în cursă într-un moment atât de greu pentru noi ! Arestarea dumatăle ar însemna prăbușirea întregii noastre acțiuni.

Dar nu era tocmai ușor să-l convingi pe Tăun, și discuția lor se prelungi mult timp, fără să ducă la nici un rezultat. Abia atunci începu să înțeleagă Gemma câtă calmă îndrjire era în omul acesta. Dacă ar fi fost vorba de un lucru mai puțin important, poate că ea ar fi cedat, ca să nu mai discute în zadar. Însă în cazul de față nu-și putea îngădui să cedeze : era încredințată că folosul practic pe care l-ar aduce cauzei lor plecarea Tăunului nu merita primejdia în care s-ar expune. Fără să vrea, se gîdea că dorința lui de a pleca nu pornea atât din conștiința unei nevoi absolute, cît dintr-o sete bolnăvicioasă de primejdie. A-și risca viața ajunsese la el un fel de obișnuință, care se putea asemui oarecum cu patima bețivului pentru vin, iar Gemma sootea că era de datoria ei să se împotrivească cu orice preț ori de cîte ori s-ar ivi prilejul. Văzînd că stăruințele ei nu pot schimba hotărîrea lui nestrămutată, folosi și cel din urmă argument.

— În orice caz, să fim cinstiți — zise ea — și să spunem lucrurilor pe nume. Nu greutatea cu care se luptă Dominichino te fac să ții atât de mult la această călătorie. ci dragostea dumatăle pentru...

— Asta nu-i adevărat ! o întrerupse Tăunul cu înverșunare. „El“ nu înseamnă nimic pentru mine. Mi-e totuna dacă-l mai văd ori nu vreodată.

Dar se opri brusc, citind pe fața ei că se trădase. Priirile lor se întîlniră o clipă, apoi amîndoi își plecară ochii fără ca vreunul din ei să rostească numele celui la care se gîdea fiecare.

— Nu... nu țin să-l scap cu orice preț pe Dominichino — îngăimă Tăunul, în sfîrșit, cu obrazul aproape ascuns în blana moranului — dar... îmi dau seama de primejdia care amenință întreaga noastră acțiune dacă nu se duce nimeni să-i dea o mîină de ajutor.

Gemma nu luă în seamă această jalnică minciună și urmă ca și cum n-ar fi fost întreruptă :

— Dragostea dumatăle pentru acțiunile primejdioase te îndeamnă să pleci. Cînd ești tulburat din cine știe ce cauză, ai nevoie să te simți în primejdie, așa cum aveai nevoie de opiu cînd erai bolnav.

— Nu cercam eu opiu — zise el, înfruntînd-o. Ceilalți stăruiau să iau !

— Ce este, Ketty ? A venit cineva ? Sînt ocupată și nu primesc.

— Signora, miss Rita a trimis scrisoarea asta printr-un curier.

Într-un plic mare, lipit cu grijă, era o scrisoare cu marca Statului Papal, pe adresa lui miss Rita, dar nedesfăcută. Vechile prietene de școală ale Gemmei locuiau încă la Florența și, din prudență, multe din scrisorile mai importante veneau adeseori pe adresa lor.

— Acesta-i semnul convențional al lui Michele — zise Gemma, citind la repezeală scrisoarea prin care i se comunicau prețurile de vară ale unei pensiuni din Apenini. Și, arătînd două pete mici de cerneală în colțul paginii, urmă : Înștiințarea e scrisă cu cerneală simpatică. Reactivul e în al treilea sertar al biroului. Da, acela...

Tăunul așază scrisoarea pe masă și trecu peste paginile ei o pensulă subțire. Cînd se ivi pe hîrtie un rînd albastru-deschis — adevăratul conținut al scrisorii — el se lăsă pe speteaza scaunului și izbucni în hohote de rîs.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă Gemma, nerăbdătoare.

Tăunul îi întinse scrisoarea.

„Dominichino a fost arestat. Vino imediat !“

Fără să lase hîrtia din mînă, Gemma se așază și-l privi cu ochii larg deschiși și plini de deznădejde.

— Ei, îți dai seama și dumneata acum că trebuie să plec ? o întrebă el, cu glasul lui mîngîietor, trăgănat și plin de ironie.

— Da, așa cred și eu — răspunse ea, suspinînd. De altfel, trebuie să plec și eu.

Tăunul ridică deodată capul și o privi :

— Și dumneata ? Dar...

— Desigur. Se înțelege că nu e tocmai prudent să nu rămîină nimeni aici, la Florența, dar asta n-are importanță acum ; principalul e să avem o pereche de brațe în plus acolo, la fața locului.

— Brațe se găsesc acolo cîte vrei.

— Da, însă nu din acele de care avem noi nevoie. Nu se prea găsesc oameni în care să putem avea deplină încredere. Dumneata singur ai spus că ne trebuie acolo cel puțin doi oameni de încredere. Dacă Dominichino n-a putut să-și ducă singur însărcinarea pînă la capăt, dumneata nici atîta

n-ai să ți-o poți duce. Când un om e atît de compromis cum ești dumneata, activitatea de conspirator ajunge pentru el un fel de cursă cu obstacole. Prin urmare, îți trebuie negreșit un ajutor. Mai mult decît oricui. Socoteai că veți fi doi : dumneata și Dominichino. Acum vor fi tot doi : dumneata și cu mine.

— Da, ai dreptate — răspunse el în cele din urmă. Trebuie să ne ducem amîndoi, și cu cît o vom face mai repede, cu atît va fi mai bine. Dar nu putem pleca împreună. Dacă plec eu deseară, dumneata va trebui să pleci mîine, cu diligența de după-amiază.

— Dar încotro s-o iau ?

— Asta rămîne să hotărîm. În ceea ce mă privește, cel mai nimerit lucru ar fi să mă duc de-a dreptul la Faenza. Dacă plec seara tîrziu, o iau spre Burgo San-Lorenzo. Acolo mă travestesc cu ajutorul contrabandiștilor și pornesc îndată mai departe.

Gemma își încruntă sprîncenele, îngrijorată.

— Nu știu cum s-ar putea organiza altminteri toate astea — zise ea. Dar găsesc că e din cale afară de primejdios pentru dumneata să pleci de aici așa, în pripă. Apoi, și în privința travestitului... Oare poți să ai încredere în contrabandiști ? Ți-ar trebui măcar trei zile încheiate, ca s-o poți lua pe drumuri ocolite, să ți se piardă urma înainte de a ajunge la graniță...

— Dar tocmai granița e mai puțin primejdioasă — răspunse el, zîbind. Pot să pună mîna pe mine mai departe, dar la graniță nu. În munți sînt tot atît de în siguranță ca și aici. Nici un contrabandist din Apenini n-o să mă trădeze. Dar nu prea vād cum ai să treci dumneata granița !

— O, nu-i lucru greu ! Am pașaportul Luisei Rita și plec să mă plimb puțin... În Romagna nu mă cunoaște nimeni, pe cînd pe dumneata te cunoaște orice spion.

— Din fericire, și orice contrabandist.

Ea se uită la ceas :

— E ora două și jumătate. Avem înaintea noastră toată după-amiază și toată seara.

— Atunci, mai bine să mă duc chiar acum acasă și să pregătesc totul. Pe urmă o să-mi fac rost de un cal bun. Prin urmare, așa rămîne : plec de aici la Burgo San-Lorenzo. În felul acesta e mai puțin primejdios.

— Nici combinația cu calul de închiriat nu e tocmai sigură. Stăpînul lui...

— Nu-l închiriez. Mi-l împrumută un om în care pot să am toată încrederea. Mi-a mai făcut servicii de astea și altă dată. Iar peste două săptămîni, un păstor o să i-l aducă îndărăt. Acum plec. O să mă întorc aici pe la ora cinci, cinci și jumătate. În vremea asta ai putea să te duci să-l cauți pe Martini și să-i explici totul.

— Pe Martini?... Și Gemma se întoarce spre el cu mirare.

— Da. Trebuie să-i destăinuim totul. Bineînțeles, dacă nu găsești dumneata altă soluție.

— Nu prea înțeleg ce vrei să spui.

— Trebuie să lăsăm aici un om de încredere pentru cazul cînd s-ar ivi unele greutăți neprevăzute. Și dintre toți prietenii noștri, Martini e cel în care am mai multă încredere. Fără îndoială că și Riccardo ar face pentru noi tot ce i-ar sta în putință, dar tot Martini e mai sigur. Dumneata îl cunoști mai bine decît mine. Hotărăște!

— Nu mă îndoiesc nicidecum că Martini știe să lucreze, nici că e un om pe care te poți bizui. De asemenea, cred că ar fi bucuros să ne dea ajutor. Însă...

Deodată el înțelese:

— Gemma, închipuie-ți că un foarte bun prieten de-al dumitale ar sta la îndoială să-ți ceară ajutor la o mare cumpănă, de frică să nu-ți pricinuiască vreo neplăcere... Ce-ai gândi despre el? Ai găsi că purtarea lui față de dumneata e dreaptă?

— Bine, fie! răspunse Gemma, după ce se gândi puțin. O s-o trimit imediat pe Ketty la Martini, să-l roage să vină pînă aici. Iar în vremea asta, eu mă duc la Luisa după pașaport: mi-a promis că mi-l împrumută de cîte ori voi avea nevoie. Dar ce facem de bani? Să nu scot ceva de la bancă?

— Nu, nu-ți pierde timpul cu asta. Cît am eu acum, ne-ajunge s-o ducem un timp. Pe urmă, cînd se vor termina banii mei, vom trăi dintr-ai dumitale... Prin urmare, ne vedem la cinci și jumătate. Te găsesc aici, nu-i așa?

— O, desigur! Mă întorc mult mai devreme.

Tăunul se întoarce la ora șase și-i găsi, pe Gemma și pe Martini, stînd amîndoi pe terasă. Numaidecît își dădu seama că între ei avusese loc o discuție penibilă. Fețele lor păstrau urme de tulburare. Martini era mai tăcut și mai posomorît ca de obicei.

— Ai pregătit totul ? îl întreabă Gemma pe Tăun, ridicînd capul.

— Da, și ți-am adus și bani pentru drum. Calul meu o să mă aștepte la bariera Ponte Rosso, la noapte, la ora unu.

— Nu e prea târziu ? Doar trebuie să ajungi la Burgo San-Lorenzo înainte de răsăritul soarelui, pînă nu începe să se trezească lumea.

— Și o să ajung, am un cal bun. Însă n-aș vrea să se observe plecarea mea. Eu nu mă mai pot întoarce acasă. Un spion stă la pîndă în fața ușii, încredințat că sîm înăuntru.

— Și cum ai reușit să pleci neobservat ?

— Am ieșit pe fereastra bucătăriei în grădinița din spatele casei, pe urmă am sărit peste zid, în livada vecinilor. De aceea am și întîrziat... Trebuia să scap în vreun fel oarecare de spion ! Stăpînul calului o să rămîină în biroul meu toată seara. Cînd o să aprindă lampa, spionul o să vadă lumina la fereastră și umbra unui om dincolo de perdele și o să se liniștească, crezînd că în seara asta stau acasă și scriu.

— Prin urmare, rămîi aici pînă s-o face timpul să ieși la barieră ?

— Da. Se înțelege că nu țin de loc să fiu văzut în seara asta pe stradă. Vrei o țigară, Martini ? Știu că signora Bolla nu e împotriva fumatului...

— Și chiar dacă aș fi, tot n-o să stau aici. Trebuie să mă duc la bucătărie, s-o ajut pe Ketty să pregătească masa.

După ce plecă Gemma, Martini se ridică și începu să se plimbe prin odaie, cu mîinile la spate. Tăunul fuma în tăcere și se uita pe fereastră la strada învăluită în pîcla ușoară a unei ploii mărunte.

— Rivarez ! începu Martini, oprindu-se în fața Tăunului, dar cu ochii în pămînt. În ce aventură vrei s-o tîrăști ?

Tăunul își scoase țigara din gură și slobozi un nor de fum.

— Ea singură și-a hotărît soarta — răspunse el. Nimeni n-a silit-o la nimic.

— Da, știu. Dar spune-mi...

El se opri.

— O să-ți spun tot ce pot.

— Bine, atunci spune-mi... Eu nu prea cunosc amănuntele afacerii voastre din munți și vreau să știu : o amenință vreo primejdie serioasă ?

— Dumneata vrei să știi adevărul ?

— Se înțelege.

— Atunci îți răspund : da.

Martini se întoarce și începu iarăși să se plimbe de colo-colo. Apoi se opri din nou :

— Vreau să-ți mai pun o întrebare. Fără îndoială că, dacă nu vrei, ești liber să nu-mi răspunzi, dar dacă îmi răspunzi, te rog să-mi spui adevărul : o iubești ?

Tăunul scutură cu grijă scrumul țigării și urmă să fumeze în tăcere.

— Oare trebuie să înțeleg că nu vrei să-mi răspunzi la întrebare ?

— Nu, nu e vorba de asta. Dar cred că am dreptul să știu pentru ce mă întrebi ?

— Pentru ce ? Doamne Dumnezeule ! Dar nu înțelegi singur pentru ce ?

— O, asta era ! Tăunul lăsă țigara la o parte și se uita țintă în ochii lui Martini. Da, o iubesc — zise el rar, cu duioșie. Dar să nu crezi că am de gând să-i mărturisesc dragostea mea și s-o plictisesc cu declarațiile mele. Eu doar...

Glasul abia i se mai auzea. Martini veni mai aproape de el :

— Dumneata „doar“ ?...

— Eu doar o să mor. Tăunul se uita țintă înaintea lui cu o privire înghețată, de parcă ar fi fost mort. Apoi începu să vorbească iarăși, cu un glas ciudat și monoton, lipsit de viață : N-am nici umbră de nădejde că aș putea să scap teafăr. Dar dumneata nu trebuie s-o tulburi de mai-nainte din cauza asta. Oricare, în locul meu, ar fi amenințat de aceeași primejdie. Ea o știe tot atât de bine ca și mine. Cât despre ea, contrabandiștii vor face totul ca să nu cadă în cursă. Sînt băieți buni, deși cam din topor. Însă gîtul meu de mult e prins în laț, și, dacă trec granița, lațul o să se strîngă de tot.

— Rivarez, ce vrei să spui ? Nu încape îndoială că acțiunea voastră e plină de primejdii, mai cu seamă pentru dumneata. Acest lucru îl înțeleg și eu. Dar ai trecut de-atîtea ori prin asta, și totdeauna cu bine.

— Pînă acum, da. Însă acum voi cădea.

— Ascultă, Rivarez. Dacă ai asemenea presimțiri, nu trebuie să pleci. Cel mai sigur mijloc ca să cazi în cursă e să pleci cu convingerea că ai să cazi. Știi ce ? Plec eu în locul

dumitale. Sînt în stare să fac tot ce trebuie, iar dumneata trimite prietenilor de-acolo o scrisoare cu explicații...

— Și să te las să fii ucis în locul meu? Știu că ar fi un lucru inteligent!

— O, nu cred că pe mine m-ar ucide! Ei mă cunosc mai puțin decît pe dumneata. Și chiar dacă m-ar... El se opri, iar Tăunul îl privi drept în ochi. Martini își lăsă mîna în jos: Cred că pentru ea ar fi mai puțin dureros să mă piardă pe mine — urmă el, simplu de tot. Și pe urmă, Rivarez, e și o chestiune de ordin social, care trebuie privită din punctul de vedere al utilității, adică al celui mai mare folos pentru un cît mai mare număr de oameni. „Utilitatea maximă” a dumitale — așa mi se pare că-i spun economiștii, nu? — e superioară utilității mele. Sînt destul de inteligent ca să înțeleg atîta lucru, deși n-am motive speciale să țin la dumneata. Ca om, dumneata reprezintă o valoare mai mare decît mine, cu toate că nu sînt de loc convins că ești mai bun decît mine, iar moartea dumitale ar fi o pagubă mai serioasă decît moartea mea.

Toate acestea le spunea în așa fel, de parcă era vorba de cota acțiunilor la bursă. Tăunul se uită la el, scuturîndu-se ca de frig:

— Amîndoi vorbim prostii, Martini.

— Că dumneata spui prostii, asta e sigur — îi răspunse Martini, întunecat.

— Și dumneata la fel. Pentru Dumnezeu, doar n-o să ne certăm acum pentru un sacrificiu romantic, à la Don Carlos¹ și marchizul de Posa²! Doar trăim în secolul al XIX-lea, iar dacă misiunea pe care trebuie s-o îndeplinim înseamnă moarte, atunci va trebui să mor.

— Iar dacă misiunea pe care trebuie s-o îndeplinesc înseamnă viață, atunci va trebui să trăiesc. Ce putem face?... Ești un om norocos, Rivarez!

— Da — se învoi scurt Tăunul. Eu am avut totdeauna noroc.

¹ Don Carlos (1545—1568) — fiul mai mare al regelui Spaniei, Filip al II-lea. Ducînd o politică de opoziție față de tatăl său, acesta l-a trimis la închisoare, unde a și murit. A fost immortalizat de poetul german Schiller, în tragedia „Don Carlos”. (nota red. ruse.)

² Marchizul de Posa — unul dintre personajele principale ale aceleiași tragedii, luptător înflăcărat pentru libertate și apărător al Flandrei subjugate. Prieten cu Don Carlos, marchizul de Posa și-a jertfit viața pentru eliberarea acestuia. (nota red. ruse.)

Cîteva clipe fumară amîndoi în tăcere. Pe urmă începură să discute amănuntele plecării. După cină discutară toți trei : era necesar să se înțeleagă asupra tuturor punctelor principale. Cînd bătura ora unsprezece, Martini se ridică și-și luă pălăria.

— Mă duc pînă acasă, Rivarez, să-ți aduc pelerina mea de călătorie. Va fi mult mai greu să te recunoască cineva cu ea decît în hainele dumitale ușoare. În același timp vreau să fac și o mică cercetare, ca să fiu absolut sigur că nu mișună spioni în jurul casei..

— Vrei poate să mă însoțești pînă la barieră ?

— Da. Patru ochi văd mai bine decît doi, în cazul cînd ne-ar urmări cineva. Mă întorc pe la douăsprezece. Vezi să nu pleci fără mine. Mai bine să iau cheia, Gemma, ca să nu deranjez pe nimeni cînd vin...

Gemma se uită cu luare-aminte la el și înțelese că înadins născocise pretextul acela, ca s-o lase singură cu Tăunul.

— Mai vorbim noi mîine — zise ea. Vom avea destul timp dimineață, după ce-mi termin pregătirile.

— O, da ! Vom avea destul timp... Voiam să te mai întreb cîte ceva, Rivarez, dar o să vorbim în drum spre barieră. Gemma, las-o pe Ketty să se ducă la culcare și vorbești cît mai încet... Ei, la revedere, la ora douăsprezece !

Făcu un semn ușor cu capul și ieși din odaie, zîmbind. Apoi trînti cu putere ușa de la intrare, ca să dea de știre vecinilor că oaspeții signorei Bolla au plecat.

Gemma se duse la bucătărie, să-i spună lui Ketty că e liberă, și se întoarse ținînd în mîini o tavă pe care se aflau cești de cafea.

— Nu vrei să te culci puțin ? îl întrebă ea pe Tăun. Doar n-o să ai cînd dormi noaptea asta.

— Te înșeli. O să dorm în Burgo San-Lorenzo, în timp ce prietenii îmi vor căuta vreun deghizament.

— Bine, atunci bea o ceașcă cu cafea. Stai să-ți aduc biscuiți.

Gemma se lăsă în genunchi, ca să caute în raftul de jos al bufetului. Tăunul se aplecă peste umărul ei.

— Ce-ai acolo ? Bomboane de ciocolată umplute cu cremă și caramele englezești ? O, dar astea sînt bunătăți împărătești !

Simțind bucuria din glasul lui, Gemma ridică ochii și pe fața ei trecu lumina unui zîmbet :

— Și dumitale îți plac dulciurile?... Totdeauna mă îngrijesc să am pentru Cesare. Se bucură ca un copil când îi dai ceva dulce.

— A-adevărat? Atunci, cumpără-i mîine altele, iar pe astea dă-mi voie să le iau cu mine. O să-mi umplu buzunarele cu caramele, să mă despăgubească de toate bucuriile pierdute ale vieții... N-nădăjduiesc că or să mă lase să ronțai o caramelă în ziua cînd o fi să mă ducă la moarte...

— Așteaptă să găsesc o cutioară pentru caramelele dumitale. Se lipesc atît de ușor!... Să-ți pun și bomboane de ciocolată?

— Nu, pe astea vreau să le mănînc aici, cu dumneata.

— Mie nu-mi place ciocolata. Stai mai bine jos, ca un om cumsecade. E foarte probabil că n-o să mai avem alt prilej să stăm de vorbă liniștiți, înainte ca unul din noi să fie ucis, și...

— N-nu-i place ciocolata! bombăni el încet. Atunci va trebui să mă îndop singur... E ca un fel de ospaț înainte de execuție, nu-i așa? Astăzi trebuie să-mi faci toate gusturile. Mai întîi de toate vreau să te așezi aici, în fotoliu. Iar eu, deoarece mi-ai spus că am voie să mă culc, am să mă întind oolea. O să fie strașnic de bine! Tăunul se așează pe covor, la picioarele Gemmei, cu capul sprijinit de braț și cu privirea ațintită asupra ei: Cît ești de palidă! Asta pentru că prea iei viața în serios și pentru că nu-ți place ciocolata...

— Te rog, fii serios măcar cinci minute! Doar e vorba de viață și de moarte...

— Nu vreau să fiu serios nici o clipă, draga mea. Nici viața și nici moartea nu merită așa ceva. Îi luă amîndouă mîinile și i le mîngîie ușor, cu vîrfurile degetelor: Dar nu mă privi cu atîta asprime, de parcă ai fi însăși Minerva! Dacă mai trece o clipă, încep să plîng și o să-ți fie milă de mine. Aș vrea să-mi mai zîmbești măcar o dată cu zîmbetul dumitale neasemuit, uimitor... Haide, haide, nu mă certa, buna mea prietenă! Mai bine să mîncăm împreună biscuiții noștri, ca doi copii cumînți, fără să ne certăm. Doar mîine vine moartea. Luă de pe farfurie un biscuit și-l rupse în două bucăți egale, căutînd ca garnitura de zahăr să se despartă drept la mijloc: Să ne închipuim că asta e cumincătura pe care o primesc bunii creștini la biserică. Acum t-trebuie să bem vin din a-a-același pahar, da, uite-așa.

Gemma lăsă paharul jos.

— Încetează ! se rugă ea, și în glasul ei tresări un suspin. Tăunul o privi și-i luă din nou mâinile într-ale lui.

— O, lasă ! Să stăm liniștiți acum. Când unul din noi va muri, cel care-o să rămână își va aduce aminte de aceste clipe... Să uităm lumea asta plină de zgomot, care ne-a amețit cu bîzîitul ei, și să mergem mîna în mîna pe drumul nostru. Să coborîm în subteranele tainice ale morții și să stăm culcați acolo printre macii înfloriți. Liniște ! Să stăm cuminiți, cuminiți...

Își lăsă capul pe genunchii ei și-și ascunse fața. Fără să spună un cuvînt, Gemma se aplecă și-și puse ușor mîna pe creșterul lui. Timpul trecea, clipele zburau una după alta în veșnicie, iar ei stăteau așa, muți, fără să se clintească din loc.

— Dragul meu prieten, e aproape douăsprezece — zise ea, într-un târziu. El își ridică fruntea. Ne-au mai rămas doar cîteva minute. Martini trebuie să sosească îndată. S-ar putea să nu ne mai vedem niciodată. E cu putință oare să n-ai nimic a-mi spune ?

Tăunul se ridică încet și trecu în celălalt capăt al odăii. Cîteva clipe tăcură amîndoi.

— Iată ce vreau să-ți spun — începu el cu glas abia auzit. Vreau să-ți spun...

Se opri și se așeză lîngă fereastră, acoperindu-și fața cu amîndouă mâinile.

— Dar mult ți-a mai trebuit, ca să-ți fie, în sfîrșit, milă de mine ! zise ea blînd.

— Nici eu n-am avut parte de prea multă milă în viață. La început credeam că dumitale ți-e totuna...

— Și acum tot așa crezi ? Cîteva clipe, Gemma așteptă răspunsul lui, apoi străbătu odaia și se opri lîngă el. Spune-mi adevărul ! șopti ea. Gîndește-te : dacă te vor ucide numai pe dumneata, va trebui să-mi trăiesc restul zilelor fără să fi știut... fără să fi știut sigur...

El îi luă mâinile și i le strînse îndelung :

— Dacă mă vor ucide... Vezi, cînd am plecat în America de Sud... O, dar iată că vine Martini ! Tăunul tresări, se ridică și deschise larg ușa. Martini își ștergea cizmele pe preș. Cîtă precizie, exact la m-minut ! Ca de obicei ! Ești un cronometru viu, Martini. Asta-i p-pelerina de călătorie ?

— Da, și mai ai aici încă vreo cîteva lucruri. Mi-am dat osteneala să ajungă uscate, dar afară toarnă cu găleata. Mi-e teamă că o să-ți fie cam greu la drum.

— O, asta n-are nici o importanță. Nu-i nimeni pe stradă ?

— Nu. Toți spionii s-au dus pesemne să se culce. Nici nu-i de mirare, pe o vreme ca asta. Aici ai cafea, Gemma ? Rivarez ar trebui să bea ceva fierbinte înainte de a pleca la drum, pe ploaie. Altfel o să răcească.

— Da, cafea. Și încă foarte tare. Mă duc să încălzesc un pic de lapte.

Gemma plecă la bucătărie, strângându-și dinții și pumnii ca să nu izbucnească în plâns. Când se întoarse cu laptele, Tăunul era gata îmbrăcat cu pelerina și-și încheia jambierele de piele pe care i le adusese Martini. Bău cafeaua cu lapte, stînd în picioare, apoi își luă pălăria de drum, cu boruri largi.

— Cred că e timpul să plecăm, Martini. Pentru orice eventualitate, să ne mai învîrtim puțin încoace și încolo înainte de a ne îndrepta spre barieră. Adio, deocamdată, signora ! Ne vedem vineri la Forli, bineînțeles dacă nu se întîmplă nimic deosebit. Așteaptă o clipă să-ți dau adresa.

Rupse o filă din carnetul lui de note și scrise pe ea cîteva cuvinte cu creionul.

— Am adresa — zise Gemma cu glas liniștit, lipsit de viață.

— Cum, o ai ? Nu-i nimic, ia-o și pe asta pentru orice eventualitate. Să mergem, Martini. Mai încet. Să nu scurteze ușa...

Coborîră scara cu băgare de seamă. Când ușa de la intrare se închise după ei, Gemma se întoarse în odaie și, fără voie, desfăcu hîrtioara pe care i-o strecurase în mînă Tăunul. Dedesubtul adresei era scris : „Cînd ne vom întîlni. Îți voi spune totul“.

CAPITOLUL AL DOILEA

La Brizzighella era zi de rîg. Veniseră țărani de prin satele și cătunele vecine, unii cu păsări și porci, alții cu lapte și brînză, alții cu cirezi de vite de munte, pe jumătate sălbătice. Mulțimea forfotea prin piață, rîzînd, glumind, toc-

mîndu-se cu vînzătorii de turtă dulce ieftină, de struguri uscați și de semințe de floarea-soarelui. Pe caldarîm, în băraia fierbinte a soarelui, stăteau lungiți, cu fața în jos, băieți bronzăți, desculți, iar mamele lor se adăposteau pe sub copaci, cu coșurile cu ouă și unt. Montanelli ieșise în piață, să spună mulțimii „bună dimineața”.

Vorbind cu țărani, înainta încet, încet. Deodată îl înconjură o ceată zgomotoasă de copii, care-i întindeau buchete mari de stînjenei, de maci roșii și de narcise albe și delicate, culese de pe coline. Patima lui pentru florile sălbatice era socotită ca una din acele slăbiciuni care stau bine oamenilor foarte înțelepți. Dacă altul decît Montanelli și-ar fi umplut casa cu flori și cu buruieni, fără îndoială că lumea și-ar fi bătut joc de el. Dar „cardinalul cel sfînt” putea să-și îngăduie unele ciudățenii nevinovate...

Cînd se întoarse în palat, tîrgul se deschisese. Un bărbat șchiop, îmbrăcat într-o bluză albastră, cu o cicatrice pe obrazul stîng și cu o claie mare de păr negru care-i cădea în ochi se apropie de o baracă și ceru limonadă, într-o italianescă stricată.

— Se vede că dumneata nu ești de pe aici — îi spuse femeia, turnîndu-i limonada și cercetîndu-l cu luare-aminte.

— Nu. Sînt din Corsica.

— Cauți cumva de lucru ?

— Da. Doar acuși începe cositul fînului. Un boier care are o fermă lîngă Ravenna a fost mai zilele trecute la Bastia și mi-a spus că prin împrejurimile Ravennei se găsește mult de lucru.

— Să-ți ajute Dumnezeu să găsești ! Să-ți ajute Dumnezeu ! Numai că vremurile-s grele acum prin părțile noastre...

— În Corsica, mătușică, e și mai rău. Noi, oamenii săraci, murim de-a dreptul de foame.

— Și ai venit singur de-acolo ?

— Nu, cu un prieten. Uite, cel cu cămașa roșie. Ei, Paolo !

Auzind că-l strigă, Michele își vîrî mîinile în buzunare și, călcînd alene, se îndreptă spre ei. Avea o înfățișare de adevărat corsican, în ciuda perucii roșcate pe care și-o pusese ca să nu-l recunoască nimeni. Cît despre Tăun, el închipuia fără cusur tipul șomerului corsican.

Plecară împreună să caște gura prin piață. Michele flutiera printre dinți, iar Tăunul mergea anevoie, încovoiindu-se sub povara boccele pe care-o purta pe umăr și tîrîndu-și

picioarele, ca să nu se bage de seamă prea mult că șchio-pătează. Așteptau pe un prieten de-al lor, care trebuia să primească de la ei și să ducă mai departe comunicări importante.

— Călărețul acela e Marcone, uite-l colo, după colț — șopti deodată Michele.

Încovoiindu-se și mai mult, Tăunul se îndreptă spre călăreț, târîndu-și picioarele.

— Stăpîne, n-aveți nevoie de un cosaș? îl întrebă el, ducîndu-și mîna la boneta ruptă și atingînd apoi ușor frîul calului.

Acesta era semnul lor convențional. Călărețul, care după înfățișare putea fi luat drept un administrator de moșie, sări din șa și aruncă dîrlogii pe gîtul calului.

— Dar la ce treabă te pricepi?

Tăunul își răsucea boneta în mîini:

— Știu să cosesc, să împletesc garduri de nuiele... — începu el. Apoi urmă, fără să schimbe tonul: La ora unu noaptea, la intrarea peșterii rotunde. Avem nevoie de o căruță și de doi cai buni. Eu o să aștept în peșteră... Știu să și sap, stăpîne, și...

— Bine, destul. Eu am nevoie numai de cosași. Ai mai fost vreodată la stăpîn?

— Da, am mai fost. Bagă de seamă să fii înarmat. S-ar putea întîmpla să dăm peste vreun detașament de urmărire. Să n-o iei pe cărarea din pădure. Pe partea cealaltă e mai puțin primejdios. Dacă întîlnești vreun spion, nu-ți pierde vremea discutînd de pomană, trage... O, aș fi așa de bucuros să-mi pot găsi de lucru, stăpîne!

— O fi, dar mie îmi trebuie oameni care să cunoască bine treaba... Moșule, astăzi n-am mărunt.

Un cerșetor bătrîn, numai zdrențe, se apropie de ei și începu cu glas jalnic și monoton:

— În numele preasfintei fecioare, fie-vă milă de un biet orb bătrîn... Ștergeți-o repede de aici, că vine detașamentul de urmărire... Preasfîntă stăpînă a cerurilor, fecioară neprihănită... pe dumneata te caută, Rivarez. Peste două minute vor fi în piață... Să vă răsplătească toți sfinții din cer... Va trebui să treceți printre rîndurile lor; peste tot mișună spioni și nu-i nici o nădejde să vă puteți strecura neobservați.

Marcone trecu dîrlogii în mîna Tăunului:

— Grăbește-te ! Ia-o spre pod, acolo dă drumul calului și ascunde-te în rîpă. Toți sînt înarmați și sînt sigur că o să-i putem ține în loc vreo zece minute.

— Nu, asta nu ! Nu vreau să vă prindă pe voi. Nu vă răzlețiți și trageți pe rînd. Îndreptați-vă spre caii noștri, uște-i colo, legați lîngă balconul palatului, și pregătiți-vă pistoalele. Ne retragem luptînd, iar cînd o să-mi arunc eu boneta, tăiați căpestrele și încălecați fiecare pe calul cel mai apropiat. În felul ăsta cred c-o să ajungem cu toții pînă-n pădure.

Toate acestea le rostise cu jumătate de glas și cu atîta liniște, încît chiar cei care stăteau alături n-ar fi putut bănuî că era vorba de ceva mult mai primejdios decît cositul fînului.

Marcone își luă calul de friu și-l duse lîngă ceilalți cai. Tăunul mergea alături de el, tîrîndu-și picioarele ca și mai înainte, iar cerșetorul îi urma cu mîna întinsă, cerînd mereu de pomană cu glasul lui plîngător. Michele se îndreptă spre ei, fluierînd — cerșetorul avusese timp să-l prevină cînd trecuse pe lîngă el — și acum, cu un aer de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic, își făcea drum pe lîngă trei țărani care stăteau sub un copac și mînceau cu poftă niște ceapă, să le dea și lor de știre.

Țăranii se ridicară imediat și se luară după el. Așa că, fără să atragă atenția nimănui, toți șapte stăteau acum lîngă treptele palatului. Fiecare își ținea mîna pe pistolul ascuns în buzunar, căutînd să nu se depărteze prea mult de caii legați lîngă balcon.

— Să nu vă dați de gol înainte de a vă da cu semnalul — zise Tăunul încet, dar deslușit. S-ar putea chiar să nu ne recunoască. Cînd o să trag eu cel dintîi foc, atunci să trageți și voi. Dar nu în oameni, ci în picioarele cailor, ca să nu ne poată urmări. Trageți pe rînd : trei să tragă și trei să încarce. Dacă se vîră cineva între noi și cai, ucideți-l. Eu o să încălec surul. Îndată ce vedeți că-mi arunc boneta la pămînt, fugiți care încotro și nu vă mai opriți, orice s-ar întîmpla !

— Iată-i că vin ! zise Michele.

Tăunul se întoarse, luîndu-și o înfățișare nevinovată și mirată, de prostănac. Tîrgul se sparse dintr-o dată și toată lumea se întoarse cu fața spre ulicioara de unde ieșeau, la pas, cincisprezece călăreți înarmați. Veneau încet, croindu-și cu greu drum prin mulțime. Dacă n-ar fi fost spionii așe-

zați prin toate ungherele, cei șapte conspiratori ar fi putut să se facă nevăzuți în liniște, în timp ce mulțimea căsca gura la soldați. Michele se apropie puțin de Tăun :

— N-ar fi bine s-o ștergem acum ?

— Cu neputință. Sîntem înconjurați de spioni. Unul dintre ei m-a și recunoscut. Uite, a trimis pe altul să-i dea de veste căpitanului. Singura noastră scăpare e să le doborîm caii.

— Care-i spionul ?

— Omul în care o să trag eu întîi. Sînteți gata cu toții ? Uite-i, își fac drum spre noi. Într-o clipă ne atacă !

— La o parte ! strigă căpitanul. În numele sanctității sale, vă ordon să vă dați la o parte !

Mulțimea se trase îndărăt, speriată și nedumerită, iar soldații năvăliră asupra celor cîțiva oameni care stăteau lîngă balconul palatului. Tăunul își scoase pistolul și trase, dar nu în detașamentul care se apropia, ci în spionul care chiar în clipa aceea se îndrepta spre cai. Omul căzu imediat, cu clavicula sfărîmată. Aproape în aceeași clipă se auziră, unul după altul, încă șase focuri și conspiratorii începură să se retragă spre caii lor.

Unul din caii urmăritorilor alunecă și sări într-o parte. Altul căzu la pămînt, nechezînd puternic și dureros. Din mulțimea cuprinsă de panică se auziră strigăte. Apoi, acoperindu-le, răsună glasul poruncitor al căpitanului care comanda escadronul. Ofițerul se înalță în scări și, ridicînd sabia, urlă :

— Încoace, băieți ! După mine !

Deodată se clătină în șa și se răsturnă pe spate. Tăunul mai trăsese o dată și nu-și greșise ținta. Ca un izvorăș roșu aprins, sîngele se prelingea pe tunică ofițerului. Dar, cu o sfortare supraomenească, el se prinse de coama calului și se îndreptă din nou în șa, strigînd furios :

— Ucideți-l pe diavolul ăsta, dacă nu-l puteți prinde viu ! E Rivarez !

— Încă un foc fiecare, repede ! strigă Tăunul către ai săi. Pe urmă, fugiți ! și-și aruncă boneta la pămînt.

Era și timpul : săbiile soldaților înfuriați se și învîrteau pe deasupra capului său.

— Jos armele ! Toți !

Cu aceste vorbe, cardinalul Montanelli se aruncă între cei care erau gata să se încaiere.

În aceeași clipă se auzi strigătul îngrozit al unuia dintre soldați :

— Eminența voastră ?... Doamne sfinte, or să vă omoare!

Dar Montanelli mai făcu încă un pas și se opri înaintea pistolului întins al Tăunului.

Cinci dintre conspiratori încălecaseră și goneau în sus, pe strada povîrnită. Marcone abia sărise în șa, dar înainte de a porni se întorsese să vadă dacă nu cumva căpetenia lor avea nevoie de vreun ajutor. Surul era tot acolo. Încă puțin, și toți șapte ar fi fost salvați. Însă în clipa când cardinalul, în sutana lui purpurie, îi ieșise înainte, Tăunul tresărise deodată, iar mîna în care ținea pistolul i se lăsase în jos. Această clipă a fost hotărîtoare pentru sfîrșitul luptei. Tăunul se trezi înconjurat și trîntit cu sălbăticie la pămînt. Unul dintre soldați îl lovi cu latul sabiei, aruncîndu-i pistolul din mînă. Marcone dădu pîteni calului. Caii cavaleriștilor tropăiau pe colină la cîtiva pași în urma lui. Ar fi fost de prisos să rămînă : l-ar fi prins și pe el. Se întoarse în șa, ca să tragă cel din urmă foc în cel mai apropiat urmăritor, și-l mai văzu încă o dată pe Tăun : fața lui era plină de sînge. Cai, soldați și spioni îl călcau în picioare, și Marcone auzi blestemele cumplite ale învingătorilor și glasurile lor care șuierau, pline de o bucurie necruțătoare.

Montanelli nu văzu ce se întîmplase. Se depărtase de balcon și încerca să liniștească mulțimea cuprinsă de panică. Dar în clipa când se aplecă asupra spionului rănit, oamenii se traseră îndărăt speriați, și lucrul acesta îl făcu să-și ridice capul.

Soldații străbăteau piața, tîrînd prizonierul de frînghia cu care-i legaseră mîinile. Omul se înăbușea. Fața i se învinețise de durere. Se întoarse spre cardinal și, zîmbindu-i cu buzele lui fără pic de sînge, îi strigă :

— Vă felicit, eminența voastră !...

Cinci zile mai tîrziu, Martini era în drum spre Forlì. Gemma îi trimisese prin poștă un pachet cu anunțuri tipărite : semn că avea nevoie de el, deoarece se petreceau acolo evenimente neobișnuite. Își aduse aminte de cele ce vorbise pe terasă cu Tăunul și bănuî dintr-o dată adevărul. Totuși, de-a lungul drumului nu încetă o clipă să-și repete că, fără îndoială, nu i se întîmplase nimic rău lui Rivarez.

Dar cu cît se gîndea mai mult, cu atît mai abîtit se încre-
dînta că nenorocirea îl lovise chiar pe Tăun.

— Bănuiesc ce s-a întîmplat. Rivarez a fost prins, nu-i
aşa? zise el, intrînd la Gemma.

— L-au arestat joia trecută la Brizzighella. S-a apărut cu
înverşunare şi a rănit pe comandantul detaşamentului şi pe
un spion. Rezistenţă înarmată... Asta nu-i bine!

— Pentru el, e totuna. E atît de compromis în ochii lor,
încît un foc de pistol în plus nu-i schimbă cu nimic situaţia.

— Ce crezi că vor face cu el?

Faţa palidă a Gemmei se făcu şi mai palidă.

— Cred că nu trebuie să aşteptăm pînă vom afla.

— Oare o să-l putem scăpa?

— Trebuie neapărat.

Martini se întoarce şi începu să se plimbe fluierînd, cu
mîinile la spate. Gemma îl lăsă să se gîndească în voie. De
altfel, se adîncise şi ea în gîndurile ei.

— L-ai văzut? o întrebă Martini, oprindu-se cîteva clipe
din acel du-te-vino.

— Nu, trebuia să mă întîlnesc cu el aici, a doua zi di-
mineată.

— Da, îmi amintesc. Unde e închis?

— În fortăreaţă, sub pază întărită şi, după cîte se spune,
în lanţuri.

Martini ridică din umeri:

— Asta n-are importanţă: o pilă bună face de petrecanie
oricărui lanţuri. Numai să nu fie rănit...

— S-ar părea că e şi rănit, însă cît de grav, nu ştiu. Dar
mai bine să-ţi spună Michele, a fost de faţă cînd l-au prins.

— Atunci el cum a scăpat? E cu putinţă să fi fugit şi
să-l fi lăsat singur pe Rivarez în clipa cea mai grea?

— Nu e vina lui. A luptat şi el ca toţi ceilalţi, executînd
întocmai toate ordinele lui Rivarez. De altfel, nimeni nu s-a
abătut de la ele, afară de însuşi Rivarez. Parcă le-a uitat
dintr-o dată... sau poate că o fi făcut vreo greşeală în ultimul
moment. Toate acestea îmi par cam ciudate şi nimeni nu
poate să înţeleagă ce s-a petrecut cu el. Aşteaptă, îl chem
îndată pe Michele. Gemma ieşi din odaie şi se întoarce ime-
diat cu Michele şi cu un ţăran de la munte, lat în umeri.
Acesta e Marcone, unul din contrabandiştii noştri — zise ea.
Ai mai auzit de el. A sosit chiar acum şi cred că o să ne lă-
murească spusele lui Michele. Michele, acesta e Cesare Mar-

tină, despre care ți-am mai vorbit. Povestește-i tot ce s-a petrecut sub ochii dumitale.

Michele povesti pe scurt încăierarea dintre conspiratori și detașamentul de soldați.

— Nici pînă acum nu pot să înțeleg cum s-a întîmplat asta — încheie el. Nici unul din noi n-ar fi plecat dacă ar fi bănuț măcar că o să-l prindă. El ne dăduse ordine precise cu privire la tot ce aveam de făcut, și niciodată nu ne-ar fi trecut prin minte că o să rămînă pe locul încăierării după ce și-a aruncat boneta la pămînt și că o să se lase înconjurat de soldați. Era doar lîngă calul lui și am văzut cu ochii mei cum i-a tăiat căpăstrul, iar eu i-am dat cu mîna mea pistolul înainte de a sări pe cal. Se prea poate ca, șchiop fiind, să nu fi putut încăleca la timp. E singurul lucru pe care pot să-l presupun. Dar chiar așa, tot ar fi putut să tragă !

— Nu, nu e asta — intră în vorbă Marcone. Nici măcar n-a încercat să încalece. Am văzut bine cum s-a întîmplat. Iapa mea s-a speriat de împușcături și a început să sară într-o parte : de aceea am și plecat cel din urmă. În timp ce porneam, m-am întors, să văd dacă totul e în ordine. Rivarez ar fi putut fugi în toată voia dacă nu era cardinalul.

— O ! făcu Gemma cu glas înăbușit.

Iar Martini repetă nedumerit :

— Cardinalul ?...

— Da, cardinalul. S-a aruncat între ei și s-a oprit drept în fața pistolului său, dracu să-l ia ! Fără îndoială că Rivarez a tresărit speriat : mîna care ținea pistolul i-a căzut, iar pe cealaltă a ridicat-o, uite-asa — și Marcone își duse pumnul stîng la ochi. În clipa aceea au tăbărît cu toții asupra lui.

— Nu mai înțeleg nimic — zise Michele. Nu e în firea lui Rivarez să-și piardă capul în fața primejdiei.

— O fi lăsat pistolul jos, de frică să nu omoare vreun om neînarmat — își dădu părerea Martini.

Michele ridică din umeri :

— Oamenii neînarmați n-au ce căuta într-o încăierare ca aceea. Războiul e război. Rivarez trebuia să-l cinstească pe eminența sa cu un glonț și să nu cadă în labele lor ca un iepure de casă ! Ar fi rămas pe lume un om cinstit mai mult și o satană mai puțin !

Omul se întoarse, mușcîndu-și mustățile. Încă o clipă, și ar fi izbucnit în lacrimi de mînie.

— Oricum ar fi — zise Martini — ce-a fost a fost, și a discuta cum s-au petrecut lucrurile înseamnă a ne pierde timpul în zadar. În momentul de față trebuie să ne gândim cum să organizăm evadarea. Presupun că toți sînt gata să înfrunte orice pentru asta, nu-i așa?

Michele nici nu-l învrednici măcar cu un răspuns la această întrebare de prisos, iar contrabandistul zise, cu un zîmbet rău:

— Aș fi în stare să-mi ucid fratele dacă s-ar împotrivi!

— Minunat! Atunci, să pornim la lucru! Dar mai întîi, aveți planul fortăreței?

Gemma deschise sertarul și scoase de acolo cîteva foi de hîrtie:

— Am și întocmit toate planurile. Iată aici etajul de jos al fortăreței. Iar dincoace, etajul de jos și de sus al turnurilor. Iată și planul fortificațiilor. Astea-s drumurile care duc în vale, iar astea, cărările și adăposturile tănuite din munți și din galeriile subterane.

— Dar știi în ce turn e închis?

— În cel de la răsărit, în celula rotundă care are o fereastră cu gratii. Am însemnat-o pe plan.

— De unde ai informațiile astea?

— De la un soldat din garda fortăreței, zis și „Greierul”. E văr cu Gino, unul dintr-ai noștri.

— Repede te-ai informat!

— N-avem timp de pierdut. Gino a plecat imediat la Brizzighella, iar unele planuri le-am avut de mai înainte. Lista adăposturilor din munți a fost întocmită chiar de Rivarez. Uite, e scrisul lui.

— Ce fel de oameni sînt soldații din gardă?

— Pînă acum încă n-am ajuns să-i cunoaștem. „Greierul” e de puțin timp acolo și nu și-a dibuit bine oamenii...

— Trebuie să aflăm de la Gino ce fel de om e „Greierul”. Dar intențiile guvernului se cunosc? Unde o să aibă loc judecata, la Brizzighella sau la Ravenna?

— Asta încă n-am aflat-o. Ravenna e reședința legatului¹ și, după lege, procesele importante se judecă în primă instanță numai acolo. Dar în Statul Papal nu se prea ține seama de lege. Legea se schimbă după bunul plac al celui care e la putere.

¹ Legatie — eparhie în care papa trimitea un cardinal cu o misiune specială, numit „legat”. (nota red. ruse.)

— N-or să-l ducă la Ravenna — se amestecă în vorbă Michele.

— De ce crezi așa?

— Sînt sigur de asta. Colonelul Ferrari, comandantul militar al Brizzighellei, e unchiul ofițerului pe care l-a rănit Rivarez. E un dobitoc care nu iartă și n-o să scape el din mîna prilejul de a se răzbuna pe un dușman!

— Prin urmare, crezi că Ferrari va stăruî ca Rivarez să fie lăsat la Brizzighella?

— Cred că o să facă tot ce-i stă în putință ca Rivarez să fie spînzurat.

Martini se uită la Gemma. Era foarte palidă, dar fața ei nu se schimbă la auzul vorbelor lui Michele. Se vede că se deprinsese cu gîndul acesta.

— Totuși, el nu poate să treacă peste formalitățile obișnuite — zise ea, liniștită. Probabil că va căuta prin toate mijloacele să aducă procesul în fața tribunalului militar, născocind vreun pretext oarecare, și ca să se justifice, va spune că a fost silit s-o facă pentru liniștea orașului.

— Bine, dar cardinalul? O să încuviințeze el această ilegalitate?

— Afacerile militare nu-l privesc pe cardinal.

— Însă el se bucură de o trecere extraordinară, și colonelul nu va îndrăzni să facă pasul acesta fără încuviințarea lui.

— Și încuviințarea asta n-o s-o capete niciodată — zise iarăși Marcone. Montanelli a fost totdeauna împotriva tribunalelor militare. Atîta timp cît Rivarez se află în Brizzighella, situația lui nu e din cale afară de rea. Cardinalul o să ia, fără îndoială, parte acuzatului. Lucrul de care mă tem mai mult decît de orice e să nu-l mute la Ravenna. Acolo, nici vorbă că ar fi pierdut.

— Nu trebuie să-l lăsăm să ajungă la Ravenna — hotărî Michele. Am putea să organizăm evadarea lui pe drum. Ca să fugă din fortăreață, cred că e mai greu...

— Ba eu cred — zise Gemma — că nu trebuie să așteptăm pînă-l vor muta. Să încercăm să-l salvăm cît e încă în Brizzighella, fără să pierdem vremea! Cesare, vino să cercetăm planul fortăreței și să vedem cum trebuie organizată evadarea. Mi-a și venit o idee, numai că nu mă pricep cum s-ar putea înlătura o piedică...

— Haide, Marcone! făcu Michele, ridicîndu-se. Să-i lăsăm să se gîndească la planul de evadare. Eu plec astăzi la

Forlipiano și aș vrea să mergi cu mine. Vinconzo tot nu ne-a trimis cartușele care trebuiau să fie aici încă de acum trei zile...

După ce pleacă cei doi, Martini se apropie de Gemma și-i ținse mâna în tăcere. Ea își lăsă câteva clipe mâna într-a lui.

— Cesare, ai fost totdeauna un prieten bun — șopti ea — și m-ai ajutat în momentele grele... Acum să ne gândim la planul nostru...

CAPITOLUL AL TREILEA

— Iar eu vă asigur încă o dată, eminența voastră, și în modul cel mai categoric, că refuzul eminenței voastre amenință liniștea orașului.

Comandantul garnizoanei făcea tot posibilul să păstreze tonul respectuos cu care era obligat să vorbească unui înalt prelat al bisericii, totuși în glasul lui răzbătea nerăbdarea. Boala de ficat îl chinuia, nevastă-sa îl ruina cu cheltuieli nesăbuite și, pe deasupra, de trei săptămâni răbdarea lui era pusă la grele încercări. În oraș domnea o stare de spirit apăsătoare. Nemulțumirea creștea din zi în zi și lua proporții tot mai amenințătoare. De jur împrejur se descopereau mereu alte comploturi și întreg ținutul era înțesat cu depozite clandestine de arme. Soldații garnizoanei se aflau într-o stare de plîns, iar devotamentul lor era mai puțin decît îndoielnic. Și, pe lîngă toate acestea, trebuia să mai aibă de-a face și cu cardinalul, pe care, într-o discuție particulară cu aghiotantul său, comandantul garnizoanei îl numise „sfînta întruchipare a unei încăpățînări de catîr”. Toate acestea îl aduseseră la deznădejde, iar acum îi mai căzuse pe cap din senin și Tăunul, această adevărată întrupare a răului!

Mai întîi, Tăunul scosese din circulație pe iubitul nepot al colonelului, cel mai bun spion al lui. Apoi, „vicleanul diavol spaniol” izbutise să abată de pe drumul cel drept pe

toți paznicii și să încurce pe toți ofițerii care-i luau interogatoriul, transformînd închisoarea într-un soi de local de petrecere. Iată, se împlineau trei săptămîni de cînd era închis în fortăreață, și autoritățile din Brizzighella tot nu știau încă ce să facă cu el. Îi luau interogatoriu după interogatoriu, se foloseau de amenințări, de rugăminți și de toate mijloacele care se puteau născoci, numai să-l determine să-și recunoască vina. Și totuși, din ziua arestării nu se făcuse nici un pas înainte. Autoritățile din Brizzighella începeau să regrete că nu-l trimiseseră de la început la Ravenna. Dar era prea târziu să-și mai îndrepte greșeala. Cînd comandantul militar înaintase raportul privitor la arestarea Tăunului, ceruse, ca o favoare excepțională, aprobarea să conducă personal cercetările. Primind cucernica încuviințare, nu mai putea să-și retragă cererea fără să se recunoască învins: ar fi însemnat să declare că nu se simte la înălțimea adversarului său.

Atunci, ca să iasă din încurcătură, îi venise în minte — așa cum prevăzuseră de altfel Gemma și Michele — să aducă procesul în fața tribunalului militar. Ar fi fost singura soluție satisfăcătoare, iar împotrivirea dîrză a cardinalului Montanelli de a o întări cu aprobarea lui era ultima picătură care făcea să se reverse cupa plină cu necazuri a bietului colonel.

— Cred că — urmă el — dacă eminența voastră ar ști cîte a trebuit să îndurăm, și eu și ajutoarele mele, de la acest individ, ar privi altfel lucrurile. Înțeleg foarte bine că conștiința eminenței voastre este împotriva unor procedee cam neobișnuite în justiție, dar acesta e un caz excepțional, care cere măsuri excepționale.

— Pentru mine — se împotrivi Montanelli — nu există nici un caz care să poată fi soluționat prin nedreptate. Judecarea unui cetățean de rînd de către tribunalul secret militar este și nedreaptă, și ilegală.

— Dar să analizăm cazul de față, eminența voastră! E limpede că arestatul e vinovat de cîteva crime feroase. A luat parte la revoltătorul atentat din Savinio, și curtea marțială numită de monsignorul Spinola l-ar fi osîndit fără îndoială la moarte sau la muncă silnică dacă nu izbutea să fugă în Toscana! De atunci n-a încetat să pună la cale comploturi. Se mai știe că este un membru foarte influent al unei organizații secrete dintre cele mai primejdioase din țară. Avem motive puternice să bănuim că a sprijinit, dacă nu chiar a organizat, uciderea a cel puțin trei agenți ai poliției secrete. Iar de data asta am putea spune că a fost prins

transportînd arme prin contrabandă în Statul Papal. Pe de altă parte, a opus rezistență armată autorităților, rănind grav două persoane oficiale care se găseau în exercițiul funcțiunii. Și chiar în momentul de față, individul acesta constituie o amenințare permanentă a ordinii și siguranței publice. Fără îndoială că toate aceste acuzații sînt suficiente ca să îndreptățească trimiterea lui în fața tribunalului militar.

— Orice ar fi făcut omul acesta — răspuse Montanelli — el are totuși dreptul să fie judecat după lege.

— Mersul normal și legal al procesului ne-ar cere prea mult timp, eminența voastră, iar pentru noi fiecare clipă e prețioasă. Afară de asta, ni-e frică mereu să nu evadeze.

— Dacă vă închipuiți că e posibil să evadeze, atunci e datoria dumneavoastră să întăriți paza.

— Eu fac tot ce-mi stă în putință, eminența voastră, totuși sînt obligat să mă folosesc de personalul închisorii. Iar arestatul parcă a vrăjit toată garda ! În răstimp de trei săptămîni am fost nevoit să schimb de patru ori pe toți paznicii din jurul lui, am pedepsit mereu soldații, dar în zadar : nu pot să-i împiedic să scoată scrisorile lui din închisoare și să-i aducă răspunsuri. Idioții ! Sînt îndrăgostiți de el ca de o femeie...

— Curios ! Trebuie să fie un om neobișnuit.

— Neobișnuit de meșter în născociri diavolești ! Iertați-mă, eminența voastră, dar vă spun drept că omul acesta ar scoate din sărite și pe un sfînt ! Poate n-o să mă credeți, dar sînt silit să-i iau eu singur interogatoriul, deoarece ofițerul însărcinat cu asta n-a mai putut să reziste.

— Cum se poate ?

— E greu de explicat, eminența voastră. Dar dacă ați vedea măcar o dată cum se poartă Rivarez la interogatoriu, m-ați înțelege. S-ar zice că ofițerul care-l instruiește e criminalul, iar el judecătorul !

— Dar ce lucruri atît de grozave poate să facă ? Negreșit, poate să refuze de-a răspunde la întrebări. Dar, în afară de tăcere, altă armă nu mai are !

— Ba mai are și o limbă ascuțită ca briciul ! Toți sîntem oameni păcătoși, eminența voastră, și fiecare dintre noi a făcut greșeli cîndva. Și nici unul n-ar vrea să le afle toată lumea. Așa-i firea omului... Și deodată te pomenesti că-ți dezgroapă toate păcatele de acum douăzeci de ani și ți le aruncă în obraz !

— Rivarez a dezvăluit, oare, vreun secret personal al ofițerului care-i lua interogatoriul ?

— Da, să vedeți. Pe cînd era ofițer de cavalerie, bietul băiat a intrat în datorii pînă-n gît și a fost nevoit să ia împrumut o mică sumă de bani din casa regimentului.

— Adică a furat, cum s-ar spune, banii pe care i-i încredințase statul ?

— O, eminența voastră, se înțelege că n-a fost tocmai frumos din partea lui, dar prietenii au pus la loc imediat roată suma și, în felul acesta, afacerea a fost mușamalizată. Băiatul e de familie bună și de atunci purtarea lui a fost ireproșabilă. Nu înțeleg de unde a putut să afle Rivarez această veche afacere scandaloasă, dar chiar de la primul interogatoriu a scos-o la iveală, și încă de față cu gradele inferioare ! Și-n vremea asta își lua o mutră atît de nevino-vată, de parcă citea o rugăciune ! Bineînțeles că acum toată lumea nu vorbește decît despre asta. Dacă eminența voastră ar binevoi să asiste măcar la un interogatoriu, fără îndoială că ar înțelege... Nu e nevoie ca Rivarez să știe : eminența voastră ar putea auzi totul din...

Montanelli se întoarse spre colonel și-l privi cu o expresie care nu se arăta prea des pe chipul lui.

— Sînt slujitor al bisericii — zise el — nu spion al poliției ! Nu intră în obligațiile mele profesionale să ascult pe la uși !

— Dar eu... eu n-am avut intenția să vă supăr !

— Cred că oricît am prelungi această discuție, tot n-am ajunge la nici un rezultat. Dacă mi l-ați trimite pe prizonier la mine, eu aș vorbi cu el...

— Îmi permit respectuos să sfătuiesc pe eminența voastră să nu încerce așa ceva. Omul acesta, hotărît lucru, nu se mai poate îndrepta. Ar fi mai puțin primejdios și mai înțelept ca de data aceasta să renunțați de a urma litera legii, ca să scăpăm de el înainte de a mai săvîrși și alte isprăvi. După cele spuse de eminența voastră, îmi îngădui cu toată sfiiciunea să insist asupra acestui lucru, deși, la urma urmei, eu singur sînt răspunzător, față de monsignorul legat, de ordinea publică a orașului...

— Iar eu — îl întrerupse Montanelli — sînt răspunzător față de Dumnezeu și de sanctitatea sa, să nu las să se săvîrșească fapte ilegale în episcopia mea. Dacă persistați în părerea dumneavoastră, colonele, îmi voi permite să mă folosesc de privilegiul meu de cardinal. Nu voi îngădui o judecată

militară secretă în oraș, pe timp de pace. Îl voi primi pe prizonier aci, fără nici un fel de martori, mâine dimineață la ora zece.

— Cum va binevoi eminența voastră — răspunse respectuos colonelul, posomorît. Și plecă bombănind : În ce privește încăpăținarea, nu-l întrece celălalt !

Nu spuse nimănui nimic despre întâlnirea care trebuia să aibă loc între Tăun și cardinal, pînă în momentul cînd puse să se scoată cărușele prizonierului, ca să fie dus la palat. „Destul că acest preacuvios fiu al măgăriței lui Balaam dispune de legi după bunul său plac — zise el către nepotul său. Atît ar mai lipsi : să se înțeleagă soldații cu Rivarez și cu prietenii lui și să-l facă scăpat în timpul drumului !“

Sub pază întărită, Tăunul intră în încăperea unde Montanelli scria la un birou încărcat cu hîrtii. Și deodată își aduse aminte de o zi caldă de vară, cînd răsfoia predici manuscrise într-un cabinet asemănător. Și atunci, ca și acum, storurile erau lăsate, ca să nu pătrundă căldura, iar un vînzător de fructe striga : „Fragola ! Fragola !“

Cu un gest de mînie, Tăunul își aruncă peste cap părul care-i cădea în ochi și schiță un zîmbet.

Montanelli înălță capul.

— Puteți să așteptați pe sală — zise el către cei din escortă.

— Să nu se supere eminența voastră — începu sergentul, cu jumătate glas, nespus de încurcat. Dar colonelul socoate că arestatul e foarte periculos și crede că ar fi mai bine...

Ochii lui Montanelli scăpărară.

— Puteți să așteptați pe sală — repetă el cu glas liniștit.

Sergentul și soldații salutară și, cerîndu-și iertare, părăsiră încăperea speriați.

— Stai jos, te rog ! cardinalul se întoarse către Tăun, după ce ușa se închise în urma celorlalți. Tăunul se așeză, fără să spună un cuvînt. Signor Rivarez — începu Montanelli după o scurtă tăcere — vreau să-ți pun cîteva întrebări și ți-aș fi foarte recunoscător dacă mi-ai răspunde.

Tăunul zîmbi :

— P-p-principala mea ocupație în momentul de față este d-de-a asculta întrebările c-ce mi se pun.

— Și de a nu răspunde la ele, nu-i așa ? Cel puțin așa mi s-a afirmat. Însă pînă acum întrebările fți erau puse de funcționarii care făceau cercetările. Și ei erau datori să folosească aceste răspunsuri ca dovezi directe împotriva dumatiale...

— Dar î-întrebările eminenței voastre?

Dorința de a insulta se simțea mai curînd în tonul decît în vorbele Tăunului.

Cardinalul îl înțelege numaidecît. Însă chipul lui nu-și pierdu înfățișarea gravă și în același timp îngăduitoare.

— Întrebările mele — zise el — vor rămîne numai între noi, fie că vei răspunde la ele, fie că nu. Dacă vor atinge secretele dumitale politice, fără îndoială că nu-mi vei răspunde. Altminteri, nădăjduiesc că-mi vei face această favoare, ca pe un serviciu personal, deși nu ne cunoaștem de loc unul pe altul.

— Sînt cu totul la dispoziția eminenței voastre.

Ușoara înclinare din cap care însoțea aceste cuvinte, precum și expresia chipului său ar fi făcut ca și omului cel mai îndrăzneț să-i piară gustul de a-i mai cere servicii.

— Înainte de toate, spune-mi, te rog, ce aveai de gînd să faci cu armele pe care le-ai adus clandestin în țară, așa cum ți se pune în sarcină?

— Să u-ucid cu ele șobolani.

— Groaznic răspuns! Oare oamenii, frații dumitale, se schimbă în șobolani îndată ce nu-ți împărtășesc convingerile politice?

— U-u-unii dintre ei da.

Montanelli se lăsă pe speteaza scaunului și se uită cîteva clipe în tăcere la cel cu care vorbea.

— Ce-ai la mînă? Întrebă el deodată.

— U-u-urme vechi de mușcături, lăsate de aceiași șobolani.

— Iartă-mă, dar eu vorbesc de cealaltă mînă. Ai acolo o rană proaspătă.

Toată mîna îngustă a Tăunului era numai răni, iar pielea-i era sfîșiată. Tăunul ridică brațul în sus: pe încheietura umflată se vedea o cicatrice mare și neagră.

— U-un fleac, precum vedeți. Cînd am fost arestat datorită eminenței voastre — și se înclină din nou — unul dintre soldați a călcat cu cizma pe mîna mea.

Montanelli îi luă mîna în mîinile lui și începu s-o cerceteze cu luare-aminte.

— Dar de ce e într-o stare atît de groaznică și acum, după trei săptămîni? Întrebă el. E umflată pînă sus.

— S-ar părea că strînsoarea cătușelor nu e un tratament tocmai potrivit...

Cardinalul se încruntă:

— Ti-au pus cătușe peste carnea vie?

— Se î-î-întelege, eminența voastră. Doar rănila proaspete tocmai la așa ceva prind bine! Cele vechi nu folosesc aproape la nimie: nu pot pricinui decît o durere obișnuită. Cu ele nu poți să obții o durere adevărată...

Montanelli se uită din nou la Tăun, cu o privire fixă și întrebătoare, apoi se ridică și trase un sertar cu tot felul de ustensile de chirurgie.

— Dă-mi mîna! zise el. Tăunul îi întinse mîna. Fața lui era nemișcată, ca împietrită. Montanelli îi spălă rana și i-o legă cu grijă. Se vedea că e deprins cu această îndeletnicire. O să vorbesc cu direcția închisorii în privința cătușelor — zise el. Iar acum, vreau să-ți mai pun o întrebare: ce ai de gînd să faci de aci înainte?

— R-răspunsul meu e foarte simplu, eminența voastră: să fug dacă pot, iar dacă nu, să mor.

— Și de ce să mori?

— Pentru că, chiar în cazul cînd comandantul n-ar izbuti să obțină împușcarea mea, voi fi osîndit, oricum, la muncă silnică, ceea ce pentru mine tot moarte înseamnă: sănătatea nu mi-ar îngădui să suport această muncă.

Cu cotul sprijinit pe masă, Montanelli se gîndea în tăcere. Tăunul nu-l tulbură: își ținea ochii pe jumătate închiși și se rezema de speteaza scaunului, lăsîndu-se în voia fericirii de a se simți fără cătușe.

— Să presupunem — începui din nou Montanelli — că ai izbuti să evadezi. Ce-ai face atunci cu viața dumitale?

— I-am mai spus-o eminenței voastre: aș începe să ucid șobolani.

— Ai începe să ucizi șobolani... Prin urmare, dacă ți-aș da putința să evadezi acum de aici, presupunînd că lucrul acesta ar sta în puterea mea, dumneata ai folosi libertatea dumitale ca să sprijini silnicia și vărsarea de sînge, iar nu ca să le preîntîmpini?

Tăunul ridică ochii la crucifixul atîrnat pe perete.

— „Nu pacea, ci sabia”¹... După cum vedeți, sînt în bună tovărășie! Cu toate că, întrucît mă privește, prefer pistolul...

— Signor Rivarez — zise cardinalul cu netulburată liniște — eu nu te-am ofensat și nu mi-am îngăduit să vorbesc

¹ „Nu pacea, ci sabia”... — Tăunul face o aluzie ironică la cuvintele lui Cristos către discipolii săi: „Să nu credeți că am venit să aduc pacea pe pămînt. N-am venit să aduc pacea, ci sabia”. (nota red. ruse.)

cu ușurință despre convingerile dumitale și ale prietenilor dumitale. N-am oare dreptul să mă aștept la aceeași delicatețe din partea dumitale? Sau poate vrei să mă faci să cred că un ateu nu poate fi și un gentleman?

— O, am uitat cu d-d-desăvârșire că eminența voastră socotește că a fi gentleman este una din cele mai înalte virtuți creștinești! Îmi aduc aminte de predica pe care ai rostit-o la Florența, cu prilejul polemicii mele cu apărătorul anonim al eminenței voastre...

— Chiar aveam de gând să vorbesc cu dumneata în această privință. N-ai fi bun să-mi explici care era cauza înverșunării dumitale împotriva mea? Dacă m-ai ales pur și simplu ca țintă pentru săgețile spiritului dumitale, atunci e altceva. Metodele pe care le întrebuițezi în lupta politică te privesc numai pe dumneata. Dar în momentul de față noi ducem o polemică politică. Pe vremea aceea aveam impresia că nu trești față de mine o dușmănie personală. Și dacă-i așa, aș fi bucuros să aflu dacă ți-am făcut cândva vreun rău sau dacă ți-am dat vreun motiv oarecare să mă urăști.

Dacă i-a făcut vreun rău!...

Tăunul își duse la gât mîna bandajată.

— Să-și amintească eminența voastră de Shakespeare — zise el, zîmbind tăios. Într-una din piesele lui este un om care nu poate să sufere motanii, aceste animale domestice nevinovate și folositoare. Ei bine, eu am aceeași aversiune pentru preoți. Când văd o sutană, m-apucă durerea de d-d-dinți.

— O, dacă e vorba numai de atît... — și Montanelli arătă printr-un gest că subiectul e epuizat. Totuși — adăugă el — înțeleg să atac, dar nu să denaturezi faptele. Răspunzînd la predica mea, dumneata ai declarat că eu știam cine se ascunde sub anonimatul apărătorului meu. Și lucrul acesta nu era adevărat. Eu nu te învinuiesc de o minciună spusă cu bună știință, dar declarația dumitale era neadevărată. Nici pînă astăzi nu cunosc numele autorului.

Cîteva clipe, Tăunul se uită foarte serios la cardinal, apoi deodată își lăsă capul pe spate și izbucni în rîs.

— O, s-s-sancta simplicitas! O, voi scumpi și nevinovați locuitori ai fericitei Arcadii! Cum de n-ați ghicit? Cum de n-ați descoperit urmele copitei despicate?

Montanelli se ridică:

— Cu alte cuvinte, signor Rivarez, dumneata singur scriai amîndouă polemicile?

— Nu era de loc frumos din partea mea, știu — răspunse Tăunul, uitându-se la cardinal cu ochii lui mari, albaștri și nevinovați. Și eminența voastră le-a înghițit toate astea dintr-o dată, ca pe o stridie ! O, am făcut foarte rău, dar era grozav de amuzant...

Montanelli își mușcă buzele și se așează din nou. Înțelese încă din capul locului că Tăunul făcea tot ce-i stătea în putință ca să-l exaspereze și se hotărî să-și păstreze stăpînirea de sine cu orice preț. Începea să-i dea dreptate colonelului că-și pierduse răbdarea. Omul care-l interoga pe Tăun cîte două ore în fiecare zi putea fi absolvit, chiar dacă mai înjura cîteodată...

— Să lăsăm această discuție — urmă el cu liniște. Mă simt dator să-ți explic scopul principal al întîlnirii noastre de acum. Iată despre ce e vorba : datorită situației pe care o am, autoritățile locale sînt nevoite să țină seama de părerea mea în ce privește felul cum trebuie să procedeze cu dumneata, bineînțeles în cazul cînd mă voi decide să uzez de privilegiul meu. Și voi face acest lucru, numai ca să împiedic săvîrșirea vreunei violențe împotriva dumatăle, evident, în măsura în care această violență nu va fi necesară pentru a preveni eventuale violențe din partea dumatăle. De aceea am trimis după dumneata, să văd, în primul rînd, dacă n-ai de făcut vreo plîngere. În ce privește cătușele, o să am eu grijă... În al doilea rînd, m-am crezut îndreptățit să văd, înainte de a-mi da părerea, ce fel de om ești.

— N-am de făcut nici un fel de plîngere către eminența voastră. *A la guerre comme à la guerre*¹ ! Nu sînt școlar și nu m-am așteptat din partea guvernului niciodată să mă mîngîie pe creștet pentru i-i-importul de arme prin contra-bandă pe teritoriul său ! E de la sine înțeles că o să se răzbune cît va putea mai bine. Iar în ceea ce privește omul care sînt, eminența voastră a primit mai deunăzi spovedania păcatelor mele, făcută, ce e drept, într-o formă cam romantică. Oare nu-i este de ajuns ? Sau poate că dorește să i-o mai repet ?

— Nu te înțeleg — îi răspunse Montanelli cu răceală.

— Sper că eminența voastră nu l-a uitat pe bătrînul pelerin Diego. Tăunul schimbă deodată tonul și începu să lungască vorbele, cu glasul lui Diego : „Sînt un biet păcătos“...

¹ La război ca la război — proverb francez cu sensul : trebuie să ne supunem cu stoicism condițiilor impuse de anumite circumstanțe. (n.r.)

Creionul tremură în mîna lui Montanelli.

— Asta e prea mult ! făcu el, ridicîndu-se. Tăunul izbucni în rîs și, cu capul dat pe spate, îl urmări cu ochii cum se plimba în tăcere prin odaie. Signor Rivarez — zise Montanelli, oprindu-se în fața lui. Dumneata te-ai purtat cu mine așa cum nu s-ar fi încumetat să se poarte, chiar cu dușmanul lui cel mai crîncen, nici un om născut din femeie. Ai pătruns taina durerii mele și ți-ai făcut o jucărie și o batjocură din suferința aproapei duminică. Încă o dată te rog să-mi spui : ți-am făcut cîndva vreun rău ? Iar dacă nu, de ce ai jucat față de mine o comedie atît de înspăimîntătoare ?

Tăunul se lăsă pe speteaza fotoliului și zîmbi cu zîmbetul lui ascuțit, rece și enigmatic :

— Mi se părea așa de a-a-amuzant faptul că eminența voastră punea atît de mult la inimă vorbele mele ! Și-apoi, toate acestea îmi aminteau puțin de un circ ambulant...

Buzele lui Montanelli se făcură albe. El se întoarse și sună.

— Puteți să-l luați — zise către paznicii care intrau.

După plecarea lor, cardinalul se așeză la birou, tremurînd din tot trupul, cuprins de o mînie cum nu mai simțise încă. Apoi deschise registrul cu dările de seamă primite de la preoții din eparhia sa, dar curînd îl împinse la o parte și, aplecîndu-se peste birou, își acoperi fața cu mîinile. Părea că Tăunul lăsase în urma lui umbra-i înspăimîntătoare...

CAPITOLUL AL PATRULEA

Mînia care-l cuprinsese nu-l împiedică pe Montanelli să-și amintească de făgăduiala dată. Se ridică atît de energic împotriva cătușelor aplicate pe mîna rănită a prizonierului, încît nenorocitul de colonel, care-și pierduse cu desăvîrșire capul, dădu ordin să i se scoată lui Rivarez fiarele.

— De unde să știu eu — bombănea el către aghiotantul lui — că n-o să-i fie pe plac eminenței sale ? Dacă socotește

drept cruzime o biată pereche de cătușe de mână, atunci curînd o să pornească război împotriva grațiilor de la ferestre sau o să-mi ceară să-l hrănesc pe Rivarez cu stridii și cu trufe ! În tinerețea mea, tîlharii erau tîlhari și erau tratați ca tîlhari ! Pe-atunci, nimeni nu socotea că un trădător e mai de treabă decît un hoț. Astăzi însă, revoluționarii sînt la modă și se pare că eminența sa dorește să-i încurajeze pe ticăloșii de soiul ăsta...

— Nu înțeleg de ce se amestecă — observă aghiotantul. Doar nu e legat papal și nu are nici o putere în afacerile civile și militare. După lege...

— Ce să mai vorbim de lege ! Cine să mai respecte legea, după ce însuși sfîntul părinte a deschis porțile închisorilor și a slobozit din lanțuri toată clica aceea de liberali ticăloși ! Asta a fost curată nebunie din partea lui ! Se înțelege, monsignorul Montanelli își arată acum puterea. El a înaintat în grad destul de repede, încă de pe vremea sanctității sale răposatul papă și, în momentul de față, e o personalitate într-adevăr de mărimea întîi. A intrat chiar de la început în grațiile papei și acum face tot ce-i trăsnește prin cap ! Pot eu să mă pun cu el ? Dacă o fi avînd vreo instrucțiune secretă de la Vatican ? Parcă poți să fii sigur ? Acum toate s-au întors cu susul în jos : nu-i chip să știi ce aduce ziua de mîine. În vremurile cele bune, de demult, știa omul pe ce lume se află, pe cînd acum...

..La rîndul lui, Tăunul se întorsese în fortăreață într-o stare de adîncă tulburare nervoasă, aproape de isterie. Întrîlnirea cu Montanelli îi secase cu totul puterea de a rezista. Încă o clipă, și n-ar mai fi putut îndura.

Necuvîința de la sfîrșit, cînd pomenise de circul ambulant, o aruncase într-o clipă de totală deznădejde : trebuia să pună capăt cu orice preț întrevăderii, care, dacă mai ținea încă cinci minute, s-ar fi putut sfîrși cu lacrimi.

Cînd, peste cîteva ore, l-au dus iarăși la interogatoriu, la toate întrebările răspunse doar prin hohote de rîs smintit. Iar după ce colonelul își pierdu răbdarea și, fără să se mai poată stăpîni, își dădu drumul gurii, Tăunul începu să rîdă atît de nebunește, cum nu mai rîsese niciodată pînă atunci. Nenorocitul de colonel tuna și fulgera, amenințîndu-l cu pedepsele cele mai neîchipuie, dar pînă la urmă ajunsese la concluzia la care ajunsese și James Burton pe vremuri : că nu face să-ți cheltuiești zadarnic și timpul și nervii, pentru

că, oricum, nu poți convinge un om atît de pușin accesibil argumentelor rașionii.

Tăunul a fost dus îndărăt în celula lui. Culcat pe saltea de paie, el se lăsă pradă acelei stări sufletești întunecate și deznădăjduite care urma totdeauna după izbucnirile lui violente. Rămase așa, nemișcat, fără să gîndească măcar, pînă seara tîrziu. După zbuciumul de dimineață, căzuse într-o stare de ciudată nepăsare : propria suferință îi era străină și avea impresia că-l apasă ceva greu și inform, sub care sufletul lui viu se stinsese de mult. Parcă nu-i era totuna felul în care se vor termina toate ? Singurul lucru care mai avea vreo importanță pentru el, de altfel ca pentru oricare ființă în stare să simtă, era să scape de chinurile acelea necrutătoare. Dar dacă ele vor înceta datorită schimbării condițiilor de viață, sau datorită neputinței lui de a le mai simți, asta era o chestiune de ordin secundar. Poate că va reuși să evadeze, sau poate că-l vor ucide. În orice caz, pe padre n-o să-l mai vadă niciodată. Și toate celelalte nu erau decît desertăciune și zadarnică sfișiere a sufletului...

Gardianul îi aduse cina. Tăunul îi aruncă o căutătură grea, apăsătoare.

— Cît e ceasul ?

— Șase. Ți-am adus cina, domnule.

Tăunul se uită cu scîrbă la mîncarea veche și sleită, cu miros urît, și se întoarșe. Nu se simțea numai zdrobit sufletește, dar și bolnav trupește, și vederea mîncării îi făcea greață.

— Să știi că ai să te îmbolnăvești dacă nu iei ceva în gură — zise gardianul, grăbit. Mănîncă măcar o bucățică de pîine, asta o să te întărească...

Vorbea cu o ciudată asprime în glas, în timp ce lua de pe farfurie o bucată de pîine pușin umedă. Și deodată, în sufletul Tăunului se trezi conspiratorul : ghici numaidecît că în pîine trebuie să fie ascuns ceva.

— Las-o, poate c-o să mănînc mai tîrziu — îi răspunșe cu nepăsare. Ușa era deschisă și el știa că sergentul care stătea pe scară auzea fiecșe cuvînt pe care și-l spuneau.

Cînd ușa fu din nou încuiată și Tăunul încredințat că nu-l spionează nimeni prin ferestruie, luă bucata de pîine și o fărîmiță cu băgare de seamă. Găsi înăuntru o legătură de pile subțiri, înfășurate într-o bucățică de hîrtie pe care erau scrise cîteva cuvinte. Netezi binișor hîrtia și o apropie de gazornița care-i lumina cu zgîrcenie celula. Cuvintele erau

Îngrămădite pe un loc atît de mic, iar hîrtia era atît de subțire, încît le citi cu multă greutate : „Portița e deschisă. Noapte fără lună. Pilește cît mai repede gratiile și vino prin galeria subterană între ora două și trei. Noi sîntem pregătiți și altă ocazie poate că nu se mai ivește”.

Tăunul mototoli hîrtioara între degete cu înfrigurare. Prin urmare, totul era gata, iar lui nu-i rămînea decît să pilească gratiile de la fereastră. Ce fericire că i s-au scos cătușele !... Nu mai avea nevoie să le pilească, să-și mai piardă timpul și cu ele. Cîte gratii sînt ? Două, patru. Și fiecare trebuie pilită în două locuri ; în total, opt tăieturi. O, n-o să facă nimic dacă nu se grăbește... Cum de-au putut Gemma și Martini să organizeze totul atît de curînd ? Să facă rost de haine, de acte, de adăposturi ? Ca să izbutească, trebuie să fi muncit, fără îndoială, ca doi cai de povară... Totuși, planul Gemmei a fost acceptat ! Începu să rîdă singur de prostia lui ; parcă avea vreo importanță dacă planul era al ei ori nu ? Numai să se dovedească bun ! Dar în același timp simți o adîncă bucurie la gîndul că ea avusese cea dintîi idee să se folosească de galeria subterană, în loc să coboare pe o scară de frînghie, cum îi propuseseră la început contrabandiștii. Planul ei era mai greu și mai complicat, în schimb nu era legat de viața santinelei, care-și avea postul de cealaltă parte a zidului de la răsărit. De aceea, cînd i se propuseseră cele două planuri, el îl alesese, fără să stea pe gînduri, pe al Gemmei.

Potrivit acestui plan, la cea dintîi ocazie prielnică, „Greierul”, santinela care ținea cu ei, trebuia să descuie fără știrea tovarășilor lui portița de fier ce ducea din curtea închisorii spre galeria de sub valul de pămînt, apoi să agate cheia la loc în cuiul din camera de gardă. Imediat ce Tăunul era înștiințat că portița e deschisă, trebuia să pilească gratiile de la fereastră, să-și rupă cămașa în fîșii lungi, să-și împletească din ele o frînghie și să coboare cu ajutorul ei pe zidul cel lat dinspre răsăritul curții. După aceea, să se tîrască pe coama aceluiasi zid, folosind clipele cînd santinela s-ar uita în altă parte, și să rămînă culcat, nemișcat, făcîndu-se una cu piatra atunci cînd soldatul s-ar întoarce spre el. La colțul de miazăzi al zidului se afla un turnuleț. Pereții lui, pe jumătate năruți, erau ținuți să nu cadă de iedera care-i îmbrăca. Multe pietre se prăvăliseră și stăteau grămadă lîngă zid. Folosindu-se de iedera și de pietre, Tăunul trebuia să coboare în curte, apoi să deschidă cu băgare de seamă portița și să se

strecoare, prin galeria de sub val, în tunelul subteran. Cu cîteva veacuri în urmă, tunelul acesta lega în taină fortăreața de turnul de pe dealul vecin. Acum nu se mai folosea nimeni de el ; de altfel, în unele locuri era astupat de dărîmăturile stîncilor care se surpaseră. Numai contrabandiștii știau de existența unei spărturi, acoperită cu grijă, de pe povînișul dealului, pe care o adînciseră chiar pînă la tunel. Nimeni nu bănuia că depozitele de mărfuri interzise stăteau adesea săptămîni întregi chiar sub valul fortăreței, în timp ce funcționarii vamali scotoceau zadarnic casele muntenilor întăritați, ai căror ochi scăpărau de mînie. Tăunul trebuia să iasă prin această spărtură pe coasta dealului, iar de acolo să se strecoare prin întuneric pînă la locul știut, unde-l aștepta Martini cu unul din contrabandiști. Prilejul de a descuia porțița după inspecția de seară nu se ivea în fiecare zi. Pe de altă parte, era cu neputință să coboare pe fereastră într-o noapte cu lună ; riscul de a fi văzut de santinelă era prea mare. Prin urmare, astăzi avea de partea lui toate împrejurările prielnice și trebuia să se folosească de acest noroc.

Tăunul se așeză și începu să-și mănînce pîinea, care măcar nu-l scîrbea ca cealaltă hrană din închisoare. Trebuia să mănînce ceva, ca să-și îmbroască puterile. După aceea se hotărî să se culce puțin și să încerce să doarmă. N-ăr fi fost cuminte să înceapă a pili înainte de ora zece, cu toate că-l aștepta o muncă grea.

Prin urmare, padre se gîndise totuși să-l ajute să evadeze ! O, asta i se potrivea atît de bine ! Dar nu, el n-ar primi în ruptul capului serviciile lui ! Orice, numai asta nu ! Dacă va izbuti să fugă, va fi datorită prietenilor săi... Nu, el n-ar primi nici un serviciu de la un preot... Doamne, ce căldură ! Se vede că se apropie furtuna. Aerul e atît de greu, atît de înăbușitor...

Tăunul se zvîrcolea neliniștit pe salteaua lui de paie. În loc de pernă, își așeză sub cap brațul drept bandajat. Dar și-l trase repede. Cum arde ! Ce durere înțepătoare ! Și toate rănile vechi încep să-l doară cu o durere adîncă, stăruitoare... Ce s-o fi întîmplat cu ele ?... Dar ce prostie ! Toate astea sînt, pur și simplu, din pricina furtunii care se apropie. Mai bine să doarmă și să se odihnească puțin înainte de a începe să pilească...

Patru gratii, și toate atît de groase și de solide ! Cîte i-au mai rămas oare ? Fără îndoială că puține ! Doar pilește de mult, de nesfîrșit de mult, și îl doare atît de tare mîna... Și

ce tare îl doare ! Pătrunzător, pînă la os ! E greu să-ți imaginezi că efortul i-a stîrnit asemenea dureri. Dar iată că aceeași durere arzătoare și adîncă o simte și în piciorul cel schiop... Oare și asta o fi tot din pricina pilitului ?... Sări în picioare. Nu, nu dormea. Visa numai cu ochii deschiși, visa că pilește gratiile. Iar ele nici nu erau atinse măcar ! Iată-ie la fereastră, tot atît de solide ca și pînă atunci. În turnul depărtat, orologiul bătuse ora zece. Era timpul să se apuce de treabă.

Se uită prin ferestruia ușii. Văzînd că nu-l supraveghează nimeni, scoase una din pilele ascunse în sîn.

.

Nu, nu i s-a întîmplat nimic, nimic ! Toate erau numai închipuiri. Durerea din coastă îi vine, pesemne, de la un deranjament de stomac, de la o răceală sau de la altceva de felul acesta. Și nici nu e de mirare, după trei săptămîni de viață dezgustătoare de pușcărie, de aer de pușcărie ! Iar durerea înțepătoare din tot trupul și pulsul accelerat se datoresc, pe de o parte, stării nervoase, iar pe de alta, vieții sedentare. Da, așa trebuie să fie. Toată vina o poartă viața sedentară. Ce prostie că nu s-a gîndit mai de mult la asta !

Totuși trebuie să se mai odihnească puțin. Durerea o să i se potolească și o să se poată apuca iarăși de lucru. Încă un minut-două, și totul va trece...

Dar cînd stă liniștit e și mai rău. Cum se așază, durerea îl înțeștează necruțătoare. Fața-i pălește de spaimă. Nu, trebuie să se ridice și să se apuce de lucru. Trebuie să biruie răul din el. Ca să simtă sau nu durerea, asta nu atîrnă decît de voința lui. Și el nu vrea s-o simtă, el o va sili să se potolească !

Se ridică din nou și-și zise cu glas limpede :

— Nu sînt bolnav ! N-am timp să fiu bolnav ! Trebuie să pilesc gratiile și nu mi-e îngăduit să mă îmbolnăvesc !

Și din nou începu să pilească.

Ora zece și un sfert, zece și jumătate, unsprezece fără un sfert. Tăunul pilea, pilea mereu... Și de cîte ori pila scrișnea mușcînd fierul, lui i se părea că cineva îi pilește însuși trupul și creierul. „Oare cine o să cedeze mai întîi ? se întrebă el, cu un zîmbet. Eu, sau gratiile ?” Și scrișnind din dinți, pilea înainte.

Ora unsprezece și jumătate. Tăunul pilea încă, deși mîna i se umflase și-i înțepenise atît de tare, încît abia mai putea

să strângă unealta. Dar nu... el nu putea să se oprească și să se odihnească : ar fi de ajuns doar să lase din mână pila aceea blestemată, ca să nu mai aibă putere să înceapă din nou...

Dincolo de ușă se auziră pașii santinelei și patul puștii lovindu-se de scîndură. Tăunul încetă lucrul și se întoarse, fără să lase pila din mână. Oare au de gând să deschidă ușa ?...

Un obiect mic și rotund, aruncat prin ferestruia ușii, căzu pe podeaua celulei. Tăunul puse pila la o parte și se aplecă să-l ridice : era o hîrtie mototolită, făcută cocoloș.

.

Ce mult e de cînd coboară așa, și cum îl cuprind din toate părțile valuri negre, clocotitoare.

O, da ! Se aplecase doar ca să ridice cocoloșul de hîrtie și amețise puțin. Dar asta i se întîmpla de multe ori cînd se apleca. Nu era nimic neobișnuit. Absolut nimic...

Ridică hîrtia, se duse în dreptul luminii și o desfăcu cu băgare de seamă : „Vino negreșit în noaptea asta. Mîine, «Greierul» va fi mutat în altă parte. E ultima ocazie“.

Tăunul distruse biletul așa cum făcuse și cu celălalt, ridică pila și se apucă din nou de lucru, cu o deznădejde cumplită și mută.

...Ora unu din noapte. Muncea de trei ceasuri, și șase din cele opt tăieturi erau gata. Încă două, și va putea să iasă pe fereastră.

Căută să-și aducă aminte cum era cînd îl apucau crizele bolii lui cumplite. Cea din urmă o avusese în ajunul Anului nou. Îl trecură fiorii cînd se gîndi la cele cinci nopți de chinuri... Dar atunci nu-i venise chiar așa, pe neașteptate.

Scăpă pila și, cu o mișcare instinctivă, ridică mîinile în sus. Și pentru întîia oară de cînd nu mai credea în Dumnezeu, buzele lui lăsară să treacă șoaptele unei rugăciuni. Se ruga cu o deznădejde fără sfîrșit, se ruga aruncîndu-și rugăciunea în nemărginire, nimănui în special, dar la toate cîte erau pe lume :

— Nu, nu astăzi ! Să mă îmbolnăvesc mîine ! O să îndur orice, numai mîine, mîine, nu astăzi !

Cîteva clipe rămase liniștit, strîngîndu-și tîmplele în palme. Apoi ridică pila și se întoarse din nou la munca lui.

Ora unu și jumătate. Tăunul pilea cea din urmă gratie. Mînecele cămășii erau numai zdrențe, de pe buze îi picura sînge, în fața ochilor îi stăruia o perdeă de ceață purpurie și sudoarea îi curgea șiroaie de pe frunte. Iar el pilea, pilea, pilea mereu...

Abia cînd se crăpă de ziuă izbuti și Montanelli să adoarmă. Era cu desăvîrșire istovit de chinurile acestei nopți de insomnie și cîtva timp dormi liniștit. Pe urmă începu să viseze.

La început, visurile-i erau tulburi și încurcate. Imagini frînte, una mai fantastică decît alta, se perindau repede, învîlmășite. Și din aceste vedenii adia un suflu de suferință, de zbucium, și umbra unei spaima nelămurite. Avu apoi un vis vechi și înspăimîntător, care-i revenea adesea și care-l chinuise ani de-a rîndul. Și cu toate că dormea, își dădea seama că nu-l visa pentru întîia oară.

Se făcea că rătăcește printr-un pustiu nesfîrșit, încercînd să găsească un colțisor liniștit unde să se culce și să doarmă. Peste tot mișună oameni care vorbesc, rîd, strigă, se roagă, trag clopotele și bat în felurite instrumente de metal. El fuge de ei, se depărtează de zgomot, se întinde cînd pe iarbă, cînd pe o bancă de lemn, cînd pe o lespede de piatră. Închide ochii, și-i acoperă cu mîinile ca să nu-l supere lumina și-i spune: „Acum o să dorm“. Dar mulțimea se apropie din nou, cu țipete și gemete adînci. Îl strigă pe nume și-i spune: „Trezește-te, trezește-te mai repede, avem nevoie de tine!“

Și iată că ajunge într-un palat imens, cu o mulțime de încăperi bogat împodobite, unde peste tot sînt paturi, divane, canapele scunde și moi. Se lasă noaptea și el își spune: „În sfîrșit, aici o să găsesc un colțisor liniștit, unde o să pot dormi“. Își alege o odaie întunecoasă și se culcă, dar deodată intră cineva, cu o lampă aprinsă în mînă. O lumină necruțătoare îl orbește și nu știu cine îi strigă la ureche: „Scoală-te, te cheamă!“

Se ridică și pleacă mai departe, clătinîndu-se și poticnindu-se la fiecare pas, ca un animal rănit de moarte. Orologiul bate ora unu, și el își dă seama că o jumătate de noapte a și trecut. O jumătate de noapte, scurtă și neprețuită! Orologiul va bate două, trei, patru, cinci... Către ora șase, întreg orașul se va trezi și va veni sfîrșitul liniștii.

Montanelli intră în altă odaie și tocmai e gata să se culce pe pat cînd, deodată, cineva se ridică dintre perne și strigă: „Iartă-mă, te rog, acesta e patul meu!“ Cu deznădejdea în suflet, Montanelli se trage îndărăt.

Trece așa oră după oră, și el tot mai rătăcește din odaie în odaie, din coridor în coridor, din casă în casă. Incepe să se lumineze de ziuă. O auroră leșetică și dezgustătoare se furișează din ce în ce mai aproape. Orologiul bate ora cinci.

Noaptea a trecut și el tot nu și-a găsit liniștea. E înspăimântător ! Încă o zi... încă una !

Deodată ajunge într-o galerie subterană, scundă, boltită și nesfârșit de lungă. Toată galeria e luminată cu lămpi și candelabre sclipitoare ca fulgerul, iar prin tavanul împletit din gratii răzbate o muzică veselă, jocuri și râsete. Acolo sus, în lumea celor vii, e fără îndoială vreo serbare. O, dacă ar găsi un loc unde să se poată ascunde și să doarmă ! Un locșor cât de mic, fie și un mormânt !... Nici nu-și sfârșește bine gândul, că se și împiedică de marginea unui mormânt. Din el vine o adiere de moarte, de mucegai. Dar asta nu e nici o nenorocire ! Numai să doarmă...

— Acesta e mormântul meu ! strigă glasul lui Gladys. Și femeia își scoate capul de sub giulgiul putrezit, se ridică în sus și se uită la el, cu ochii larg deschiși.

Montanelli cade în genunchi și întinde mâinile spre ea, rugându-se :

— Gladys ! Gladys ! Fie-ți milă de mine cât de puțin ! Lasă-mă să mă strecor lângă tine și să dorm. Eu nu cer dragostea ta. N-o să te ating și n-o să-ți vorbesc. Lasă-mă doar să stau culcat lângă tine și să dorm ! E atîta timp de cînd n-am mai dormit, draga mea... Nu mai pot îndura încă o zi. Lumina îmi arde sufletul, zgomotul îmi fărîmă creierul în pulbere. O, Gladys, îngăduie-mi să intru în mormântul tău și să dorm !

Încearcă să-și acopere ochii cu giulgiul ei, dar ea se ferește și-i strigă îngrozită :

— E un sacrilegiu ! Doar ești preot !...

Și el pleacă mai departe, tot mai departe, pînă ajunge la malul mării, pe stîncile pustii și sterpe, scăldate într-o lumină chinuitor de strălucitoare. Apa suspină încet și jalnic, rugându-se fără încetare pentru liniște.

— O — își zice el — marea o să aibă milă de mine ! Doar și ea e obosită de moarte și nu poate dormi...

Atunci, din adîncul mării se ridică Arthur, strigîndu-i :

— Nu, marea e a mea !

.

— Eminența voastră ! Eminența voastră !

Montanelli se trezi dintr-o dată. Bătea cineva în ușă. El se ridică în silă, deschise, și slujitorul care intră să-l trezească îi văzu fața răvășită și speriată :

— Sînteți bolnav, eminență ?

Montanelli își duse mîna la frunte :

— Nu, dormeam. M-ai speriat...

— Iertați-mă, eminența voastră. În zori mi s-a părut că vă aud umblînd și am crezut...

— Dar cît e ora acum ?

— E ora nouă. A venit colonelul și dorește să vă vadă. Spune că vă aduce vești importante și, știind că eminența voastră se scoală devreme...

— Mă așteaptă jos ? Cobor îndată.

Montanelli se îmbracă și coborî.

— Mi-e teamă că am călcat eticheta, prezentîndu-mă la eminența voastră la o oră atît de nepotrivită... — Începu colonelul.

— Sper că nu s-a întîmplat nimic deosebit ?

— S-a întîmplat ceva nemaipomenit : Rivarez era cît pe ce să evadeze !

— O dată ce n-a evadat, înseamnă că nu s-a întîmplat nimic important. Cum a fost ?

— L-au găsit în curte, lîngă porțița de fier. Dimineata, pe la trei, în timp ce patrula își făcea inspecția, unul din soldați s-a împiedicat de ceva. Au adus un felinar și au văzut că era Rivarez. Zăcea la pămînt fără cunoștință, chiar lîngă porțiță, de-a curmezișul drumului. Imediat s-a dat alarma. M-au trezit și pe mine. Cînd m-am dus să cercetez celula, am văzut că toate gratiile erau pilitе și că de la fereastră atîrna o frînghie împletită din rufe sfîșiate. Se lăsase în jos pe funie, apoi se tîrîse de-a lungul zidului. Porțița de fier care dă spre galeria subterană a fost găsită descuiată. Lucrul acesta ne obligă să presupunem că paza a fost cumpărată.

— Dar cum a putut să ajungă pe drumul spre porțiță ? A căzut de pe zid, s-a lovit ?

— La început așa am crezut și eu, dar medicul închisorii n-a găsit nimic care să arate că ar fi căzut. Soldatul care a fost ieri de serviciu declară că aseară, cînd i-a dus cina, Rivarez părea foarte bolnav și că n-a mîncat nimic. Dar asta-i exclus. E cu neputință ca un om bolnav să pilească asemenea gratii și să se tîrască apoi pe creasta unui zid ca acela ! Nu, e imposibil !

— A făcut vreo declarație ?

— E fără cunoștință, eminența voastră.

— Și acum ?

— Uneori pare că-și vine puțin în fire, geme, pe urmă iarăși își pierde cunoștința.

— Foarte ciudat. Și doctorul ce crede ?

— Nu știe nici el ce să creadă. N-a descoperit nici un indiciu al vreunei boli de inimă, singura care ar putea îndreptăți starea bolnavului. Dar, oricare i-ar fi boala, e clar că l-a luat prin surprindere tocmai când era pe punctul să evadeze. În ce mă privește, cred că l-a lovit mîna milostivă a providenței...

Montanelli se întunecă la față.

— Ce aveți de gînd să faceți cu el acum ? Întrebă.

— Această chestiune se va soluționa zilele următoare. Deocamdată însă am primit o lecție bună : iată unde am ajuns dacă i-am scos cătușele, să mă ierte eminența voastră !

— Sper — îl întrerupse Montanelli — că cel puțin cît e bolnav n-o să-l ferecați din nou. În starea în care se găsește nu cred că ar putea să mai încerce o nouă evadare.

— O să am eu grijă să nu se mai întîmple așa ceva — mormăi pe sub mustăți colonelul, în timp ce pleca. Din partea mea, eminența sa e liberă să se înece cu toate aiurelile lui sentimentale, mie mi-e totuna. Rivarez e bine ferecat și n-o să-i mai scot cătușele nici bolnav, nici sănătos.

.

— Dar cum s-a putut întîmpla una ca asta ? Să-și piardă cunoștința în ultimul moment, când totul era gata, când ajunsese lîngă porțiță ! Ce farsă sinistă !

— După mine — zise Martini — singurul lucru pe care-l presupun e că l-a apucat criza, că s-a luptat cît a mai avut putere, dar la urmă, după ce a coborît în curte, a leșinat, pur și simplu, istovit.

Marcone își scutură mînios scrumul din pipă :

— Oricum ar fi, totul s-a sfîrșit ! Nu mai putem face nimic pentru el ! Sărmanul !

— Sărmanul ! repetă Martini cu glas scăzut. Și înțelese pe neașteptate că, o dată cu dispariția Tăunului, lumea va fi și pentru el pustie și mohorîță.

— Dar signora ce crede ? Întrebă contrabandistul, arătînd cu ochii spre partea cealaltă a odăii, unde stătea Gemma. Își ținea mîinile nemișcate pe genunchi, iar ochii îi erau așintiți undeva, în văzduh, fără să vadă nimic înaintea lor.

— N-am întrebat-o. De când a aflat, nu mai vorbește. Mai bine să n-o tulburăm acum...

Gemma părea că nici nu-i vede. Și ei vorbeau în șoaptă ca și cum ar fi fost un mort în casă. Trecură cîteva clipe de

tăcere apăsătoare. Marcone se ridică și-și vârî pipa în buzunar.

— Mă întorc spre seară — zise el.

Dar Martini îl opri cu un gest :

— Nu pleca ! Mai am ceva de vorbit cu dumneata. Coborî și mai mult glasul și urmă abia auzit : Prin urmare, dumneata crezi că într-adevăr nu mai este nici o nădejde ?

— Nu văd ce nădejde ar mai putea fi. Noi nu mai putem încerca a doua evadare. Chiar dacă el ar fi în stare să-și ducă la bun sfârșit partea lui de muncă, noi nu ne-o mai putem duce pe-a noastră. Toată paza a fost schimbată, fiind bănuită de complicitate. Iar „Greierul“ n-o să mai pătrundă în fortăreață, de asta poți să fii sigur !

— Dar dumneata nu crezi — întrebă deodată Martini — că atunci când s-o face el sănătos, am putea încerca să atragem atenția gărzii în altă parte, și în felul acesta să-l facem scăpat ?

— Să atragem atenția gărzii ?... Cum vine asta ?

— M-am gândit așa : ce-ar fi, adică, dacă în ziua „Sfintei cuminecături“, când procesiunea va trece prin dreptul fortăreței, i-aș tăia dintr-o dată drumul colonelului și i-aș slobozi un glonț drept în obraz ? Toate santinelele s-ar repezi să mă înhațe, s-ar isca o învălmășeală de nedescris și, în vremea asta, dumneata și cu tovarășii dumitale ați putea să-l scăpați... Ceea ce-ți spun eu acum nu e încă un plan definitiv. Abia adineauri mi-a venit în minte...

— Nu cred că ar fi posibil să organizăm așa ceva — răspunse grav Marcone. Totuși trebuie să chibzuim cu multă băgare de seamă dacă vrem să avem vreo nădejde de scăpare. Dar... — omul se opri și se uită la Martini. Dar admitînd că am reuși să punem ceva la cale, ți-ai lua asupra dumitale sarcina să tragi în colonel ?

— Dacă mi-aș lua-o ?... întrebă Martini. Dar uită-te la ea !

Nu mai era nevoie de altă explicație : aceste cîteva cuvinte spuneau totul. Marcone se întoarse și se uită la Gemma. De cînd începuse discuția, ea nu schițase nici o mișcare. Pe fața ei nu se citea nici îndoială, nici teamă, nici măcar suferință. Nimic, afară de umbra morții. Ochii contrabandistului se umplură de lacrimi.

— Grăbește-te, Michele — zise el, deschizînd ușa verandei. Numai voi doi v-ați mai păstrat puterile. Și mai avem încă o mulțime de treburi.

Michele și, după el, Gino ieșiră pe verandă.

— Eu sînt gata — zise Michele. Voiam doar s-o întreb pe signora...

Încercă să se întoarcă, dar Martini îl trase de mîncă :

— N-o tulbura. Se simte mai bine cînd e singură.

— Las-o în pace ! adăugă și Marcone. Mîngîierile noastre au-i folosesec la nimic ! Dumnezeu vede cît de amărîți sîntem cu toții. Dar ea, sărăcuța, e mai amărîtă decît noi toți...

CAPITOLUL AL CINCILEA

De o săptămînă încheiată, Tăunul se afla într-o stare înspăimîntătoare. Criza era puternică, iar colonelul, înrăit de frică întocmai ca o fiară, nu numai că-l ferecase de mîini și de picioare, dar dăduse poruncă să-l mai și lege cu curele de pat. Iar curelele erau atît de strînse, încît la fiecă mișcare intrau în carnea nenorocitului. Pînă la sfîrșitul zilei a șasea, Tăunul le îndurase toate cu stoicismul lui obișnuit, fără să cîrtească. Atunci însă, mîndria lui se frînse, și aproape cu lacrimi în ochi îl rugă pe medicul închisorii să-i dea opiu. Binevoitor, medicul consimți, dar colonelul, aflînd, îl opri cu strășnicie „de la asemenea răsfăț“.

— De unde știi dumneata pentru ce-i trebuie lui opiul ? Îl întrebă el. E foarte posibil să se fi prefăcut tot timpul, iar acum ori vrea să adoarmă santinela, ori să facă cine știe ce altă ispravă ! Perfidia lui e în stare de orice !

— Dacă o să-i dau o doză mică, n-o să aibă cu ce adormi santinela ! îi răspunse medicul, fără să-și poată ascunde un zîmbet. Iar în ceea ce privește prefăcătoria, să n-aveți nici o grijă : e aproape sigur că o să moară.

— Orice ar fi, eu nu voi permite să i se dea opiu. Dacă vrea să ne purtăm delicat cu el, atunci să fie și el mai înțelegtor. A meritat cu prisosință să i se aplice toate aceste măsuri,

ce-i drept cam aspre. Poate că asta o să-i servească de lecție și o să-l învețe minte să se poarte mai atent cu gratiile ferestrelor !

— Dar legea interzice tortura — își îngădui să observe medicul — iar de la aceste măsuri „cam aspre” și pînă la tortură nu e decît un pas !

— Sper că legea nu vorbește nimic despre opiu — zise colonelul, iritat.

— Fără îndoială că dumneavoastră sînteți cel care aveți dreptul de a hotărî, domnule colonel. Nădăjduiesc totuși că veți permite măcar să i se scoată curelele. Sînt cu totul de prisos și nu fac decît să-i sporească chinurile. Acum puteți să n-aveți nici o grijă : nu va evada. Nu e în stare nici să se țină pe picioare, chiar dacă i-ați scoate și cătușele !

— Doctorii pot să greșească și ei, ca orice muritor. Nu, l-am ferecat bine, și așa o să rămîna pînă la sfîrșit.

— Atunci, dați ordin măcar să i se slăbească un pic aceste curele. E o adevărată barbarie să-l strîngă astfel.

— Curelele vor rămîne așa cum sînt ! Și te rog, domnule, cît se poate de respectuos, să nu-mi mai vorbești de barbarie ! Dacă fac un lucru, înseamnă că am motivele mele !

Și astfel, nici în cea de a șaptea zi Tăunul nu avu parte de vreo ușurare. Iar soldatul care-și avea postul lîngă ușa celulei tremură și-și făcu cruce toată noaptea, ascultînd gemetele sfîșietoare ale prizonierului. Pînă la urmă, puterile îl părăsiră. La șase dimineața, înainte de a pleca din post, omul descuie cu băgare de seamă ușa și intră în celulă. Știa că săvîrșește o gravă încălcare a consemnului, dar nu-l răbda inima să plece fără a-l îmbărbăta pe martir cu o vorbă prietenească.

Tăunul zăcea nemișcat, cu ochii strînși, cu gura pe jumătate deschisă. Cîteva clipe, soldatul rămase mut în fața lui, apoi se aplecă și-l întrebă :

— Domnule, nu cumva pot să fac ceva pentru dumneata ? Grăbește-te, n-am decît o clipă...

Prizonierul deschise ochii.

— Lăsați-mă — gemu el — lăsați-mă în pace !

Și înainte ca soldatul să se fi întors la locul lui, Tăunul adormi din nou.

Peste zece zile, colonelul se prezentă din nou la palatul cardinalului, dar i se răspunse că eminența sa plecase să viziteze un bolnav la Pieve d'Ottavo și că nu se va întoarce decît la sfîrșitul zilei.

În aceeași seară, în momentul cînd colonelul se așeza la masă, intră un slujitor și-l anunță :

— Eminența sa dorește să vă vorbească.

Colonelul aruncă repede o privire în oglindă, să se convingă că tunica îi stătea turnată, apoi își luă un aer demn și intră în sală. Acolo îl aștepta Montanelli. Ședea lîngă fereastră și se uita afară, adîncit în gînduri, ciocnînd cu degetele în brațul fotoliului. Între sprîncene i se săpase o cută de îngrijorare.

— Mi s-a spus că ați fost astăzi pe la mine — zise el, oprind de la început salutul preaplecător al colonelului și luîndu-și un aer aproape poruncitor, așa cum nu-și lua niciodată cînd vorbea cu credincioșii. Probabil că ați venit cu aceeași chestiune despre care voiam să vă vorbesc și eu.

— Voiam să vă vorbesc despre Rivarez, eminența voastră.

— Asta bănuiam și eu. M-am gîndit mult la el în zilele din urmă. Dar, înainte de a vă spune mai multe, aș dori să știu dacă nu aveți să-mi comunicați nimic nou.

Colonelul își trăgea mustața, nervos.

— Vedeți că și eu venisem să aflu dacă eminența voastră nu are să-mi comunice nimic... Dacă vă împotriviți încă planului pe care vi l-am propus, eu aș fi cît se poate de fericit să mă sfătuiți ce trebuie să fac, pentru că, vă spun cinstit, nu mai știu de loc cum să procedez.

— S-au mai ivit și alte dificultăți ?

— Joia viitoare, adică la trei iulie, avem sărbătoarea „Sfintei cuminecături” și, într-un fel sau altul, trebuie să rezolv afacerea Rivarez înaintea acestei zile.

— Da, așa este : joi e „Sfînta cuminecătură”... Și de ce numai decît înainte de ziua aceasta ?

— Mi-e foarte neplăcut să mă găsesc, ca să zic așa, în opoziție cu eminența voastră, dar, dacă nu scăpăm pînă atunci de Rivarez, nu pot să-mi iau răspunderea în ce privește liniștea orașului. În ziua aceea, după cum știu și eminența voastră, se adună aici aproape toată populația din munți și e mai mult decît sigur că prietenii lui Rivarez vor încerca să deschidă cu forța porțile fortăreței și să-l facă scăpat. O, nu vor izbuti ! Voi lua măsuri personal, chiar dacă va trebui să-i gonesc de la poartă cu gloanțe ! Dar o încercare de felul acesta o să se întîmple negreșit în ziua aceea. La noi, în Romagna, oamenii sînt cutezători, și dacă cușitele vor intra în acțiune...

— Eu cred că se poate face ceva, pentru ca lucrurile să nu ajungă la cuțite. Totdeauna am fost de părere că e foarte ușor să te înțelegi cu oamenii de pe-aici, cînd știi cum să-i iei. Bineînțeles, dacă începi cu răul și cu amenințările, oamenii noștri o iau razna... Dar aveți vreun motiv special să presupuneți că se pregătește o nouă încercare de a-l elibera pe Rivarez ?

— Oamenii mei de încredere mi-au raportat și ieri, și astăzi dimineată că în toată regiunea circulă zvonuri alarmante, și nu mai încapе îndoială că se pune la cale ceva neplăcut. Dar nu putem să aflăm amănunte. Dacă le-am cunoaște, ar fi mai ușor să luăm măsuri. În ce mă privește, după întîmplarea din urmă, prefer să procedez cu cea mai mare prudență.

— Rîndul trecut mi-ați spus că Rivarez era grav bolnav, că nu putea nici să se miște, nici să vorbească. Vreți să spuneți că acum a început să se vindece ?

— Pe cît se pare, se simte mult mai bine, eminența voastră. A fost foarte greu bolnav, bineînțeles dacă nu cumva s-o fi prefăcut.

— Aveți motive să bănuți așa ceva ?

— Medicul e pe deplin încredințat că nu s-a prefăcut, însă trebuie să mărturisesc că boala lui are un caracter cu totul misterios. Oricum ar fi, se vindecă, și e mai greu ca oricînd să ai de-a face cu el.

— Dar ce anume face ?

— Din fericire nu mai poate să facă aproape nimic — răspunse colonelul și zîmbi, amintindu-și de curele. Însă felul lui de a se purta întrece orice imaginație ! Ieri dimineată m-am dus în celula lui, să-i pun cîteva întrebări. E încă prea slab ca să-l pot aduce la mine, la interogatoriu. De altfel e mai bine să nu-l vadă nici un ochi străin înainte de a se vindeca de tot : n-ar fi de loc prudent, îndată s-ar scorni iarăși cine știe ce vorbe !

— Prin urmare, v-ați dus dumneavoastră să-i luați interogatoriul ?

— Da, eminența voastră. Credeam că i-o fi venit mintea la cap, cît de cît. Montanelli aruncă spre colonel o privire, de parcă cerceta o nouă și respingătoare specie zoologică. Din fericire, în clipa aceea colonelul își potrivea diagonală și, fără să observe nimic, urmă liniștit : La început n-am luat nici o măsură excepțională, deși fusesem nevoit să dau dovadă de oarecare severitate, cu atît mai mult cu cît închisoarea noastră

e o închisoare militară. Speram că puțină bunăvoință l-ar impresiona. De aceea i-am propus să-i îndulcesc regimul dacă o binevoi să se arate și el mai înțelegător... Dar ce credeți că mi-a răspuns, eminența voastră? S-a uitat o vreme la mine, ca un lup prins în capcană, pe urmă mi-a răspuns cât se poate de liniștit: „Colonele, nu pot să mă ridic și să te strâng de gât, dar dinții îmi sînt destul de zdraveni. Prin urmare, stai cât mai departe și păzește-ți gâtul!” E mai greu de îmblînzit decît o pisică sălbatică!

— Toate acestea nu mă miră cîtuși de puțin — îi răspunse liniștit Montanelli. Și acum aș vrea să vă pun o întrebare: credeți oare, cu toată sinceritatea, că prezența lui Rivarez în închisoarea noastră prezintă o primejdie serioasă pentru liniștea ținutului?

— Cu toată sinceritatea, eminența voastră!

— Prin urmare, credeți că pentru a preveni o vărsare de sînge e numai decît nevoie să scăpăm de el, într-un fel sau altul, înainte de ziua „Sfintei cuminecături”?

— Nu pot decît să repet: dacă joi Rivarez e încă aici, ziua nu va trece fără tulburări. Și, după toate probabilitățile, cît se poate de serioase.

— Și, după părerea dumneavoastră, ar fi de ajuns să-l îndepărtăm de Tăun de aici, pentru ca primejdia să fie înlăturată?

— Fără îndoială. Ori nu vor mai fi tulburări de loc, ori, în cazul cel mai rău, oamenii vor face puțină gălăgie și vor arunca unii în alții cu pietre. Dacă eminența voastră găsește mijlocul să scăpăm de el, eu răspund de ordinea publică. Dacă nu, mă aștept la evenimente grave. Sînt sigur că se pregătește o nouă încercare de a-l elibera și că lucrul acesta nu se poate întîmpla decît joi. Dar dacă s-ar afla că în ziua aceea Rivarez nu mai este în fortăreață, planul acesta ar cădea de la sine. Pe cînd, dacă vom fi siliți să ne apărăm, și oamenii vor pune mîna pe cuțite, s-ar putea ca orașul să fie prefăcut în scrum încă înainte de căderea nopții.

— În cazul acesta, de ce nu-l duceți la Ravenna?

— Dumnezeu mi-e martor, eminența voastră, că aș fi făcut-o bucuros! Dar mi-ar fi cu neputință să împiedic eliberarea lui pe drum. N-am destui soldați ca să întîmpin un atac înarmat, în timp ce toți muntenii au cuțite și puști cu cremene sau alte jucării de felul acesta.

— Prin urmare, dumneavoastră insistați mereu ca Rivarez să fie judecat de instanțele militare și vreți să aveți încuviințarea mea ?

— Iertați-mă, eminența voastră : singurul lucru asupra căruia insist e să mă ajutați să evit dezordinea și vărsarea de sânge. Sînt gata să recunosc că unele curți marțiale, ca aceea prezidată de colonelul Fredi, de pildă, au fost aspre chiar cînd nu era nevoie, și că, în loc să potolească oamenii, mai rău i-au întăritat. Dar, în cazul de față, a recurge la tribunalul militar ar fi o măsură înțeleaptă și, la urma urmei, cu totul caritabilă. Tribunalul ar preîntîmpina tulburările, care, prin ele însele, sînt o calamitate și ar putea foarte ușor să ducă la reînființarea curților marțiale, desființate de sanctitatea sa.

Colonelul își termină cuvîntarea cu un aer grozav de impunător, apoi așteaptă răspunsul cardinalului. Dar așteptarea lui se prelungi mult timp, iar răspunsul, cu totul neașteptat, îl nedumeri :

— Colonele Ferrari, crezi în Dumnezeu ?

— O, eminența voastră !... îngăimă colonelul cu glasul tăiat de tulburare.

— Crezi în Dumnezeu ? repetă Montanelli, ridicîndu-se și țintuindu-l cu o privire fixă, iscoditoare.

Colonelul se ridică și el :

— Eminența voastră, sînt creștin și niciodată pînă acum nu mi s-a refuzat sfînta împărtășanie.

Montanelli își ridică crucea de pe piept :

— Atunci, jură pe crucea Mîntuitorului care a murit pentru dumneata că mi-ai spus numai adevărul !

Colonelul rămase nemișcat și se uită uluit la cardinal. N-ar fi putut să spună care din doi își pierduse mințile : Montanelli sau el.

— Mi-ai cerut să-ți dau dezlegare ca să ucizi un om — urmă Montanelli. Atunci, dacă-ți îngăduie conștiința, sărută crucea și repetă încă o dată că nu există alt mijloc de a evita o vărsare de sânge. Și nu uita că, în cazul cînd nu vei spune adevărul, va plăti sufletul dumitale cel fără moarte...

Cîteva clipe tăcură amîndoi, apoi colonelul se aplecă și duse crucea la buze.

— Nu, nu cunosc alt mijloc — zise el.

Montanelli se întoarce încet, vrînd să plece.

— Îți voi da mîine răspunsul meu definitiv. Dar mai întîi trebuie să-l văd pe Rivarez și să vorbesc cu el între patru ochi.

— Eminența voastră... dacă îmi îngăduiți să vă dau un sfat... Sînt sigur că pe urmă veți regreta. O, dar bine că mi-am adus aminte : Rivarez mi-a trimis ieri vorbă că ar dori să vă vadă, însă n-am dat atenție acestui lucru, deoarece...

— N-ai dat atenție !... repetă Montanelli. Omul ți se adresează într-o împrejurare ca aceasta, și dumneata nu-i dai atenție ? !

— Îmi pare foarte rău că eminența voastră e nemulțumită. Dar n-am vrut să vă deranjez doar ca să-i ascultați impertinențele. Îl cunosc destul de bine acum, ca să mă mai îndoiesc că nu dorește altceva decît să vă insulte. Și în același timp, dați-mi voie să vă atrag atenția că e primejdios să vă apropiați de el fără pază... De aceea am socotit necesar să-l fac inofensiv prin aplicarea unor măsuri destul de blînde, ca să zic așa...

— Prin urmare, dumneata socotești că, într-adevăr, nu e lipsit de primejdie să te apropii de un om bolnav și dezarmat, pe care, pe deasupra, ai avut grijă „să-l faci inofensiv prin aplicarea unor măsuri destul de blînde“ ?

Montanelli vorbea liniștit, dar colonelul simți disprețul ascuns în glasul lui și se înroși de ciudă.

— Eminența voastră va face cum va crede de cuviință — răspunse el cu răceală. Voiam doar să vă scutesc de neplăcerea de a asculta vorbele înspăimîntătoare de hulă, îndreptate împotriva lui Dumnezeu.

— Ce socotești dumneata mai odios pentru un creștin : să asculte vorbe de hulă sau să-și părăsească pe aproapele său care se află în grea cumpănă ?

Colonelul stătea ostășește, încremenit în atitudinea aceea nefirească. Chipul lui părea de lemn. Era adînc indignat de purtarea lui Montanelli față de el și-și arăta nemulțumirea luîndu-și un aer cît mai oficial cu putință.

— La ce oră dorește eminența voastră să-l viziteze pe întemnițat ? întrebă el.

— Mă duc chiar acum.

— Cum binevoiește eminența voastră... Sînteți atît de bun să așteptați puțin aici, pînă trimit pe cineva să-l pregătească ?

Colonelul coborîse dintr-o dată de pe soclul lui oficial : n-ar fi vrut ca Montanelli să vadă curelele cu care era legat Tăunul.

— Îți mulțumesc. Prefer să-l văd așa cum este, fără nici un fel de pregătire. Mă duc direct la fortăreață. La revedere, colonele ! Mîine dimineață îți voi da răspunsul.

Tăunul auzi cum se deschide ușa celei și-și întoarse ochii într-acolo, încet, cu nepăsare. Credea că vine iarăși colonelul, să-l tortureze cu vreun nou interogatoriu. Pe scara îngustă se auzeau pași de soldați și zăngănit de carabine lovite de perete. Apoi cineva zise cu glas plin de respect :

— Aici treptele sînt cam povîrnite, eminența voastră.

Tăunul își făcu vînt înainte, dar curelele îi pătrunseră dureros în carne și el se închirci cu totul, respirînd din greu.

Montanelli pătrunse în celulă, iar în urma lui intrară sergentul și trei soldați.

— Fii bun și așteptați o clipă, eminența voastră — început sergentul, și glasul îi tremura. Imediat o să vi se aducă un scaun. Am trimis un om. Iertați-mă, eminența voastră. Dacă am fi știut, am fi pregătit totul...

— Nu era nevoie să pregătești nimic, sergent. Fii bun și lasă-mă singur cu prizonierul. Așteptați-mă jos.

— Am înțeles, eminența voastră. Iată, vi s-a adus și scaunul. Unde ordonați să vi-l așezăm ? Alături de el ?

Tăunul stătea culcat, cu ochii închiși, dar simțea asupra-i privirea lui Montanelli.

— Pare că doarme, eminența voastră... — început iar sergentul.

Dar în aceeași clipă, Tăunul deschise ochii.

— Nu, nu dorm — zise el.

Soldații se pregătiră să plece, dar strigătul lui Montanelli, izbucnit pe neașteptate, îi făcu să se oprească : cardinalul stătea aplecat asupra prizonierului și-i cerceta curelele.

— Cine a poruncit să-l lege așa ? întrebă el.

Sergentul salută militărește :

— Comandantul, eminența voastră.

— N-am știut nimic despre asta, signor Rivarez — zise Montanelli, și o durere adîncă tremură în glasul lui.

Tăunul zîmbi cu zîmbetul lui rău de totdeauna :

— I-am mai spus doar eminenței voastre că nu mă așteptam de loc c-or să mă m-m-mîngîie pe creștet !

— Cînd ți s-a dat porunca asta, sergent ?

— După încercarea de evadare, eminența voastră.

— Acum două săptămîni și ceva ?... Aduceți imediat un cuțit și tăiați-i curelele !

— Iertați-mă, eminența voastră, și medicul a vrut să i le taie, însă colonelul Ferrari s-a împotrivit...

— Aduceți numaidecât un cuțit !

Montanelli nu ridicase glasul, dar fața i se făcuse albă de mînie. Sergentul își scoase briceagul din buzunar și, aplecîndu-se asupra prizonierului, începu să taie cureaua care-i ținea legată mîna. Însă nu se pricepea cum să facă și, neîndemînic, strînse și mai tare chinga.

Tăunul tresări. Cu toată stăpînirea de sine, își mușcă buza. Montanelli făcu repede un pas înainte :

— Nu te pricepi. Dă-mi mie cuțitul.

— O !...

Tăunul își întinse brațele și din pieptul lui ieși un lung suspin de ușurare. Încă o clipă, și Montanelli îi dezlegă și picioarele.

— Scoate-i cătușele, sergent, și pe urmă vino lîngă mine, trebuie să vorbesc cu dumneata. Montanelli se duse lîngă fereastră, de unde se uită în tăcere cum scotea sergentul cătușele nenorocitului. După ce termină, omul se apropie de cardinal. Acum — zise Montanelli — spune-mi tot ce s-a întîmplat aici în timpul din urmă.

Sergentul nu așteptă să-l mai roage o dată și, plin de bunăvoință, îi povesti tot ce știa : despre boala Tăunului, despre „măsurile disciplinare“ care-i fuseseră aplicate și despre intervenția fără rezultat a medicului.

— Dar eu cred, eminența voastră — adăugă el — că îndins colonelul n-a lăsat să i se scoată curelele, ca să-l silească să dea o mărturie...

— O mărturie ?...

— Da, eminența voastră. Am auzit eu acum trei zile cum îi făgăduia că-i scoate curelele numai dacă... — și sergentul aruncă o privire spre Tăun — numai dacă se învoiește să-i spună...

Furios, Montanelli izbi cu pumnul în pervazul ferestrei. Soldații se uitară unul la altul, mirați : încă nu-l văzuseră niciodată pe bunul lor cardinal ieșindu-și din fire.

În vremea asta, Tăunul uitase de existența lor, uitase de tot ce era pe lume, afară de senzația fizică a libertății. Mîinile și picioarele îi amortiseră și acum se desfăta, întinzîndu-și-le și întorcîndu-se cînd pe o parte, cînd pe alta.

— Acum poți să pleci, sergent — zise cardinalul. Fii liniștit, dumneata n-ai călcat cîtuși de puțin disciplina : din moment ce te-am întrebat, erai dator să-mi spui adevărul. Acum

ai grijă să nu ne tulbure nimeni. Cînd termin, cobor și eu. După ce ușa se închise în urma soldaților, Montanelli se sprijini cu cotul de pervazul ferestrei și contemplă cîteva clipe apusul soarelui, lăsîndu-l în felul acesta pe Tăun să se bucure cît mai mult de libertate. Am fost înștiințat că vrei să-mi vorbești între patru ochi — zise el, în sfîrșit, părăsind fereastra și venind să se așeze lîngă patul cu saltea de paie pe care era culcat prizonierul. Dacă te simți destul de bine, uite, sînt la dispoziția dumitale.

Vorbea cu glas rece, aspru și autoritar, cu totul neobișnuit la el. Cît timp încă nu i se scosese războierii, Tăunul era pentru el o ființă chinuită, un martir. Acum însă își amintea ultima lor întîlnire și insulta înspăimîntătoare cu care se încheiase discuția lor.

Tăunul își sprijini capul pe brațe și-și ridică ochii spre cardinal. Avea o grație înăscută în mișcări și atitudini și, privindu-l cum stătea cu fața în umbră, nimeni n-ar fi bănuț prin ce iad trecuse omul acela. Dar cînd își înălță capul în lumina zilei care se stinge, Montanelli îi văzu ochii rătăciți, fața palidă și urmele groaznice, necruțătoare, pe care i le lăsase suferința zilelor din urmă, și mînia i se risipi.

— Mi se pare că ai fost greu bolnav — zise el. Îmi pare foarte rău că n-am știut de mai înainte. Aș fi pus capăt acestor chinuri.

Tăunul ridică din umeri.

— La război, nimeni nu-și alege mijloacele — răspunse el cu nepăsare. Eminența voastră nu recunoaște războierii din punct de vedere t-teoretic, creștinesc, dar mă îndoiesc că ar fi drept să pretindem colonelului să împărtășească vederile eminenței voastre ! Fără îndoială că el ar prefera să nu facă cunoștința războierilor pe propria lui piele, iar eu privesc lucrurile e-e-exact din același punct de vedere ca și colonelul. E o chestiune de tihnă personală... În momentul de față, eu sînt cel învins, ce v-vreți !... Oricum, e foarte drăguț din partea eminenței voastre că a venit să mă cerceteze. Dar poate că și asta ați făcut-o tot de dragul moralei creștine ? „Cercetează pe cei întemnițați“... Într-adevăr, uitasem : „Iar cel ce va da de băut vreunuia dintre acești învinși“... și așa mai departe. Poate că nu e t-toc-mai măgulitor, dar unul dintre „acești învinși“ vă poartă nespuse de multă recunoștință.

— Signor Rivarez — îl întrerupse cardinalul — am venit aici după dorința dumitale, nu după a mea. Dacă n-ai fi fost „învins“, așa cum spui, n-aș mai fi vorbit cu dumneata nici-

odată după ultima noastră discuție. Dumneata însă ai un dublu privilegiu : ești întemnițat și ești bolnav, așa că nu puteam să nu vin. De data asta vrei să-mi spui ceva, într-adevăr, sau ai trimis după mine ca să te distrezi, bătându-ți joc de un bătrîn ?

Nu primi nici un răspuns. Tăunul se întorsese și-și acoperise ochii cu mîna.

— Iertați-mă... că sînt silit să vă deranjez... — zise el într-un tîrziu, cu glas răgușit. Dați-mi, vă rog, puțină apă.

Pe fereastră era o cană cu apă. Montanelli se ridică și i-o aduse. Se aplecă asupra prizonierului și-l săltă ușor de umeri, cînd deodată simți cum degetele reci și umede ale Tăunului îi strîng mîna ca într-un clește.

— Dați-mi mîna... mai repede... numai o clipă ! șopti el. O, asta nu schimbă nimic ! Numai o clipă...

Și, istovit, Tăunul își lăsă capul pe umărul lui Montanelli, tremurînd din tot trupul.

— Bea un pic de apă — zise Montanelli după cîtva timp.

Tăunul se supuse în tăcere, apoi se întinse din nou pe salteaua lui de paie și închise ochii. Nici el singur n-ar fi putut spune ce se petrecuse cu el în clipa cînd mîna lui Montanelli îi atinsese obrazul. Își dădea seama doar că acela fusese cel mai necrutător moment din viața lui.

Montanelli își trase scaunul mai aproape de pat și se așeză. Tăunul zăcea nemișcat ca un cadavru, cu fața prelungă, învinețită. Trecu așa destul de multă vreme. În sfîrșit, bolnavul deschise ochii și privirea lui rătăcită, ca a unei fantome, se opri asupra lui Montanelli.

— Vă mulțumesc — zise el. Și vă cer iertare. Mi se pare că m-ați întrebat ceva ?

— Nu trebuie să vorbești. Dacă dorești să-mi spui ceva, voi căuta să vin și mîine la dumneata.

— Vă rog să nu plecați, eminența voastră. Credeți-mă, mă simt bine acum. M-am zbuciumat mult în zilele din urmă, asta e tot. Și mai mult m-am prefăcut bolnav, întrebați-l pe colonel, el o să vă spună...

— Prefer să trag singur concluziile — îi răspunse Montanelli, liniștit.

— Colonelul e de aceeași părere. De altfel, concluziile colonelului sînt uneori spirituale, lucru g-greu de presupus dacă-l judeci după exteriorul lui... Totuși izbutește uneori să aibă idei originale. De pildă, vinerea trecută... mi se pare că era vineri. Am început să cam încurc zilele în timpul din

urmă, dar asta n-are nici o importanță. Vinerea trecută am cerut o doză de opiu. De lucrul acesta îmi amintesc f-foarte bine. Și atunci, însuși colonelul a venit la mine și mi-a spus că o să capăt opiu dacă declar cine mi-a d-d-deschis portița. Țin minte că mi-a spus : „Dacă ești într-adevăr bolnav, atunci ai să mărturisești, iar dacă nu mărturisești, o să consider asta drept o d-d-dovadă că te prefaci“. Nu, niciodată nu mi-ar fi trecut prin minte că e în stare să aibă atîta umor ! O, e așa de a-a-amuzant... Și izbucni deodată într-un rîs ascuțit, care zgîria urechea. Apoi se întoarse repede spre cardinal și urmă din ce în ce mai grăbit, gîngăvind atît de tare, încît cu greu puteai să înțelegi ce spune : N-n-nu găsiți că e amuzant ? O, f-fără îndoială că nu ! Fetele bisericesti n-au niciodată simțul umorului. Dumneavoastră luați totul în t-t-tragic. De pildă, în noaptea aceea, în catedrală, cît erați de s-solemn ! Dar și cu, ce aspect p-p-patetic trebuie să fi avut în veșmînt de pelerin ! Și cred că nu vă d-d-dați seama nici de partea comică a chestiunii pentru care ați v-v-venit astă-seară aici !

Montanelli se ridică :

— Am venit să te ascult. Însă, după cum văd, ești prea tulburat ca să poți vorbi. Mai bine să-ți dea medicul un calmant, iar mîine dimineață, după ce ai să dormi bine, o să mai stăm de vorbă.

— Să dorm b-bine ? O, dar o să d-d-dorm minunat, eminența voastră, după ce veți aproba cererea colonelului ! Un dram de plumb e un s-somnifer excelent !

— Nu te înțeleg — făcu Montanelli, întorcîndu-se spre el, nedumerit.

Tăunul izbucni din nou în rîs :

— Eminența voastră ! Eminența voastră ! Dragostea de adevăr e cea mai vrednică de l-laudă dintre virtuțile creștinești ! C-c-credeți că eu nu știu cît a stăruit colonelul să capete încuviințarea eminenței voastre ca să fiu judecat de un t-tribunal militar ? Vă spun drept că ar fi fost mai b-b-bine dacă i-ați fi făcut pe plac, că doar oricare altul dintre înalții prelați i-ar fi dat-o, în locul eminenței voastre. Ați fi făcut atît de mult bine și atît de puțin rău ! Vă asigur că această afacere nu merita atîtea nopți de insomnie cîte ați pierdut !

— Te rog încetează o clipă cu ironiile — îl întrerupse Montanelli — și spune-mi de unde știi toate astea ? Cine ți le-a spus ?

— Oare colonelul n-nu v-a spus niciodată că eu sînt d-dia-vol, nu om ? Nu ? Mie mi-a spus-o de-atîtea ori ! Într-adevăr,

sînt d-destul de-ai dracului, ca să ghicesc ce g-gîndesc oamenii ! Însăși eminența voastră mă consideră ca pe un om t-teribil de nesuferit, iar în momentul de față ar d-dori din toată inima să hotărască alteineva ce trebuie făcut cu mine, pentru ca în felul acesta conștiința sensibilă a eminenței sale să nu fie t-t-ulburată... Am g-ghicit destul de bine, nu-i așa ?

— Ascultă-mă cu răbdare — vorbi grav cardinalul, așezîndu-se iarăși lîngă el. Indiferent pe ce cale le vei fi aflat toate, ai dreptate. Colonelul Ferrari se teme de o nouă încercare din partea prietenilor dumitale de a te elibera și vrea s-o preîntîmpine... prin mijlocul despre care ai vorbit. După cum vezi, sînt absolut sincer cu dumneata.

— O, ați fost t-t-totdeauna renumit pentru s-sinceritatea voastră ! îl întrerupse Tăunul cu glas încărcat de amărăciune.

— Dumneata știi, fără îndoială — urmă Montanelli — că din punct de vedere juridic eu n-am dreptul să mă amestec în afacerile laice. Eu sînt episcop, nu legat. Mă bucur însă de destulă trecere în ținutul acesta și nu cred că Ferrari s-ar decide să ia măsuri atît de neobișnuite dacă n-ar primi încuviințarea mea, fie și numai tacită. Pînă astăzi am fost cu totul împotriva planurilor sale. Acum el încearcă să-mi zdruncine încrederea, asigurîndu-mă că joi, cînd poporul se va aduna să privească procesiunea, vom fi amenințați de o mare primejdie : aceea a unei încercări de a te elibera cu armele, lucru care s-ar putea sfîrși cu vărsare de sînge... Mă ascuți ?

Tăunul se uita-distrat pe fereastră. Se întoarse spre Montanelli și-i răspunse cu glas sfîrșit :

— Da, vă ascult.

— Totuși, poate că astăzi nu ai destulă rezistență pentru o discuție ca asta. N-ar fi mai bine să vin mîine dimineată ? Chestiunea e cît se poate de serioasă și trebuie s-o cercetezi cu toată atenția.

— Eu aș prefera să terminăm totul astăzi — răspunse Tăunul, tot atît de obosit. Sînt cît se poate de atent la tot ce-mi spuneți.

— Prin urmare — continuă Montanelli — dacă e adevărat că din pricina dumitale se pot ivi tulburări care ar duce la vărsare de sînge, înseamnă că, dacă mă împotrivesc colonelului, îmi iau o grea răspundere. De altfel s-ar părea că în vorbele lui este și o parte de adevăr, deși cred că ura față de dumneata îl împiedică să fie obiectiv și-l face să exagereze primejdia : după ce am mai văzut și dovezile acestea ale cruzimii lui revoltătoare, lucrul îmi pare cu atît mai posibil...

Cardinalul se uită la curelele și la cătușele care zăceau la pământ, apoi urmă : A-i da încuviințarea mea, ar însemna să iscălesc condamnarea dumitale la moarte. A nu i-o da, ar însemna să pun în primejdie viața unor oameni nevinovați. Am cercetat cât se poate de serios această problemă și am încercat cu toată bunăvoința să găsesc o ieșire. În sfârșit, acum m-am hotărât...

— Să mă ucideți pe mine și să salvați pe nevinovați ? Aceasta e singura hotărâre la care poate să se oprească un bun creștin. „Dacă mîna dreaptă te ispitește“... și așa mai departe. Iar eu n-am măcar cinstea de a fi mîna dreaptă a eminenței voastre și, pe deasupra, v-am mai și ofensat ! Concluzia e clară. Totuși nu puteați să-mi spuneți toate astea fără să faceți o introducere atît de lungă ? Tăunul vorbea istovit și nepăsător, cu o umbră de dispreț în glas, ca un om care s-ar fi plictisit de atîtea discuții. Ei, cum ? Întrebă el după o pauză. Nu asta e hotărîrea eminenței voastre ?

— Nu.

Tăunul se răsuci pe pat, își vîrî mîinile sub cap și se uită la Montanelli pe sub genele pe jumătate coborîte. Cardinalul era cufundat într-o meditație adîncă. Capul îi căzuse în piept, iar degetele-i băteau încetîșor pe brațul scaunului. O, gestul acela atît de cunoscut !...

— Ceea ce m-am hotărît să fac — zise el, ridicînd capul — cred că n-a mai făcut nimeni pînă acum. Cînd mi s-a spus că vrei să mă vezi, m-am gîndit să vin aici, să-ți mărturisesc totul și să te las să hotărăști singur.

— Să mă lăsați... să hotărăsc singur ?...

— Signor Rivarez, eu n-am venit la dumneata în calitate de cardinal, nici de episcop și nici de judecător. Am venit așa cum vine un om la alt om. Nu-ți cer să-mi spui dacă cunoști planurile de eliberare despre care vorbea colonelul : înțeleg foarte bine că, chiar dacă le cunoști, asta e o taină a dumitale, pe care n-ai dreptul s-o dezvălui. Însă te rog să-ți închipui o clipă că ai fi în locul meu. Sînt bătrîn și nu mai am mult de trăit. Aș vrea să cobor în mormînt cu mîinile nepătate de sînge...

— Dar pînă acum mîinile eminenței voastre n-au fost pătate de sîngele nimănui ?

Montanelli păli, dar urmă cu glasul liniștit :

— Toată viața am luat atitudine împotriva violenței și a cruzimii, oriunde m-am lovit de ele. Totdeauna am ridicat

glasul împotriva pedepsei cu moartea, sub toate formele ei. Nu numai o dată mi-am spus cuvîntul, sub regimul trecut, și încă stăruitor, împotriva curților marțiale, din care cauză am și căzut în dizgrație. Toată trecerea de care m-am bucurat în viață am folosit-o pînă în ziua de astăzi ca să fac bine. Te rog cel puțin să mă crezi că spun adevărul. Acum am în fața mea o problemă grea. Dacă mă împotrivesc hotărîrii colonelului, las orașul pradă răscoalelor, cu toate urmările lor, și asta, ca să salvez viața unui singur om. Acest om mi-a batjocorit credința, m-a urmărit cu calomnii și insulte — de altfel, asta nu are nici o importanță — și dacă i se lasă viața, o va întrebuița ca să facă rău, nu mă îndoiesc de asta. Și totuși e vorba de viața unui om... Tăcu cîteva clipe, apoi urmă : Signor Rivarez, tot ce știu eu cu privire la activitatea dumitale mă face să te privesc ca pe un om rău, primejdios. Mult timp te-am socotit și crud, fără principii, capabil de orice. Și pînă în clipa de față mi-am păstrat, în parte, această părere. Dar în cele două săptămîni din urmă am înțeles că ești un om curajos, care știe să rămînă credincios prietenilor săi. Dumneata ai fost în stare să cîștigi dragostea și bunăvoința soldaților, și asta n-o poate face oricine. De aceea înclin să cred că judecata mea asupra dumitale era greșită și că ești mai bun decît ai vrea să pari. Și tocmai de acest om „mai bun“ mă apropii acum și-l rog fierbinte să-mi spună cinstit tot adevărul : ce-ai face dumneata dacă ai fi în locul meu ?

— În orice caz, mi-aș lămuri singur îndoielile, mi-aș lua răspunderea și nu m-aș ascunde cu atîta fățarnicie și lașitate în spatele altora, cum fac bunii creștini care-mi cer să dezleg problema în locul lor ! Tonul înverșunat și pătimaș al acestui atac neașteptat dezmințea nepăsarea prefăcută în care Tăunul părea adîncit cu cîteva clipe mai înainte. Ai fi zis că-și aruncase dintr-o dată masca. Noi, ateii — urmă el, vijelios — știm că dacă unui om îi revine o sarcină grea trebuie s-o poarte cu cît mai mult curaj. Iar dacă se prăbușește sub povara acestei sarcini, nu-i nimic, cu atît mai rău pentru el ! Catolicul însă se îndreaptă cu suspine și văicăreli către toți sfinții, iar dacă sfinții nu-l pot ajuta, se întoarce la dușmanii lui : trebuie neapărat să găsească o spinare asupra căreia să-și descarce povara ! Oare în evanghelii și în fățarnicele voastre cărți de teologie sînt atît de puține pilde de acest fel, încît să veniți la mine și să mă rugați să vă spun ce trebuie să faceți ? În numele cerului și al pămîntului ! Oare crucea mea nu e destul

de grea, ca să-mi mai aruncați pe umeri și răspunderea asta ? La urma urmei, nu ucideți decît un simplu ateu, un om care zdruncină temeliile credinței ! Și bineînțeles, asta nu e cine știe ce crimă ! Tăunul se opri, își trase răsufllarea, apoi se avîntă în altă tiradă : Și eminența voastră mai vorbește de cruzime ?... Dar colonelul, acest măgar urecheat, n-ar fi fost în stare să mă tortureze nici într-un an așa cum a putut eminența voastră să mă canonească în cîteva minute ! Nu l-ar fi ajutat mîntea. Tot ce poate el să nascocască e să strîngă cît mai tare chingile. Iar cînd nu le mai poate strînge, nu mai știe ce să facă. O, de o cruzime ca asta e în stare orice idiot ! Pe cînd eminența voastră ați nascocit cu totul altceva : „N-ai vrea să fii atît de drăguț și să iscălești propria dumitale condamnare la moarte ?... Eu am o inimă prea simțitoare ca să fac așa ceva“... Nu, un lucru ca acesta nu putea să nascocască decît un catolic, un catolic blînd, milostiv, care se face alb ca varul cînd vede cîteva curele prea strînse ! Cînd ați intrat aici asemenea unui înger al îndurării și v-ați indignat atîta de „barbaria“ colonelului, trebuia să înțeleg că abia atunci începea pentru mine adevărata tortură ! De ce vă uitați așa la mine ? N-aveți decît să-i dați încuviințarea și să vă duceți acasă liniștit ! Întîrziati de la cină... Vă rog să mă credeți, toată chestia asta nu merită atîta bătaie de cap. Spuneți-i, pur și simplu, colonelului să poruncească să fiu împușcat, sau spînzurat, sau cum îi vine lui mai la îndemînă... Să mă și ardă de viu, dacă asta-i face plăcere. Numai să se sfîrșească mai repede !

Tăunul era de nerecunoscut. Își ieșise din fire, tremura și gîfîia, iar ochii îi căpătaseră o strălucire verzuie.

Montanelli se ridică și-l privi în tăcere. Nu înțelegea nimic din acest puhoi de imputări înverșunate, dar își dădea bine seama că ele veneau de la un om ajuns la limita răbdării. Și pentru că-l înțelegea, îi ierta toate insultele.

— Liniștește-te ! zise el. N-am avut intenția să te chinui. Și crede-mă că nici nu m-am gîndit vreodată să trec pe umerii dumitale povara mea, deoarece și fără asta ai o povară peste măsură de grea. Nu, așa ceva n-am făcut niciodată, cu nici o ființă omenească.

— Asta e o minciună ! strigă Tăunul, cu ochii arzători. Dar episcopatul ?

— Episcopatul ?...

— O, ați și uitat ? E atît de ușor să uiți ! „Dacă ai ceva împotriva... dacă vrei tu, Arthur, cu scriu și refuz să plec“...

Da, eu trebuia să hotărăsc viitorul în locul eminenței voastre, eu, un băiat de nouăsprezece ani ! Dacă lucrul acesta n-ar fi într-adevăr monstruos, ar fi vrednic de rîs !

— Oprește-te ! izbucni cu deznădejde Montanelli, prinzîndu-și capul între palme. Apoi mîinile-i căzură neputincioase și se îndreptă spre fereastră. Se așeză pe marginea ei și, apucînd o gratie, își sprijini fruntea pe ea.

Tăunul îi urmărea mișcările, tremurînd din tot trupul. Trecură cîteva clipe. Montanelli se ridică și se apropie de Tăun. Buzele-i erau albe ca varul.

— Iartă-mă, te rog — zise, luptîndu-se deznădăjduit cu el însuși ca să-și păstreze înfățișarea liniștită de totdeauna — trebuie să te las... Nu mă simt tocmai bine.

Tremura tot ca-n friguri. Mînia Tăunului se stinse dintr-o dată :

— Padre, oare n-ați înțeles ?...

Montanelli se trase îndărăt și încremeni :

— Numai asta nu ! șopti el. Tot ce vrei, Doamne, numai asta nu ! Dacă înnebunesc...

Tăunul se ridică pe jumătate și prinse mîinile tremurînde ale bătrînului într-ale lui :

— Padre, oare n-ați înțeles că nu m-am înecat ?

Mîinile pe care le ținea într-ale lui se răciră dintr-o dată. Se lăsă între ei o tăcere de moarte. Apoi Montanelli căzu în genunchi și-și ascunse fața la pieptul dușmanului său de pînă atunci.

.

Cînd își ridică din nou capul, soarele asfințise și cele din urmă reflexe roșietice se stingeau la apus. Tatăl și fiul uitaseră și de timp, și de loc, și de viață, și de moarte : uitaseră chiar că se dușmăniseră.

— Arthur — șopti Montanelli — tu ești, într-adevăr ? Te-ai întors iarăși la mine ? Ai înviat din morți ?

— Din morți... — repetă Tăunul și tresări.

Își lăsă capul pe umărul lui Montanelli, ca un copil bolnav în brațele mamei sale.

— Te-ai întors... te-ai întors, în sfîrșit !

Tăunul oftă dureros.

— Da — zise el. Și acum, ori trebuie să luptați alături de mine, ori să mă ucideți !

— Taci, dragul meu ! Lasă astea... Noi doi parcă am fi doi copii care s-au rătăcit în beznă și care, din greșeală, se iau

unul pe celălalt drept fantome... Dar acum ne-am regăsit și totul s-a luminat în jurul nostru. Bietul meu copil, cum te-ai schimbat... cât de înspăimântător te ai schimbat! Arăți de parcă ai fi trecut printr-un întreg ocean de chinuri, tu, care erai cîndva atît de alinat de viață! Arthur, oare tu ești, într-adevăr? Am visat de-atîtea ori că te-ai întors, dar cînd mă trezeam, în jurul meu era întuneric și pustiu. Oare am dreptul să cred că n-o să mă trezesc iarăși, că și acesta nu-i decît tot un vis? Fă-mă să mă încredințez că totul e aieveja, nu o părere... Povestește-mi ce s-a întîmplat cu tine atunci.

— O, totul s-a petrecut așa de simplu... M-am ascuns pe un vas de mărfuri care încărca în port și am plecat în America de Sud.

— Și acolo?

— Acolo am trăit, dacă așa ceva se poate numi trai, pînă în ziua cînd... Dar ce să mai vorbesc!... O, am văzut multe în viață, afară de seminarii teologice, de atunci de cînd îmi dădeai lecții de filozofie! Spuneai că mă vedeai în vis?... Și eu v-am văzut... Un tremur îl cuprinse și glasul i se curmă. Asta s-a întîmplat — începu el din nou cu glas întretăiat — pe vremea cînd lucram în mină, în Ecuador...

— Cred că nu ca miner?

— Nu, ca slujitor de miner, împreună cu culii chinezi. Făceam ce se nimerea. Dormeam într-o baracă, chiar la intrarea în mină. Pe-atunci sufeream înspăimîntător de aceeași boală groaznică de care sufăr și acum, și totuși trebuia să car pietre zile întregi, sub un soare necruțător... Și iată că într-o noapte am început să aiurez, așa cred, deoarece v-am văzut limpede intrînd pe ușă. Purtați în mîini un crucifix. Semăna cu cel care atîrnă acolo, pe perete. Șopteați o rugăciune și ați trecut chiar pe lîngă mine, dar n-ați întors capul. Atunci v-am strigat, rugîndu-vă să mă ajutați, să-mi dați otravă, sau un cuțit, sau orice ar fi putut să pună capăt chinurilor mele înainte de a-mi pierde mințile. Dar eminența voastră, padre... O! Își acoperi ochii cu o mînă. Pe cealaltă, Montanelli o ținea încă în mîinile lui. Vedeam după fața eminenței voastre că m-ați auzit, totuși nu mi-ați aruncat nici măcar o privire, ci vă rugați mereu... Și abia după ce ați terminat rugăciunea și ați sărutat crucifixul, v-ați întors spre mine și mi-ați șoptit: „Mi-e așa de milă de tine, Arthur, dar nu îndrăznesc... nu îndrăznesc“... Cînd mi-am venit în fire și am dat iarăși cu ochii de baracă și de culii bolnavi de lepră, am înțeles totul. Am înțeles că pentru eminența

voastră e mult mai important să câștigați bunăvoința cerului decât să mă smulgeți pe mine din cel mai înspăimântător infern care poate exista ! Și asta n-am uitat-o niciodată. Am uitat-o numai acum, când m-ați atins... Am fost bolnav și zdrobit, și totuși v-am iubit atât de mult cândva ! Dar între noi nu mai poate fi azi nimic altceva decât război, război și iarăși război ! De ce-mi mai țineți mîna ? Nu știți că atîta timp cît vă păstrați credința noi nu putem fi decât dușmani ?

Montanelli își plecă fruntea și-i sărută mîna rănită :

— Arthur, cum aș putea eu să mă lepăd de credință ? Dacă mi-am păstrat-o de-a lungul acestor ani înfiorători, cum aș putea s-o lepăd acum, când Dumnezeu mi te-a înapoiat ? Adu-ți aminte : doar nu aveam nici o îndoială că te-am ucis !

— Nu, e un lucru pe care o să-l faceți abia de aci înainte.

— Arthur !

Era un strigăt de spaimă neprefăcută, dar, ca și cum nu l-ar fi auzit, Tăunul urmă :

— Să fim cinstiți în toate, padre. Nu trebuie să umblăm cu jumătăți de măsură. O prăpastie adîncă ne desparte pe unul de altul și în zadar am încerca să ne întindem mîna pe deasupra ei. Dacă nu vreți sau nu puteți să vă lepădați de credință — și Tăunul își aruncă ochii la crucifixul din perete — atunci veți fi nevoit să dați încuviințarea voastră propunerii colonelului.

— Să-mi dau încuviințarea ? Dumnezeule !... Să-mi dau încuviințarea ?... Arthur, dar eu te iubesc !

Fața Tăunului se schimonosi de durere :

— Pe cine iubiți mai mult ?

Montanelli se ridică anevoie. O spaimă ucigătoare pusese stăpînire pe sufletul lui și părea că-i apasă trupul ca o povară nesfîrșită. Se simțea slab, bătrîn, închircit ca o frunză atinsă de cel dintîi îngheț. Se trezise acum, și totul în jurul lui era întunecat și pustiu...

— Arthur, fie-ți milă de mine cîtuși de puțin !

— Dar eminenței voastre, padre, i-a fost milă de mine atunci cînd, mințindu-mă, m-ați silit să ajung rob pe plantațiile de trestie ? Vă cutremurați de spaimă cînd vă spun toate acestea... O, sfinți cu inimi duioase ! Doar nu murise decât fiul eminenței voastre ! Spuneți că mă iubiți... Într-adevăr, greu am plătit eu iubirea asta ! Cum de vă trece prin minte că totul s-ar putea șterge, că ați putea să mă prefaceți iarăși în Arthur cel de altădată ? Pe mine, care am spălat vasele în taverne

spurcate, care am rînit grajdurile fermierilor, fiare mai crude decît vitele lor ? Pe mine, care am fost clown cu tichie și clopoțel într-un circ ambulant, slugă și rob al matadorilor de pe arena unde se dădeau luptele cu taurii ? Pe mine, care am fost silit să fac pe placul oricărui dobitoc care avea gust să-mi pună șaua în spinare ? Pe mine, care am răbdat de foame, care am fost călcat în picioare și scuipat, care întindeam mîna cerșind resturile de mîncare pline de mușegai și eram alungat pentru că acelea erau dreptul cîinilor ? O, dar de ce vă mai spun toate astea ? ! Parcă pot să descriu toate grozăviile spre care m-a împins mîna eminenței voastre ? Iar acum îmi vorbiți de dragostea voastră pentru mine ! Cît de mare e această dragoste ? Este ea destul de puternică, oare, ca să renunțați pentru ea la credință ? Ce-a făcut Isus pentru eminența voastră ? Ce suferințe a îndurat el pentru voi, padre, ca să-l iubiți mai mult decît pe mine ? Oare pentru mîinile lui bătute în cuie îl iubiți atîta ? Atunci uitați-vă la ale mele ! Și mai uitați-vă și aici, și aici. Tăunul își sfîșia cămașa, arătîndu-i lui Montanelli urmele rănilor de pe trup. Padre, inima eminenței voastre ar trebui să fie, după sfînta dreptate, a mea ! N-au fost chinuri pe care să nu le fi îndurat din pricina voastră. Dacă ați ști toate cîte am îndurat ! Și totuși nu vreau să mor ! Am suferit totul și mi-am întărit sufletul cu răbdare, pentru că voiam să mă întorc din nou la viață, ca să pornesc din nou război împotriva Dumnezeului vostru. Gîndul acesta mi-a fost scut și, cu ajutorul lui, mi-am apărat inima atunci cînd mă amenința nebunia și moartea cea adevărată ! Și iată că, după ce m-am întors la viață, îl văd iarăși pe acela care timp de șase ore a stat bătut în cuie pe cruce și apoi a înviat din morți ! Și acum, ce aveți de gînd să faceți cu mine ? Ce aveți de gînd să faceți cu mine ?

Glasul i se frînse. Montanelli stătea nemișcat ca o statuie de piatră sau ca un mort așezat în coșciug. Izbucnirea de vijelioasă deznădejde a Tăunului îi stîrnise la început un tremur ușor și mușchii i se strîngeau ca sub lovituri de bici. Acum însă părea cu desăvîrșire liniștit. Se lăsă o tăcere nesfîrșită, chinuitoare. Apoi Montanelli vorbi. Glasul lui răsuna trist, lipsit de viață :

— Arthur, lămurește-mă mai bine asupra intențiilor tale. Mă chinui, mi se tulbură mintea și nu te pot înțelege. Ce anume vrei tu de la mine ?

Tăunul își întoarse spre el fața palidă ca de fantomă :

— Eu nu vreau nimic. Cine poate să ceară dragoste cu sila ? Sînteți liber să alegeți, dintre noi doi, pe acela pe care-l iubiți mai mult. Dacă-l iubiți mai mult pe el, sînteți liber să-l alegeți...

— Nu pot să te înțeleg — repetă Montanelli, istovit. Despre ce alegere vorbești ? Doar trecutul nu-l mai putem întoarce...

— Padre, trebuie să alegeți pe unul din noi. Dacă mă iubiți, aruncați de la gît crucea aceea și să plecăm amîndoi în lume. Prietenii mei organizează o nouă evadare, și cu ajutorul eminenței voastre le-ar fi atît de ușor s-o facă ! Iar cînd vom fi de cealaltă parte a frontierei, în afară de orice primejdie, să mă recunoașteți în mod public drept fiul eminenței voastre... Iar dacă nu mă iubiți îndeajuns ca s-o faceți, dacă credința vă este mai scumpă decît mine, duceți-vă de-a dreptul la colonel și spuneți-i că acceptați propunerea lui ! Și în cazul acesta, plecați chiar acum, neîntîrziat, ca să mă scutiți de chinul de a vă mai vedea... Chiar și fără asta nu mi-e tocmai ușor !

Montanelli își înalță capul. Incepea să înțeleagă. Puterile îl părăsiră, un tremur îi zgudui trupul.

— Fără îndoială că o să intru în legătură cu prietenii tăi. Dar să plec cu tine, asta nu, mi-e cu neputință : doar sînt preot. Însă cum să mă despart de tine, Arthur ? Cum să mă despart de tine ?...

— Atunci, despărțiți-vă de biserică ! Alegeți ! Eu nu pot îngădui să vă împărțiți dragostea în două : jumătate mie, jumătate bisericii. Nu vreau firimiturile de la ospățul altora !

— Arthur, Arthur, se poate să-mi sfîșii așa inima ! ? Se poate să mă împingi la nebunie ?

Tăunul izbi cu pumnul în perete.

— Alegeți ! mai repetă el o dată.

Montanelli scoase de la piept un portofel și luă din el o hîrtie ștersă și motorolită.

— Uite — zise el.

„Am avut încredere în dumneavoastră ca în Dumnezeu, dar m-ați mințit toată viața.” Tăunul începu să rîdă și-i dădu îndărăt hîrtia.

— Cît de fermecător de tînăr poți fi la nouăsprezece ani ! Îți pare ceva atît de ușor să pui mîna pe ciocan și să sfărîmi totul ! Și acum e tot atît de ușor, numai că am ajuns eu însumi sub ciocan ! Iar eminența voastră o să mai găsească destui oameni pe care să-i prostească și care nici măcar n-or să-și dea seama vreodată de asta !

— Fă cum vrei — îi răspunse Montanelli. Dumnezeu știe, poate și eu aș fi tot atît de necrutător în locul tău ; dar ceea ce-mi ceri, Arthur, eu nu pot să fac. O să fac ce-o să pot. O să-ți pregătesc evadarea. Iar cînd o să te știu în afară de orice primejdie, atunci fie că o să mi se întîmple un accident în munți, fie că o să iau din greșeală altceva în locul unui somnifer oarecare : alege tu ce vrei. Asta te-ar mulțumi ? Iată tot ce pot să fac. Păcatul e greu, dar nădăjduiesc că Dumnezeu mă va ierta. El e mai milostiv...

Un strigăt de suferință izbucni din pieptul Tăunului și mîinile-i căzură în jos a deznădejde :

— O, dar asta e înspăimîntător ! Înspăimîntător ! Ce-am făcut, ca să credeți asemenea lucruri despre mine ? Cu ce drept ?... Ca și cum aș avea intenția să mă răzbun pe eminența voastră, padre ! Cum e cu puțință să nu înțelegeți că eu nu vreau decît să vă salvez ? Cum de n-ați înțeles niciodată cît de mult vă iubesc ?... Tăunul îi prinse amîndouă mîinile și începu să i le acopere cu sărutări fierbinți, amestecate cu lacrimi. Padre, să plecăm amîndoi ! Ce aveți de împărțit cu această lume moartă a păcatelor și a rătăcirilor ? Doar aceste păcate și rătăciri nu sînt decît pulberea veacurilor trecute ! Ele au putrezit de sus și pînă jos și duhnesc a mort ! Să plecăm din lumea asta în altă lume, plină de lumină ! Padre, noi sîntem viața și tinerețea, noi sîntem primăvara veșnică, noi sîntem viitorul omenirii ! Zorile sînt aproape, padre ! E cu puțință, oare, să nu luați asupra voastră partea de muncă ce vi se cuvine, ca să ajutați soarelui să răsară ? Treziți-vă și să uităm visurile de spaimă ale nopții ! Treziți-vă și să începem viața din nou ! Padre, eu v-am iubit totdeauna, totdeauna ! Chiar și atunci cînd m-ați ucis. E cu puțință, oare, să mă ucideți încă o dată ?

Montanelli își frîngea mîinile, sfîșietor.

— Dumnezeu, fie-ți milă de mine ! strigă el. Arthur, ai ochii mamei tale ! Apoi se lăsă o tăcere nesfîrșit de grea. În penumbra cenușie a înserării care se lăsa, ei se uitau unul la altul, cu inimile încremenite de spaimă. Mai spune-mi ceva ! se rugă în șoaptă Montanelli. Dă-mi măcar o cît de slabă nădejde...

— Nu mai am nimic de spus. Eu n-am nevoie de viață decît ca să lupt împotriva bisericii. Eu nu sînt om, ci cușit. Dacă-mi lăsați viața, înseamnă că binecuvîntați cușitul.

Montanelli se întoarse spre crucifix :

— Doamne ! Îl auzi ?

Glasul lui se stinse în liniștea adâncă. Nu venea nici
răspuns de nicăieri. Demonul ironiei se trezi deodată
în Tăun :

— Da, strigați-l, strigați-l mai t-t-tare, că poate doarme !

Montanelli tresări ca pălmuit. Cîteva clipe se uită încre-
menit înaintea lui. Apoi se așază pe marginea patului, își
acoperi fața cu mîinile și izbucni în plîns. Tăunul se cutre-
mură și broboane de sudoare rece i se iviră pe frunte.
Înțelegea ce însemnau aceste lacrimi. Își trase pătura pînă
peste cap, să nu mai audă. Pentru el era destul că trebuia
să moară, în timp ce simțea clocotul puternic și nestăvilic
al vieții...

Dar plînsul acela nimic nu-l putea înăbuși. Îi răsuna
în urechi, îl ciocănea în creier, iar lacrimile se rostogoleau
una după alta pe degetele lui.

Cu încetul, suspinele lui Montanelli se potoliră. Începu
să-și ștergă ochii cu batista, ca un copil care nu mai are
lacrimi să plîngă. Cînd se ridică, batista îi alunecă de pe
genunchi și căzu la pămînt.

— E inutil să mai vorbim — zise el. Cred că mă
înțelegi.

— Da, vă înțeleg — îi răspunse Tăunul, cu o resemnare
posomorîtă. Nu e vina eminenței voastre...

Montanelli se întoarse spre el. Și tăcerea care se lăsa
deodată le păru mai înspăimîntătoare decît tăcerea mormîn-
tului ce trebuia să se sape în curînd pentru unul dintre ei.

Se uitau unul în ochii celuilalt, fără un cuvînt, așa
cum se uită unul la altul, peste o barieră pe care n-o pot
trece, doi îndrăgostiți despărțiți cu sila.

Tăunul nu mai putu îndura și-și plecă cel dintîi ochii.
Se trase îndărăt și-și ascunse fața. Montanelli înțelese că
asta înseamnă : „Poți să pleci“. Se întoarse și ieși din
celulă.

Dar după cîteva clipe, Arthur sări de la locul lui :

— O, asta nu pot s-o îndur ! Întoarce-te, padre ! În-
toarce-te !

Ușa era încuiată. Cu o privire lungă și înceată, Tăunul
măsură pereții celulei și înțelese că totul se sfîrșise.

Toată noaptea foșni iarba jos, în curte, iarba care trebuia
să se veștejească în curînd, smulsă din rădăcină cu lopețile.
Și toată noaptea, prizonierul singuratic plînsese cu suspine în
celula lui întunecoasă...

Judecata a avut loc marți dimineața, la tribunalul militar.

A ținut foarte puțin și a fost cît se poate de sumară. Nu era decît o simplă formalitate, care s-a terminat în douăzeci de minute. Și nici nu era nevoie să se piardă mai mult timp. Apărarea n-a fost îngăduită. Au fost ascultați, ca martori, spionul rănit, ofițerul împușcat de Tăun și cîțiva soldați. Sentința era hotărîtă mai dinainte: doar Montanelli își dăduse încuviințarea dorită. Judecătorilor — colonelul Ferrari, un maior de dragoni, localnic, și doi ofițeri din garda elvețiană — nu le rămînea decît s-o traducă în fapt. S-a citit actul de acuzare. Martorii și-au făcut depozițiile. Apoi sentința a fost întărită cu semnături și citită osînditului cu solemnitatea cuvenită. Tăunul a ascultat-o în tăcere, iar cînd a fost întrebat, conform obiceiului, dacă are ceva de adăugat, a dat doar din mîină, plictisit. Ținea la piept, ascunsă, batista pe care o pierduse Montanelli. Toată noaptea o sărutase și plînsese, aplecat asupra ei ca asupra unei ființe vii. Fața lui era palidă și lipsită de viață, iar în jurul ochilor mai păstra încă urme de lacrimi. Cuvintele „prin împușcare” păsură a-l impresiona oarecum. Cînd le auzi, pupilele i se măriră, dar atît.

— Duceți-l în celulă! porunci colonelul, după ce se terminară toate formalitățile.

Sergentul, care se vedea bine că abia se mai putea stăpîni, atînge umărul osînditului, care parcă încremenise. Tăunul îl privi aproape speriat:

— O, da, așa-i... — îngîină el. Uitasem...

Deodată, colonelul îl strigă pe sergent, care tocmai ieșea din sală cu osînditul.

— Așteaptă, sergent! Vreau să-i mai spun ceva. Tăunul rămase nemîșcat. Ai fi zis că glasul colonelului nu ajunsese pînă la el. Nu ai nimic de comunicat prietenilor sau rudelor dumitale? Cred că ai rude, nu? Nu primi nici un răspuns. Gîndește-te și spune-mi, sau mie, sau preotului. O să dăm toată atenția acestei chestiuni. Adică nu, mai bine spune-i preotului dorința dumitale. El o să vină imediat și o să

rămână toată noaptea cu dumneata. Dacă mai ai și altă dorință...

Tăunul ridică ochii din pământ :

— Spuneți-i preotului că doresc să rămân singur. N-am prieteni și n-am de comunicat nimănui nimic.

— Bine, dar trebuie să te spovedești.

— Sînt ateu ! Nu doresc altceva decît să mă lăsați în pace ! Spuse aceste cuvinte cu tristețe și liniște. În glasul lui nu era nici provocare, nici mînie. După ce le rosti, se întoarse fără grabă. Ajuns la ușă, se opri dintr-o dată : Era să uit, colonelule. Voiam să vă rog să-mi faceți cel din urmă serviciu : să dați ordin ca mîine să nu mi se lege mîinile și nici la ochi să nu fiu legat. O să stau cît se poate de liniștit.

Miercuri dimineața, la răsăritul soarelui, îl scoaseră în curte. Se cunoștea mai bine ca oricînd că schiopătează. Își tîra picioarele anevoie, cu o senzație de durere chinuitoare, sprijinindu-se greoi de brațul sergentului.

Dar expresia de resemnare obosită se ștersese de pe fața lui. Fantoma spaimei care-l apăsase în liniștea nopții, vedeniile sinistre, gîndurile la lumea de dincolo de mormînt, toate dispăruseră o dată cu noaptea care le plăsmuise. De cum începu să se ridice soarele și se văzu față în față cu dușmanii lui, demonul răzvrătirii i se trezi din nou în suflet și el nu se mai înfricoșă de nimic.

În fața zidului erau aliniați cei șase carabinieri însărcinați cu executarea sentinței. Era același zid acoperit cu iederă, crăpat și pe jumătate năruit, pe care coborîse în noaptea evadării lui nereușite. Soldații, aliniați și cu puștile în mînă, abia își mai puteau stăpîni lacrimile. Gîndul că vor trebui să-l ucidă pe Tăun li se părea o monstruozitate. Cu replicile lui iuți și înțepătoare, cu rîsul lui neîntrerupt, cu acel curaj neprefăcut din care se împărtășiseră și ei, Tăunul pătrunsese ca o rază de soare în viața lor monotonă și cenușie, iar la gîndul că el va trebui să moară ucis de mîna lor, li se părea că soarele însuși pălește.

Sub smochinul cel mare din curte îl aștepta mormîntul. I-l săpaseră în timpul nopții mîini de sclavi, și lacrimi picuraseră pe lopeți. Trecînd, Tăunul se uită zîmbind la groapa neagră, la iarba veștejită de alături, și oftă adînc, trăgînd în piept mireasma de pământ proaspăt răscolit.

Lîngă smochin, sergentul se opri. Tăunul privi în jurul lui, cu un zîmbet luminos pe buze.

— Aici trebuie să stau, sergent ?

Sergentul încuviință cu capul, în tăcere. I se pusese un nod în gît și n-ar fi putut rosti nici un cuvînt, chiar dacă i-ar fi atîrnat viața de cuvîntul acela. În curte erau de față colonelul însuși, nepotul său, căpitanul, comandantul carabinierilor care urma să comande plutonul, medicul și preotul.

Pășiră înainte, cu fețele grave, stingheriți de privirea strălucitoare de îndrăzneală a ochilor surîzători ai Tăunului.

— Bună dimineața, domnilor ! O, și sfinția sa e în picioare la o oră atît de matinală ? Ce faci, căpitane ? Întîlnirea noastră de astăzi e mai plăcută pentru dumneata decît cealaltă, nu-i așa ? Văd că brațul ți-e încă bandajat... Asta e tot din pricină că am dat greș atunci ! Iată, băieții aceștia își vor face mai bine datoria. Nu-i așa, fraților ? Și învăluie cu privirea fețele întunecate ale carabinierilor. În orice caz, de data aceasta nu va mai fi nevoie de pansament... Haide, nu vă mai uitați la mine cu atîta jale ! Depărtați călcîiele și arătați cît de bine știți să trageți. În curînd o să aveți atît de mult de lucru, încît nici nu știu cum o s-o mai scoateți la capăt ! Trebuia să faceți exerciții din timp...

— Fiul meu — îl întrerupse preotul, ieșind din rîndul celorlalți, care se depărtară ca să-i lase singuri. Peste cîteva clipe te vei înfățișa înaintea creatorului. Oare vei lăsa să treacă aceste clipe fără să te pocăiești ? Te implor, gîndește-te ce groaznic e să mori fără să capeți iertarea, cu inima împovărată de păcate ! Cînd te vei afla în fața judecătorului, va fi prea tîrziu să te mai gîndești la pocăință. Oare tot cu gluma pe buze te vei apropia și de tronul său ?

— Cu gluma, sfinția ta. Cred că numai dumneata și cei de-o teapă cu dumneata aveți nevoie de această morală creștină ! Cînd va veni rîndul nostru, o să scoatem tunurile, nu o biată jumătate de duzină de carabine ruginite. Și atunci o să vedeți cum știm noi să glumim !

— O să scoateți tunurile ?... O, nenorocitele ! Dar nu înțelegeți că ești pe marginea prăpastiei ?

Tăunul se uită peste umăr la groapa deschisă :

— Prin urmare, sfinția ta, crezi că atunci cînd aveți să mă coborîți acolo o să scăpați pentru totdeauna de mine ? Poate vreți să puneți și o lespede peste mormîntul meu, ca să fiți cu totul liniștiți ? Nu-ți fie frică, sfinția ta !

Acolo unde o să mă așezați, o să stau cuminte ca un soarece... Și totuși o să scoatem tunurile !

— O, Dumnezeu milostiv ! strigă preotul. Iartă-l pe păcătosul acesta !

— Amin ! Încheie ofițerul însărcinat cu comanda, cu o voce adâncă de bas, iar colonelul și nepotul său își făcură cruce, smeriți.

Decarece era limpede că toate rugămințile lui nu vor doce la nici un rezultat, preotul renunță la alte încercări și se trase la o parte, clătinând din cap și mormăind rugăciuni. Fără întârziere se făcură cele din urmă pregătiri, foarte simple de altfel. Iar Tăunul stătea drept, așa cum se cuvenea, întorcându-se doar o clipă cu fața spre razele roșii și aurii ale soarelui care răsărea. Ceru din nou să nu i se lege ochii, și privirea lui cutezătoare îl sili pe colonel să se supună împotriva voinței sale. Nici unul nu se gândise cât de mult îi stingherea lucrul acesta pe bieții soldați să-și facă datoria.

Tăunul îi privea în ochi, zâmbind. În mâinile lor, carabinele tremurau.

— Sînt gata ! zise el.

Ofițerul care comanda făcu un pas înainte. Era tulburat. Nu mai comandase niciodată un pluton de execuție.

— Pregătiți-vă ! Arma la ochi ! Foc !

Tăunul se clătină ușor, dar nu căzu. Un glonț, trimis de o mână șovăitoare, îi zgâriase puțin obrazul. Cîteva picături de sînge căzură pe cravata lui albă. Alt glonț îl nimerise în picior, deasupra genunchiului. Cînd fumul se împrăstie, soldații îl văzură în fața lor, zâmbind ca și înainte și ștergîndu-și sîngele de pe obraz cu mîna schiloadă.

— Ați očit prost, fraților ! zise el. Glasul lui limpede și deslușit străpunse inima nenorociților, care încremeniră de spaimă. Haide, mai încercați o dată !

Un freamăt de nemulțumire trecu de-a lungul șirului de soldați. Fiecare ochise pe-alături, nădăjduind în adîncul sufletului că glonțul ucigător va fi slobozit de mîna vecinului, nu de a lui.

Și iată că osînditul stătea în picioare și-i privea zâmbind. Vor trebui să mai îndeplinească o dată această datorie chinuitoare. Prefăcuseră execuția într-un adevărat masacr. Simțeau cum îi cuprinde spaima. Lăsîndu-și carabinele în jos, ascultau îndobitociți înjurăturile turbate ale ofițerului și, cu

o deznădejde întunecată, holbau ochii la omul pe care-l uciseseră, dar care totuși rămăsese viu.

Colonelul își agita pumnul, amenințător, poruncindu-le furios să se alinieze, să ia pușca la ochi și să sfîrșească cît mai curînd povestea asta.

Și el, ca și soldații, își pierduse cu totul cumpătul și nu mai îndrăznea să-și întoarcă privirea spre fantoma care stătea în picioare, stătea așa mereu și nu voia cu nici un chip să cadă. Cînd Tăunul se uită la colonel, acesta aproape se sperie. Și la cel dintîi sunet al acestui glas batjocoritor, se cutremură.

— O, dar ce pluton de bicisnici ai trimis astăzi aici, colonelule ! Ia să încerc eu, să văd, oare n-o să mă înțeleg mai bine cu ei ? Ei, voinicilor ! Cei din flancul stîng, țineți pușca mai sus ! Dumnezeu cu voi, fraților ! Doar nu țineți în mîini o tîgaie, ci o carabină ! Ați ochit cu toții ? Acum, pregătiți-vă !...

— Foc ! strigă colonelul, repezindu-se înainte.

Asta era mai presus de puterile lui : cum i-ar fi putut îngădui osînditului să-și comande singur execuția ?

Urmă altă salvă, dezordonată, șovăitoare, și linia regulată a trăgătorilor se prefăcu într-o ceată de oameni care tremurau și se uitau sălbatic înaintea lor. Unul din ei nu trăsese de loc. Își aruncase carabina și, trîntit la pămînt, gemea : „Nu pot, nu pot !“

În lumina strălucitoare a dimineții se ridică un nor de fum, care se împrăstie încet, rupîndu-se în bucăți. Atunci oamenii văzură că Tăunul căzuse, și mai văzură că trăiește încă. Soldații și ofițerii rămăseseră ca loviți de catalepsie, cu ochii la omul care se zbătea pe pămînt, în spasmele agoniei.

Dar medicul și colonelul se repeziră la el, strigînd. Tăunul se ridicase într-un genunchi, și iarăși se uita la fețele soldaților, și iarăși rîdea :

— Iar ați dat greș ! Mai încercați o dată, fraților ! Uitați-vă... Dacă nu puteți...

Deodată se clătină și se prăbuși pe o coastă în iarbă.

— A murit ? întrebă încet colonelul.

Medicul, care stătea în genunchi și-și ținea mîna peste cămașa plină de sînge a celui căzut, răspunse înduioșat :

— Da, așa cred... Slavă Domnului !

— Slavă Domnului ! repetă după el și colonelul. În sfîrșit...

Nepotul său îl trase de mîneacă :

— Unchiule, cardinalul ! E la poartă și vrea să intre.

— Ce ? Nu, să nu intre... Nu vreau ! Ce grijă are garda ? Eminența voastră...

Porțile se deschiseră larg, apoi se închiseră la loc. Montanelli apucase să intre în curte și se uita drept înaintea lui, cu ochii atințiți și plini de spaimă.

— Eminența voastră ! Sînt dator să vă rog... E o priveștițe cu totul nepotrivită pentru eminența voastră ! Execuția abia s-a terminat... Trupul încă nu...

— Am venit să-l văd — zise Montanelli.

Chiar și în momentul acela, colonelul rămase surprins de glasul și de mersul lui : părea un halucinat.

— O, Doamne ! strigă fără veste un soldat.

Colonelul întoarse repede capul :

— Într-adevăr !...

Trupul scaldat în sînge începuse iarăși să se zvîrcolească gemînd pe iarbă.

Medicul se aplecă și luă capul muribundului pe genunchii săi.

— Mai repede ! strigă el cu deznădejde. Mai repede, barbarilor ! Sfinșiți-l, pentru numele lui Dumnezeu ! Așa ceva nu se mai poate îndura !

Sîngele începu să curgă pe mîinile medicului. Omul tremura din creștet pînă-n tălpi, în timp ce sprijinea trupul care se zbătea spasmodic. Și cînd, înnebunit de groază, începu să se uite împrejur, căutînd ajutor, preotul se aplecă peste umărul lui și apropie crucea de buzele celui care murea :

— În numele tatălui, și al fiului...

Atunci Tăunul se ridică, sprijinindu-se pe genunchii medicului, și cu ochii larg deschiși se uită la crucifix. În mijlocul unei liniști ca de mormînt își înalță încet mîna dreaptă străpunsă de gloanțe și-l respinse. Pe obrazul lui se deschidea o rană însîngerată.

— Padre, sînteți... sînteți satisfăcut ?

Și capul îi căzu pe brațele medicului.

— Eminența voastră ! Și cum cardinalul stătea atît de nemișcat, colonelul Ferrari repetă mai tare : Eminența voastră !

Montanelli ridică ochii :

— A murit ?

— Da, eminența voastră. N-ar fi mai bine să plecați ? E o priveștițe îngrozitoare.

— A murit — repetă Montanelli și se uită la fața Tăunului. A murit...

— Ce-o mai fi așteptînd de la un om în care au intrat o jumătate de duzină de gloanțe ? șopti în batjocură comandantul plutonului.

Iar medicul îi răspunse tot în șoaptă :

— Pesemne că l-a tulburat vederea sîngelui...

Colonelul își lăasă mîna pe brațul lui Montanelli.

— Eminența voastră... ar fi mai bine să nu vă mai uitați la el. Îngăduiți capelanului să vă întovărășească pînă acasă.

— Da... Mă duc... Se întoarse încet de lîngă trupul înșingerat și plecă. Preotul și sergentul îl urmară. La poartă, Montanelli se opri și se uită îndărăt : A murit...

.

Cîteva ore mai tîrziu, Marcone se apropia de o căsuță pitită pe povîrnișul colinei, ca să-i spună lui Martini că nu mai era nevoie să-și sacrifice viața.

Toate pregătirile pentru a doua încercare de a-l scăpa pe Tăun erau gata, deoarece planul acesta părea mult mai simplu decît cel dintîi. Se hotărîse ca a doua zi dimineață, cînd procesiunea cu „Sfînta cuminecătură” va trece pe lîngă valul fortăreței, Martini să iasă din mulțime, să scoată revolverul din sîn și să tragă drept în obrazul colonelului. Profitînd de învălmășeală, douăzeci de oameni înarmați trebuiau să se repeadă prin surprindere la porțile închisorii, să năvălească în turn și, punînd mîna pe chei, să intre în celula prizonierului și să-l ia cu ei, ucigînd și culcînd la pămînt pe oricine le-ar fi stat în cale. Apoi trebuiau să se îndepărteze de poartă, apărîndu-se și acoperind retragerea celui alt grup de contrabandiști munteni înarmați, care aveau însărcinarea să-l ducă pe prizonier la loc sigur în munți și să-l ascundă acolo.

Din grupul restrîns al conspiratorilor, numai Gemma nu știa nimic de planul lor. Așa dorise Martini, să nu i se spună nimic. „Inima ei n-ar putea să îndure toate acestea”, zicea el.

Cînd contrabandistul intră pe poarta grădinii, Martini deschise ușa de sticlă și ieși pe verandă, să-l întîmpine :

— Ai vești, Marcone ?

În loc de răspuns, contrabandistul își trase pe ochi pălăria de pai cu boruri largi. Se așezară pe verandă. Nici unul, nici celălalt nu ziceau nimic. Dar, surprinzînd expresia feței lui Marcone pe sub borurile pălăriei, Martini înțelese totul.

— Cînd s-a întîmplat ? întrebă el după o lungă tăcere.

Glasul îi răsună în propriile urechi tot atît de deznădăjduit ca și în ale celuiilalt.

— Astăzi, în revărsatul zorilor. Mi-a spus sergentul. El a fost acolo și a văzut totul...

Martini își pleacă ochii și culese un fir de ață care i se prinsese din întîmplare pe mîneca hainei. Ar fi trebuit să moară mîine... Iar acum, scopul pe care-l urmărea dispăruse, așa cum dispare țara de basme plăsmuită de razele de aur ale soarelui în apus, care se sting atunci cînd se lasă întunericul...

Și se trezi iarăși în lumea lui cea de toate zilele, în lumea lui Grassini și a lui Galli, a corespondenței cifrate și a pamfletelor, a disputelor politice dintre prieteni, în lumea intrigilor josnice ale spionilor austrieci — într-un cuvînt, în vechiul vîrtej al revoluției. Iar undeva, în adîncul conștiinței, se deschidea un gol nesfîrșit, pe care nimic nu mai putea să-l umple acum : murise Tăunul...

Cineva îl întrebă ceva. Martini înălță capul, mirîndu-se cum de poate să se mai tulbure încă.

— Ce spuneai ?

— Spuneam că dumneata ar trebui să-ți iei sarcina de a-i comunica vestea...

Pe fața lui Martini se așternu ceva ca o spaimă.

— Cum aş putea eu să-i spun ? strigă el. Mai bine cere-mi să mă duc s-o ucid ! Cum să-i spun, Doamne, cum să-i spun ?

Își acoperi ochii cu mîinile. Dar și așa, fără să vadă nimic, simți cum contrabandistul a tresărit și și-a înălțat capul : Gemma era în ușa.

— Cesare, ai auzit ? șopti ea. Totul s-a sfîrșit. L-au împușcat.

CAPITOLUL AL OPTULEA

— „Introibo ad altare dei”¹...

Montanelli stătea în fața altarului principal, înconjurat de preoți și diaconi și, cu glas puternic și clar, citea „In-

¹ Introibo ad altare dei — Mă voi urca la altarul lui Dumnezeu (în limba latină în text). Cuvinte cu care începe rugăciunea „Introit”, pe care o cîntă corul la începutul slujbei. (nota red. ruse.)

troit"-ul. Catedrala era scăldată în lumină și sclipea în toate culorile curcubeului. De la hainele de sărbătoare ale celor ce se închinau și pînă la coloanele acoperite cu stofe în culori vii și împodobite cu ghirlande de flori, totul era plin de viață și de strălucire. Deasupra ușii larg deschise atîrnau draperii grele de un roșu aprins, și razele fierbinți ale soarelui de iulie străbăteau prin ele așa cum străbat prin petalele macilor sfîngerii de cîmp. Părțile laterale ale catedralei, de obicei în umbră, erau luminate de lumînările și de făcliiile călugărilor din diferite ordine, care se așezaseră acolo. Tot în locul acela se înălțau crucile și banierele¹ diferitelor parohii. În pridvoare așteptau steagurile procesiunii: falduri de mătase se revărsau pînă la pămînt, iar sulitele și ciucurii aurii sclipeau viu sub bolțile întunecate. Lumina ce se revărsa prin vitralii punea toate culorile curcubeului pe cotele² albe ale cîntăreților și se așternea pe lespezile sanctuarului în pete purpurii, portocalii și verzi. În spatele altarului strălucea și scînteia la soare o draperie de brocart argintiu. Și pe fondul acestei draperii, printre podoabe și lumini, făptura nemișcată a cardinalului, în veșminte lungi și albe, părea o statuie care ar fi prins viață.

Datina cerea ca în zilele de procesiune cardinalul să înceapă slujba, dar să nu officieze el însuși. După ce rosti rugăciunea pentru iertarea păcatelor, Montanelli se depărtă de altar și se îndreptă spre tronul episcopal. Preoții și diaconii pe lîngă care trecea se prosternau adînc în fața lui.

— Mă tem că eminența sa nu se simte tocmai bine — șopti un canonic către un altul. Are o înfățișare atît de ciudată...

Serviciul divin urma după canoanele obișnuite. Montanelli stătea drept și nici un mușchi nu i se clintea pe față. Soarele juca pe mitra lui strălucitoare, bătută în pietre scumpe, și pe odăjdiile brodate cu aur. Faldurile grele ale mantiei albe, de zile mari, cădeau pe covorul roșu aprins. Lumina sutelor de făclii făcea să sclipească safirele de pe pieptul lui. Numai ochii nemișcați și adînci rămîneau stinși, fără ca razele de soare să aprindă în ei vreo strălucire. Cînd răsuna ră cuvintele „Benedicite, pater eminentissime”³, el se aplecă să binecuvînteze tămîia.

¹ Baniere — steag. (n.r.)

² Cotă — cămașă albă și brodată, pe care o îmbracă în timpul serviciului religios preoții și copiii din cor. (n.r.)

³ Benedicite, pater eminentissime — Binecuvîntează, înalt preasfințite părinte ! (în limba latină în text), (n.r.)

Cînd se scoase sfînta cuminecătură, Montanelli își părăsi tronul și căzu în genunchi în fața altarului. Apoi se ridică și se întoarse la locul său. Toate mișcările lui erau ciudat de uniforme. Maiorul de dragoni, în tunică de gală, care stătea în spatele colonelului, se întoarse spre căpitanul cel rănit și-i șopti :

— Se duce bătrînul nostru cardinal, se duce, asta se vede cît de colo ! Privește : toate le face ca o mașină, parcă nu și-ar da seama de nimic...

— Cu atît mai bine — îi răspunse căpitanul, tot în șoaptă. De cînd cu amnistia aceea blestemată, ne stă la toți ca albeața pe ochi !

— Totuși, în chestiunea cu tribunalul militar, s-a dat bătut.

— Da, pînă la urmă s-a înduplecat... Dar mult i-a mai trebuit pînă să se hotărască !... Doamne Dumnezeule, ce zăduf ! Pînă se termină procesiunea, ne lovește pe toți insoalația. Păcat că nu sîntem și noi cardinali, să mergem tot drumul sub baldachin ! Sst ! Unchiu-meu se uită la noi...

Cînd se termină slujba și sfînta cuminecătură fu așezată sub sticlă în ostensoriul care urma să fie purtat în procesiune, preoții intrară în paraclis să-și schimbe veșmintele.

În biserică, ici și colo se schimbau șoapte. Montanelli stătea tot pe tron, cu privirea ațintită drept înainte. Un larg ocean de valuri omenești părea că se zbuciumă în jurul tronului, încremenind la picioarele lui. I se aduse cădelnița. Cu gesturi care nu erau ale lui, așează tămîia, fără să se uite nici în dreapta, nici în stînga.

Preoții se întorseseră din paraclis și-l așteptau acum în sanctuar, dar el parcă încremenise pe tronul lui. Preotul care-l slujea se aplecă asupra lui, să-i scoată mitra și să-și schimbe veșmintele :

— Eminența voastră !

Cardinalul întoarse capul :

— Ce este ?

— Sînteți sigur că o să puteți însoți procesiunea ? Soarele arde cumplit.

— Ce-mi pasă mie de soare ?...

Montanelli vorbea cu glasul lui liniștit și măsurat, totuși preotul se gîndi că poate îl supărase cu ceva.

— Iertați-mă, eminența voastră. Mi s-a părut că nîu vă simțiti tocmai bine.

Montanelli se ridică fără să-i răspundă. Pe treapta de sus a tronului se opri și, cu același glas ciudat, întreabă :

— Ce e asta ?

Trena mantiei lungi și albe alunecase de pe trepte și se așternea pe pardoseala sanctuarului. Montanelli arăta cu degetul întins o pată ca de foc pe atlazul alb.

— E o rază de soare, eminența voastră, care a trecut prin geamul colorat.

— O rază de soare ? Dar razele de soare sînt roșii ?...

Montanelli coborî treptele și se lăsă în genunchi în fața altarului, cădelnițînd rar. Apoi îi întinse preotului cădelnița. Soarele așternea pete colorate pe capul lui descoperit, bătea în ochii larg deschiși, îndreptați în sus, și lumina cu o strălucire purpurie mantia albă, ale cărei falduri preoții le potriveau în jurul lui.

Luă de la preot ostensoriul sfînt de aur și, ținîndu-l în mîini, așteptă să se termine cîntările solemne.

Slujitorii se apropiară și ridicară baldachinul de mătase deasupra capului său. Preoții i se așezară la dreapta și la stînga, întinzînd în urma lui trena lungă a mantiei, iar cei care purtau făcliile se aplecară să-i ridice marginile de pe lespezi. Ordinele de călugări, care se așezaseră în fruntea procesiunii, pășiră în mijlocul catedralei și plecară înainte, aliniați pe două rînduri.

Montanelli stătea nemișcat lîngă altar, sub baldachinul alb, ținînd în mîini sigure sfînta cuminecătură și contemplînd procesiunea. Oamenii mergeau în șir, doi cîte doi, cu lumînările și făcliile aprinse, cu cruci, cu baniere și steaguri. Coborau încet treptele sanctuarului, treceau printre coloanele împodobite cu flori, pe sub draperia de un roșu aprins, pe jumătate ridicată deasupra ușii, și ieșeau în strada scaldată în soare. Cîntările celor care pășeau în frunte se stingeau treptat, prefăcîndu-se într-un murmur nedeslușit. După ele se înălțau mereu tot alte glasuri care înghiteau pe cele dinaintea lor. Procesiunea se desfășura ca o panglică fără sfîrșit, și mult timp ecoul pașilor stăruia sub bolțile catedralei.

Trecură membrii congregațiilor diferitelor parohii, în giulgiuri albe și cu fețele acoperite. Se iviră apoi „frații milostivi“, îmbrăcați în negru. Ochii le străluceau sub măști. După ei se înșiruiră, în coloane lungi, călugării. Trecură franciscanii, cu glugile lor negre și cu picioarele goale și arse de soare, apoi dominicanii, severi, înveșmîntați în alb. În

urma lor veneau autoritățile militare și civile : dragonii, carabinieri și șefii poliției locale. Comandantul orașului, în uniformă de paradă, era înconjurat de ofițerii lui. Un diacon, purtând crucea cea mare, și alți doi, cu făclii aprinse, încheiau cortegiul.

Draperiile de la ușă erau larg desfăcute, ca să se poată trece. De la locul lui, de sub baldachin, Montanelli zări o clipă strada luminată de soare, covorul de la ușă, zidurile caselor împodobite cu drapele și copiii îmbrăcați în alb, care aruncau trandafiri pe caldarâm. O, trandafirii aceia ! Cît erau de roșii !...

Cortegiul înainta încet, într-o ordine desăvârșită.

Montanelli deschise procesiunea.

Coborî de pe treptele altarului, păși în mijlocul catedralei, trecu pe sub balconul corului, de unde se revărsau cântările solemne de orgă și, în sfârșit, pe sub draperia de la intrare, atît de chinuitor de roșie ! Iată-l în stradă, în lumina orbitoare. Trandafirii roșii ca sîngele se ofileau pe covorul roșu, călcați în picioare de nenumărații trecători. O oprire de cîteva clipe în ușă, pentru ca reprezentanții autorităților civile să înlocuiască pe purtătorii baldachinului, apoi procesiunea plecă iarăși, iar el păsea împreună cu ea, strîngînd în mîini ostensoriul cu sfînta cuminecătură. În jurul lui, glasurile cîntăreților se revărsau larg, apoi se pierdeau cu totul, cădelnițele se legănau, iar valurile acestei mări de oameni foșneau în tact cu ele.

Sînge, peste tot numai sînge ! Covorul se așternea în fața lui ca un șuvoi roșu de sînge, trandafirii zăceau pe caldarâm ca pete de sînge împrôscat... „Dumnezeule milostiv ! Oare pămîntul și cerul de sub stăpînirea ta au ajuns să fie roșii de sînge cît vezi cu ochii ? Dar ce-ți pasă ție de asta, Dumnezeule atotputernic !”

Aruncă o privire la sfînta cuminecătură, prin peretele de cristal al ostensoriului. Dar oare ce se prelinge din pîinea sfînțită, printre razele de aur, și picură încet pe odăjdiile lui albe ? Și ce a mai văzut el picurînd așa, dintr-o mîna ușor înălțată ? Iarba din curtea închisorii era strivită și roșie... Roșie de-atîta sînge cît cursese ! Se prelingea de pe obrazul lui, picura din mîna lui dreaptă, străpunsă de gloante, și se revărsa într-un șuvoi roșu și fierbinte, din rana de sub coastă. Pînă și o șuviță de păr era năclăită de sînge... Da, iar

părul care-i cădea pe frunte era ud și încîlcit... Sudoarea dinaintea morții... după atîtea chinuri înspăimîntătoare !
Glasurile din cor se înălțară în cîntecul triumfal :

*Genitore, genitoque
Laus et jubilatio
Salus, honor, virtus, quaque
Sit et benedictio !¹*

O, dar asta era peste puterile lui ! „Tu stai, Dumnezeuule, pe tronul tău din ceruri și te uiți în jos la chinuri și la moarte. Oare asta nu-ți ajunge ? Oare mai ai nevoie de laude și de preamăriri ? Trupul lui Cristos s-a frînt pentru izbăvirea oamenilor ! Sîngele lui Cristos s-a vărsat pentru răscumpărarea păcatelor lor... Oare nici asta nu ți-e de ajuns ?... „Da, strigați-l, strigați-l mai tare, că poate doarme...” Scumpul meu, dragul meu, oare dormi într-adevăr și n-ai să te mai trezești niciodată ? Oare mormîntul își păzește prada cu atîta strășnicie, iar groapa cea neagră de sub copac n-o să se mai deschidă niciodată ca să mi te dea, măcar pentru cît de puțin timp, copilul meu iubit ?“

Procesiunea se întorcea. Cînd Montanelli intră în catedrală, zvonul cîntărilor încetase. Cardinalul trecu printre sirurile mute de călugări și de preoți, care se așezaseră la locurile lor și-l așteptau în genunchi, cu făclii aprinse în mîinile înălțate.

Adunîndu-și toată puterea, Montanelli termină cu greu serviciul divin, îndeplinind ca o mașină, din obișnuință rînduieșile, care-și pierduseră pentru el orice înțeles. După ce binecuvîntă poporul, îngenunche din nou înaintea altarului și-și acoperi fața cu mîinile. Un preot citea un pomelnic pentru iertarea păcatelor. Apoi glasul tăcu.

Cardinalul se ridică și întinse o mîină, cerînd să se facă tăcere. Cîțiva credincioși, care-și croiau drum spre ușă, se întoarseră.

De-a lungul catedralei trecu repede un foșnet de pași, de haine și de șoapte :

— Eminența sa dorește să vorbească !

Preoții din suită se uitară nedumeriți unul la altul și se apropiară de Montanelli, iar unul dintre ei îl întrebă în șoaptă, grăbit :

¹ Slavă și laudă tatălui și fiului, iar oamenilor prosperitate, cinste, virtute și binecuvîntare ! (în limba latină în text). (n.r.)

— Eminența voastră vrea să vorbească poporului ?

Montanelli îl înlătură cu mîna, fără să-i răspundă. Preoții se traseră la o parte, șoptind între ei. A vorbi într-o zi ca aceea era împotriva tuturor obiceiurilor și canoanelor, dar privilegiile cardinalului îi îngăduiau să facă așa cum credea el de cuviință. Pesemne că avea să împărtășească poporului ceva deosebit de important : vreo nouă reformă venită de la Roma sau vreun mesaj special al sfîntului părinte...

De pe treptele altarului, Montanelli se uită în jos, la marea de chipuri omenești întoarse spre el. Toți îl priveau cu curiozitate lacomă, iar el stătea nemișcat, încremenit în veșmintele lui albe, ca o fantomă.

— Liniște ! strigară cu glas stăpînit cei care conduceau procesiunea, și murmurul celor ce se închinau se stinse, așa cum se stinge zbuciumul vîntului în vîrfurile copacilor care freamătă.

Toate fețele se întoarseră spre făptura albă de pe treptele altarului și, în liniștea de moarte care se lăsă, răsună glasul limpede și măsurat al cardinalului :

— În Evanghelia sfîntului Ioan e scris : „Atît de mult i-a iubit Dumnezeu pe oameni, încît le-a dăruit pe singurul său fiu, pentru ca prin el nici un credincios să nu piară, ci să se bucure de viața cea veșnică”.

V-ați adunat la sărbătoarea trupului și a sîngelui celui ce v-a răscumpărat păcatele, celui ce a murit pentru mîntuirea voastră, a mielului lui Dumnezeu, care a luat asupra-și păcatele lumii, a fiului lui Dumnezeu, care s-a răstignit pentru păcatele voastre. Ați venit la această sărbătoare în cortegiu impunător, să vă împărtășiți din jertfa făcută vouă și să aduceți Domnului prinosul vostru de recunoștință. Și eu știu că în dimineața aceasta, în timp ce ne îndreptam cu toții spre ospăț, ca să ne împărtășim din trupul celui ce ne-a răscumpărat, inimile voastre erau pline de bucurie și gîndul vostru îndreptat către patimile îndurate de Dumnezeu-fiul, care a murit spre mîntuirea voastră.

Dar, spuneți-mi, care dintre voi s-a gîndit o clipă la durerea lui Dumnezeu-tatăl, cel ce și-a lăsat fiul să fie răstignit pe cruce ? Care dintre voi s-a gîndit la chinurile tatălui, cel ce se uita la Golgota din înălțimea tronului său ceresc ?

Fiii mei, mă uitam la voi astăzi în timp ce păseați în sfînta procesiune și vedeam cum vă bucurați în inimile voastre că vi se vor ierta păcatele, cum vă bucurați că veți

fi izbăviți ! Dar eu vă rog să vă gândiți : cu ce preț a fost plătită această izbăvire ? O, nesfârșit este prețul acesta ! Il întrece pe al rubinelor, pentru că el e prețul sîngelui...

Un freamăt ușor trecu prin rîndurile ascultătorilor. Preoții care se aflau în altar întinseră capetele și începură să șoptească între ei.

Dar predicatorul vorbe din nou, și ei tăcură.

— De aceea, adevăr zic vouă astăzi : mă uitam la voi, la slăbiciunile și la durerile voastre, la copilașii care se jucau la picioarele voastre. Și sufletul meu se umplea de milă pentru ei, pentru că ei vor trebui să moară. Și m-am uitat apoi în ochii fiului meu iubit și am văzut în ei ispășirea prin sînge...

Dar eu am plecat pe drumul meu și l-am lăsat să-și ducă singur crucea... Iată cît prețuiește iertarea păcatelor ! El a murit pentru voi și l-a înghițit întunericul. El a murit, și înviere nu mai există. El a murit, și eu nu mai am fiu. O, copilul meu, copilul meu !

Din pieptul cardinalului izbucni un strigăt prelung și sfîșietor. Și sutele de glasuri înspăimîntate ale mulțimii repetară strigătul acela, ca un ecou. Toți preoții se ridicară de la locurile lor, iar diaconii se apropiară de predicator, încercînd să-i prindă mîinile. Dar Montanelli se smulse, uitîndu-se în ochii lor cu ochi de fiară turbată :

— Ce înseamnă asta ? Oare nu v-ați săturat încă de sînge ? Așteptați-vă rîndul, șacalilor ! O să vă săturați cu toții !

Preoții se traseră îndărăt și se strînseră grămadă, răsufînd șuierător și greu. Fețele lor erau albe ca varul. Montanelli se întoarse din nou către popor, și marea de oameni începu să se frămînte ca o cîmpie peste care s-a abătut furtuna.

— Voi l-ați ucis ! Voi l-ați ucis ! Și eu am încuviințat această crimă, pentru că n-am voit moartea voastră. Iar acum, cînd vă îndreptați spre mine cu vorbe de laudă mincinoasă și cu rugăciuni nerușinate, iată, mă căiesc pentru fapta mea ! Ar fi fost mult mai bine să putreziți în păcatele voastre și să vă ajungă blestemul cel veșnic, numai el să rămîină în viață ! Oare au meritat sufletele voastre ciumate să fie izbăvite cu prețul acesta ?

Dar e prea tîrziu, prea tîrziu ! Eu strig, și el nu mă aude ! Bat la ușa mormîntului său, și el nu se trezește ! Stau singur în pustiu și-mi mut privirea de la pămîntul plin de

sînge, unde e îngropată lumina ochilor mei, la cerul înspăimîntător și gol. Și mă cuprinde deznădejdea. M-am lepădat de el, jivine tîrîtoare, m-am lepădat de el pentru voi !

Iată-vă, așadar, mîntuirea ! Luați-o ! V-o arunc așa cum arunci un os unei haite de cîini care urlă ! Prețul ospățului vostru s-a plătit ! Haide, plecați, îndopați-vă pînă nu veți mai putea, canalii, băutori de sînge, corbi, mîncători de cadavre ! Priviți cum curge de pe treptele altarului sînge fierbinte, sînge care aburește ! El curge din inima fiului meu și a fost vărsat pentru voi ! Haide, lingeți-l, tăvăliți-vă în țărîină și mînjiți-vă fața cu el ! Luați-i trupul, băteți-vă pentru el, sfîșiati-l... și lăsați-mă în pace ! Iată trupul pe care l-am jertfit pentru voi. Priviți-l, e numai răni care sîngerează, și totuși viața chinuită mai freamătă încă în el, se mai zbate încă în agonia înspăimîntătoare dinaintea morții. Haide, luați-l și mîncăți-l !

Și Montanelli luă ostensoriul cu sfînta cuminecătură, îl ridică deasupra capului și, cu înverșunare, îl aruncă la pămînt. Cînd metalul sună lovindu-se de piatră, preoții se repeziră cu toții și douăzeci de mîini îl apucază pe cel care-și pierduse mințile.

Și abia atunci tăcerea încordată a mulțimii se frînse în suspine isterice, înfiorătoare.

Ca un puhoi dezlănțuit, mulțimea se revărsă urlînd pe stradă, răsturnînd în calea ei băncile și scaunele, bătînd cu pumnii în ușile încuiate, strivindu-se și smulgînd draperiile și ghirlandele.

EPILOG

— Gemma, te-așteaptă jos un om care vrea numaidecât să te vadă.

Martini spuse aceste cuvinte cu tonul acela stăpînit pe care-l împrumutaseră amîndoi, fără să-și dea seama, în timpul celor din urmă zece zile.

Tonul acesta, ca și monotonia calmă a glasului și a mișcărilor erau singurele manifestări ale durerii lor.

Gemma, cu șorț dinainte și cu mînecele suflecate, stătea în picioare lîngă masă și împărțea cartușele în pachete mici. Stătea așa încă de dimineață, iar acum, în amiaza orbitoare, chipul ei arăta o nesfîrșită oboseală.

— Ce fel de om, Cesare? Și ce dorește?

— Nu știu, draga mea. Nu mi-a spus. M-a rugat numai să-ți spun că vrea să vorbească între patru ochi cu dumneata.

— Bine. Gemma își scoase șorțul și-și lăsă mînecele în jos. Ce să fac, trebuie să mă duc. S-ar putea să fie vreun spion...

— În orice caz, eu o să stau în odaia de alături, ca să mă poți striga. Îndată ce scapi de el, culcă-te și odihnește-te puțin. Toată ziua ai stat în picioare.

— O, nu! Mai bine îmi termin treaba.

Coborî încet scara, Martini venea în urma ei.

În aceste zece zile, Gemma îmbătrînise cu zece ani. Firele de păr alb, care înainte abia se zăreau, se prefăcuseră într-o șuviță bogată. Acum, aproape tot timpul își ținea ochii în pămînt. Iar cînd și-i ridica din întîmplare, expresia lor îl făcea pe Martini să se cutremure. În salonașul mic, Gemma găsi un om cam stîngaci, care stătea drept, ostășește, în mijlocul odăii. Toată înfățișarea lui, statura, ca și căutătura ușor speriată a ochilor cu care o întîmpină la

intrare, o făcu să bănuiască îndată că omul trebuie să fie un soldat din garda elvețiană¹. Purta o bluză de țaran, care se vedea bine că nu era a lui. Se uita de jur împrejur, ca și cum s-ar fi temut să nu pună cineva mîna pe el.

— Vorbiți nemțește? o întrebă el în dialectul stricat al celor din Zürich.

— Puțin. Mi s-a spus că dorești să mă vezi.

— Dumneavoastră sînteți signora Bolla? V-am adus o scrisoare.

— O scrisoare? Gemma începu să tremure și se sprijini cu mîna de masă.

— Sînt soldat în garnizoana de colo... Și omul arătă cu mîna spre fortăreața de pe colină, care se vedea dincolo de fereastră. Scrisoarea e de la cel executat săptămîna trecută. A scris-o în ultima noapte dinaintea execuției. I-am făgăduit că o să v-o dau în mîna.

Gemma își lăsă capul în piept: în sfîrșit, îi scrisese!

— De aceea am și adus-o așa de tîrziu — urmă soldatul. Cel executat m-a rugat să n-o dau nimănui altcuiva decît dumneavoastră. N-am putut să scap mai devreme, eram supravegheat. Abia mi-am putut face rost de haina asta, ca să mă strecur pînă aici. Omul se scotoci în sîn. Era foarte cald, și foaia de hîrtie pe care o scoase nu era numai ruptă și murdară, ci și udă de sudoare. Mai stătu puțin, mutîndu-și încurcat greutatea trupului de pe un picior pe altul. Apoi se scărpină în ceafă. N-o să mă spuneți nimănui, nu-i așa? Întrebă el cu sfială, măsurînd-o pe Gemma cu o căutătură plină de neîncredere. Drumul meu aici poate să mă coste viața...

— N-ai nici o grijă, n-o să spun nimănui. Așteaptă o clipă.

Omul vru să plece, dar ea îl opri și-și scoase portofelul. Străinul făcu un pas îndărăt, indignat.

— N-am nevoie de banii dumitale! zise el destul de grosolan. Am făcut asta pentru el, pentru că m-a rugat. Aș fi făcut și mai mult decît atît... A fost atît de bun cu mine! Dumnezeu să-l ierte! Tremurul abia simțit din glasul lui o făcu să ridice capul. Cu o mișcare domoală, omul își ștergea ochii cu mîneca murdară a bluzei. Am fost siliți să-l împușcăm — urmă el încet. Noi, tovarășii mei și cu mine... Soldatul e dator să asculte de ordinele comandantului. Nu

¹ Garda elvețiană — armata Statului Papal, alcătuită din mercenari recrutați în Elveția. (n.r.)

I-am nimerit dintr-o dată... Iar el își bătea joc de noi. Zicea că sîntem un pluton de bicicnici... A trebuit să tragem din nou... Și el a fost atît de bun cu mine !...

În odaie se făcu liniște. Omul se îndreptă, salută militarmente cu stîngăcie, apoi plecă.

Cîteva clipe, Gemma rămase nemișcată, ținînd hîrtia în mînă. Apoi se așeză la fereastră deschisă și începu să citească.

Scrisoarea era scrisă cu creionul, foarte mărunț și pe alocuri greu de descifrat. Dar cele două cuvinte de la început, în englezește, erau cît se poate de deslușite :

„*Dragă Jim...*”

Deodată rîndurile se împrăștiară și se învălură în ceață. Da, l-a pierdut din nou ! L-a pierdut ! Citind numele pe care i-l dăduse el în copilărie, întreaga durere sfîșietoare pricinuită de plecarea lui fără întoarcere se ridică înaintea ei, și mîinile-i căzură într-o neputință deznădăjduită, ca și cum toată povara țărînei prăvălită deasupra lui se prăbușea acum peste inima ei.

Gemma ridică din nou foaia și începu să citească :

„*Mîine dimineată, în revărsatul zorilor, voi fi împușcat. Și cum vreau să-mi țin cuvîntul, trebuie să mă grăbesc. De altfel, între noi nu e nevoie de multe explicații. Totdeauna ne-am înțeles unul pe altul fără vorbe de prisos, încă de pe cînd eram copii.*

După cum vezi, iubita mea, nu trebuia să-ți sfîșii inima că m-ai lovit cîndva ! Ce e drept, a fost o lovitură grea pentru mine. Mai tîrziu însă am fost silit să primesc și alte lovituri, aproape tot atît de grele, și totuși le-am îndurat. Pe unele, chiar le-am răzbunat. Și acum, aici, în închisoare, în-tocmai ca peștișorul acela din cartea noastră de copii — i-am uitat titlul — „trăiesc și bat din coadă”. Bat din coadă pentru cea din urmă oară... Iar mîine dimineată, FINITA LA COMEDIA ! Să înălțăm laude zeilor pentru ceea ce ne-au dăruit. N-a fost mult, dar totuși a fost ceva. Trebuie să le fim recunoscători și pentru atît...

În ceea ce privește dimineata de mîine, vreau să știți amîndoi, dumneata și Martini, că sînt cît se poate de fericit și de împăcat și că nu cer de la soartă nimic altceva. Spune-i aceasta lui Martini, ca un cuvînt de adio din partea mea. E un om cumsecade, un tovarăș bun... O să mă înțeleagă.

Draga mea, eu știu că, încălcînd drepturile la viață ale poporului și reluînd sistemul torturilor și al execuțiilor pe furis, ei lucrează în folosul nostru și-și pregătesc o soartă nu tocmai vrednică de invidiat. Mai știu că, dacă voi, cei rămași în viață, veți fi uniți și-i veți supraveghea cu hotărîre, veți avea norocul să trăiți evenimente mari. De aceea o să ies mîine în curte cu inima tot atît de ușoară ca a unui copil care aleargă acasă într-o zi de sărbătoare. Eu mi-am împlinit partea mea de datorie, și sentința de condamnare la moarte dovedește că mi-am împlinit-o cu prisosință. Ei mă ucid pentru că se tem de mine. Ce-ar putea să dorească mai mult un om?

Totuși aș mai dori ceva. Omul care se duce la moarte poate să-și îngăduie o fantezie. Și fantezia mea e să-ți explic de ce am fost atît de grosolan cu dumneata și de ce n-am putut să uit rănilor vechi.

De altfel, înțelegi singură pentru ce vorbesc de lucrul acesta: îmi face plăcere să-ți scriu aceste cuvinte. Eu te-am iubit, Gemma, încă de pe cînd erai o fetiță neîmplinită, îmbrăcată într-o rochiță de stambă și purtînd o codiță cît o coadă de șoricel. Te iubesc și acum. Îți aduci aminte de ziua cînd ți-am sărutat mîna și cînd m-ai rugat atît de speriată „să nu mai fac asta niciodată”? Știu, a fost un gest nevredețnic de mine, dar trebuie să mă ierți, Gemma. Iar acum sărut hîrtia pe care ți-am scris numele. Prin urmare, te-am sărutat de două ori în viață, și de fiecare dată fără voia dumitale... Asta e tot. Adio, draga mea!”

Scrisoarea nu purta nici o semnătură, dar la sfîrșit erau două versuri dintr-o poezioară pe care o învățaseră împreună pe vremea cînd erau copii:

„Sînt un fluturaș ușor,
Azi trăiesc, mîine-o să mor”...

Peste o jumătate de oră, Martini intră în odaie. O bună parte din viață își ascunsese dragostea lui pentru Gemma. Dar acum, văzîndu-i suferința, nu se mai putu stăpîni și, scăpînd foaia de hîrtie pe care o ținea în mînă, o îmbrățișă:

— Gemma! Ce înseamnă asta? Pentru numele lui Dumnezeu, nu mai plînge așa! Doar n-ai plîns încă niciodată! Gemma! Gemma dragă, iubita mea.

— Nu-i nimic, Cesare. O să-ți spun mai tîrziu... Acum, acum nu pot vorbi.

Ascunse repede în buzunar scrisoarea udă de lacrimi și, ridicându-se, se aplecă peste fereastră, să nu-i mai vadă fața. Martini își mușcă buzele. Pentru întâia oară după atîția ani se trădase ca un școlar, și ea nici măcar nu băgase de seamă...

— Ce-o fi asta ? Trag clopotele catedralei — zise Gemma după o scurtă tăcere, întorcînd ochii spre el. Își recăpătase stăpînirea de sine. A murit cineva, fără îndoială.

— Tocmai asta veneam să-ți spun — îi răspunse Martini, cu glasul lui de totdeauna.

Ridică de jos foaia de hîrtie și i-o întinse. Era un anunț mortuar, tipărit în grabă cu litere mari și încadrat într-un chenar cernit :

„Eminența sa, cardinalul monsignor Lorenzo Montanelli, episcopul nostru mult iubit, s-a stins subit din viață la Ravenna, în urma unui atac de cord.“

Gemma ridică ochii de pe anunț, iar Martini, dînd din umeri, răspunse gîndului ei nerostit :

— Ce zici, madonna ? Un atac de cord este o explicație tot atît de verosimilă ca oricare alta...

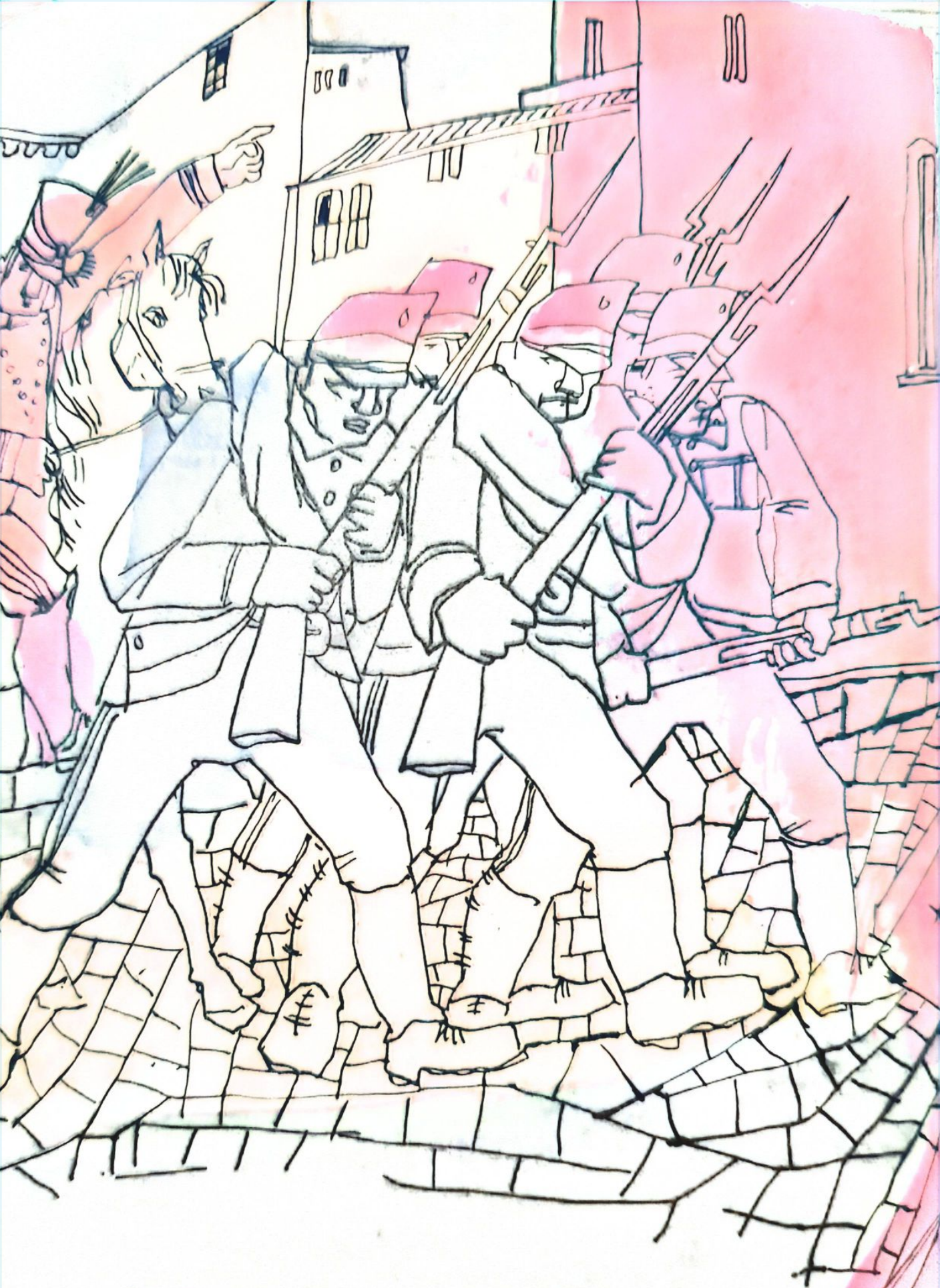
CUPRINS

Partea întâi	5
Partea a doua	68
Partea a treia	182
Epilog	265

Redactor responsabil : A. Timpău
Tehnoredactor : St. Mihai

*Dat la cules 17.12.1963. Bun de tipar 05.02.1964.
Anulat 1964 Comanda nr. 6498. Tiraj 30.160. Bro-
sură 28.100 + legate 2060. Hlitie tipar sul de 50
grm, 540×840/16. Coli editoriale 16,7. Coli de
lină 17. A T. 12.064. C.Z. pentru bibliotecile
mici 83-3-R.*

Tiparul executat sub comanda nr. 31.027 la Com-
binatul Poligrafic „Casa Scintei”. Piața Scintei
nr. 1, București — R.P.R.

EDITURA TINERETULUI

Lei 6,10